

三

BX

2349

.D74

1715

JESUITICA

J. B. Keijnoogen.

1004

1004

1004

1004

1004

H. DREXELII.

UPPER LIBRARY.
S. J.

A U R A C E T O A D I N A

Artium & Scientiarum
Omnium excerpti

S Q U E R T I A

Omnibus literarum
amantibus monstrata

O P E R U M.

TOMUS XXV
COLLEGE

DOMESTIC
COLONIAE,
LIBRARY

Apud BALTHASAREM
ab EDMOND.

M D C X V

SCHOOL

248.11

L. DREXEL

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

U R I E O D I N A

AVRIFODINA
*Artium et scientiarum
omnium*

EXCERPENDI

Solertia,

*Omnibus litterarum
amantibus mon;*

strata

Ab

Hieremia Drexelio

è Societate IESV

Apud Viduam
IOANNIS CNOBBARI.

SERENISSIMIS
Vtriusque Bavaria Principibus
FRATRIBVS

IOAN. FRANCISCO
CAROLO,

MAXIMILIANO
HENRICO,

ALBERTO
SIGISMUNDO.

Serenissimorum Ducum

ALBERTI Filiis,
GUILLIELMI Nepotibus,
ALBERTI Pronepotibus, &c.

Comitibus Palatinis Rheni

Dominis meis Clementissimis.

Non aurum, Principes
Serenissimi, sed ipsam
offero. Aurifodinam.
Significatu non ineru-
dito Musas in monti-
bus habitare fingeant
Prisci. Reuera montes habitant, nec
A 2 steri-

D E D I C A T.

steriles illos, sed auri argentique feracissimos. Atque hic illud Cassiodori verissimum censeam: Aurum, inquit, per bella quærere, nefas est; per maria, periculum; per falsitates, opprobrium; in sua verò natura, lucrum. Nam metallarii sine furto divitias rapiunt, optatis thesauris sine invidia perfruuntur, & soli sunt hominum, qui absque ulla nundinatione, pretia videantur acquirere. Quam in re terra, mater benigna, regnis quibusdam plurimum favit. Est qui in una Hispania (nisi memoria me fallit) quingentas aliquando aurifodinas numeratas asserat. Certe ad Carthaginem Novam, urbem hanc unicam, quod Polybius affirmat, quadraginta millia hominum assidue in opere metallico versabantur. Hinc illa ipsa civitas Carthago in singulos anni dies, eodem Polybio teste, Romanis annumeravit viginti quinque millia drachmarum. a Asturia, Gal-

a *Drachma una, zween Batzen/oder acht Creutzer.* Has ergo tot drachmas, si per trecentos sexaginta quinque dies, quibus constat annus, multiplices, invenies pondus illud argenti fuisse drachmarum novies decies centena centum

D E D I C A T.

Gallæcia , Lusitania quotannis populo Romano vicena millia pondo auri in tributum pensitarunt. *a* Si in unam pecuniæ summam contrahamus id quod Romani è fodinis Hispanicis in annos singulos eruebant , reperiemus talenta argenti Attica septem millia, centum & duodecim. Atqui è divinis literis constat Salomonis classem ex Ophir attulisse auri talenta quadringenta & quinquaginta , *b* præter gemmas , argentum , aliasque merces pretiosissimas. Quot jam in Galliis , Norico , Salassis , Illyrico , Pannonia ,
A 3 Thra-

tum viginti quinque millia. Quas si per sex millia diviseris, efficies talenta Attica mille quingenta viginti cum quinque sextis talenti partibus. Talentum Atticum unum habet 60 libras, seu 600 aureos , aut Philippeos ; Philippus 20 Batzen / seu victoriatos continet.

a Libra seu pondo 2000 auri, sunt pondo argenti ducenta quadraginta millia (quanta scilicet esse solet auri ad argentum analogia) Atticorum vero talentorum sunt quadraginta tria millia & ducenta. b Hac conficiunt talenta argenti Attica decem millia octingenta.

D E D I C A T.

Thracia, Macedonia, Proconneso, aurifodinæ maximas opes obtulerunt fodi-
 dientibus? Ita tot retro sæculis gran-
 des thesauri è fodinis eruti. Certe Hen-
 ricus Thuringiæ Landtgravius circa
 annum Christianum millesimum du-
 centesimum vicesimum septimum è fo-
 dinis metallicis eam vim argenti & au-
 ri comparasse fertur, ut Bohemiam om-
 nem inaurare ac mercari potuisset.
 Nec defuerunt splendidissima tantarum
 opum testimonia. Nam Northusiæ
 Henricus, Trojæ ludos & decursiones
 equestres celebravit, iis qui hastilia fre-
 gissent, immoti tamen in equis persedis-
 sent, sellam singulis argenteam; ei qui
 Antagonistam ephippio emolitus in
 terram deiecisset, auream in præmium
 proposuit. ^a Tanta ævo illo ex auri-
 fodinis eruebatur opulentia. Hæc ta-
 men quantacumque non satiat, imo
 nec mitigat, sed accendit potius & irri-
 tat auri famem.

Ego hic Serenissimi Principes, Auri-
 fodinam monstro feliciorem, quæ nun-
 quam non respondeat labori. Hic assi-
 due fodit, quisquis proficere in litteris
 serio cupit. Hic virgulæ divinæ ^b loco
 est *industria*. Librorum multitudo non
 parit

^a *Misnense Chron.* ^b *Goldruthen.*

parit scientiam, sæpe etiam impedit. Ptolemæus Philadelphus rex Ægypti, in Alexandrinam bibliothecam quadraginta millia selectissimorum voluminum congeffit. Q. Serenus Sammonicus Gordiani Cæsaris Junioris præceptor, amplioris quam Philadelphus curæ, & ingentis vir doctrinæ, sexaginta duo millia librorum acervavit, quos discipulo suo Gordiano moriens legavit. ^a Hos omnes tot libros evolvisse, & inde sibi nihil subnotasse, est pæne omnia foliis, arenæ, ventis inscripsisse. Multum excerpisse, etsi non è multis, hoc eruditionis aurum colligit. Neque hoc tantum studiosæ paupertati suadendum: Principibus etiam atque Regibus, & quibuscumque demum altis fastigiis hoc operæ genus, *Annotare & Excerptare*, sedulò ingerendum. Nimirum visa, audita, lecta, jubenda, jam jussa, aliaque annotatu digniora in suas quæque capedunculas referenda. Quod à magnis Principibus ed factitatum constat, ne quid memoriam posset subterfugere, quod profuturum videretur meminisse. Hinc Iulii Cæsaris commentarii, Iuliani Misopogon,

A 4 epi

^a *Spartian. & Macrob. l. 3. Saturn.*

D E D I C A T.

epistolæ, symposium, Solis encomia, &c. Hinc Iustiniani Pandectæ ac Codex, hinc Codex Theodosianus. Certe Theodosius Imperator characteres tam eleganter formavit ut inde *Calligraphi* nomen acceperit. Cumque diem militaribus aut civilibus occupationibus daret, maximam noctis partem lectioni ac scriptioni seposuit. Quin & candelabrum sibi tam affabrè strui curavit, ut illud suo se artificio sponte moveret, aleretque, & oleum sibimet affunderet, ne vel Cæsaris lucubratio interPELLARETUR, vel ministri cum vigilante vigiles esse cogerentur. Ita & Imperatores Augustissimi studiosam lectionem *Excerpendo* distinxerunt.

Revera nolle quicquam annotare, est panè omnia velle negligere, aut omnem experientiæ quotidianæ seriem infidæ memoriæ committere.

In eum finem hanc Aurifodinam censui patefaciendam, quam Serenitatibus V V V. submississima veneratione lubens meritò dico consecroque, ut ea sub Serenissimi nominis Vestri tutela omnibus litterarum amantibus pandatur. Ad Serenissimi Parentis manus & genua scriptionem aliam suo tempore licebit, spero, deponere.

Atque

DEDICAT.

Atque hoc animi non ingrati specimen jam pridem exhibere debuissim primis benefactoribus nostris, aeterna in Boicos Principes observantia devinctus. Idque tanto magis, quanto Serenitatum V V V. Virtus atque pietas, & in haurienda eruditione felix progressus in dies laudabilius enitescit. Ita pergite Serenissimi Principes, quod Sanguini vestro proprium semper fuit, à cunis per Sapientiam & Virtutem ad sublimem gloriam eniti. Serenitatibus V V V. Monacense Collegium & omnem Societatem nostram, meque una submississimè commendo. Monachii mense Ianuario, die Trium Regum, anno Christiano 1638.

BENEVOLO LECTORI MEO

plurimam industriam, & salutem.

Emum etiam ad Aurifodinas te duco, mi Lector, non sanè spectatorem sed fossorem. Si fodere non valeas, aut non velis, abi bonis avibus, & tua ag e otia iners cessator. Profectum in litteris aut exiguum, aut verius nullum spera, si fodiendi, seu excerpendi, laborē fugias.

Non ego te in Ophir Terram aureama, non in Iberiam metallorum feracissimam, non in Æthiopiam matrem auri admodum fœcundam mitto: ad tuum, te museum ablego, nec manibus ferrum sed calamum ingero, & familiarissimè suadeo, rogoque: Hic fode. Quod non solum sine periculo & damno, sed tuo ingenti bono facies.

Aurifodina, non nescimus, multis inopia, nonnullis exitii fuerunt. causa, dum illi. curis aliis neglectis omnibus, huic uni rei laboris plurimum impenderunt; sed lucrari modicum, nonnunquam grande damnum contraxerunt. Hic labor certus, periculum proximum, eventus ambiguus. Quot hominum millia ob auri cupidinem cœlo & sole relicto in tenebris ævum agere didicerunt, cæco & noxio vapore ante

tempus

a Sic olim dicta quò Salomon classem mittebat.

tempus consumpti? Ita vivi terra mersi
infelicius vixerunt & brevius.

Sileo fossorum adjuutores saepe importu-
nos, damones metallicos a, qui metallariis
se jungunt, saxa & ipsi excavant, funes ex
imo in summum trahunt, in erigendis
substructionibus juvant; sed haec omnia, ut
tanto latentius fallant, & gravius no-
ceant. Nam aurilegulis b illis scalas sub-
ducunt, extensos à se funes abscindunt,
subterraneos foetores spargunt, lapides ja-
ciunt, ruinas struunt, ad lapsum impel-
lunt. Ita metallum fulvum in terra visce-
ribus, in sinuosissimis latebris labore ma-
gno, majore periculo quaritur. Quid si
multum fodias, ut saepe fit, & nihil inve-
nias? Quid si multum invenias, sed non
tibi? Quid si tibi invenisse sit pejus, & ni-
hil invenisse melius? Et haec erat causa
cur in Italia qua metallorum fertilitate
telluri nulli cedebat, quod Plinius testatur,
Patrum interdicto cautum sit, ut ei velut
parenti parcerent fossores & metallarii c.

Et quae olim erat saevitia pluribus saeculis
usitatissima, tot millia hominum damna-
re ad metalla? Nam quosdam mercede, a-
lios vi ad istud operis adigebant, quos in
subterraneo carcere illo labor, fames, va-
por, ruina saepius necabant. Quod Cassio-
dorus

a Bergmännle. b Bergknappen.

c Plinius l. 33. Nat. hist. c. 4.

dorus non dissimulans: Intranť homines, inquit, caligines profundas, vivunt sine superis exulant à sole, & dum sub terris querunt lucri compendia, nonnunquam perdunt lucis gaudia.

At his omnibus & periculis & dispendiis hac fertilissima, quam tibi monstro, Aurifodina liberum te, mi Lector, pronunciat. Tu modò laboris non magni sed quotidiani patiens, nullas tuo calamo per- mitte ferias. Lege, scribe, excerpe, quicquid, dum legis, metalli nobilioris inven- ris. Eò hæc dissertationes spectant, ut docear- ris artem, quâ possis die uno vel centum vel sexcentos scriptores legere, & è singulis proficere, lectionis ordine nihil turbato, e- ruditione plurimum aucta. Vtilissimi, cre- de mihi, compendii est, audita, visa, præci- pue verò lecta, omnia in suos usus posse convertere. Hoc, si velis, in Aurifodina hac discas. Tu modò incipe Excerptare. Multi sunt qui innumera legant, vix quidquam retineant: Excerptendi ratio- nem ignorant, aut laborem nauseant. Ne igitur in limine offendas, mi Lector, hic mihi extra oleas saltandum scias. Nosti a- micorum preces esse imperia. Rogatu plu- rimum, & majorum meorum jussu, scri- ptiones sacras interjungo; brevi eas, si Deo visum, recepturus. Nunc animus est Ex- cerpendi Modum tradere, qui & sacris

& profanis scriptiōibus , qui artibus & scientiis omnibus addiscendis quàm plurimum proficit.

Sed in antecessum , mi Lector , duo illi qui colloquuntur , tibi sunt noscendi. Eulogius jam grandis natu , panè omni litteratura ornatus , à Poësi & Rhetorica , Philosophiam , Mathematicam & Moralem Aristotelis scientiam hausit. His Iurisprudentiam adjunxit , nec Medicina quidem ignarus , in Hippocratis , Galeni , aliorumque Medicorum libris non hospes , Theologia denique se totum dedit annis pluribus. Inde Ecclesiastes prodiit , & è cathedra dixit ultra annos triginta. Huic tali viro loquendi ac docendi vices meritò committimus. Eulogii cognatus Faustinus aliquot & viginti annos natus , juvenis ore promptus , nec indoctus , & plura discendi avidus ; hic ut è scriptoribus sue lectionis fructum caperet , enotandi modum petit à patruo. Hinc natus sermo , quem tibi , mi Lector , tuo speramus , bono exhibemus , Vsu licebit frui. Quod si præceptiones istæ & Excerptendi leges non placeant , scribe tibi alias , pauciores , breviores , studiis tuis commodas , dummodo Excerptas. Hoc autem verè Tuum dixeris , quod in rem tuam cum judicio excerpteris. Vale , mi bone Lector , & è Socraticis charis aurum effodere , maximum honestissimumque questum cense.

IN-

INDICVLVS
in
EXCERPENDI
SOLERTIAM.
PARS I.

Excerptorum necessitas, seu excerpendum esse.

- CAP. I. Quid Excerptare, quid Excerpta.
CAP. II. Excerptorum necessitas ob memoriae inconstantiam.
CAP. III. Excerpendum esse testimonio & exemplo utriusque Plinii, & Auli Gellii.
CAP. IV. Excerpendum esse testimonio & exemplo Iusti Lipsii.
CAP. V. Excerpendum esse testimonio & exemplo Martini Delrii.
CAP. VI. Excerpendum esse testimonio & exemplo Iacobi Pontani.
CAP. VII. Excerpendum esse testimoniis & exemplis plerorumque omnium eruditorum.
CAP. VIII. Excerpendum esse testimonio & exemplo hâc differentis Eulogii, aliorumque complurium.
CAP. IX. Excerpendum esse diversis rationibus docetur.
CAP. X. Objectionibus contra Excerpendi solertiam responderetur.

PARS

INDICVLVS.

PARS II.

Excerptorum methodus, seu Quomodo Excerpendum sit.

CAP. I. Ingressus ad sermonem de Excerptorum modo.

CAP. II. Leges pauculae ad Excerpendum scriptae.

CAP. III. Tres Excerptorum classes faciendae, suis cuique assignandus Index.

CAP. IV. LEMMATA qua ratione sint facienda.

CAP. V. LEMMATVM Index qua ratione disponendus.

CAP. VI. ADVERSARIA quomodo instituenda.

CAP. VII. ADVERSARIORVM Index qua methodo construendus.

CAP. VIII. HISTORICA ad quem modum excerpenda.

CAP. IX. HISTORICORVM Index qui ordinandus.

CAP. X. Qui dictis Excerpendi modis Philosophus, Mathematicus, Medicus, Iurisperitus, Theologus, uti possint.

P A R S I I I.

*Excerptorum diversus usus, seu multiplex
industria Excerpendi.*

- C A P. I. Excerpta rei Nummariæ : Prima singularis industria.
- C A P. I I. Altera singularis industria: Lusus urbani: facetiæ, sales, & joci.
- C A P. I I I. Tertia singularis industria: Epitome in Cæsarem Baronium, T. Livium, Cornelium Tacitum, Sueton. Tranquillum, C. Salustium, Q. Curtium, Iul. Cæsarem, Ann. Senecam, utrumque Plinium, Iustum Lipsium, alios complures.
- C A P. I V. Quarta singularis industria: Duplicis ordinis, sacri & profani, Excerpta.
- C A P. V. Quinta singularis industria: Loci communes solutæ ac ligatæ orationis.
- C A P. V I. Sexta singularis industria: Verborum & sententiarum Excerpta.
- C A P. V I I. Septima singularis industria: Miscellæ eruditionis Excerpta.
- C A P. V I I I. Auctores quinam legendi.
- C A P. I X. Auctores quomodo legendi.
- C A P. X. Adjumenta memoriæ.
- C A P. X I. In Dominicos & festos dies symbolæ.
- C A P. X I I. Ecclesiastæ atque Concionatori sacro monita.
- C A P. X I I I. Epilogus, Temporis parsimonia.

P A R S P R I M A.

Excerptorum Necessitas,

ſeu

Excerpendum eſſe.

C A P V T I.

Quid Excerptare, Quid Excerpta.

EVLOGIVS & FAVSTINVS
colloquuntur.

VLOGIVS. Excerpendum ajo, & quidem cum cura & ſtudio. Ad plenam eruditionem vix ullus eſt acceſſus niſi hac ſemita. Quæſieris principio: Quid eſt Ex-

cerptare, quid *Excerpta* nominas? Si de voce liſ ſit, eam à viris doctiſſimis uſurpatam obſervo. Juſtus Lipſius in Epistoſica inſtitutione aſſerit, ei, cui proſectus litterarius cordi ſit, opus eſſe *Excerptis* quibuſdam & *Notis* rerum. Ita & Ciceronem audio loquentem: Excerptes, inquit, ex his ipſis, ſi quid ineſt boni. a Vnde Excerpta dicimus, quæ veluti flores è libris enotamus.

B

EA

a Cic. 3. de Officiis.

Est igitur *Excerptare* è scriptore quocunq; cum iudicio in certas classes id annotare, ac seligere, quod iudicetur usui futurum. Legere, & nihil seligere, meo iudicio, prorsus negligere est. F A U S T. Ergo nihil utiliter legero, nisi calamum, chartam, atramentum ad manum habeam? E U L O G. Ita prorsus censeo: pænè omnis lectio perit, quæ nihil excerptit. Et en, ut in rem præsentem venias: Hic mihi Tertullianus Afer eruditissimus scriptor in manu. Sine hujus lectione Cyprianus diem nullum trans mittebat. En igitur scriptorem, & en simul Scriptoriam supellectilem, pennam, sepia^a, chartam. Hic meus mos est à puero, non lecta tantum, sed & audita, subinde etiam visa, dignioris notæ in meum usum trahere annotando. Ita hunc, ita alios omnes auctores tracto, meos, ut possum, facio, dum ea, quæ notatu digna censeo, in diversas chartas, ac classes excerpto. F A U S T. Quas illas amabo? Hoc unum unice nosse aveo. E U L O G. Festinemus, quæso te, sed lentè; hæc omnia quàm poterò explicatissimè tradam, sed tempore, & loco. Iam quærimus, quid studii sit, *Excerptare*. In quo, nisi me fallo, vel oculis tuis fidem faciam. Vides hunc auctorem? Ex eo selectiora suis quæque classibus inscribo. Atque hoc appello *Excerptare*.

Quod enim Philologus, quod Poëta è

Maro.

a Sepia, ater liquor piscis, atramentum.

P A R S I. C A P. II. 3

Marone aut Nasone, quod Historicus è
Curtio aut Plutarcho, quod Rhetor ex
Arnobio aut Cicerone, hoc Philosophus
ex Aristotele aut Platone, hoc Mathe-
maticus ex Ptolemæo aut Tychone, Me-
dicus ex Hippocrate & Galeno, Iuriscon-
sultus ex Bartolo, Baldo, aut Iustiniano,
Theologus & Concionator ex Augusti-
no, Chrysoftomo, aut Bernardo in suum
trahit usum excerpando. Sine his notis
nec Philologi, nec Medici, nec Iuriscon-
sulti, nec Theologi, ad illustrem & am-
plam eruditionem pertingent. *Excerpen-
dum est*, aut ignorantia nomen in pluri-
bus subeundum. Et primam assertionis
hujus rationem subjungo.

C A P V T II.

*Excerptorum necessitas ob memoria incon-
stantiam.*

OMnium, quæ audis, quæ vides, quæ
legis, meminisse, non hominis est,
sed genii cælestis. Memoria humana se-
gnis, angusta, volatilis, infidelis est, nisi
suis fulciatur adminiculis. Sed tenacissi-
ma sit, fieri tamen non potest, ut omnium
retinens sit, quæ pluribus annis studiosa
lectio retineri vellet. Labor improbus
tot rerum imagines in hoc ærarium me-
morix recondit, reconditas diutissimè
sine excerptis conservare, vix ullus labor
impetraverit. Operosum est suis quæque

foribus in hunc memoriæ recessum, & nescio quos secretos sinus congerere. Magnæ molis est in hoc spelæum, quod in occipitio suspendit natura, terrarum molem importare, cœlorum immensitates, undarum flammarumque regna concludere, difficillimum est huc congesta, velut aureos nummos arca coërcere.

Magna vis est memoriæ, non nego, prætorium grande, penetrabile amplum, sed non infinitum. Certos ea limites ac fines habet, ultra quos progredi non permissum. Hic rerum diversarum imagines certis velut cellulis reponuntur, sed nisi reposita habeant custodes qui servant, illum memoriæ carcerem nullo negotio effringunt, & aufugiunt. Fit nonnunquam, ut subinde frumenti plurimum in alatos vermiculos animetur: hinc toties præne granariis, frumentum vivum evolat: ita prorsus imagines rerum in memoriam velut pensile horreum immissæ, domino non advertente se subducunt & evolant. Vis retinere? Custodes adhibe, *Notas & Excerpta.*

Quæstus jam olim Augustinus de memoriæ labe: Quàm multa, inquit, hujusmodi gestat memoria mea, quæ jam inventa sunt, & sicut dixi, quasi ad manum posita, quæ didicisse & nosse dicimur? Quæ si modestis temporum intervallis recolere desivero, ita rursus demerguntur, & quasi in remotiora penetralia dilabun-

buntur, ut denuò velut nova excogitanda sint, in idem iterum. *a* Tot nimirum novarum rerum notiones memoriam lubeunt, ut priores & vetustæ aboleantur, imago scilicet imaginem expellit, aliis aliæ succedunt.

Memoriam Plato stomachum animi, Augustinus animi ventrem vocavit. Appositè. Nam uti stomachus quotidie multa variaque recipit, nec tamen diuturnum hospitium indulget; ita prorsus memoria plurima quidem eaque diversissima complectitur, sed brevi velut oneris impatiens, aut admissorum hospitium pertæsa, longè facilius dimittit, quam admiserit. Huic malo Excerpta & Notæ medentur.

Memoria vas multorum capax, sed rimarum plenum, hac atque illac perfluit. Meminisse siquidem est rem memoriæ commissam custodire; sed heu difficulter committitur, difficillime custoditur commissum. Quod si quid inharescat altius, ni repetitione perpetua recolatur, fluminis ritu dilabitur. Vt enim fecundus ager nisi cultione quotidiana exerceatur, silvescit: sic egregia licet memoria nisi Notis & Excerptis ad reddendum depositum excitetur, ab oblivione misere vastatur.

Quid ergo multa didicisse, quid legisse multa proderit, si ea quæ legeris, quæ di-

B 3

dice-

diceris, iterum elabi patiaris, non facile
 unquam revocanda? Laboris nimirum
 amans est, qui discit, ut obliviscatur.
 Quam multi florent inter magnos ma-
 gni & ipsi, nisi hæc uredo illos afflaret!
 Plurimos reperias, qui variæ ac multæ le-
 ctionis plurima sciunt, at fere nesciunt,
 quæ sciant, quia meminisse nequeunt:
 quod incredibile est, quàm ad scientias
 potenter faciat.

Perspexit hoc probe perspicacissimus
 naturæ mystes Plinius, qui ore libero:
 Memoria, inquit, necessarium maximè
 vitæ bonum, nec tamen aliud est æquè
 fragile in homine, morborum casus &
 injurias, atque etiam metus sentiens 4.
 Memoria bonum grande, sed bonum fra-
 gile, & ad omnes oblivionis injurias ex-
 positum. Iis igitur Notarum & excerpto-
 rum subsidiis roborandum, quæ oblivio-
 nem expugnant.

Sunt aliqui, sed pauci, memoriæ feli-
 cissimæ. Priscorum hic texere catalogum
 opera non est. Hæc scholis jam nota sunt.
 Rex Macedo Alexander totam Homeri
 Iliadem, & magnam Odysseæ partem edi-
 dicit. Cosroë Rex Persarum omnes Ari-
 stotelis libros memoria comprehendit.
 Demosthenes Thucydidem octies sua
 manu descripsit, & ad verbum memoriæ
 mandavit. Mithridates viginti duarum
 gentium Rex, totidem linguis jus dixit,
 pro

pro concione singulas absque interprete allocutus *a*. Cyrus Rex Persarum in numerosissimo exercitu omnium militum nomina memoriter pronuntiare calluit. Crassus dives Romanus, Græci sermonis quinque differentias & dialectos memoria ita tenuit, ut qua quisque apud eum lingua loqueretur, eadem ei commodissime responderet. Theodectes Cilix, orator, versus quantumvis multos, ubi semel recitari audiisset, è memoria integrè reddidit. Cyneas à Pyrrho Thesalus Legatus Romam impetrandæ pacis missus, postero die, quàm advenit, tam senatorios, quam equestris ordinis viros nominatim salutavit *b*. Hortensius orator Romanus totum aliquem diem in autione persedens, vesperi demum res omnes venales, earumque pretia, & emptores ordine recensuit, argentariis recognoscentibus, eum nec minimo falsum.

Genethlius & Palæstinus, Minutiani & Agapeti discipulus, ea gavissus est fidelitate memoriæ, ut totam declamationem semel auditam, mox memoriter recitaret. Nepotianus Heliodori Episcopi è sorore nepos juvenis militiam secutus: tandem vitam religiosam amplexus, libros ea memoriæ facilitate tractavit, ut in familiari-

B 4 bus

a Gellius ait; Rex iuclytus viginti quinque gentium, quarum omnium linguas percalluit. l. 17. Noët. Attic. c. 17. *b* Plin. l. 7. Nat. hist. c. 24.

bus colloquiis ac disputationibus, si quid eruditionis in medium fuisset prolatum, statim expedite diceret, Hoc Tertulliani est, hoc Cypriani, hoc Lactantii, illud Hilarii est: Sic Minucius Felix, ita Victorinus, in hunc modum locutus est Arnobius *a*.

Hieronimus Stridonienſis ea fuit memoria, Auguſtino teſte, ut Hebræorum, Græcorum, Chaldæorum, Perſarum, Medorum, Arabum, & nationum pæne omnium linguas ac litteras calluerit. Hinc illud à Pontifice Hipponenſi ſcriptum eſt elogium: Nullus hominum ſciuit, quod Hieronymus ignoravit *b*. Memoriam in ſe ipſo eatenus inſigniter exercuiſſe ſcribit Seneca, ut non ad uſum modo ſufficeret, ſed in miraculum uſque procederet. Nam duo millia nominum recitata, inquit, quo ordine erant dicta, referebam; ducentos quoque verſus ab ultimo incipiens recitabam.

Hæc priſca & nota ſunt; recentiora iſta: Paulus IV, Pontifex Maximus ſcholæ Salernitanæ librum in memoria habuit: Galenum Græce à capite ad calcem perlegit: ſacra Biblia ad verbum edidicit. In

ex-

a Ita Hieron. tom. I. epiſt. 3. mihi pag. 10. Vbi addit: Lectione aſidua & meditatione diuturna pectus ſuum bibliothecam fecerat Chriſti.

b Aug. tom. 2. in appendice epiſtolarum ad Cyrill. Hieroſol. Epiſc. mihi pag. 380. Sed revera non videtur eam epiſtolam Auguſtini calamus eſſe ſuſciſſe.

extrema senectute (vixit autem annis octoginta tribus) integras è Tullio, Virgilio, aliisque auctoribus paginas inoffense recitavit. Memoria prorsus admiranda, cui parem non tulerint multa retro sæcula.

Gregorius III, in eodem folio Antistes, omnes ordine psalmos memoria complexus est *a*. Ammonius Abbas, magni Pambonis discipulus, vetus & novum Testamentum ita percalluit, ut memoriter dicere potuerit; in doctorum virorum, Athanasii præferrim & Basilii scriptis ita versatus, ut decem millia versuum, & sexcentos ex iis protulerit. Rem ita se habere pro testimonio magni Patres dixerunt *b*.

Fridericus I, & Maximilianus I, Imperatores Augusti tam tenacis memoriæ fuerunt, ut omnium eorum, etiam infirmorum, quibuscum vel semel locuti essent, longo post tempore recordarentur, & hominem nossent.

Franciscus Rex Galliæ tenaci ac expedito amplissimæ memoriæ captu pæne omnes suo ævo superavit. Quid & quantum peculiaris commeatus unaquæque provincia suppeditare posset, quanam itinera, quæ flumina ad convectiones opportuniora & viciniora forent; è quibus hibernis equitum alæ celerrime conve-

B 5 nirent,

a Henricus Spondanus ad ann. 731.

b *Pallad. cap. 12. apud Rosweyd. mihi pag. 716.*

nirent, tam exacte norat, ut rationes itinerum, compendia navigationum, civitatum vel remotissimarum copias, præcipua rerum omnium subsidia è memoriæ thesauro depromeret *a*.

Antonius Muretus asserit visum à se Patavii, atque auditum juvenem Corsicum, Iuris Civilis studiosum, qui triginta sex millia nominum, eo quo recitata essent ordine, absque cunctatione recenseret. Artem à pædagogo homine Gallo, se accepisse aiebat. Hanc diebus pauculis Francisco Molino Patricio Veneto, magna omnium admiratione tradidit, cum Molini memoria sibi prius non constaret *b*. Miraculum memoriæ.

Memoria vere Musarum mater, artium & disciplinarum cella penaria, scientiarum custos. Tullio, divinitatis argumentum, eloquentiæ gazophylacium, eorum quæ discimus, reconditorium. Rerum omnium thesaurus, sed tamen ex omnibus animi partibus, ut Rhodiginus loquitur, res maximè delicata & fragilis. Memoria grande ac necessarium, sed tamen volatile ac caducum vitæ bonum, quod oblivio quotidie oppugnat, quod unicus subinde morbus totum eripit. Quos ante nominavi, Phœnices dixeris. Qui ad eos accedant, paucissimi, & pæne nulli sunt.

Imo ex illis ipsis, quos modo dixi, ingen-

a Paulus Iovius l. 37. hist.

b Muret. lib. 3. var. lect. c. 1. & l. 12. c. 5.

P A R S I. C A P. III. II

gentis memoriæ viris, Excerpta & Notas aliqui velut certissimum, & summe necessarium memoriæ subsidium industria singulari adhibuerunt.

Hinc cum Lipsio persuasissimus affirmo: Lectionem ipsam non sufficere, ne repetitam quidem, imo nec in felicissima memoria, sed opus esse excerptis quibusdam, & Notis rerum verborumque singularem a.

Faustine, sit tibi Mithridatis aut Alexandri, aut Cosroes memoria, nihilominus excerptum, alioqui plurima effluent, plurima non opportune occurrent. Nemini, hercle, cujusquam memoria tam felix, quæ Excerptorum omnium vicem subire possit. Ergo Notandum, & Excerptum.

a Lips. epist. Instit. c. 12.

C A P V T III.

Excerptum esse testimonio & exemplo utriusque Plinii & Auli Gellii.

EScriptoribus, qui leguntur, excerptum esse, doctissimi quique viri nos docent. C. Plinius Secundus Naturæ pænegyristes nobilissimus ad prodigiosam prorsus eruditionem pervenit hoc uno tramite Excerptorum. De hoc avunculo suo Plinius Cæcilius Iunior ad Marcum scribens: Pergratum, inquit, est mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lecti-

lectitas, ut habere omnes velis, quærasque qui sint. Fungar indicis partibus, atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Et en catalogum librorum à Plinio majore scriptorum.

1. De Iaculatione equestri liber unus.
2. De vita Q. Pomponii Secundi libri duo.
3. Bellorum Germaniæ libri viginti.
4. Libri tres in sex volumina divisi, quos Studiosos vocavit, quod iis maximum studium impendisset, & idem à Lectore fieri vellet.
5. Dubii sermonis libri octo.
6. Historiarum à fine Aufidii Bassi cœptarum libri triginta unus.
7. Electorum commentarii centum sexaginta minutissime scripti, qui Largo Licinio in Hispania, quadringentis millibus nummum, hoc est, decem millibus Philippeorum, vendi potuissent, & tunc aliquanto pauciores erant.
8. Naturalis historiæ libri triginta septem. Opus diffusum, eruditum, nec minus varium, quam ipsa Natura, Plinii libros qui Pandectas a appellaverit, me iudice haud erraverit. Omnia ille vir legit, vidit, scivit, & in unum volumen Græciam & Latium conclusit.

Sed pergit Plinius Cæcilius avunculi
fui

a Pandecta volumina sunt, inquit Budæus, nihil non continentia, ex quibus possis quod velis, veluti è Cornucopia depromere.

sui summam industriam, & assiduum in excerpando studium commendans: Miraris, inquit, quod tot volumina, multa; in his tam scrupulosa *a* homo occupatus absoverit. Magis miraberis, si scieris illum causas actitasse aliquamdiu: decessisse anno sexto & quinquagesimo. Medium tempus distentum impeditumque quâ officiis maximis, quâ amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibile studium, summa vigilantia. Erat sane somni parcissimi, nonnunquam etiam inter ipsa studia instantis & deferentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum Imperatorem. Nam ille noctibus utebatur *b*. Inde ad delegatum sibi officium reversus domum, quod reliquum temporis, studiis reddebat. Post cibum sæpe, quem interdum levem & facilem veterum more sumebat, ætate, si quid otii, jacebat in sole: liber legebatur, adnotabat, excerpebat. Nihil enim umquam legit, quod non exciperet.

Faustine, hic figamus pedem. Tu mihi Plinium considera, virum undequaque doctissimum innumera legentem, sed ex omni lectione semper excerpentem. Hic solidus studiorum fructus est, ea quæ leguntur facere sua excerpando. Negligimus & cessamus? Pleraque omnia dilabuntur, & effluunt. Ergo præ multis sapuisse affirmo Plinium, qui certissimam eruditionis

a Difficilia, ardua.

b Vigilabat ante diem, memorat Tranquil.

tionis viam ingressus, nihil umquam legit, quod non exciperet. An eadē nobis ad eruditionē via placet? Nihil ergo umquam legamus, quod non excerpamus.

Sed audiamus plura de Plinii Excerptis, de quibus hæc Cæcilius: Post solem, inquit, plerumq; frigida lavabatur. Deinde gustabat, dormiebatque minimum. Mox, quasi alio die, studebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur; adnotabatur, & quidem cursim. En iterum Excerpta, & Notas, & quidem super cœna. Viri Religiosi lectionem quidem ad mensam habent, sed quis excerpit & notat, nisi fortassis post mensam? Plinius nec inter ipsas epulas ab hac Excerptendi consuetudine abiit. Hinc illa viri tam prodigiosa eruditio, hinc tot elucubrata volumina.

Non omittendum, quod addit Cæcilius: Memini quemdam ex amicis, inquit, cum lector quædam perperam pronuntiasset, revocasse, & repeti coegisse: Huic avunculum meum dixisse: Intellexeras nempe? Cum ille annuisset: Cur ergo revocabas? Decem amplius versus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Hunc vitæ ordinem inter medios labores urbisque fremitum observabat. In secessu a solū balnei tempus studiis eximebatur. At dum strigilibus ad excitandum sudorem leviter raderetur, dum tergeretur, audiebat aliquid, & legen-

a In villa suburbana.

legentem attendebat, aut dictabat. In itinere quasi solutus ceteris curis huic uni vacabat. Ad latus erat Notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hieme manicis muniebantur, ut ne coeli quidem asperitas ullum studiis tempus eriperet.

Repeto me correptum, ab eo, cum ambulare: Poteras, inquit, has horas non perdere: Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studiis non impertiretur.

O tempus! O temporis parsimoniam, quam ignota es & rara! Hoc adolescentibus, hoc juvenibus, hoc omnibus litteras tractantibus vel uno die centies occidendum: *Perire tempus omne, quod studiis non impenditur.* Quoties ignavi cessatores Plinii censura compellandi: Poteratis (ô desidiosus) has horas non perdere. Omnes temporis particulæ velut ramenta aut fila aurea studiosissime colligendæ. Rerum omnium jactura reparabilis est, præterquam temporis: Aurum & gemmas perdidisse, multo mitius damnum est, quam tempus male impendisse.

Ad Plinium Iuniorem redeo, qui de seipso ad Tacitum perscribens: Præcesserat per multos dies, inquit, tremor terræ minus formidolosus, quia Campaniæ solitus. Illa vero nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, sed verti crederentur. Irumpit in cubiculū meum mater: surge-
bam

a Plinius Secundus Iun. l. 3. epist. ad Marcum, alii, Macrum, mihi pag. 78.

bam invicem, si quiesceret, excitaturus. Resedimus in area domus, quæ mare à testis modico spatio dividebat. Posco librum T. Livii, & quasi per otium lego, atque etiam, ut cœperam, *Excerpto*. Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hispania venerat, ut me & matrem sedentes, me vero etiam legentem videt, illius patientiam, securitatem meam corripit. Nihilo segnius ego intentus in librum. Iam hora diei prima, & adhuc dubius, & quasi languidus dies: jã quassatis circumjacentibus testis, quamquã in aperto loco, angusto tamẽ, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido visum *a*. Tu lege cetera prorsus admiranda.

En, obsecro, Faustine, jam etiam Plinium Iuniorẽ, non in museo, aut conclavi, non ad mensam & inter libros, sed in area, sub dio, in maximo terræ motu, non legentem solum, sed etiam cum cura & studio excerptentem.

Aulus Gellius ille Noctium Atticarum eruditissimus scriptor de se ipso: Vsi sumus, inquit, ordine rerum fortuito, quem antea in excerptendo feceramus. Nam proinde ut librum quemque in manus ceperam, seu Græcum, seu Latinum, vel quid memoratu dignum audieram, ita quæ libitum erat, cujuscumque generis erant, indistincte atque promiscue annotabam: eaque mihi ad subsidium memor-

riæ

riæ quasi quoddam litterarum penus, re-
condebam, aut quando usus venisset, aut
rei, aut verbi, cuius me forte recens obli-
vio tenuisset, & libri, ex quibus ea scri-
pseram, non adessent, facile inde nobis
inventu atque depromptu foret. *Alta &*
Gellius excerpfit. Hinc Atticæ Noctes
in lucem emerferunt.

Quid nos? quæ nostra est industria? Le-
gimus, sed quia plerique nihil excerpi-
mus, ideo parum proficimus legendo. Pa-
ce tua dixerim. Caudices & stupores, qui
fuimus, manemus. Post aliquot lustra in
litteris consumpta, vel notissima quæque
ignoramus, quia excerpere ac notare no-
luimus. En prisci ævi Triumviros pro Ex-
cerptis stantes Excerpendum, ac notan-
dum est, alter ad seriam eruditionem ac-
cessus non est. Vtriusque Plinii & Auli
Gellii tam testimonium, quam exem-
plum suadet, & invitat, sed non solum.
Plures ex eadem classe huc fisto, &
Triumviros nostri etiam ævi adduco.

a Gell. l. 20. Noct. Attic. c. ult.

C A P V T IV.

Excerpendum esse testimonio & exemplo
Iusti Lipsii.

Hic præfari lubet è Seneca, quem Li-
psius inter omnes veteres scriptores
laudatissimum & virtutis studio pane
Christianum semper veneratus, Notis il-

C lustra-

lustravit. Ergo Seneca in epistolis ; Non est, inquit, quod exigas *Excerpta & Repetita*: continuum est apud nostros, quidquid apud alios excerpitur. *a* Ad quæ Lipsius: Intelligitne, ait, *Repetita*, laudabilia, & quæ solent lectione iterari? an quia etiam inter legendum dici solet, *Repete*? Hoc puto: etsi *Repetita*, quasi divisa, & in locos suos partita, possis legere. Iam ad Iustum.

Iustus Lipsius, eruditionis primæ, iudicii maximi, Regius professor & historicus annis pluribus Lovanii, scriptis eruditissimis jam pridem orbi notus. F A V S T. E. Lipsii libris quatuor dumtaxat me legisse memini, Hallensem & Sichemiensem Virginem, Constantiam, & Exempla politica. Si quid ego iudico, nervosus scriptor est, & plenus succi. Quæ alia scripserit scire pervelim. E V L O G. Audi compendio, & miraberis. In lucem dedit Lipsius, de Militia Romana libros 5, Poliorcticōν libros 5, de Admirandis Urbis Romæ libros 4, de Constantia libros 2, Antiquarum lectionum libros 5, Epistoliarum quæstionum libros itidem 5, Variarum lectionum libros 3, Syntagma de Bibliothecis, Amphitheatrum, Electorum libros 2, Satyram Menippæam, Saturnaliū libros 2, Virginem Hallensem, Virginem Sichemiensem, Politicorum libros 6, Syntagma de Vesta & Vestalibus,

Po-

a Seneca epist. 33. mihi pag. 444.

Politicorum monitorum & exemplorum
 libros 2, Lovanium, Manuductionis ad
 Stoicam philosophiam libros 3, Phyſio-
 logiæ Stoicæ libros 3, de Cruce pariter li-
 bros 3, Librum de Vna Religione adver-
 ſus Dialogiſtam, de Pronuntiatione lin-
 guæ Latinæ, Centurias 8 episto-
 larum: Commentarios, Notas, Animadverſio-
 nes, Scholia in Senecam, Tacitum, Velle-
 jum Paternulum, Diſſertationes, & alia
 talia non numero. FAVSTIN. Superi! vir
 unus tot libros, tam abundantes non ver-
 borum, ſed rerum! EVLOG. Quod Plinius
 de Plinio avunculo ſuo dixerat, idem de
 Lipſio affirmandum. Miraris quod homo
 occupatus tot abſolverit volumina? ma-
 gis miraberis, ſi ſcieris illum publice do-
 cuiſſe, fracta & imbecilli valetudine fuiſ-
 ſe, itinera prolixiora obiiſſe, bibliothecas
 in orbe nobiliſſimas luſtraſſe, negotiis
 diverſis non deſuiſſe. Vnde igitur illi tam
 copioſa, & illuſtris eruditio? unde tam
 multiplex & inſignis ſcriptio, tot libro-
 rum fœcunditas? Cauſſam audi germa-
 niſſimam: Non legit tantum Lipſius, ſed
 & Excerptit, idq; cum iudicio, non obvia
 quævis in chartas rapiendo, ſed ſeligen-
 do, & excerptendo. Hinc ipſius dictum ſo-
 lenne: Non colligo, ſed ſeligo. Selegit
 prorsus hæc apis mel eximium.

Vnicum viri opus propono; Politico-
 rum ſex libros, opus plane accuratū, ter-
 ſum, varium, elegans, eruditum, & pane-

dixerim, obstupefcendum, ac paucis imitabile. Infpice, & mecum fenties. Artificiofo, variegato, Babylonico, beluato tapeti Lipfiana Politica recte compararim. Incredibili namq; artificio & nexu è verbis optimorum quorumque fcriptorum fuum ille contextum elaboravit. Sua Lipfius loquitur, fed ore magnam partem non fuo, idque tam dextre, ut Livii aut Taciti verba jures effe Lipfii. Hæc autem abfque Excerptis nec feliciffima quidem memoria non dicam perficere, fed nec tentare audeat. Fieri non poteft, ut talis fcriptio conficiatur, quin prius plurimum Excerptatur. Ad murum erigendum cæmento, lapidibus, arena eft opus; ad longiorem ejufmodi fcriptionem Notæ ac Excerpta prorfus neceffaria funt. Imo nec declamationem, aut orationem ullam erudite ftruxeris, ni prius tam verba, quam rem dictioni aptam excerpteris.

Nec folum ad exaranda Politica dicendus Excerptiffie Lipfius: idem in aliis fecit. Cetera illius fcripta infpiciamus, & fine copiofa Notarum & Excerptorum fupellectili non potuiffe confici affirmabimus.

Sed ego hic in amicas aures arcani aliquid inftillaverim. Aliquem excerptendi modum Lipfius docuit, fed facillime perfuadeor, non eo folum, fed & alio fuiſſe uſum, quem non docuerit. Nimirum tales

les viri non omnia artis secreta vulgant. Principia in arte monstrant, secretius artificium sibi servant. Lipsius hanc omnem Excerptandi artem pagella unica nec quidem tota tradidit. Verba Lipsii sunt: *Quid feligas, & à quibus, partem feci alteram.* De qua etsi exemplis dicere facilius possem, quam scriptis, tamen breviter hæc habe. Lectionem ipsam non sufficere, ne repetitam quidem, imo nec in felicissima memoria: sed opus esse *Excerptis* quibusdam & *Notis* rerum verborumque singularium, quas imitemur. Quæ *Excerpta* Memorialibus libellis, tanquam arario contineri velim, unde sermonis illæ opes per tempus & ad usum promantur. Fieri autem libellos triplices: Vnum, quem *Formularum* dixerim; Alterum, quem *Ornamentorum*; Tertium, quem *Discussionis*.

Hæc autem, ô doctissime Lipsi, fere tantum epistolis scribendis faciunt. Quid porro ad eruditionem ceteram, quid rerum ac historiarum è scriptoribus excerptum? Hic tacet Iustus, & suum sibi secretum servat. Ne dubitemus *Excerpta* Lipsio fuisse copiosissima. Sed *Excerptandi* mysterium omnibus evulgare non lubebat.

Hoc ergo jam certum tam testimonio, quam exemplo doctissimi viri, ad parandam eruditionem *Notis* & *Excerptis* opus esse. Sine his aliquid volatico haustu

capere licet, ad doctrinam solidam pervenire non licet. Sed è Triumviris testem alium huc sisto, Martinum Delrium.

CAP V T. V.

*Excerpendum esse testimonio & exemplo
Martini Delrii.*

L Iceat de hoc viro paucula præfari. Martinus Antonius Delrius Majores habuit, & parentes nobilissimos; summa eorum apud Hispaniæ reges auctoritas. Pater Delrii, Antonius Delrius in agro Antverpiensi Toparcha, Regi à Consiliis, post Fiscii Regii in Belgio præfecturam. Domus illius Regibus & Proregibus eo adventantibus familiare fuit prætorium. Mater Delrii Eleonora Lopezia Aragonum proceribus oriunda. Sed exteriora sunt ista, nec in censum viri suo peculio divitis referenda; sermo nobis est de supellectile & ornamentis litterariis.

Graviora studia tractavit Delrius hoc ordine. Parisiis in Philosophia Magistrum habuit Ioannem Maldonatum e scriptis notum: Duaci in Iurisprudencia Ludovicum Carrionem. Duaco Lovanium se contulit, ubi Cornelii Valerii disciplina, & Iusti Lipsii familiaritate summos in litteris progressus fecit: præcipuam tamen diei partem Legum Iurisque scientiæ seposuit, quod in operibus ad id temporis à se elaboratis non semel palam esse

esse voluit. Nam & Salamanticæ acerri-
mas de Iure contentiones cum doctissi-
mis subiit.

Hinc anno millesimo quingentesimo
septuagesimo Lovanii primam in Iure
lauream incredibili omnium admiratio-
ne decerpfit. Prodigio simile est vel ipsa
sola Auctorum in Iure nomina meminis-
se, quos ille in epistola ad parentem
suū se perlegisse commonstrat. Fuit vere
(quod Tullius de Catone) librorū belluo.

Hac eruditione parta à Philippo II
Hispaniarum Rege in supremum Bra-
bantiæ senatum coopatur. Dein ab eo-
dem Rege anno millesimo quingentesi-
mo septuagesimo septimo Palatinis ac
militibus jus dicere iubetur. Anno se-
quenti Cancellarius, & Regii Fisci Qua-
stor constituitur.

Iam in summo stare videbatur Delrius,
jam inter ipsius fortunæ, & honoris am-
plexus versari, cum ille sese in præcipiti
vacillare, & quo celsiorem, eo lubricum
magis & abruptum locum premere in-
tellexit, ex quo laberetur facilius, & post
lapsum resurgeret difficilior: atque adeo,
ut ibidem foret semper, nunquam tamen
sine periculo fore, nunquam sine maxi-
ma molestia: magnas illas, regiasque ce-
dros, in altissimis montibus nonnum-
quam pubescere, aut interdum etiam se-
nescere; nunquam tamen non ventis
agitari, raro sole foveri, sæpius aëris inju-

riis obnoxias degere. Tandem igitur aliquando, ut Philosophus quondam, amicus sibi esse cœpit, imo Deo; sibi consulere, Deo servire decrevit. Hic ille flexus decursu vitæ ad metam meliorem. Magnus hucusq; sive ingenium spectes, sive honores, sive totius actæ vitæ integritatem: sed tum maximus esse cœpit, cum ambiit esse minimus. Ergo ille in Brabantia senatum allectus, & ejusdem deinde Princeps, ille Palatinorum militumq; juri dicundo Præfectus, ille nuper ærarii opulentissimi, & vere regii Quæstor, ille ad magna natus, perfunctus magnis, & majoribus maturus, minimam I E S V Societatem amplecti, fastum omnem exuere, omnibus subesse, nulli imperare, & quasi novellus tiro repuerascere propter Christum. Nullum erat in tirocinii domo tam vile abjectumq; obsequium, cui non se promptum offerret, quodque non hilaris capefferet, veluti natus in eo & educatus. Talis fuit Delrius. Ex hoc ungue, ni fallor, hunc leonem satis noveris. Vidi ego ipse virum, & cum eo egi familiarissime. Et revera sermo ac vultus Delrii, hunc ipsum, quem describo, loquebatur.

Hæc mihi præfanda censui, ut nemo nesciret, quantum vir ille eruditionis thesaurum sibi parasset Notis & Excerptis, quod jam demonstro. Tu porro jam Faustine, ad tria potissimum attende: Ad lin-

linguarum cognitionem, ad libros ab eo editos, ad studendi rationem. Ex his lusculentissime cognosces, quid Notæ pro-sint & Excerpta.

Delrius, Latine, Græce, Hebraice, Chaldaice, Flandrice, Hispanice, Italice, Gallice, Germanice ita loquebatur (sunt distincta novē idiomata) ut in plerisq; eloquētissimus, in nullo hospes esset. Q. Ennius, teste Gellio, tria corda habere sese dicebat, quod loqui Græce, Osce, & Latine sciret. Num igitur non novem corda habuerit Delrius, qui novem linguas percalluit? Poetarum, Oratorum ac Historicorū scripta omnia, quæcunq; in quibuscunq; Belgicę bibliothecis reperiri poterāt, magna cum cura & diligentia evolvit.

E libris vero quos edidit, primus fuit Notę ad Solinum, quas dedit nondum viginti annos natus. Post has secutę sunt doctissimę Notę ad Claudianum. His successerunt tam Adversaria, quam Commentarius in omnes Senecę tragœdias. Scripsit & edidit libros duos de Principiis Iuris; Repetitiones de l. *Transigere*; Exercitationem ad l. *Contractus*; opuscula alia Iuridica; Miscellanea item scriptorum universi Iuris Civilis. Post hæc scripsit Commentarios rerum Belgicarum, Cæsarem in hoc imitatus. Elucubravit deinde Speculum Marianum, Speculum Patientiæ & Charitatis, Polemicas orationes Marianas, Florida Mariana. Suc-

cefferunt sex libri Disquisitionum Magicarum, in tres tomos divisi, opus illustrissimum. Edidit & Orientium Notis suis illustratum. Conscripsit & Vindicias Areopagiticas. Nec omittendum magni laboris & limati iudicii opus in Cantica Canticorum. Dedit & Emendationes in C. Iulii Epitomen. Scripsit & in Threnos Hieremiæ. In omnes Sacræ Scripturæ libros nō facē modo accendere, sed Pharū attollere meditabatur. In Genesin dedit; reliqua mors intercepit. Hæc viri scripta. Cum tamen non ultra quinquagesimum septimū annum pervixerit *a*. Quām vero ad scriptiōnē tam variā ingens illi adiumentū tulerint Excerpta & Notæ, jã audi.

Studendi rationē Delrius hanc tenuit. Cum pubertatis annos necdum attigisset, primo mane ipso diei crepusculo, postquam rei divinæ interfuit, intinctum vino panem modice sumpsit, dein subito se illatebravit in cubiculum, quod ei sub bibliotheca seu technophyon *b* quoddam fuerat. Hic sellam & pluteum subjectis rotulis ita fabrefieri curaverat, ut levi pedis impulsu, per omnia circumpulpita, & loculamenta, seipsum, omnemque studiorum supellectilem circumveheret; illi cum insedisset, non prius inde dimovebatur, quam adulta nocte tempus, & familiaris ephebus ad cœnam, non raro
invi-

a Mortuus Lovanii anno 1608.

b Artium officina.

invitum ac reluctanter cogere. Ita totos soles, diesque totos in museo impransus, veluti jam sepultus inter libros exegit a.

Vin' Faustine paucula de morte addam: F A V S T. Adde quam maxime; avidus accipiam. Virum ipse vidi, sapius cum eo, uti submisit humanus erat, familiarissime collocutus, cum per Superiorem Germaniam iter faceret in Belgium. E V L O G. Cum igitur ex Hispania Lovanium rediisset, licet difficillime, ob defectas vires & summos dolores, adfuit Pater qui illi edixit summum adesse discrimen à morte parum abesse: rogavitque, vellerne mentem eluere. Tum Delius nihil eo nuntio commotus, erecta mente, nihil sibi admodum esse, cui obnoxium norit eum esse diem, cui tanto se tempore in hoc sacrorum hominum cœtu parasset: sic vixisse, ut mori non timeret: velle tamen expiationis beneficium accipere, & abluere id navorum, quod superesset, in I E S V Christi sanguine. Mox Christi corpore pascitur. Rogatus, an vellet etiam oleo sancto inungi? ille hoc unum: Quid Rector censet? quid vult: ubi eum non abnuere intellexit. Ita, inquit, fiat; ita fiat. Vere usque ad mortem obediens. Nihil enim aliud toto hoc

a. Idem fore de seipso predicat Gasparus Schoppins Soc. Iesus professus hostis, in suo Hypobolymae, mihi pag. 250.

hoc tempore, nisi majorum nutu faciebat, quod illi sancirent, sanctum arbitrabatur; quod interdicerent, nefastum censebat. Puerum crederes à paterna maternave manu trahi non reluctantem, sed hilare blandientem. Post hæc veluti doloris expers, incredibili animi magnitudine naturam vincere, & de ipsa quodammodo morte triumphare; ac soli intentus cœlo, Deo plenus, cetera omnia fastidire, in Crucifixi effigiẽ oculos figere, Crucifixum æmulari. Postero die hora septima, vix ullo mortis indicio, inter suorũ manus placidissime expiravit anno MDCVIIII, die XIX Octobris, annum agens ætatis quinquagesimum septimum.

Inter alia virtutum decora, hoc sibi proprium habuit: nihil vafre aut subdole moliri; non per cuniculos insidiari, non per vineas oppugnare; non palam blandiri, clam detrahare (quæ pestilentissima hujus ævi lues est) idem lingua promptum, quod animo meditatum, habere. Ita qui cum eo versabantur, nullas cæcas cogitationum foveas metuebant, nullos laqueos; omnibus sacris & religionibus confirmatum censebant, quod ab eo dicebatur. Qua de causa Lipsius hominem eum vocat, cui non mentiri solum nefas est, sed & blandiri. Frustra ad eum deferbatur, si quis absenti encomium diceret, si quis convicium, nisi ratione dictum animadverteret. Tum vero reprehendentibus

cibus ne minimum quidem oblectabatur; in nulla excusationum dumeta correpebat: ex hostibus etiam capiebat fructum, ex venenis parabat antidotum. In omnibus rationem ducem sequebatur, cetera susque deque habebat. Submissio in eo maxima. Vnum id præ reliquis domesticis stupebant omnes, tantum virum oculis caligantibus & pæne cæcutientibus, gnaviter & prompto libentique animo, dum alii mensæ assiderent, stantem aut in loco anagnostæ solito incommodè sedentem, librum aliquem pium de more prælegere, & ad alterius arbitrium accentus & tonos vel invertere, vel dirigere. Quod quidem quanti sit, norunt illi præsertim, qui in Religiosis familiis degunt, & hujusmodi se exercitiis subigunt. Atque hæc vita fuit Delrii, inter libros, dum viveret sepulti.

Porro de hoc viro Henricus Zebertus Dungaüs Theologiæ Doctor testatur, in Adversariis, quæ Delrius annorum novemdecim, illustrando Senecæ dedit, plus minus mille & centum variorum Auctorum in diversis scientiis, & linguis sententias maximo cū labore ac judicio conscribi. Quare fatetur Lipsius nunquam se legisse, nunquam vidisse, ac omnino nescire an sint scriptores quos nō paucos illud ævi nostri miraculum (ita loquitur, & Delrium notat) ad testimonium dicendū citare solet. Cum scripto-

rem

rem Delrius arripuit, non ante dimisit, quam attente atque integre perlegisset, quæcumque autem (nota hoc, Faustine, nota, obsecro) quæcumque in capedunculas, Excerpta & Notas litterarii sui thesauri referenda judicavit, ea scite excerpserit. Ita plus simplici vice omnia Alphonsi Tostati Abulensis volumina (sunt quindecim) non suspensio, sed pressio vestigio percurrit a.

En ipsum eruditionis fontem, en veram tot librorum à Delrio editorum originem, Excerpta & Notas. Quod de Plinio, idem de Delrio dici potest: Nihil unquam legit, quod non excerperet. Hinc doctrinæ supellex amplissima, hinc eruditionis thesaurus maximus. Omnia è memoria velut stamen è panno trahere, non Delrius, non alius quisquam potuit. Excerpta & Notæ subsidio venerunt. Excerpendum & Notandum. Aliter hæc sacra non constant.

a Hæc è vita Delrii, quam scripsit Hermannus Langevelius, ediditque Anrv. an. 1609.

CAPUT VI.

Excerpendum esse testimonio & exemplo Iacobi Pontani.

FAUSTIN. Haberem quæ obducerem adversus dicta. EVLOG. Sermonem, obsecro, finiri patere. & obducendi locus erit amplissimus. Pergo igitur; & Excerpendi ac Notandi necessitatem testimonio & exemplo plurimum confirmo.

Iaco-

Iacobus Pontanus in politiori litteratura vir oppidò eruditus, qui ætatem omnem ad usq; ultimos vitæ dies legendo ac scribendo duxit, revera libris immortalus. Nec enim calamū ante posuit, quam fatalis lectulus avocaret à chartis, quibus perdius atque pernox inhærebat. Annum vivendo attigit octogesimum quartum *a*. Dignissimus senex, qui in Parnasso inter libros conderetur immemoriali memoria, quam sibi scriptis peperit. Libros, ut mea mihi Excerpta suggerunt, hos edidit.

Progymnasmatum volumina quatuor, quibus omnia pæne, quæ in consuetudinem & usum communem incidunt, Latina dictione complexus est. Institutiones Poëticas, Florida versu eleganti, vario ac tereti scripta, Symbolas in Virgilium, opus grande ac laboriosum. E græco plurima in Latinum idioma transtulit, uti sunt Ioannis Cantacuzeni libri quatuor de bellis Andronici, Georgii Phranzæ Chronicon Orientalis Imperii, Philippi Solitarii Dioptra, & Nicolai Cabasilæ vita Christi, Simeonis Iunioris orationes 23. Simeonis Episcopi Thessali de divino Templo & Ascetica, Theophylacti Simocata historia de Mauritio Imp. Commentaria B. Cyrilli Alexandrini in Prophetas Minores, Dialogi de Spiritu & carne. Hæc è Græco in Latinum translata sunt. Præter

a Augusta Vindelicorum mortuus anno 1626, die 25. Novembris.

ter hæc scripsit Pontanus Commentarios in Ovidii Metamorphosin, Commentarios in Ovidii Elegos de Ponto & Tristibus, Ovidianas Gnomas, Philocaliã, Bel-lariorum Atticorum volumina tria, &c.

Hunc librorum numerum Pontanus si-ne ditioribus Excerptis nunquam in lu-cem dedisset. Quid autem hic ipse vir lit-terarii artificii scientissimus de Excerptè-di modo senserit, ipsiusmet verbis te do-cebo. Injuncta mentione Plinii Majoris, ejusque summa in Excerptendo industria laudata, hæc addens Pontanus: Vir animi strenuissimi, ait, & exēpli rarissimi, com-pendiariam sibi & proximam viam exco-gitavit, qua ad summas eruditionum fa-cultates atque copias & graderetur ipse, & easdem ad usumfructum publicum in lucem aspectumque proderet. De libris aliis ab illo confectis, ut nihil loquar, Historia naturalis, quæ sola temporis in-jurias & dentes effugit, hisce instituta originibus, iisdem aucta profecit incre-mentis (Notis scilicet & excerptis.) Quando enim vir ille, duorum millium circiter voluminum lectione, viginti mil-lia rerum cura & studio dignarum, sex & triginta libris inclusisset, si non è tot scri-ptoribus locos præcipuos adnotasset, & tamquam summarū summas collegisset? Quod quidem judicio, non temere, or-dine, non promiscuè atque confusè, eum fecisse suspicari libet. Quomodo præter-
ca,

ea, quid quisque, quâ distributione, quid proprium, quid alienum, aut in medio positum, quid electum ac reconditum, quid evulgatum ac popolare afferret; diuturna custodire memoria, sine hoc certissimo (nota, Faustine, nota) opportunissimoque subsidio Excerptorum potuisset? Quæ tanquam breviaria, parvasque epitomas, quoties veller (volebat autem sapissime) opera non difficili percurreret *a*. Nec dubium quin sectatores Plinius jam olim hac in re habuerit. Pontani testimonio ex occasione geminum illi adjungo.

M. Antonius Muretus in Republica Christiana Tullius, de illo ipso Plinio ejusque Excerptis ac Notis differens. Illum vero, inquit, Promum condum rerum omnium scitu dignarum, illud receptaculum ingenuarum artium, illum eruditionis oceanum C. Plinium quis unquam satis pro dignitate vel admirari, vel celebrare poterit? Qui nullum unquam librum vidit, quem non legerit; nihil cognitu dignum legit, quod non excerpserit; nihil excerpserit, quod non in litteras retulerit. Itaque unum ipsius opus, quod de plurimis extat, Naturalis historia, instar ingentis bibliothecæ videri potest *b*.

Ita Muretus & Pontanus de Plinio sentire; ita nos de Mureto & Pontano sentire;

D tiamus,

a Pont. vol. 3. parte poster. Progym. 74. mihi p. 1072. *b* Muret. volum. 2. orat. 13.

tiamus, eos sine copiosis ac variis Excerptis tam multa variaque nunquam scripturos. Eruditionem tam multijugem Excerpta fatiunt & Notæ. Sed hoc jam pluribus confirmo.

CAPVT VII.

Excerpendum esse testimoniis & exemplis plerumque omnium eruditorum.

QVod de Excerptis jam diximus, id omnium pæne doctorum hominum voces & exempla firmant. Quisquis umquam in literis serio proficere laboravit, Notandi & Excerpendi laborem non fugit. Hæc una ad artes & scientias compendiaria via est. Fugis hos labores? fugis ergo scientias, & ut desidiam non repellas, ignorantiam amplecteris, quia maior plurima nescire, quàm ea cum studio Excerptere.

Longè aliter ei, apud quos in pretio est lectio non otiosa. Omnes eruditorum classes percurramus, & quod dixi, verissimum affirmabimus. Inspice Poetas, Virgilium Maronem, Ovidium Nasonem, Claudium Claudianum, Iacobum Sannazarium, Iacobum Bidermanum, Franciscum Remondum, Hermannum Hugonem.

Virgilius inter Latinos Princeps Poëtarum Bucolica sua annis septem, suam *Æneida* annis undecim elaboravit, & pri-
mus

mus ipse sui rigidissimus censor ac iudex divinam scriptionem ad rogam damnavit. Virgilius vero, ut scias, non tantum legit, sed & excerptis, & excerpta in suum poemata transtulit. Ovidii Metamorphosin inspicere, & dic an caruerit excerptis. Claudianum Poëtarum ocellum volve, & idem dices.

Iacobus Sannazarius de partu Virginis tres libellos edidit, quos viginti annorum lima perpolivit: Notandi laborem non fugit.

Iacobus Bidermanus meus olim condiscipulus, quem ut Magistrum meum semper veneratus sum, Excerpta non solum magno iudicio, & singulari industria paravit, sed & iis ingeniosa dexteritate usus est. Tot ejus scripta pro me loquuntur.

Hermannus Hugo deliciae meae (quid apud te dissimulem?) scriptor mihi est milibus charus: Nec putem à multis seculis venustius aliquid, & suavissimis affectibus concitandis potentius in lucem datum. Hermannus autem maxime usus est excerptis, nec aliter potuit. Nam elegans ille contextus est priscorum Patrum testimoniis, hac una ratione confectus. Gusta hoc scribendi genus, auribus & oculis loquitur. Confer sententias Bibliorum cum dictis Patrum, ac chalcographi nobilissimi cælatura, & laudabis, scio, artificiosissimam mixturam. Nam modo e-

legidion & tersum carmen , modo prosa oratio , modo naturam & vitam spirans imago affectus suggerit dulciores. Sed liber non unius assis est ; libri pretium auxit æraria sculptura. Placet emere ? unicum omittamus symposium, & noster est liber. Inscriptio & frons libri est: *Pia desideria*. Nec solum hunc edidit Hermannus. Scripsit insuper Obsidionem Bredanam; Vitam Caroli Spinolæ, qui in Iapone Religionem Christi inter flammās defendit usque ad extremum halitum ; Vitam Ioannis Berchmanni ; de Prima scribendi origine , & universa rei litterariæ antiquitate ; de Militia Equestri antiqua & nova libros quinque.

Sed hæc de Hermanno Hugone , cuius venustissimas elegias veneror & adoro. In cuius scriptione soluta incredibilem Excerptorum usum agnosco & exosculor. Discamus, quod colimus , imitari. Sed jam & Historicos lustremus : an non & illi Excerptis usi ? nomino paucos tam recentiores quam priscos, sed quos ego cæteris eminentiores censeo : Titum Livium , Crispum Salustium , Cornelium Tacitum, Quintum Curtium , Carolum Sigonium, Iacobum Salianum, Ioannem Marianam, Petrum Massejum , Andream Brunnerum.

Nulla Historiæ foret ætas, nulla vita, si diaria, si ephemeridas, si commentarios, si Notas & Excerpta tollas. Ab his animam

nam accipit Historia. Hinc fasti & annales publici conflantur. Hinc rerum gestarum fides petenda. Hinc Livius & plures alii suam quisque concinnavit historiam. Hominum privatorum Notæ, familiarum insigniorum diaria Livianam historiam pepererunt. Quis autem Historicorum præ cæteris lectioni destinandus, dicemus infra, cùm plura de legendis auctoribus dicendi erit occasio. Consideremus oratores: Tullium Ciceronem, Antonium Muretum, Ioannem Perpinianum, Franciscum Bencium, Dionysium Petavium, Tarquinium Gallutium, Franciscum Remondum.

Num horum aliquem, Faustine, ad illum eloquentiæ apicem conscendisse autumas sine plurimis Excerptis & Notis? Oratoris est per scripta plurimorum ire, & ex iis succum meliorem trahere in destinatam paginam. Hoc Muretū, hoc Perpinianum, hoc cæteros fecisse nondubita.

Marci Tullii assiduum in legendo scribendoque studium testantur illius libri, tum quos habemus, tum etiam quos desideramus. Illud mirum est inter tot Reipub. tempestates ac procellas, eum vel ad cogitandum locum, vel ad scribendum otium habuisse. Negabat Cicero, si duplicaretur sibi ætas, habiturum se tempus, quo legeret Lyricos; eodem modo Dialecticos *a*.

D 3

Vis

a Seneca epist. 49. mihi pag. 466.

Vis alios complures nominem Oratoribus affines? Perlustra, obsecro, Claudii Æliani Variam historiam, & de Animalium natura libros 17. & Auli Gellii Noctium Atticarum libros 26. Cælii Rhodigini Antiquarum lectionum libros 30. Alexandri Neapolitani Genialium dierum libros 6. Adriani Turnebi Adversariorum libros 24. Petri Fabri Semestria. Petri Victorii Variarum lectionum libros 31, opus eruditionis omnigenæ refertum, tomis duobus Parisiis editum 4. Horum omnium, quos dixi, tam varia, tam abundans doctrina sane non nisi Excerptorum & Notarum sedulitate ad illud fastigii excrevit. Scriptionem illorum examina, & pæne mera dices Excerpta, sed arte ac judicio collecta. Tanti est vegetiores annos huic curæ studiosius impendisse. Sed ad Porticum & Stoam transeamus. Philosophi: Aristoteles Stagirita. Decem millia philosophorum nominavi, cum Antesignanum hunc unum dixi.

Aristoteles Nicomachi filius, Platonis discipulus, Alexandri Magni præceptor, omnis Philosophiæ Phœbus infinitos scripsit libros ea diligentia, coque artificio, ut superiores omnes vicerit, posterioribus omnibus palmam præripuerit. Quidam librorum ejus etiamnum vivunt; plurimos tempus injuriosa nocte sepeliit. Non autem infinita tantum scripsit,

pfit, sed & infinita legit, imò, quod sole-
bant veteres, infinita è lectis excerpfit
Aristoteles: vidit utique vir ingenii per-
spicacissimi tantam lectionis copiam non
posse concoqui, nisi placeat simul etiam
plurima excerpti. Cælius Rhodiginus hanc
priscorum navitatem laudatissimam in
exemplum statuens. Scimus profectò, in-
quit, veteribus omnibus usitatissimi fuis-
se moris, ut omne scriptorum genus ex-
cuterent, nullas, quas possent, commen-
tationes illectas intactasque præterirent,
quod in primis Aristoteles exactissime
fecit, qui ex nobili lectionis multijugæ
variantisque cura est à Platone Anagno-
stes ^a nuncupatus, tanquam lector foret
infatigabilis, & χαλκέντερος ^c plane, ut
Græci dicunt, sititor inexplebilis ^b. Hinc
nullis sumptibus comparfit, ut quos me-
lioris notæ libros censuisset, emeret. Te-
staturs Gellius Aristotelem libros paucu-
los Speusippi philosophi post mortem e-
jus emissee talentis Atticis tribus. Ea sum-
ma fit nummi nostri HS duo & septua-
ginta millia. Sunt mille octingenti phi-
lippei. Nec Plato hac in re parcior. Nam
memoriæ mandatum est, Platonem tenui
admodum pecunia familiari fuisse, atque
eum tamen tres Philolai Pythagorici li-
bros decem millibus denariûm esse mer-

D 4

ca-

^a Lector.^b Cælius l. 17 Antiq. lect. c. 17. post init. mi-
hi pag. 646.

catum *a*. Tantus inerat his viris & legendi & excerptendi ardor.

Medici Hippocrates Cous, Claudius Galenus.

Hippocrates medicorum antiquissimus, cum intelligeret medicinæ studium præceptionibus egere varias peregrinationes obiit, & quicquid in has curas uspiam invenit utile, sollerter excerptit. Ad eo autem Excerptorum amans studiosus fuit, ut in ipsis templis morborum historias in tabellis anathematum descriptas diligentissime excerpteret & conscriberet. Ita observationes plurimas in ordinem componens, primus extitit qui artis medicæ præcepta generalia tradiderit *b*: Descriptis Hippocratis illud licebit pronuntiare: pauperis esse numerare pecus: libros vir iste doctissimus plurimis venturis sæculis reliquit.

Secutus hunc Galenus, qui scriptorum multitudine Hippocratem non æquavit tantum, sed etiam superavit. Inde hoc e-logii à doctis accepit: Galenus medicorum præstantissimus libros scripsit panè infinitos, quos ipse commemorat peculiari scripto de libris propriis edito. Ioannes Fernelius Ambianensis, præfatione Medicæ ad Henricum II. Galliarum regem;

a Gell. l. 3. Noct. Attic. c. 17. Sunt 20002. bacii, seu victoriat, 1333. floreni & 6. bacii Philippei 1000.

b Plin. l. 29. Nat. hist. præmio, Soranus in ejus vita.

gem, afferit à Galeno libros de re medica supra quadringentos, de aliis disciplinis ducentos quadraginta scriptos. Quis nostram tot evolvat legendo, quot ille commentando ac scribendo? Quis jam dubitare possit, quin Galenus in excerptendo & annotando summè industrius fuerit, qui libros pænè octingentos edidit? Excerpta & Notæ thesauris literariis opulentant. Sequuntur Iurisperiti.

Ex his unus Servius Sulpitius libros centum & octoginta de Iure Civili edidit: utique suppellectili Excerptorum amplissima instructus fuerit, scriptionem tam prolixam nemo sani capitis absque Excerptis copiosissimis aggrediatur.

Sed aliquos etiam è Theologorum senatu huc sistamus. In priorum classibus nominandis id observavi, ut vel scientiarum duces, vel cæteris celebriores, aut mihi notiores, ac commendatiores nominarem. Idem in ultima hac classe attendam.

Theologi: Augustinus Hipponensis, Hieronymus Stridonensis, Bernardus Clarevallensis, Thomas Aquinas, Alphonsus Toftatus, Alphonsus Salmeron, Franciscus Suarezius.

Non temerè hos nominavi; rationem addo: & unà ostendo quantum maximis his viris profuerint Excerpta. Augustinus plura scripsit, quàm quis legerit, si fides Possidonio, Præfuli Africano, teste locu-

pletissimo. Hic eum opinione sua falli iudicat, qui omnia, quæ Augustinus scripsit, legisse arbitratur *a*. Accessit his Augustini libris tanta auctoritas (quod felicitati, vel sapientiæ viri assignari possit) ut nullius scriptis secundum Evangelii historiam, & Tarsensis Pauli Epistolas, &c. major hominum consensus accesserit *b*. Elucubravit Augustinus inter cætera, viginti duos libros de Civitate Dei, opus profecto grande ac admirandum. Tu istud solum hoc tomo quinto inspice, & dices absque multiplicibus Excerptis hanc talem scriptionem numquam potuisse confici. Volumen hoc eruditionis plenissimum incredibilem notantis & excerptantis Augustini diligentiam testantur.

Hieronymus sex millia librorum Origenis affirmat se legisse; an nihil excerptisse & subnotasse? Auxerunt aliorum studia bibliothecas, ac per partes compleverunt: unus ac solus Origenes ingenii fœlicitate bibliothecam unam quantumvis magnam implere potuit. Hanc Hieronymus legendo exhauserit, & nihil inde in suum usum extraxerit? Præsertim cum de viro hoc jam olim sparsum fuerit: Neminem scisse quod Hieronymus ignorarit. Hoc certè priscorum erat studium,

a Qua auctoritate magni nominis Ecclesiastes publice pro suggestu dixerit, triginta millia librorum ab Augustino scripta, ego quidem nescire me fateor.

b Antonius Coccinus l. I Exemplor. c. 7.

dium, innumera legere, multa excerpere, plurima conscribere.

Cyprianus sane vir sanctissimus perinde ac doctissimus, facundus olim Carthaginiensis Rhetor, nullum prætermisit diem, quem Tertulliani lectione non imbueret. Hunc verò auctorem cùm posceret, *Da Magistrum*, dicere solebat. Ita de Cypriano Hieronymus a.

Bernardus vere Clarevallensis Apis sedulitate sola sine Magistris (quod perquam rarum) maximos in litteris progressus fecit. Solebat autem conqueri, nihil temporis se magis perdere, quàm quod somno daret. Non occupatum numquam invenisses. Nullæ Bernardo feriæ, quies nulla. Aut enim orabat, aut legebat, aut meditabatur, aut scribebat, aut concionabatur. Apiculam agebat summè sedulam, quæ semper aliquid ex optimo florum genere conveheret in suum alveare. Bernardi effigiem videre cupis? scripta intueri. Verbis disertus, sententiis venustus, rebus abundans, sensu ac succo meliore plenus, nervo dicendi laceratosus, eloquio suavis, & mera pietatis mella stillans assidue, veritatis semper amantissimus. Superi! quàm ille delectat, docet, stringit, movet, persuadet, expugnat? Eam sui imaginem scribendo efformavit, ut illi Ambrosianum illud ex asse conveniat: *Laureatus spiritu scriptis coronatus*

itur

tur suis. Quinque Considerationum libros ad Eugenium Pontificem scriptos aperio; tu tolle, lege, ac vide num Bernardus non accuratissimè, quæ sui usus judicaret, excerpserit? Liceat dicere: In scripto hoc Bernardus superavit Bernardum. Nam modo cautum œconomum, modo sollicitum patremfamilias, modo fidelem monitorem, modo serium præceptor-em, jam ascetam, jam ethicum, jam & politicum, nunc philosophum, nunc consiliarium, nunc Theologum agit. Illustre prorsus scriptum à multiplici eruditione: Hoc unum in tot Bernardi scriptis miserum; Bernardo multa tribui, quæ Bernardo balsamum planè non oleant. Sed illud ad rem nostram in Bernardo maxime laudem, quod sacram paginam non solum assiduissimus legerit, sed eam in suas scriptiones ita excerpserit, ut Bernardi calamus fluxu pane continuo divinum instillet liquorem.

Thomas Aquinas Theologiam omnem in eum deduxit ordinem, ea perfudit luce, iis locupletavit incrementis, ut universa posteritas illi quàm plurimum debeat. Compendio utendum est in hujus viri elogiis, alioqui ea ad diei finem non finiemus. Aquinas sapientiæ ac sanctitatis magnum jubar, tametsi opem divinam suis scriptionibus faventem habuerit, humanam tamen industriam in se desiderari neutiquam passus

fus est. Legit plurima, & excerptit. Considera septemdecim tomos editionis Romanæ quos Thomas posteris reliquit: imò vel tres solum tomos inspice, decimum, undecimum, duodecimum, quibus tres partes Summæ Theologiæ complexus est. Quanta, Deus! in his scriptis, quàm varia, quàm sublimis eruditio, quot è priscis Patribus, aliisque scriptoribus testimonia? Hæc profecto Notas & Excerpta postulant quâ maximè. Itaque non solum innumera legit beatus Thomas, sed & excerptit, & sua fecit.

Alphonsus Toftatus Abulensis Antistes, vir sanctimonia & doctrina celeberrimus, nonnisi annos quadraginta vixit, & tamen quindecim tomos bene magnos in lucem edidit. In his quæstiones innumerabiles dissolvit. Hinc de eo illustre illud encomium versu, sed parum venusto, scriptum:

Hic stupor est mundi, qui scibile discutit omne.
Alphonsum tam brevi tempore scripsisse tam multa, nullis excerptorum, aut Notarum subsidiis adjutum, cras credam, hodie non. Non fuit, non erit ullum tam felix ingenium, quod omnia è seipso, velut aranea è suo utriculo fila, educat. Hanc igitur Excerptandi solertiam in Toftato etiam fuisse non negandum: quam nos rectissime venerabimur imitando.

Alphonsus Salmeron Toletanus à puero vitam omnem ad supremam senectutem

tem in literis consumpsit. Vir Religiosus è Societate Iesu, celeberrimas Italiæ civitates concionibus ad leges Christianas formavit. Peregrinationes laboriosas, easque plurimas in Galliam, in Poloniam, in Hiberniam, in Superiorem & Inferiorem Germaniam obivit, non tam suæ, quàm alienæ salutis causa. Dixisses Salmeronem ad terras alio atque alio sese calentes obeundas natum. Viribus utcumque jam fractis, cùm voce non posset, stylo statuit alios erudire. Ita Neapoli ad quietem laboriosissimam sese componens, sedecim grandes tomos elucubravìt, plerosque omnes de Christo Domino. Nam post Euangelii historiam pluribus voluminibus explicatam, Apostolorum cùm res gestas, tum epistolas tomis aliquot est prosecutus. Magnum in scriptione hac amplissima eruditionis mare cernitur, quod è plurimis Notarum & Excerptorum rivulis indubiè collectum & auctum. Hic Adversaria jubent necesse est, plurimaque supellex scriptioni cogitatæ congesta. Nemo sibi utilis erit lector, qui non simul infatigabilis, sic loquor, sit Excerptor. Res ipsa loquitur, à Salmerone hoc præstitum impigerime.

Franciscus Suarezius Granatensis Theologiam publice pluribus annis professus Romæ, Pinciæ, Salmanticæ, Compluti, Conimbricæ demum calamo manum addixit,

dixit, scriptioni se totum mancipavit, & illustrandæ Philosophiæ ac Theologiæ tomos minimum viginti & unum (quos ego quidem viderim) typis commisit a. Hunc librorum numerum edidisse, & prius nihil annotasse, nihil excerptisse nemini fit credibile.

Cornelius à Lapide Scripturam Sacram pænè totam uberioribus commentariis illustravit. Illic illis forulis septem grandes tomos cernis: in dies expectamus plures. Iam Pentateuchum Moïsis, Proverbia Salomonis, Ecclesiasticum, 4 Majores Prophetas, 12 Minores, Acta Apostolorum, Epistolas D. Pauli, Epistolas Canonicas, Apocalypsin explicavit uberime ad omnem usum. Plura, ut audio sequentur, ut etiam à mortuo discant vivi. Iacobus Gretserus suo unus ipse calamo pænè integram bibliothecam conscripsit.

FAUST. Ego nec tot libros, sed nec tot paginas typis cogito committere, quid ergo mihi cum Excerptis? EULOG. Num idem sæpius rogandus es? Quæso te, Faustine, ne designatum ordinem præpropere turbemus. Erit locus, quo satisfiat tuis objectionibus. Hoc jam contendimus, *Excerptum esse*. Quomodo sit Excerptum, & à quibus, id hujus quæstionis non est; ad istud infra respondebimus: auditor,

Si

Si modo cultura patientem commedet aurem a.
 Præproperum tuum est ingenium. FAUST.
 Perge, quo cœpisti, pede; perge bonis
 avibus. E U L O G. Hoc igitur ajo, quod
 in fronte capitis hujus asserui, pæne om-
 nium eruditorum vocibus & exemplis
 Excerpta & Notas commendari: imò
 hoc genus industriæ tam esse necessa-
 rium, ut eo neglecto vix ullus sit ad eru-
 ditionem solidam accessus. Quo autem
 plus eruditionis quæritur, hoc Excerpto-
 rum, & Notarum studium contentius ex-
 igitur. Si priscum ævum huc arcessimus,
 ii plerumque plurimum scripserunt, qui
 plurimum legerunt & excerpterunt.

Zoroastres Persæ vicies centena millia
 versuum, de Magiâ solum edidit *b.*

Theophrastus trecenta volumina reli-
 quit, quorum catalogum recitat Laër-
 tius *c.*

Chrysippus volumina septingenta, &
 plura scripsit, è quibus trecenta undecim
 Dialectices artem exponunt *d.*

Aristarchus Grammaticus Alexandri-
 nus sub Ptolemæo Philometore supra
 mille commentarios posteris consignavit.
 Chrysanthus Sardonius, Iuliano Cæ-
 sari familiaris, octogenario major tan-
 tum librorum numerum sua manu exa-
 ravit,

a Orat. l. i. Epist. i.

b Plin. l. 30. Nat. hist. c. i. post init.

c Laërtius ubi de eo.

d Suidas & Volaterr. l. 13. c. 4.

ravit, quantum vix alii juvena vegeti ac florentes legunt. Quo factum est, ut extremi digitorum articuli, ob jure scribendi exercitium incurvescerent intorti *a*.

Didymus Grammaticus, quod Seneca testatur, quatuor millia librorū scripsit *b*.

M. Varro libros composuit pænè infinitos eruditione mira refertos. Ideo Augustinus hunc apud Latinos, Origenem & Didymum apud Græcos plus cæteris scripsisse commemorat. Tam multa verò legit, ut ei vacasse quidquam scribere miremur; tam multa scripsit, quàm ullum potuisse legere credamus.

De Eusebio Cæsareæ Palæstinæ Episcopo Hieronymus hoc testimonii tulit: Eusebius in Scripturis divinis studiosissimus, & bibliothecæ divinæ cum Pamphilo Martyre diligentissimus pervestigator edidit infinita volumina *c*.

Iamblicus affirmat Mercurium Trismegistum, non solum philosophiæ, sed omnium pænè scientiarum in Ægypto auctorem, de universa Ægyptiorum sapientia scripsisse triginta sex millia librorum, quingentos viginti quinque *d*. Si vera fi-

E des

a Eennapius in ejus vita.

b Suidas notat tria millia & quingentos scripsisse. Dicitur fuit Didymus ab assiduitate & perpesione laboris χαλκέντερος, ferreis visceribus, vixitq; Cic. & Aug. *avo. de Didymo. Sen. Epist. 88. post med.*

c Hier. de Scriptorib. Eccles. in Euseb.

d Iamblic. *l. de Myst. Egypti, quem laudat Perer. tomo I, in c. 2, Exod. disput. 8. med.*

des Iamblico, aut Angelus fuèrit Trismegistus, aut magnum hominis prodigium. Tot libellos evolvere maximi laboris fit, tot libros scribere operis immensi.

Hi omnes alique complures tot librorum velut copiosissimæ sobolis parentes, non tantùm indefessi scriptores, & assidui lectores, sed & studiosissimi Excerptores, quod vero simillimum, fuerunt. Quod si voce prisca clametur: *Numera senatum*, licebit pronuntiare: *Omnes, omnes, in hanc eunt sententiam, Excerpendum esse.*

Nos, Faustine, ad facultatis nostræ modulum tot optimos viæ duces sequamur. Excerptis & Notis, in omni litteratura, quàm platimum juvabimur. Ad eruditionem variam per hos velut cuniculos tuti gradiemur. Excerpta & Notæ annorum plurium labores fidelissime custodient; & ubicumque defecerit memoria, his subsidiis fulciemur. Quidquid agas, Excerpendum & Notandum est.

C A P V T VIII.

Excerpendum esse testimonio & exemplo, hic dissentis Eulogii, aliorumque complurium.

SI me in testem cum prioribus admit-
tas, quod hætenus velut per satyram a
exquisitis sententiis docui, ego jam
testimoniis exploratissimis firmabo.

In

^a *Lex Satyra uno rogatu multa simul complectitur.*

In primis id probe scire te velim, hic nihil à me doceri aut suaderi, quod prior ipse non fecerim. Horatianum illud noveram; Flendum ei prius, qui flere velit alios *a*. Ita te meo etiam exemplo ad Excerpta facienda humanissime invito. Non poenitebit operæ; securus polliceor. Mea ego Excerpta nullo pretio vendiderim. Isocrates orationem unicam talentis viginti, seu, duodecim millibus philipporum vendidit *b*. Da alterum tantum, nil Excerptorum vendo. Da auxi & gemmarum, quantum vel avarissimus optare potest, da vel montes aureos, ego meas tibi chartas non vendo. Auge pretium, & nescio quos favores adde, non vendo. Summos honores, orbis imperium sponde, non vendo. Cælum pollicere, Christum licitatore appone: Iam vendo. Huic mea omnia sacravi; hunc admitto emptorem; ceteris omnibus exclusissimis.

Sed quæris, quid inde commodi vel utilitatis hauriam? Optima fide, quod res est, fatebor. Fructus Excerptorum quotidianus & multiplex. Mittamus eum in digitos, & numeremus.

I. Est, quocumque themate proposito, nominare posse auctores, qui de eo scripserint. Res hæc summæ utilitatis, & quotidiani usus est. Fuit ut Rhetoricæ

E. 2. studio-

a Horat. de Arte poet. mihi pag. 161.

b Plin. l. 7 nat. hist. c. 30. instio.

studioſis compluribus poteſtatem facerem ponendi qualecumque vellent thema, vel rem quamcumque aliam nominandi, quæ in diſſertationem venire poſſit, mox à me nominandos è Notis auctores, qui ea de re illove themate ſcripſiſſent. Diverſiſſima hic quæſita: Quis de typographiis, quis de campanis, quis de horologiis, quis de alchimia, quis de bombardis & tormentis bellicis, quis de venatu, aucupio, piſcatu, quis de ſideribus, de gemmis, de fontibus, de ſilvis, hortis, arboribus ſcripſiſſet. Quærebant alii, quinam de ſtatuis, pyramidibus, ædificiis, thermis, palæſtris, armamentariis: quis de veterum triumphis, ludis, nuptiis, funeribus, exequiis: quis de horis, clepſydris, coronis, navigiis, bibliothecis: quis de purpura, mercatura; de muſica, pictura, de re veſtiaria, nummaria, cibaria: quis de animantibus, equis, canibus, elephantis ageret. Alii quærebat longe rariora, & minime in vulgus nota, quis de ductili vitro, de incombustili oleo, de lino vivo, de ære Corinthio, de papyro & byſſo ſcripſiſſet. Malebant alii de virtutibus, aut vitiis ſciſcitari, quosnam laudatores, aut vituperatores habuiſſent. Ita quærebat, quis de virtute illa vix noti nominis Indifferentia, quis de ſui Contemptu, de ſui diſſidentia, de Longanimitate, de Familiaritate cum Deo, quis de vitio humanæ gentis Curio-

Curiositate, de Choreis, & noxio pudore, de mala tristitia, de munerum corruptelis, de prohibitis spectaculis, de damnoſa procrastinatione, de noxarum iteratione ſcriptis differeret.

Hic auſim è vero dicere, ad omnes poſitas quæſtiones, & alias tales innumeras è Notis & Excerptis meis facilè ac promptè reſponderi, & ad ſingulos titulos ſeu themata, non unum dumtaxat, ſed plures nominari poſſe auctores, qui rem illam quamcumque propoſitam, ſcripto explicarent. Notare autem & excerptare puer cœpi; ante annos vero quadraginta has Notas & Excerpta in formam meliorem certasque claſſes redeſci, quas etiamnum retineo, eas parte altera explicaturus.

E Societate Ieſu Patres novi quam plurimos, qui hanc excerptendi ſolertiam non laudant ſolum, ſed jam pridem uſurpant. Singulorum chartas non inſpexi, an hac ipſa methodo, quam traditurus ſum, ſibi lectionem faciant fructuoſam. Nec iſtud mihi hoc loco inquirendum. Iam enim hoc unum ago: Excerptum. De modo videbimus.

Eſt igitur maximi uſus, ſummaque utilitatis, re quacumque in diſceptionem aut familiare colloquium adductâ, nominare poſſe ſaltem è chartâ, quis ſcriptor ejus rei faciat mentionem. Hoc olim illuſtris Theologus tanri æſtimavit, ut totam hanc lemmatum ſeriem, quæ rerum

omnium auctores complectitur, permitterem suo bono describi, valde rogaverit; nec cessisset, nisi audiisset suas cuique familiares notas parum aliis profuturas, cum character lectu nonnihil difficilis, contractior etiam ac compendarius sit modus; cum insuper auctorum plurimi, eos, à quibus lecti non sint, parum adjuturi sint.

Prima igitur utilitas, primusque fructus Excerptorum est, quocumque themate proposito, auctores, qui de eo scripserint, compendio recitare posse.

Ctesiphon Rhetorem eum non censebat esse, qui non posset die integro de quavis re proposita differere. Ego illum non diu, nec multum excerpisse judico, qui non de quolibet themate in medium allato, saltem hora integra, si non pluribus, è Notis & Excerptis suis perorare queat.

II. Excerptorum fructus est, plurima supellex ad dicendum è cathedra. Ajunt Concionatorem, qui annis pluribus eodem loco pro suggestu dicat, non posse non exhauriri. Si sermo sit de Concionatore, qui tantum legat, nihil autem excerpatur, aut probum excerpendi modum nesciat, assentiemur non ægrè; sin homo sit industrius, & Excerptorum gnarus, nec centum quidem annis exhaurietur *a*. Sic ajo, atque, si opus teste, agam experientia.

a Er wirdt sich nie gar aufsecken.

tia. Ecquid dicitis, ô boni, Ecclesiastæ materiam & rem ad dicendum defieri? Injuriam facitis divinæ paginæ. Si enim vel sola tantum sacra volumina Ecclesiastes assiduè legat, & in suas paginas excerp-
pat, ad dicendi fundum numquam pertinet. Addo sacrorum codicum tot interpretes, & notæ melioris commentarios, qui novam identidem messem exhibent, sed falci ad secandum expeditæ. Evolve legum divinarum tot Scholiastas, & numquam deerit, quod è publico doceas. Quis umquam Concionatorum sacra Biblia à capite ad calcem deduxit explicando? Divini libri nullis concionibus exhaustiri queunt *a*. Addamus jam divinis litteris ceterorum scriptorum multitudinem immensam, quis dicendi sterilitatem excusare poterit, si modo se lectorem assiduum, & notatorem gnavum præstare velit? Priùs profecto vitam, quam dicendi materiam absolvet. Ego revera sic sentio.

III. Excerptorum fructus est, posse pluribus, præsertim interrogantibus, & instrui volentibus prodesse. Cum Excerptendi laborem multi fugiant, in plurimis, cum aqua hæret, interrogare illos coguntur, quos talium Promos Condos scierint. Subinde rem lectam, vel auditam meminimus, sed locum, tempus, & ceteras attributiones rei jam pridem excussit oblivio; hic prorsus necessarium ex aliis

quærere, quo loco, quo tempore, qua fide hoc gestum? Ad ejusmodi quæstiones omnium opportunissime responderit studiosus Excerptorum custos, qui aut promptius è memoria, aut certius è charta satisfaciet ad quæsitâ. Non facile fallent consulti crebro indices.

I V. Posse in multum tempus partis vivere, sine novi lucri accessione. Explico. Est qui morbo, vel causâ fontica, vel negotiis impeditus, sibi ac litteris vacare non possit multo tempore. Quid hic agat? Struenda nihilominus est oratio, paranda concio, accuratius aliquid scribendum; non vacat legere, novum apparatus corrogare non finit tempus, forsân nec libri, quos vellet, suppetunt: Notas igitur & Excerpta proferat, de suo vivat, arariolum domesticum aperiat, utatur reconditis. O miserum, si nec olim voluit recondere, neque jam finitur mendicare. Inter sacrum & saxum deprehensus, aut præsentem fateatur inscitiam, ut præteritam accuset inertiam. Pulchrum est, imo quandoque necessarium est, suo sumptu ac succo posse vivere, & lætari partis. Miserum est, alienas semper quadras lambere. Hoc fatum illos sequitur, quos Excerptandi tedium facit inopes, iis persimiles qui, quando prandendum est, à vacuo canistro ad pistoris misericordiam accurrunt ^a, & opes

a Wan man essen will/ist kein Brodt im Hausf.

opes alienas implorant, qui suis poterant gaudere. In ætate igitur vive memor hiemis; cum formica melioribus annis collige, quod deterioribus consumas. Incredibilem utilitatis fructum præbet, mature rem quærere, notare ac excerpere, ut cum necessitas urget, suo liceat victitare peculio, & re parta frui. Exerior id ego indies, quod in conspectu Domini testor, ad omne studiorum genus vix quidquam magis conducere, quàm pluribus annis Excerpti solertiam perpetuasce. Hinc dives senectus & contenta suo. Ego jam, Faustine, oculis meis me vivente præmortuis, vix pauca, ne sine magna difficultate queo legere; mox utrumque lumen occupavit. Iam nimis serum esset parandis concionibus sermonarios, aut homiliarios, quos vocant, scriptoresve alios evolvere: nec tempus, nec oculi permittunt. Notis igitur & Excerptis fruor complures jam annos: Eam autem triginta plurium annorum Excerpta (quod præfiscini dixerim) dicendi ac scribendi supellectilem suppeditant, ut vita quantumvis longa his sese præfidiis solari possit, ad Excerptorum fundum numquam perventura. Addo igitur, & affirmatè, ut testis pronuntio.

V. Excerptorum fructus est, ingens ad omne dictionis ac scriptionis genus subsidium. Candidissime dico: Da mihi centum annos, & acriores oculos, & ego in

annum quemlibet duos minimum libros polliceor materiæ diversæ, quam liberaliter, sat scio, subministrabunt Excerpta. Nec enim arbitror, difficile illi erit ædificium educere, qui delecta jam area, calcem, asseres, arenam, ligna & lateres convexerit. Ædificandi materies collecta est, hanc solum digerat, & ædificet. Hæc Notarum commoditas, hoc lucrum est: materiam struendi convehunt? accede & construe: Excerpta dicendi ac scribendi copiam subministrant; adde manum, linguam, calamum, & dictionem aut scriptionem ordire. Hic unicus sane ac optimus in ædificio litterario promovendo modus est. Cum Excerpta, ut Gellius loquitur, ejus generis seminisque sint, ex quo facile adolescant aut ingenia hominum vegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio sollertior, aut sermo incorruptior, aut delicatior sit notio *a*. Varius & amplius Excerptorum usus est. Dixi quæ à me pro testimonio volebas dici. Nunc ire porro pergamus.

a Gell. l. 20 Noct. Attic. c. ult.

C A P V T IX.

Excerpendum esse diversis rationibus docetur.

TEstimoniis & exemplis docuimus, Excerpendum esse. Idem rationibus confirmatum imus.

Pri-

Prima est: Lectoris intentio scribendi & annotandi cura multum acuitur. Ita lectio fit multo meditatio, tantoque melius res intelliguntur, quanto exactius dum in notas transeunt, expenduntur. Sapuit sibi Demosthenes, qui, ut supra dictum est, Dionysio Halicarnasseo teste, Thucydidem totum sua manu octies descripsit. Multa etiam volumina sua manu exscripsit Hieronymus. Multa quoque alii transcripserunt profectus cupiditate accensi.

Theodosius Iunior Augustus Imperator, non solum venustos characteres, cum scriberet, efformavit, quod Nicephorus commemorat, sed etiam tam multa descripsit, ut, si fortunæ tenuis fuisset, alere sese scribendo commode potuisset. Nec diem dumtaxat, sed insuper & noctes scriptionibus, ad illam pervigilem lampadem suam impendit a.

Altera ratio est. Quod exscribitur, intelligentiam profundius subit, menti altius imprimitur. Nam sæpiusculæ lector oculis per paginas volat, & cursim ad alia atque alia properat; cum gnaviter excerpit, & annotat, crebrius subsistere cogitur, & pedem figere; ita dum lectis immoratur, dum relegit, & retractat, longe melius, quæ retinenda, penetrat. Vide Argentarium, quam is sedulo philippeum aut aureum nummum examinet, quem

mo-

a Niceph. l. 4. hist. Eccles. c. 3. post init.

modo coticulæ, modo libellæ admovet, jam metalli sonitum, jam fidem oculorum poscit, sic monetam probam ab adulterina discit distinguere: ita qui multa seligit ac notat, & auctores nosse, & stylum à stylo incipit discernere. Ita cura excerptendi attentionem legentis exacuit, festinationem remoratur, & altius infigit menti quidquid annotatur.

Tertia ratio. Excerpta & notæ medicamentum oblivionis nobilissimum, memoriæ suppetias ferunt suavissime, quod singulari Capite jam supra demonstratum est. Memoria humana, segnis, lenta, labens, infida, fallax, rimarum plena, ut verbo dicam, cribrum est. Nimum eam oneras? obruitur: plus æquo imples? confunditur: commissâ minutius & ad unguem repetis? turbatur: scrupulosius eam stimulas & scrutaris: penitus subinde obmutescit. Quid illi facias? rerum plurimarum capax est, sed non omnium. Finita est, suisque & ipsa terminis ac finibus arctatur, ubi dicere liceat: *Nihil ultra*. De imaginariis extra cælum spatiis multa Theologi disceptant, hæc in infinitum protenduntur, quocumque in iis progrediare, semper audies, *Plus ultra*. Non eadem memoriæ ratio est, suis illa clauditur angulis, quos si transire velis merum inane ac vacuum reperiās. Hic memoriæ subsidium ab Excerptis & notis petendum, ut quod illi surripit obli-
vio,

vio, hoc chartæ in suas classes digestæ re-
stituant. Vti sæpius è charta sapere, ita
etiam sæpissime è charta meminisse ac re-
cordari cogimur. Ei, qui solum legit, elab-
buntur innumera, quæ in Notas relata
magno forent usui. Faustine, ut possis esse
Promus, fias ante Condus. In chartas
conde, in Notas exscribe, quorum con-
stanter meminisse cupis. Labat & vacil-
lat, imo nulla est memoria nostra, cum
desunt ejuscemodi adjumenta. Effluit,
quod in notas non venit? pæne totum
frustra legitur, quod in Excerpta non se-
ligitur. Ergo memoriam his fulcimentis
firma. Vt compendiose excerpas, lege,
ut utiliter legas, excerpe. Alterum sine
altero, inanis & cassus labor.

Quarta ratio. Volumina plurima com-
muni bono prodierunt ab hac una Excer-
pendi sollertia. Nam inde Variarum, inde
Antiquarum lectionum tot libri, inde Mi-
scellanea, Florilegia, Epitomæ, Summa-
ria, Pandectæ, Collectanea & Conjecta-
nea, Adversaria, Promptuaria, Rerum
Silvæ, Quæstiones Epistolicae, Horæ sub-
secivæ, Farragines eruditæ, Memoriales
tituli, Electorum libri, Musarum horti.
Quibus omnibus litteraria Respublica ca-
reret, si notare ac excerpere desidia veta-
ret. Quod si ea, quæ alienus labor anno-
ravit, legenti sunt utilia, quanto magis il-
la proderunt, quæ quis ipse sibi suumque
in usum collegerit?

Hic

Hic ego cum cochlea velut oraculum proloquor; Domus propria, domus optima: Notæ propriæ, Notæ optimæ. Unica Excerptorum pagina tuo labore scripta, magis tibi erit usui quam decem, quam aliæ viginti, quam aliæ centum, quas diligentia obtulerit aliena. Nostra nobis & magis sapiunt, ut suaviora; & magis profunt, ut notiora. Sed hoc, cum opportunum fuerit, luculentius ingeram, & liberaliore cinere vas istud infricabo *a*.

His & illud addo: Quam multa sunt, quæ scriptores alii, aut studio prætermittunt, aut incuriosi transeunt, aut ad alia festinantes negligunt, aut reperta mutilant & frangunt? quæ attentus lector, hinc illinc ingenti suo commodo decerpit.

Quinta ratio. Hebræus Sapiens ad formiculas & apiculas colligendi magistras nos ablegat. Formicula illa parvula, atque ruricola omniparentis terræ agilis alum-nula, prompta repens velocitate, dis-currens gnaviter, æstate congerit unde habeat quod consumat hieme; itionibus ac reditionibus eandem viam relegit millies fatigari nescia, inertis otii sterilitatem assiduis damnat laboribus; futuri provida materfamilias, æstivi fideris perita; plurimum annonæ in suum penu convehit: ita brumæ injurias non metuit, famis imperium non horret, infœcundam

hie-

a Wils besser hin ein reiben.

hiemem commeatu jam condito non ægre tolerat. Dixerim, dum licuit, fideliter laboravit, nec segniter excerpſit, ita partis jucunde fruitur. Non tamen unus formicis omnibus eſt labor. Hæ bajularum vices obeunt, & faſcem ferunt ſe grandioſiorem, ut majora ſint onera quam corpuscula. Aliæ viarum obſtacula molliuntur & amoveant; aliæ herbarum ſemina oris forcipe trahunt, aliæ terram è foveis egerunt, & meatus aquæ aggeribus excludunt. Iſtæ, nè madefacta humus horrea in herbam vertat, illata ſemina prærodunt: iſtæ celebri luſtu corpora deſuncta efferunt. Quod mirius in tanta diſcurrentium agmine, egrediens non obſtat intranti; quin potius, ſi quam viderint ſub onere fatiſcentem, aut ſub faſce corruentem, humeris ſuppoſitis juvant & erigunt. Vbique fervet opus; omnes laborioſæ, nullæ otioſæ.

Vade ad formicam, quiſquis excerpendi & annotandi moleſtiam fugis: diſce congregare, dum vires & anni favent. Hiemem ſenectutis proſpice; jam ergo collige, jam reconde, quo ætas poſterior ſeſe ſoletur. Idem te docet apicula, & ad excerpendum ſedula præit.

Apiculam intuere in Hybla volitantem, modo teretes hederarum corymbos, modo dulces tiliæ florentis ſurculos, modo gratos thymi odores, modo croceata
ge-

genistarum a cacumina, modo pallentium violarum suaves divitias, modo rubentium rosarum odoratas gemmas ore legulo populantem, & numerosis crurum atque coxarum villulis implicantem. Omnes apicula flores delibat, ab omnibus excerpit, quod suum faciat. Hinc alveare ditat, hinc ceram liquoribus stipat, hinc favos construit, hinc mella diffundit. Sed apiculæ, ut sciamus, cum delectu maximo, & velut iudicio excerpunt (quod in congerendis excerptis primum) nec enim temere quosvis flores insident; nec extrahunt, nisi quod melioris succi est, tam ceræ, quam melli faciendo aptius. Venenum est, quod in flore deterius araneis relinquunt. Hæc apum sedulitas atque in excerpando studium est, quod mellis & ceræ thesauris orbem opulentat.

Hic ego tibi Senecæ verba ingero: Apes, ut ajunt, debemus imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde, quidquid attulere, disponunt ac per favos digerunt, & ut Virgilius noster ait,

————— *liquentia mella*

Stipant, & dulci distendunt nectare cellas b.
Ita quidquid lectione collectum est, stylus redigat in notas c.

Vade

a *Genista humilis arbuscula, minuta fronde, flore luteo, apibus gratissima.*

b *Virg. l. 1. Æneid.* c *Senec. ep. 84. init.*

Vade igitur ad apiculam, quisquis excerpendi modum aut ignoras, aut ignaviam amas. Quin sequimur, Faustine, melligeram hanc plebeculam, quin volucres innubas, & florilegas aviculas istas imitamur? Obsecro, non minus his animalculis in rem nostram sapiamus. Præstantiores auctores veluti flores nobiliores eligamus, hinc succos exsugamus meliores. Stertimus & oriamur? avolat ætas, fugiunt anni hauriendis scientiis apti; nos neque mel, neque ceram facimus; jejuna semper erit & dictio nostra & scriptio; tam oris, quam calami paupertatem quam effugiemus. Excerpendum, & Notandum est.

Sexta ratio. Excerpta nobis instar bibliothecæ sunt. Locorum varietas, & librorum penuria hoc nobis compendium facile persuadebunt. Expertus sum ego jam sæpissime hanc in libris permolestam difficultatem: quis enim eos semper ad nutum habeat? Non ita pridem vir Religiosus mihi graviter questus: Quos libros Augustæ, inquiebat, quos Ingolstadii, quos Dilingæ, quos Lovanii, quos Colonix, quos alibi ad manum habui, illos jam quæro, & nusquam reperio, aut tali domino mancipatos, qui eis carere nolit. Meis itaque fruor Excerptis, quæ mihi bibliotheca sunt, facili negotio in omnem locum apportanda. Felix eram Lovanii, ubi Poëtas veteres, ubi priscos

Historicos omnes, & omnia Lipsii opera ; ubi melioris notæ Philosophos & Theologos in meo museo inter ceteros numerabam. Nunc subinde vacuus in scopulo piscator hæreo. Vix pauculos historicos, & quidem editionis flagitiosæ cerno ; Lipsium hoc loci in Pentheum migrasse credo, adeo lacer & dissipatus est ; illius pauca invenio, & editionis dissimillimæ. In melioribus libris ceteris supellex curta. Itaque ursum æmulor, & fructu unguium meorum victito, Excerptis meis utor. Excerpta si non confecissem, nec dicere quidquam, nec scribere haberem. Libri destituunt, memoria non succurrit, olim lecta jam pridem effluxerunt, interim dicendum aliquid & scribendum est. Ad meam igitur bibliotheculam memet recipio. Notas meas repeto, voces Timonis Venusini jacto,

————— *populus me sibilat: at mihi plaudo*
Ipsæ domi, simul ac nummos contempler in
arca a.

simul ac dicendi scribendique copiam in familiaribus mihi paginis intueor. Hæc apud me vir mihi amicissimus perorabat, cui ego totus assentior.

Incredibile profecto est, quam utile volumen rerum selectarum, tempore non multo possit confici ; è quo utilitatis plurimum ad eum redundabit, qui in hoc non hospes fuerit, sed civis. Hæc
 una

una Excerptorum opportunitas , si vel sola sit , omnem Excerptendi laborem abundantissime compensat. Excerpta propria , bibliotheca compendiosissima , optima.

Septima ratio. Hominum eruditorum ac sapientum pæne omnium testimonia, voces , & exempla , quod uberius jam supra demonstratum est. In multis reperiatis doctores & suasores plurimos , plerumque tamen non adeo multos factores . Suadere pronum est , promptumque vel imperito cuique , dextre facere paucorum. Hic verito & canto : Plures numerabis , qui fecerint istud , quam suaserint. Neque enim omnibus lubuit sui profectus rationem aliis detegere. Suaserunt hoc multi , sed plures suasoribus fecerunt , de compendio arcano sibi plurimum gratulati. Exercitium utique multo utilissimum est , & revera necessarium ad eruditionem non plebejam anhelanti. Si nos , Faustine , hic soli velimus sapere , desipiemus soli , sed in nostram perniciem. Ego satius duco cum multis , sed eruditis desipere , quàm solum sapere. Licebit quidem non excerpere , sed licebit etiam plurima nescire , innumera oblivisci , pæne omnia incassum legere ; licebit tempus frustra terere , & optimas horas pessime perdere. Hoc senatus doctissimorum hominum pridem observavit , ideo è lectione omni excerpendum cen-

suit; qui secus faxit, in supplicium habeat ignorantiam, & amissi temporis iacturam. Ita doctissimi quique sentiunt. Adversus hunc torrentem obluctari fatuum est. Sed tuas nunc objectiones audiam.

CAPVT X.

Objectionibus contra Excerptendi sollicitiam respondetur.

FAUSTIN. Ergo fari jubes, & dictis tragulam *a* injicere. EULOG. Liberime; sanatur ulcus cum rumpitur, & ejecta tragula quandoque in auctorem revolat. Dic quod sentis.

FAVSTIN. Principio de illis fastigiis hominum multa differebas, qui nescio quot decades librorū typis mandarunt. Nihil hoc contra me; talem ego arietem, meique similes non timeamus; hoc epichiremate nihil persuades. Ego nulla molior volumina, nec unquam in lucem quidquam extrudere cogitavi. Typi à meis libris æternum feriabuntur. Ego Plinius, ego Lipsios, Pontanos, Delrios non expungam codicū edendorum multitudine. Nec cupio tot libros scribere, quot Didymus, quot Origenes, quot Trismegistus, aut Tostatus aliquis; ego me inter lectores censerī volo, non scriptores: quid ergo mihi cum Excerptis? hæc illi curent, qui publico sua parant ven-

^a Teli genus, hasta simile.

vendere. EVLOG. Audio ; & verum c-
 sto , ut illud non cogites , saltem subin-
 de voles , aut etiam cogeris oratiuncu-
 lam , vel epistolium componere : affir-
 mate dico , nec hoc ipsum quidem cum
 dignitate poteris , absque Excerptis. Vi-
 de plurimorum epistolas rerum omni-
 um inanis , flaccidas , elumbes , steriles ,
 ineptas , plumbeas ; sine nexu , sine ner-
 vo , sine ullo colore , in quibus nec pri-
 scæ , nec novæ litteraturæ vel vestigium
 reperire sit. Sed eorundem scriptas ora-
 tiones inspice ; verborum flumen est (&
 nec hoc quidem) rei aut rationis nihil ,
 sed rivulus gracilis , & solo strepitu lo-
 quax ; nullæ hic elegantiae , nulli sales ,
 nullus nitor , gratiarum nihil est , subin-
 de nec miculam in iis deprehendes , quæ
 priscam eruditionem sapiat , nihil sani
 aut vivi coloris ; nil florum aut amœnita-
 tis quidquam aspersum. Quod ille de
 Lusiniâ , hoc de scriptis talibus dicen-
 dum : Vox es , prætereaque nihil. Caus-
 sam tantæ paupertatis ne quære ; in prom-
 ptu est : nec verborum , nec phrasium ,
 multò minus rerum Excerpta habent :
 indies vivunt ; parati nihil est. Hinc
 dictio & scriptio tam paupertina , sor-
 dida. Imò fit nonnumquam ut talibus
 dicendum in publico , cùm Philosophiæ ,
 aut Medicinæ , aut Iurisprudentiæ ,
 vel Theologiæ Doctores jubentur ; sed illi
 tales , quia fodere noluerunt , mendicare

coguntur. Cum enim eorum nihil habeant, quæ ad orationem struendam faciunt, velut pueri vix Grammatices gnari alios appellant: Quæso te, orationem mihi scribe, gratiarum actionem para, ad quæstionem positam responde. O mendicium ignavum: si quidquam excerpere voluissent, jam aliis non supplicarent; sed quia non tantum nihil notatum habent, sed etiam ignorant ubi scribendorum aliquid quarant, unde dicendi subsidium petant, ideo ad mendicitatem indoctissimam sese applicant. Inscitiam malunt prodere, quam emendare.

Vides, Faustine, non tantum libros scripturis, sed etiam orationem, aut tale quid composituris, Excerpta esse necessaria.

FAVSTIN. Sed alteram in Excerpta tragulam intorqueo: Minus memoria student, qui Excerpta curant: nam ubi quidpiam in Adversaria sua retulerint, sine cura sunt, & segni animo, tamquam ipsi jam teneant, quod chartis commiserunt. EVLOG. Mantelum pigritiæ coloratum, & scite factum, sed lacerum: quasi vero primarium memoriæ subsidium memoriam oppugnet. Dixi neminem tam felicitis esse memoriæ, qui omnia, quæcumque legerit, complectatur, & retineat. Igitur ab Excerptis petenda sunt adminicula, non ut memoria minus exerceatur, sed ut felicius in ope-

re suo promoveatur. Addo: Nemo Excerpta cum suis indicibus perite tractaverit, qui noluerit reminiscantiam exercere. Nec enim satis est, excerpere, nisi memineris, an, & quid excerpseris. Atque adeo Excerpta & Notæ memoriæ non ad desidiam resolvunt, sed ad labores adigunt. Quisquis igitur memoriæ quam maxime consultum cupit, Excerpta & Notas perpetuet. Nisi forsam Charmides Græcus sit, aut ejus frater, qui simillimus Charmidæ. Vir iste oriundus è Græcis ea vi memoriæ pollebat, præcis asseverantibus, ut quoscunque libros in bibliothecis legisset, eos confestim memoriter recitare posset ^a. Si talem te profitearis, Faustine, ab Excerptis te liberum pronuntio: sin minus, nec te, neque ullum alium à conscribendis Notis eximium dico. Spartam quam nactus es, orna; memoriæ, quam adeptus es, juva.

FAVST. Sed tertiam in Excerpta jacto tragulam: Plurimi sunt, nec adeo indocti, qui hanc Excerptandi artem aut hætenus ignorarunt, aut certe non usurparunt. EVLOG. Hic velim digitum imponas ori, & ficulneam argumentationem tuam alto silentio defodias. Argumentum istud, fateor, usitatissimum est, sed pessimum: Plurimi hoc faciunt, ergo. Tu ve rò quid inde demonstras?

F 4 Non

^a Plin. lib. 7. Nat. hist. c. 24.

Non ideò bene fit, quod à multis fit. Errantium multitudo nihil patrocinatori errori. Noli eos numerare, qui à via defleunt. Sequere vel paucissimos, sed recto calle incedentes. Pythagoræ monitum est: *Per viam publicam non ito*; Non ut eam incessu vitemus, sed ut sensu, moribus, vita. Ignavia numquam erit pulchra, quod ea multis placeat. Multi, ais, nil excerpunt. Quid tum? Multi etiam parum supra vulgus proficiunt, hinc inter eruditos in imo hærent subsellio. Nec illi hoc pensi habent, modò farinam & panem eruditione quantumvis debili lucrentur. Neque vero quidquam dubii est, quin illi tam parca diligentia juvenes, multo præstantiores evaderent, seu Philologi, seu Medici, seu Iurisconsulti, si maturè ac sedulo excerpere inciperent. Multis danda venia ob ignorantiam; nil illis ignoscendum est, quos laboris odium absterret ab exercitatione tam fructuosa. Sed perge opponere.

F A V S T. Quartam ergo tragulam expedio: Priscorum sapientum ævo, cum artium & scientiarum cultus maxime floureretur, auditione ac commentatione, non scripto tradebantur disciplina. Hoc Pythagoreorum in Italia, hoc Druidum in Gallia, hoc Gymnosophistarum in India fuit institutum. E V L O G. Speciosum videri posset hoc argumentum, nisi esset vitiosum non una parte. Faceffe nil scripserint

pferint in schola, nil ergo in tabellas domi retulerunt? unde igitur eorum scripta ad nos permanarunt? Deinde, priscorum scriptio fuit admodum operosa & difficilis; nec sine majore sumptu. Cera illi, aut lino, philyris, corticibus, foliis arborum, plumbo, membranis, palimpsesto utebantur ^a. Nos commodissime charta utimur, typographiis gaudemus; ratio scribendi expeditissima, modo non magis placeat labore otium. Addo: Si argumentatio tua ullarum sit virium, mos Academicarum omnium erit abolendus; ubi non audire solum, sed & scribere atque annotare discipuli solent. Quin igitur ad Academias excurris, & tuam illis additionem ac commentationem ingeris, omnemque scriptionem tollis? cave hic verbum addas, aut suppositione pedum saluteris. Sed quia pharetram tuam, ut conjicio, nondum exhaustisti; dic porro, & oppone plura.

F A V S T. En ergo quintam tragulam: Quid si ejuscemodi commentaria & Notæ tineis, muribus, blattis in epulum cedant, quid si aquæ illa jugulent, quid si canis ea concerpat, fur auferat, ignis comburat, casus alius eripiat? E V L O G. Quid si cælum ruat? hi hostes non tantum libris, sed & vestibibus, pecuniis, domi-

F 5 bus

^a De veterum scribendi ratione fusius Guido Pancirolius, volum. 2. Memorab. tit. 13. & in eum Henricus Salmuth.

bus timendi : num ideo vestem non conficias , pecuniam non colligas , domum non construas , quia hæc vel auferri , vel comburi possunt ? Non nescio quid Antisthenes cuidam dixerit , qui librum , in quem omnia retulisset , perditum plorabat . Cui vir sapiens : Atqui hæc , inquebat , oportuit animo commendare , non chartis . Quo effato philosophus non voluit memoria mandari omnia (quis enim id possit ?) sed multa , quod & nos docemus , ne scrinia nostra doctiora sint , quam ingenia nostra . Sed perge , si libet , obducere .

F A V S T . Sextam igitur extollo tragulam : Quis chartaceam supellectilem suam quocumque secum circumvehat ? Stilphon sua secum omnia ferebat mente , non chartis . E V L O G . O te militem , Romanum scilicet , & prisce roboris ! Vetus Romanus miles pro more ac ritu militiæ habuit , quadruplicia portanda onera : *Cibum* , *Vtensilia* , *Vallum* , *Arma* . Expende singula . *Cibus* , panis fuit buccellatus in mensem dimidium , sæpe totum . *Vtensilia* , Hasta & Scutum , præter hæc , ferra , corbis , rutrum , securis , lorum , falx , catena , olla , veru , & si quæ alia ad victum sunt . *Valli* , tertium onus . Ex usu ternos , aut quaternos , aliquando septenos , aut etiam duodenos vallos attulerunt , ut , si castra subito locanda , vel alia

fo ret

a *Vallus*. ein Pfal oder Nebsteck.

foret necessitas, vallare statim se liceret. *Arma*, quartum onus, galea, lorica, gladius. Ista omnia Romano militi ferenda *a*. hæc mihi aut scias, è Lipsio Excerpta suggerunt. Et numquid recte talem te militem dixi, quadruplici, tantoque huic oneri portando parem, qui duos tresve chartaceos libellos ferre refugis? Addo: Excerpta, si cum iudicio fiant, non facile umquam in eam molem excrescant, quæ non expedite commodè ex uno loco in alium transferatur. Mecum senties, cum Excerptendi modum à me accipies. Stilponi pax sit, & eat bonis avibus, qui Demetrio Poliorcetæ interroganti; Num quid perdidisset? *Nihil*, inquit, *omnia namque mea mecum sunt*. Cum tamen patrimonium illius in prædam cesserit, filias & patriam hostis rapuerit. At ille habebat secum vera bona, intelligentiam & memoriam artium & disciplinarum omnium capaces, insuper & virtutes rectique conscientiam. His sese bonis solabatur Stilpon *b*. Sed quid hæc adversus Notas & Excerpta? Etiamnum habes, quod obducas? Septimam quoque tragulam emitte.

FAVSTIN. Dictis acquiescere statueram: sed, ut jubes, hæc addo: Videri tempus non adeo religiose ac utiliter expen-

a De his Lipsius l. 5. Rom. milit. dial.

b De hoc vide Senecam l. de Constantia sap. c. 5. & epist. 9. post med.

pendi colligendis Excerptis. EVLOG.
 Hæc quidem, Faustine, commodius retin-
 uisset silentium. Cave hic idem tibi
 occinam, quod Apelles Alexandro Mace-
 doni de coloribus imperite multa disse-
 renti, silentium comiter suadens: Aut si-
 le, ait, aut pueri, qui colores terunt, te
 ridebunt. Tunc temporis prodigientiam
 hic objicias? Re nulla utilius expendes
 tempus quam conficiendis Excerptis. Il-
 lud verissimè tempus est non solum pro-
 digere, sed studio perdere, libros otiose
 volvere, multa legere, nihil excerpere,
 nihil memoriæ recolendum seponere.
 Hæc vera temporis jactura est, legisse, &
 aut nihil retinuisse, quod diu inhæreat,
 aut nihil excerpisse, quod usui futuro
 serviat. Si temporis pretium æstimare no-
 ris, nil umquam leges, nec quidem ani-
 mi causa, quin simul excerpas. Otiosa,
 vana, nugatoria est lectio, cui nulla mi-
 scetur scriptio. Nisi Thomam Kempen-
 sem aut similes legas. Quamvis nec hanc
 quidem lectionem velim annotationis
 omnis expertem. At sunt, qui studiosos se
 putent, cum libro signū infixerint, eumq;
 fecerint stigmatiam. Ohe libellū miserū!
 Ohe, quem tales sauciant injuriæ. Nam
 ungue codici notam imprimere, pagellæ
 auriculam inflectere, atramento aut mi-
 nio, quæ placent, inducere, pigritia est
 prorsus sordida, & maximam partem in-
 utilis, ac supervacanea. Quid libros his
 con-

contumeliis incestamus? Exiguum, aut nullum est memoriæ subsidium, & magna libri infamia. Si quid notatum vis, breviter exscribe, & librum præsta immunem ab hoc dedecore.

Si quid tragularum, Faustine, superest, pharetram omnem vacua; concute secundum pectus *a*, & objectiones sparge toto plaustro.

F A V S T. Restat unica, sed non hebes, ut arbitror. Octavam ergo tragulam emitto: Sunt hoc ævo scriptorum panè omnium indices copiosi, indices optimi. Quid fatiger frustra? ab indicibus petam, quod lubet discere.

E V L O G. Has voces jam novi. Hoc pigri aut juvenculi ab experientia invalidi dicunt. Novi ergo imperitissimos hosce fermunculos. Sunt adolescentuli vix litteris primis leviter tincti, qui his sese inaniis quietos reddunt: Ad indices, ajunt, confugiemus, & eruemus inde non grandi labore quidquid placuerit. O boni pueri, erratis toto cælo. Consilium ridiculum & vanum. Expertus sum ego ipse sæpissime, inter indices plerumque id minime inveniri, quod maxime quæritur. Non dicam, quod amplius est, à plurimis ipsam quærendi artem ignorari, præsertim cum indices sibi sint dissimilini. Sed neque hic indices in jus ambulare cogam, qui sæpe fallunt, & ludificant quæ-

a Virgil. lib. 7. Æneid, circa med.

quærentem falsis numeris; non raro magnum quid pollicentur, & vix pauculas repræsentant vocolas. Quoties totas horas, totos imo dies jejunos & avidus scrutator indices peruestigat, & vix quidquam, quod ad rem sit, expiscatur; oleum perdit, & operam ludit. Quid? quod auctores plurimi, eos indices, quos suis libris attexunt, non ipsi conficiant, sed id genus operæ aliis committant. Hinc errores in indicibus innumeri. Hoc autem creberrime fieri certo mihi constat. Quid vero facias libris illis, qui quidem optimi, sed nullos habent indices? undique repulsam ferimus. Verum, ut sint ista, quæ opponebas, verissima, numquam tamen alienis tam jucunde, nec tam apposite, neque utilitate tanta, ut nostris utimur. Et, ô mi Faustine, serum nimis est, cum monstranda eruditio, eam ex alienis libris, aut librorum indicibus conari effodere. Negotium anceps & revera fallax est, velle fieri eruditum ejuscemodi Elenchis & Nomenclaturis.

Sed omnes pulchellas rationes istas excogitat pigritia. Hæc, ut scias, nonnumquam ingeniosa est, præsertim in sui patrocinium. Quod Excerptendi curam aversemur, ratio pænæ unica hæc est: Odimus laborem & fugimus. In eo res vertitur; pigri sumus, & molestiam notandi nolumus subire, ideo legimus, &

nihil

• Da ligt der Hase im Pfeffer.

nihil nobis feligimus, ut non laboremus. Operosum nobis videtur semper ad manum habere chartam, calamum, atramentum, & inter legendum, modo sella surgere, modo has, modo illas chartasprehendere, lectionem turbare, scriptionem interjungere. Lectores esse otiosi volumus. Ita dum alimus desidiam, fovemus ignorantiam. Hoc uno nobis blandimur, quod multa legerimus. Optime dixit Aristippus: Non, qui plurima comedunt, ii perinde sani sunt; item, non qui plurima legunt, ii perinde docti sunt *a*. Apage mihi otiosulos lectores illos, qui animi tantum, voluptatis, & otii causa legunt, qui, ut tempus fallant, librum arripiunt, & quod fors obtulerit, curiosis oculis percurrunt. His omnibus illud Plinii insusurrandum: Poteratis, o boni, has horas non perdere. Quæ enim hæc lectio est, quæ nihil in Adversaria, nihil in scrinia recondit, quæ oblivioni & ventis spargit, si quid boni feminis repertum. Idem isti faciunt, quod qui multum edendo ingerunt, & nihil digerunt. Ut concoquas, sic comede; ut excerpas, sic lege. Hoc litterarum supellectilem parat, hoc seriam eruditionem conciliat. Non caret res labore, fateor, quid autem magni sine hoc mortalibus venditur? Novi ego complures mediocris ingenii homines, qui
per

a Laert. in Aristipp.

per hanc ipsam Excerptorum industriam evaserunt ad magna. Quod illis nec memoria, nec ingenium contulit, id liberaliter Notæ dederunt & Excerpta. Hoc vere tuum est, quod tuum feceris annotando, hoc tibi utilissimum experieris, quod in tuam extraxeris utilitatem excerptendo.

In primæ partis coronidem do testem virum doctissimum Franciscum Sacchinum, qui hanc ipsam Notandi sollertiam summe approbans, his omnino verbis: Maximi, ait, quique viri & commendant, & adhibent sedulam Excerptendi curam. Profecto fidem superat, si quis & accurate, & continenter scripto conserve, quidquid constans lectio memoria dignum indies offert, quanta, quàm brevi egregiarum rerum copia congeratur *a*.

Verissimum est, & oraculum puta. Testes adjungo mihi familiarissimos, qui mirari se aiebant, & verò etiam latari litterariam supellectilem suam tam suaviter, tempore non adeò multo è Notis crevisse. Levibus impendiis licet hic distescere, Faustine, non legendum tantum, sed & excerptum. Atque hæc præfari oportuit. Iam constat, ni fallor, Excerptorum necessitas, quæ autem eorum methodus, & quomodo excerptum sit, parte altera trademus. Atque ita jam diem

a Sacchin. de Ratione libros legend. mihi p. 76.

P A R S I. C A P. V. 81

diem deduximus ad umbilicum. Pars altera in pomeridianum tempus commode rejicietur. Tu verò meus hodie conviva eris. Sed morem meum nosti; nec Plautinum illud ignoras: Propter te vicinia non videbit majorem fumum. Eamus; vocat mensa, sed, quod præmoncam, frugalis.

P A R S A L T E R A.

Excerptorum Methodus,

seu

Quomodo Excerpendum fit.

C A P V T I.

Ingressus ad sermonem de Excerptorum modo.

V L O G I U S. En uvas,
Faustine, per hyemem
servatas! prælodamus
fami hac promulside.
F A V S T. Quid hoc
novi moris in tua do-
mo: Alibi vindemiam

secundis mensis inferunt inter bellaria:
Hic ferculorum omnium anteambulo-
nes sunt uva. E V L O G. Memoriam mi-
hi refricas uvæ ambulantis, quam mea
mihi Excerpta, ni fallor, explicabunt. Sed
prius accusatio, de more novo, amolien-
da Hoccine tibi peregrinum, aut novum
videtur, in prandii caput apponi uvas?
Medicorum placitis fit. Ajunt stomachū
eo succo, præsertim si recentes sint uvæ,
non male initiari, cum ad acuendam ap-
petentiam, tum ad alvum ducendam.
F A V S T. Ut sese dant initia, non tam da-
pes hodie, quàm eruditionem prandebi-
mus. Pareamus ergo Medicis, & uvas præ-
mit-

mittamus offæ. Bromius præcedat Cere-
rem. Sed tu interim, quæso, quod de am-
bulante uva cœperas, exequere. Prodi-
gium luculentum, si uspiam uvæ ambu-
lant. E V L O G. Quæ sapit hæc gustatio?
F A V S T. Puto Apianas a esse, adeo
dulces sunt. E V L O G. Nec mea fami-
lia, nec aves id nesciunt, nam & illa, &
illæ valde appetunt hoc genus vitis. Et
quod sane lepidum est, cum domesticos
furtivæ vellicationis insinulo, culpam in
aves regerunt; si aves loqui scirent, do-
mesticorum gulam accusarent. Tu bo-
trum hunc totum jugula, modo sapiat.
Hospiti hæc victima debetur. Cateri mis-
sus non obruent te.

De ambulante uva, & legere me me-
mini, & Excerptare. Heus peur porri-
ge sis Adversaria illic, & Lemmata cum
indicibus. Huc oculos, Faustine, & ani-
mum: cerne paginam Adversariorum
centesimam quinquagesimam quartam.
V V A A M B V L A N S majusculo cha-
ractere scriptum. Explicatio hæc est. Eri-
naceus erga suos catulos sollicitus pater-
familias, non patitur deesse illis pabu-
lum, quod furto aut rapto colligit. In
curam hanc intentus ingeniose prorsus
furatur. Nam sub adultum Autumnum
advites perrepens uvarum baccas pedi-
bus in terram decutit, quas, sese circum-
volvens, spinis excipit, deinde in caver-
nam suam descendens illas catulis suis

præbet decerpendas. Hoc nobis omnibus aliquando spectantibus & admirationem movit, & risum. Echinus vero sic acinis onustus speciem exhibuit uvæ ambulantis. Vin' & aliam explicationem.

Insigniorem uvam unus aliquis Macario Alexandrino *a* detulit benevolentia argumentū. Macarius, qui seipsum odisse, & gulam substringere jam didicerat, vicino suo, qui fractioris videbatur esse valetudinis, uvam obtulit. Ille humaniter gratias egit huic amoris officio, sed quia vicinum suum hoc edulio digniorē, quàm se credidit, uvam retinere nefas censuit, & pertulit ad eum, qui proximus habitavit. Sed & iste obsequiosum hoc honoris ferculum alteri mittendum duxit. Et ille rursus ad alium, & alius iste iterum ad alium, & ita deinceps alter alterum sese potiozem ratus, oblatum munus porro ambulare jussit. Sic uva per tuguria plurimorum valde distantia ambulans ad primum rediit, dum ignorarent singuli, qui primus mittere cœpisset. Macarius sibi, suisq; gratulatus de tam nobili continentia atq; amoris specimine, Deo gratias egit. Sed nec ipse quidem hanc ambulantē uvam vel libare sustinuit, in quā tot alii, charitatē & temperantiam exercuissent *b*. En, Faustine, ambulantem uvam. Hac etymolo-

a Qui junior Ægyptio.

b Ruffin. *Aquil.* c. 29. apud Rosweyd. *mih* p. 481. *Pallad.* c. 20. *mih* pag. 721.

mologiâ ferculum, aut poculum, quod in mensa obit, ambulans cibus, ambulans calix congruè vocatur. Hæc mea mihi suggerunt Adversaria. Addo aliud ex iisdem pagina centesima septuagesima.

Turcæ vinum non bibunt, præsertim cùm habent spectatores. In abdito, cunctisq; arbitris remotis legem violare, non ducitur religioni, dummodò potator suos sibi oculos & linguam fideles spondeat. Licet ergo liquorem vitis ex lege non bibant, uvas tamen comedunt quovis tempore recentes. Sed eas sic servant. Dolioli fundū sinapi foliis sternunt, dein botros imponunt; iterum nascunt folia, iterumq; racemos dum doliolū impleatur. Vt autē, quidquid hic vel aëris, vel vacui est, excludatur, mustum affundunt, & arculam diligentissimè obturant. Hinc mediâ hieme uvas eximunt, velut à vite recentissimas. Liceat paucula de uvis attexere, ut Excerptorum utilitatem, vel hinc etiam discas.

Affirmat Plinius in interiore Africæ parte botryones ac uvas nasci tam grandes, ut infantium puerorum magnitudinem exuperent *a*. Nil supra fidem locutū autumo. Nam divinæ paginæ auctoritas adstruit, Palæstinę botrum ea mole fuisse, ut illum vix duo viri ex Nechel-Escol ad Iisraëlis populum in vecte detulerint, ad fertilitatem terræ testandam.

Nicolaus Christophorus Radzivill. Princeps

G 3

ceps

ceps Polonus, Eques Hierosolymitanus, cum in Palestinam haberet iter, Alexandria uvas Rhodias non spectavit tantum, sed & comedit. De harum magnitudine oculatus testis affirmat; acinos earum esse ad instar nostratium prunorum *a*, illarum vero longitudinem tres partes ulnæ nostratis exæquare *b*. Hic botrus unicus non prandii proludium, sed cæna fit aut prandium.

De uvis pensilibus quæ multo tempore asservari solebant, ut mea mihi lemmata dicunt, mentionem facit Aurelius Macrobius lib. 4. Saturnalium c. 20. Hieronymus Mercurialis l. 4. Variarum lectionum c. 11. Isaacus Casaubonus in Athenæum. En gustulum ad pomeridianam dissertationem nostram de modo Excerpendi. Sed seponamus tantisper ista, dum fami dentes excusserimus. Dum calet cibus, sapiet.

a wie unsere Pflaumen.

b drey Viertel lang/ von einer Ellen.

Ita Radziwilt in suo Hódæporico, epist. 3. mihi p. 191.

C A P V T I I.

Leges paucula ad Excerpendum scriptæ.

EVLOG. Parentatum est, si non gulæ, saltem fami. Ergo ad rem. Excerpendum esse diximus. Nunc porro dicamus, quomodo sit excerpendum. Leges ad Excerpendi methodum præmitto.

Excer-

Excerpe ,

1. MATVRE.

2. CVM IVDICIO.

3. ASSIDVE.

4. SELECTA & NOTATV DIGNA.

5. EXCERPTA subsecivis horulis RE-
LEGE.

6. EDISCE quædam , non tantum Ex-
SCRIBE.

7. FINEM studiorum ATTENDE.

Singula hæc paucis explico , & quid hæ
leges sibi velint , summatim ac breviter
instillo.

1. Excerpendum MATVRE. Si fieri po-
test, à puero, & ab annis vegetioribus in
hanc curam totâ mente incumbere. Tantò
namque copiosior erit supellex , quantò
studium hujus industriæ fuerit diutur-
nius. Vt illis, qui ad fidicinam designan-
tur, jam in ipsis cunis datur plectrum , &
laceratæ citharæ nondum omnino soluta
compages , ut infantibus ipsa lux non sit
antiquior , quàm paternæ artis rudimen-
tum : ita conducit hoc studiorum genus
quàm maturrimè inchoare. Nil tamen
obstat quin senex & grandævus hoc artis
compendium ordiatur. Præstat serius
quàm numquam incepisse.

2. CVM IVDICIO. Hic Rhodus, hic
saltus , hic omnis Excerptorum cardo
vertitur. Quid transeas, quid Excerptas ,
è quibus auctoribus , quo titulo præfi-
xo , quo Lemmate adscripto , qua classe

quidvis recipias, noveris. Iudicium huic rei aptum hic commonere, non autem dare possumus. Absit iudicium, & labor cateroqui utilissimus non multum commodabit: iudicio res fiat, & laborem fructus non leviter superabit. Vitii est omnia & obvia quævis excerpere; sed longè majoris est vitii nihil excerpere. Malim te in illam, quàm istam culpam incidere. Hic ergo sapius monendi sumus: Quod facis, fac cum iudicio.

3. A S S I D U E. Nec tantum lecta, sed etiam audita, quandoque etiam visa, in Notas referenda. Dicere solebat natu- major Plinius: Nullum esse librum tam malum, ut non aliqua ex parte prodes- set *a*. Stylus itaque numquam è manibus dimittendus, & scribendi assiduitate, quod initio difficile videbatur, in natu- ram mitiorem cogendum: veluti feras cernimus sapius manu plausas saltus & nemora dediscere. Quanto constantior fuerit hæc studendi sedulitas, tanto ma- jor erit excerpendi agilitas. Omni ergo lectioni misceatur enotatio. Nec ullum censuerim legendum librum, quin simul etiam excerpendum.

4. S E L E C T A & N O T A T V D I G N .
Nec enim omnia, ut dixi, in Notas tra- henda. Quod obvium, quotidianum, pro- tritum, millies decantatum est, sine dam- no transiri potest. Quamvis non raro in
com-

a Plin. Luv. l. 3. epist. 5. ad Macrum.

communissimis hallucinemur: nam licet ea sciamus, auctorem tamen, & librum, librique caput, aliaque rei attributa ignoramus. Ideò multa non quasi nota & invulgata spernenda, sæpè nec communissima negligenda sunt. Illos, qui hac in re nimii, & obvium quidvis in Excerpta rapiunt, perstringens Gellius: Græci maxime, inquit, multa & varia lætitantes, in quascunque res inciderent, albâ, ut dicitur, linea, sine cura discriminis, solam copiam sectati converrebant *b*. Ergo selige, & excerpe.

5. EXCERPTA horulis subsecivis RELEGE. Ad sequentem lex ista spectat. Sic enim memoria firmatur, quando non solum exscribimus, sed exscripta cum opportunum, relegimus. Sic pleraque omnia & voluptati erunt legere, & cultui legisse, & usui meminisse. Incredibili dictu est, quantum in mixtura hæc lectionis, memoriæ, scriptionis ad omnem studiorum facultatem conferat. Qui nullas hoc genus vigilias vigilarunt, vix umquam eruditionis mediocritatem superarunt. Vigiliis hîc opus est, non militaribus & rigidis, sed Socraticis & nemini non facilibus.

6. EDISCE quædam, non tantum EXSCRIBE & RELEGE, idque memoriæ colendæ, quæ augetur, cum frequëntius exercetur. Idcirco illustriora non

G 5

tan-

tantum scribenda & notis inferenda, sed insuper etiam ediscenda judico. Non enim cum Excerptendū dico, exercitationē memoriæ negligendam censeo. Alterum ab altero juvetur. Memoriæ opitulentur Excerpta, his illa suppeditet adjumentū. Hinc ista in familiari usu, colloquiis eruditis, scribendis litteris, disputationibus privatis & publicis dextrè misceri possunt, quò altius memoriæ inhæreant.

7. FINEM studiorum ATTENDE. Cum hoc Excerpta sunt commetienda. Nam aliter Philologus excerptit, aliter Orator, aut Concionator, aut Iurisconsultus, aut Astronomus, aliter Medicus, aut Theologus. Ad sua quisque studia hanc annotandi operam attemperat, quod brevi uberius dicemus.

C A P V T I I I.

Tres Excerptorum classes faciendæ, suis cuique assignandus Index.

Hic, Faustine, serio velim animum advertas. Id jam docendum, quod principio maximè visus es expetere. Modus excerptendi nunc tradendus est. Tres ajo faciendas classes, & suum cuique Indicem assignandum. Quidquid enim notatu dignum videtur, aut in LEMMATA, aut in ADVERSARIA, aut in HISTORICA excerptendum. Singulas classes sub adspectum dabo. Nunc eas breviter, ne peregrinæ videantur voces, explico.

I Clas-

P A R S II. C A P. III. 91

I Classis, LEMMATA. Sic appello. Huc spectat, & in hanc classem referendum, quidquid historiæ non est, & fusè non exscribitur, sed annotatur tantum auctor, liber, caput, vel paragraphus, pagina, &c. Additis subinde oculis seu clausulis: *Hic breviter, Iste fuse, Ille optimè*. Huc præcipuè spectant virtutes, vitia, omniaque alia, quæ in sermonem familiarem adduci solent. Exempli gratia: Cælum, Sidera, Meteora; item Beatitudo, Cælites, Elementa, Animantes, Volucres, Quadrupedes, Pisces, Arbores, Montes, Metalla, Bombardæ, Horologia, Campanæ, Musica, Coronæ, &c. Infinita talia, quæ disceptationi hominum subjiciuntur. Sed speciem Lemmatum sub oculos ponam singulari capite.

II Classis, ADVERSARIA. Hoc illis nomen. Huc spectat & in hanc classem enotandum, quidquid historiæ non est, sed tamen (nota discrimen à priore) paullo fusius exscribitur. Additis pari modo, auctore, librò, capite, paginâ, &c. In hanc classem potissimum referuntur Ritus prisca, Epitaphia, Descriptiones insigniores, Sententiæ, vel Dicta uberius explicata, Rara, Admiranda, Nova, Vetera. Si tamen hæc, ut dixi, non sint historiæ, & plusculis verbis excerpantur. Exempla horum infra dabimus, ut nemo sit, qui ea non facili negotio capiat.

III Classis, HISTORICA. Sic clas-

classe[m] tertiam vocemus. Huc spectat, & in hac classe collocandum, quidquid historia est, vel (ut pueri loquuntur) exemplum, sive id fusius exscribatur, sive non. Notatis pariter auctore, libro, capite, diligentiores etiam paginam observant. Tribus his classibus triplex accommodandus est index in libro chartaceo, sed separato, ut docebimus.

Hæ classes ita constitutæ sunt, ut quidquid in lectione occurrit excerptum, notatu dignum, in unam illarum possit excerpti. Quidquid enim historicum est, ad HISTORICA: quidquid historicum non est, sed vel ritus priscus, vel simile quid, & cum explicatione aliqua videtur inscribendum, ad ADVERSARIA spectat. Quidquid aut historicum non est, sed virtus, vel vitium, vel res aliqua quæcumque, de quâ possit institui sermo, ad LEMMATA pertinet, siquidem auctor tantum sit notandus, qui ejus rei mentionem faciat. Res erit clarissima, ubi non auribus tantum, sed & oculis loquemur.

Hac autem enotandi methodo, vel certum, vel sexcentos auctores diversorum idiomatum die uno legere possum ordine prorsus imperturbato. Nam in dictis tribus his classibus nihil attendendum ad ordinem: quo res loco venerit, eo recipiatur; in solo indice ordinata series Alphabeti observanda. Nec opus magnis chartarum voluminibus, modo
unicus

unicus liber chartaceus a triplici destinetur Indici. Cæterarum trium classium quævis à quaternione duplicato faciet initium. Cum duplicatus hic quaternio fuerit impletus Notis, alius atque alius ei addendus. Nunc singulas classes istas oculis exhibeo; idque practicè prorsus & mechanice (da veniam fuliginosis vocalibus) aliter certè hæc talia non capiuntur.

a In octavo, ut bibliopegorum pueri solent loqui.

C A P V T I V.

LEMMA TA quâ ratione sint faciendâ.

UT promissis stem, Faustine, institutionem plane practicam, atque mechanicam accipe. Duo sint quaterniones chartæ, complicati in Quarto (ut bibliopolarum officinæ loquuntur) sibimet inserti, habeantque latiores paullo margines; his præfige titulum, L E M M A T A. Tantillæ molis est Excerptis initium dare. Si duos tantummodo quaterniones habeas, sat chartarum, sat libri est. Vbi duos quaterniones illos impleveris, alios illis atque alios appone, prout multum excerpseris. Ita hæc res in infinitum potest crescere sine ullo chartæ dispendio. De indicibus infra singillatim agemus. Habemus chartam rei destinatæ idoneam; præfixa frons est, L E M M A T A. Iam inscribendi modum, & ipsa L E M-

M A T A

MATA, seu titulos Lemmatum, nulla ordinis ratione habita subjungo. Exempli gratiâ.

LACRYMÆ, & quidquid ad illas. De his Cæsar Baronius tom. 2. an. 253. numero 80. & an. 254. nu. 55. Thamuzidoli concavi oculis infusum plumbum, & accensus intus ignis, ut idolum flere videretur. Hieronymus Pradus tom. 1. in Ezech. cap. 8. fine omnino. B. Genovefa quoties cælum suspiciebat, flebat. Zacharias Lipello tom. 1. die 3. Ian. De Annibalis risu inter flentes, Livius lib. 30. fine. De lacrymis Chrysostomus hom. 1. in Epiph. Domini. Pererius tom. 4. in c. 37. Genes. vers. 33. Psalm. 118. vers. 136. Vide Commentatores Bellarminū, Lorinum, alios. Eleganter dictum: Nimium risus pretium est, si cum probitatis impendio constat. Cum in arce Apollinem triduo lacrymasse duo æditimi Romæ nuntiarunt. Livius lib. 43. Perseus pro concione dicturus lacrymis impeditur. Livius lib. 44. fine, & l. 45. initio. Sortis humanæ memorem lacrymat Æmilius. Iuliana virgo Martyr rogum lacrymis extinxit, Lipello die 16. Feb. De lacrymis Athanasia idem 26. Feb. Erius calidis aquis necatur; ita dæmon lacrymis. De lacrymis Bellarm. libr. 2. de Poenitentiâ cap. 11. De divinæ Matris lacrymis juxta crucem stantis, Delrius in Opere Mariano, sacrâ lectione 4. propius finem, ubi de pulchritudi-

tudine Christi. Soror in sororis funere sanguineas lacrymas fudit, idem Delrius Polemica 2. Marcellus, expugnatis Siraculis, flevit. Valerius Max lib. 5. c. 1. Iul. Cæsar illacrymavit capiti Pompeii hostis capitalissimi, ibidem. Lacrymæ legati ad Deum; Lacrymæ, oratio sunt efficacissima, Maldonatus in c. 2. Ioan. v. 13. De Xerxis lacrymis, spectato exercitu, Valerius l. 9. c. 13. Alexander Macedo illacrymat funeri conjugis Darii, Curtius lib. 4. post med. Darius etiam velato capite diu plorat. Lacrymæ viduarum ex oculis in cælum subsiliunt, Ecclesiastici cap. 35. v. 17. ad v. 20. illustris locus. Regius puer flevit quòd mensulam in qua Darius comedisset, Alexandri pedibus subjiceret. Curt. lib. 5. Alexandro Magno occurrunt quatuor millia Græcorum, quorum alii pedibus, alii manibus, auribusq; mutili, frontibus inusti lacrymas lacrymando provocant. Curtius lib. 5. Crocodili lacrymæ, quales apud Darium Nabarzanis & Bessi. Curtius lib. 5. prope finem. Vbi simulatissimis lacrymis rex etiam illacrymavit. Alexander obortis lacrymis queritur de militibus in patriam redire cupientibus. Idem l. 6. initio. Exercitus omnis lacrymatur, l. eodem, med. & l. 9. post init. Alexander super Clyti à se interfecti corpore acerbe plorat. Idem lib. 8. initio. Cum Perdiccas diadema vestemque Alexandri cum armis & annulo sibi tradito in sella

regia possuisset; illorum aspectu omnibus obortæ lacrymæ integraverunt luctum. Curtius lib. 10. *Observe, Faustine, non tantum lectum à me Curtium, sed etiam excerptum. Illud etiam nota, nil horum de lacrymis in indice Curtiano positum. I nunc, & indicibus fide, quos adeo laudasti. Sed pergo.*

De risu Sardorum misto lacrymis, Pacatus in Panegyri ad Theodosium. De lacrymis Christi, Maldonatus & Alvarez tom. 1. de vita Spirit. & Hieronymus Natalis die Palmarum. Francisc. Borgia in opusculis. Alii. De lacrymis copiosè & bene Alphonsus de Horosco, in Horto sacro, c. 21. c. 22. c. 23. c. 26. Azor. tom. 1. l. 3. cap. 14. Clarus Sylvius Commentario in 12. tabular. leges, c. 24. Homo cum primum plorat, vigilat; cum primum in cunis ridet, dormit. Cardanus l. 8. de Rerum varietate c. 43. propius finem. De singulari dono lacrymarum in viro Religioso, Ioan. Nyder. l. 4. de Formicis. c. u't. Brasilienses carorum adventum, circumdatis collo brachiis, appresso ad pectus capite, cum effusa comp'oratione, a'tisque suspiriis primum excipiunt, viæ laborem & incommoda commiserantes: momento dein siccant oculos, habentque lacrymas in potestate. Maffejus lib. 1. histor. Ind. De virgine per lacrymas curatà, Bredembach. l. 4. Collat. sacrar. c. 7. De primis lacrymis infantis, Guevarra *Zeittürtzer*. De lacrymis & illarum origine, Guevar-

ra l. 1. epistol. materteram super catelli
 funere consolans. Narses qui Galliam
 subegit, Germanos vicit, numquam pug-
 navit, quin pugna priore proxima nocte
 fleverit. lb. Non absurde dixit Regina E-
 niquiti mater: Dignum est ut fleant sicut
 feminae, quia non pugnaverunt sicut viri.
 Guevarra lib. 2. epist. Vbi de regno Grana-
 tensi. De lacrymarum & fletus utilitate, l.
 3. Epist. Ptolemæus Philadelphus Ægypti
 Rex, cum ei libri sacri, quorum magno
 desiderio tenebatur, litteris aureis descri-
 pti porrigerentur, ingenti lætitia velut e-
 brius illacrymavit ubertim. De la Cerdà
 in lib. 1. Virgilii, Versum, Constitit & la-
 crymans, &c. Alexander Aphrodis. Pro-
 blem. l. 1. c. 32. Lacrymas Orphei, & quæ
 similis notæ sunt, transeo. De piis lacry-
 mis Meffret ferm. 1. Dominic. 1 post Epi-
 phan. & feria 6. post Dominic. Oculi &
 feria 4. post Dominic. Lætare. De tyranno
 qui primo sermones, dein nutus, tandem
 & lacrymas vetabat, Philipp. Bosquier. in
 Ara Coeli Conc. 23. cap. 1. Imago Crucifi-
 xi per aliquot dies visa flere. Henricus
 Spondanus anno 888. num. 5. Ramirus
 rex sub vitæ finem cum lacrymis clama-
 vit: Nudus egressus sum, &c. Spondanus
 anno 950. Otho III Imperator palam læ-
 tus erat, sed ob monita Beati Heriberti
 occulte ingemiscebat & flebat. Sponda-
 nus anno 1001. nu. 7. *Hunc compendii causa*
nomino, qui Casarem Baronium traxit in compen-

dium. Sed ulterius paululum. Hipponensis Virgo, cum se oleo perunxisset, cui pro illa orans presbyter instillaverat lacrymas suas, mox à dæmonio sanata est. August. tom. 5. l. 22. de Civit. c. 18. mihi pag. 298.

Pachomius nocte tota sudans & lacrymans oravit, ut manè rivuli cernerentur in pavimento. Heribert. Rosveydus l. 1. in illo c. 15. plura c. 38. & 52. Quidam per annum integrum seipsum deflevit. Sebast. Barradius tom. 8. lib. 10. c. 17. De lacrymis in oratione, Dux spiritualis Ludovici de Ponte part. 1. tract. 1. c. 17. maxime p. 280. Mirificum ac singulare lacrymarum donum habuit Domnina. Rosv. pag. 850. col. 2. De Iuliani Sabæ lacrimis in fontem versis, idem pag. 796. col. 2. De lacrymis bene Malvenda in Speculo Principum l. 1. c. 2. Diæta salutis Bonaventuræ. Lacryma cervorum in pharmacopolis asservantur. De lacrymis Peraldus in Summa virtutum, &c. tom. 1. ubi de beatitudine luctus. De his multa optime Didacus Vega in Psalmos Poenitent. & in concionibus de Quadragesima. De his Bosquier part. 4. Academiæ, conc. 16. pag. 309. & seqq. usque ad pag. 317. Plus nos ridere quàm flere, idem in Ientaculis sobriis, conc. 8. initio, & conc. 15. cap. 2. pag. 579. & conc. 16. c. 1. pag. 637. & seqq. De lacrymis fictis non sponte cadentibus, sed extrusis vi, Sanctius in l. 2. Regum c. 11. pag. 686, fine. Alexander Macedo
cum

cum sibi multa de matre scripsisset Antipater: Ignorat Antipater, inquit rex, unicam matris lacrymam multatum calumniarum epistolas deleturam. Plut in Alexandro. Divinæ paginæ fontes patent omnibus. Nimius sum, imò infinitus, si sermonem omnem de lacrymis huc traham. Illud in Bibliis illustre: Flens David, & universus populus cum eo p'orans ascendit in collein olivarum, 2. Reg. c. 15. & l. 1. Reg. c. 30. David & populus planxerunt, donec deficerent in eis lacrymæ.

Huc spectant juges D. Petri lacrymæ ob negatum Christum: de quibus Bosquier in Notis de Passione Dom. conc. 28. c. 3. Huc lacrymæ Magdalenæ, cujus oculi velut geminæ fornaces incendiorum ordinem mutavere: nam qui erant amoris lumina, cupidinis tela & fulmina, facti sunt lacrymarum flumina. Sic illa tota in fletus versa, per oculorum stillicidia guttatim defluebat, una & Dominicos pedes abluens, & suas sordes. Huc versiculi,

Consule tunc oculos, lacrymis albabere fufis;

Hunc habet ad sordes felix Metancea canalem.

Huc & alii referendi lacrymarum dono divites: Qualis beata Monica & filius Augustinus. Arsenius ob copiam lacrymarum semper ad manum habebat lintheum, quo eas extergeret. De his & Pambonis lacrymis, Rosveyd. l. 3. pag 524. B. Adelhardus bis quotidie magno pietatis

sensu flevit. Catharina Senensis triduo
 lacrymis fluebat. Gertrudis noctes diesq;
 lacrymis & precibus sociabat. B. Domno-
 lus uti mensam numquam sine mendicis,
 ita aram numquam sine lacrymis acces-
 sit. Piis lacrymis plurimum indulserunt
 Hilarion, Hieronymus, Franciscus, Domi-
 nicus, Ignatius, Anselmus, Philibertus,
 Philippus Neri, viri sanctissimi, Lupus,
 Thomas, Stephanus etiam, Episcopi. Ma-
 carius dono lacrymarum potens, sudario,
 quo eas abstergerat, leprosum sanavit.
 Eleutherius mortuum ad vitam lacrymis
 revocavit. Claræ virgini continuos lacry-
 marum fluxus cæcitatæ metu diabolus
 dissuadere nixus est. Hedvvis princeps
 Poloniæ cæleste epulum numquam sine
 copiosis lacrymis accessit. B. Teresa his
 pluviis crebro rigabatur. De his part. 1.
 operum Teresæ, pag. 114. & 116. & 190.
 Parte 2. operum Teresæ pag. 107. & 261.
 Bruno Archiepiscopus assiduis pœne ri-
 vulis madebat. Engelbertus pariter Ar-
 chiepiscopus exomologesi obibat lacry-
 mis infusus. Sanctus Anno concionaturus
 magnam vim lacrymarum profudit, &
 alios etiam ad has commovit. Sanctus
 Nonnus Pelagiæ vanissimam diligentiam
 lacrymis deploravit. De his & aliis innu-
 meris Laurentius Surius, Zacharias Lip-
 peloo, Franciscus Haræus.

De lacrymis, Faustine, copiosiora paul-
 lulum Excerpta proposui, nam lacry-

mæ principium & finis sunt humanæ vitæ. Hæc autem obiter & aliud agendo, atque, ut vides, ordine neglecto, dum alia quærerẽ, de lacrymis jam olim excerpti, quæ in indicibus, fat scio, non reperies. Ne verò fastidium tibi parerẽ, multa præterii, lacrymis alioqui accensenda. Sed Lemmatũ exẽpla subjicio breviora.

RESURRECTIO. De hac Tertullianus libro singulari. Ambrosius tomo 4. Ribera de Templo, Delrius in Opere Mariano, de Resurrect. Christi lect. 13. de Resurrect. Carnis lect. 38. Viegas in Apocalypsin. Maldonatus in Ioannem, pluribus. Multa Azor. tomo. 2. Instit. moral. De Paschate Bellarm. tomo 2. l. 3. De Cultu Sanctorum cap. 12. De Resurrect. eleganter Minucius Felix in suo Octavio propius finem. Vniversalis Resurrectio miraculum maximum, Bellarm. De Ascensione mentis in Deum gradu 11. c. 3. Platonici ajebant post 36 millia annorum renascituros omnes denuo, denuoque morituros, atque hoc iterum iterumque futurum. De Resurrect. Sanchez lib. 8. de Regno Dei c. 3. Suarez tom. 2. in partem 3. D. Thomæ, disput. 44. & seqq. copiosè, &c.

Observe, Faustine, ad Lemmata rectius facienda, & meliorem auctoriũ notitiam, vuculas illas subinde inferendas: Hic breviter, ille copiose, iste eleganter, hic optime. Hic annotatiuncula eo etiam

conducunt, ut inter Auctores possis instituere selectum, & cum tempus non superpetit inspiciendi omnes, omnium optimos, aut ceteris meliores consulas. Nec obstat, quin etiam sententiæ, aut alia ejusmodi ad Lemmata trahantur, idque in eam classem, quæ res ipsas cognatas continet. Vti in proximo Lemmate mentionem fecimus Platoniorum, quorum ridicula assertatio ad Resurrectionem pertinet. Idem fecimus in Lemmate de lacrymis, frequentius. Sed alia atque alia Lemmatum exempla subjungo, quò res melius capiatur.

INIMICORVM AMOR. De hoc Lorinus multa in c. 7. Actor. v. 60. Azor. tomo 2. Moral. institut. l. 12. Busæi Panarium. Bosquier. conc. 39. Monomachia. Didacus Stella l. 3 de Mundi vanitatibus, cap. 9. & seqq. usq; ad c. 14. Viexmontius de Pœnit. part. 3. per 4. capp. Inimicos amandos esse, optime docet octo rationibus Messret. feria 6. post Cineres, serm. 2. Guevarra l. 1. epist. 1. Diogenes agebat, opus esse homini aut fidis amicis, aut acribus inimicis. Quàm utiles sint inimici, & quomodo iis benefaciendum, Veridicus Christianus c. 48. 59. 62. 63. 64. De his jucundiora quædam Guicciardini Horæ relaxat, pag. 211. 222. 310. 448. Vrbes non ab amicis didicerunt alta mœnia extruere, longas naves facere, &c. Suidas verbo Εχθροῖς, mihi pag. 361. Cum inimicis edere, assert re-

con-

conciliationem. Vbi & hoc, Ε'χθρῶν
 αἰ' δωρεῶς δῶρα. Porta cæli, injuriarum per-
 pèssio: Rosveyd, pag. 659. Optime Ludo-
 vicus de Ponte, tomo 3. de Perfect. tract.
 1. c. 6. Plurima copiosissime Hieron. Ba-
 ptista de la Nuza, parte poster. tract. 4. &
 seqq. Cur inimicis ignoscendum, rationes
 17. adfert Taulerus in Institution. c. 31. p.
 61. De his singularia quædam Carbonus
 Vir justus, cap. 47. pag. 127. Barth. de Sco-
 bar, de vita Ioseph, serm. 4. Cornelius
 à Lapide in cap. 12. epist. ad Rom. pag.
 188. Thomas Morus agebat: Ethnici &
 ingrati beneficia pulveri; si quid mali
 patiuntur, marmori inscribunt: Chri-
 stiani est injurias pulveri, beneficia mar-
 mori insculpere. Ludov. Carbo in Theo-
 logia Pract. lib. 3. cap. 9. 10. 11. 12. & 19.
 Alphonsus Avila tomo 1. conc. pag. 145.
 & tom. 2. pag. 93. & 123. Bellarm. de se-
 ptem verbis Domini cap. 3. & 4. Pantheo-
 logia Raynerii tom. 1. pag. 644. Cælius
 Rhodig lib. 8. Antiq. lect. cap. 17. Valer.
 Max. lib. 7. cap. 2. Olim urbium medio
 templum Charitum situm, ut inter cives
 esset mutua benevolentia. Amicitias de-
 cet esse immortales, inimicitias mortales.
 Pulchre Aug. tom. 8. in Psal. 58. p. 213.
 & 214. & Psal. 93. pag. 429. & 430. Idem
 August. tom. 10. pag. 334. & 335. Cas-
 sian. collat. 16. cap. 24. Chrysost. tom. 5.
 hom. 71. ad. pop. pag. 375. Bosquier parte
 4. Academiæ, pag. 358. & 587. & par-

te 5. *Academia*, pag. 289. *Mori à persequente*, *martyrium* in aperto opere est; *ferre verò contumelias*, & *odientem diligere*, *Martyrium* est in occulta cogitatione. *Greg. hom. de Martyr.* Disce diligere inimicum, si vis cavere inimicum. *August. in Psal.* 103.

Omitto alios plurimos. Hos ordine confuso, sed eo notavi, quo dabat lectio. Non nego his lemmatibus mistas subinde historiolas, quæ alioqui spectarent ad HISTORICA. Sed hîc non anxie agendum, modò excerpamus. Nec obstat quin idem aliquid in plures classes excerpatur, tanto enim firmitus hærebit, & quaesitum certius occurret. FAVST. Sed ego auctores, quos nominasti, nec legi, nec forsan lecturus sum. EVLOG. Non refert, tuos tibi habeas, & ex iis, quod tibi videtur, enota. Addamus unum adterumve lemma profanius prioribus.

CHOREÆ & SALTATIO. De his *Lorinus* in c. 7. *Actor.* v. 41. *Casaubonus* in l. 1. *Athenæi.* *Scaliger* in sua *Poëtica.* *Lucianus* in suis dialogis, tom. 4. *fusè.* *Dio Chrysostomus.* *Macrobius* l. 3. c. 14. *Petrus Nannius* l. 4. *Miscellan.* c. 22. *Cælius* l. 5. *Antiquar. lect.* cap. 3. & 4. *Martinus de Rosa* l. 3. *Rerum singularium* c. 16. *Petrarcha* l. 1. de *Fortunæ utriusque Remed.* c. 24. *Busæus* in suo *Panario.* *Rex Alphonsus* dicere solebat: *Saltatorem & stultum*, eo tantum distingui, quod ille tota vita,

vita, iste, dum saltaret, stultesceret. Guevarra l. 2. epist. pag. 73. & l. 3. pag. 69. usque ad pag. 80. Vetus dictum: Choreia est circulus, cujus centrum est diabolus, & circumferentia omnes angeli ejus. Mefret. Domin. Quingagesima ferm. 2. ubi saltus, ibi diabolus. Cornelius à Lapide in c. 15. Exodi, pag. 436. E SS. Patribus videndi, Ambrosius l. 3. de Virginibus, post initium. Chrysoft. tom. 1. in cap. 30. Geneseos, homil. 56. pag. 375. Idem tomo 2. pag. 281. & 363. & 364. tomo 5. pag. 660.

BACCHANALIA & EORVM ORIGO. De his Barthol. de Scobar, tom. de Quadages. circa finem tomi, p. 826. Quo spectaculo Bacchanalia sunt impedita, Historia Societatis IESV tom. 1. l. 12. num. 52. Contra Larvatos Petrus Chrysologus ferm. 155. pag. 387. De Lupercalibus Romanis, quæ Bacchanalibus nostris non absimilia, Alexander Neapolit. Rosinus, alii. De Bacchanal. Delrius in opere Mariano lect. 4 de Passione Dom. Polydorus Virgil. l. 3. c. 17. Idem de Personatis & larvatis l. 5. c. 2. Clarus Sylvius commentario in 12. Tab. leges c. 17. & alibi, Aphthonius in suis progymnasm. Simon Majolus part. 2. Canicular. ubi de corporis voluptatibus. Idem de larvatis Comitibus misere ustulatis Colloq. 5. & 6. ubi Hilaria vocat. Qua ratione Turcæ suam Quadragesimam ordiantur, Dux

Polonus Radzivill. in suo Hodœporico, Epist. 3. pag. 188. De Bacchanalibus Bosquier Tab. 1. Naufragii. Philostratus in Apollonio l. 4. c. 7. &c. &c.

Si alicubi, Faustine, minùs accurate librum, caput, paginam numeravi, da veniam, subinde bonus dormitat Homerus. Ante annos triginta & plures cùm initium darem Excerptis, nonnunquam leviori brachio hoc negotium curavi. Pœnitet oscitantia. Quod si numeri à me notati cum libro non consentiant, scito, me fide optima egisse. Sed quia editiones diversæ numeris multum variant, hinc paginae non concordant. Sed antequam ad indicem Lemmatum procedant, pauca velim observes.

1. Hos titulos seu Lemmata *Lacryma*, *Resurrectio Chorea*, &c. non studio, nec ordine collegi, sed ea mihi auctores suggererunt, quos legi. His nova quotidie addo, cum scriptores alia atque alia subministrant. Qua quidem ratione in infinitum augeri possunt.

2. In ipso margine, ut cernis, titulum seu Lemma grandiore paulum characterere scribo, seu vox una sit, seu plures. Cætera omnia post marginem.

3. Spatium inter Lemma & Lemma plerumque duorum aut trium digitorum relinquo: eo spatium impleto, titulum eundem, idemque Lemma, si redierit, ibi colloco, ubi post ultimum Lemma,

spa-

spatium reperio. In solo indice diversarum ac plurium paginarum numeros appono. Dixi hæc talia ægre capi, nisi pragmatice subjiciantur sub aspectum. Et en enotandi formam oculis sisto in hac charta, & unum tantum in odò alterumve auctorem laudo, relictis spaciis ad alios adjungendos. Exempli gratia.

IVDICIVM EXTREMVM. De hoc Gabriel Inchinus de quatuor Novissimis, parte 2. De hoc eodem innumeros notavi, quos hîc omitto.

AVLÆ, AVLICI, MORES, MISERIÆ. De aula Pontificia Scioppius in suo Hypobolymæo p. 274. De aula Cæsarea Buelengerus fusè ac bene l. 2. de Imperatore Rom. Aulicis præcepta dat Ioan. à Chokier in Auctario Aphorismorum politic. l. 3. cap. 32. à pag. 339. usque ad pag. 368. Non addo plures, ne minus servem, quod promisi.

IVDICIVM TEMERARIVM. De hoc Dux peccatorum Granatæ l. 2. c. 11. Amussis de Recta intentione l. 2. c. 7. Quomodo hoc ferendum sit, Scribanii Politica p. 436. Consultò non plures nomino.

IVDICIVM PARTICVLARE. Qui de eo librum scripserit, neminem scio; qui sparsim illius mentionem faciant, plures. Petrus Thyraus de eo disseruit, prout in scholis Theologorum mos est. Tu vide Tribunal Christi editum Monachii anno 1632. Latine & Germanice.

A M E N.

A M E N. De hac voce profecto pluri-
mi; nomine unum alterumve: Toletus
in c. 3. Ioannis. Sanctus Nestor cum post
preces in cruce dixisset, A M E N, expira-
vit. Lippeloodie 26. Febr. Mazarinus
in Psalmum Miserere, &c. conc. 110. &
conc. 130. copiosissime.

N E M O L Æ D I T U R N I S I A S E I P S O.
Præter Chrysostomum divine de hoc dis-
ferentem, tom. 5. pag. 637. Epictet. in
Enchirid. c. 3. c. 22. c. 26. c. 27. Chilon:
Cave tibi ipsi, & cave te ipsum. Taceo
tot alios, Bellarminum, Bosquierium,
cæteros.

I V D I C I A D E I O C C U L T A. De his
Benedictus Pererius tomo 4. in cap. 43.
Genes. fine, de pincerna & pistore Pha-
raonis. Idem in Daniele lib. 3. versu:
Omnia iudicia tua vera sunt. & lib. 5.
versu: Nunc igitur ego Nabuchodono-
sor. Idem in cap. 11. Exodi, disput. 5. fine.

En ideò ad quodvis lemma spatium
est relictum, ut auctores secuturo tem-
pore legendi possint addi jam notatis.
Quod si spatium lemmatis alicujus sit
impletum, idem lemma, eundemque ti-
tulum illic iterum scribo, ubi lemma ul-
timum est, & ubi notare desii. In indice
tantum novæ paginæ numerum appono.
Ita & chartæ parcimus, & facillime,
quidquid placet, in suam classẽ, suum-
que lemma exerpimus. Addamus pauca
de Lemmatum Indice.

C A P V T V.

LEMMATVM *Index qua ratione
disponendus.*

VTi Lemmata in quarto scribenda suasi, sic Indicem in octavo, ut vocant, disponendum censeo. Qua quidem ratione unicus liber chartaceus paullo crassior ad triplicem Lemmatum, Adversariorum, Historicorum indicem conficiendum suffecerit, nisi tu eum malis in duos aut tres libros dividere: hoc tui arbitrii est.

Dixi ad Lemmata reduci posse omnes virtutes, vitiaque omnia, & quidquid disceptatione dignum familiaribus colloquiis misceri potest, ut brevi ostendam. Ille hic egerit rectissime, qui ad studiorum suorum finem, quem sibi præfixit, opportunissima excerpserit. Vitanda verò est infelix illa diligentia, quæ nugas, & apinas affaniasq; colligit, vix umquam usui futuras. Hujus generis lepidum quid commemorans Gellius: Homo nobis familiaris, inquit, in litterarum cultu non ignobilis, librum grandi volumine mihi dedit, doctrinis omnigenis, ut ipse dicebat, præscatentem, quem sibi elaboratum esse ait ex multis, & variis, & remotis lectionibus, ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. Accipio lubens tamquam copiarum cornu nactus essem.

sem, & recondo me penitus, ut sine arbitris legam. At quæ ibi scripta erant, pro Iupiter! mera Grammaticorum miracula. Quo nomine fuerit qui primus Grammaticus appellatus est: quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocrates: Euryclia Telemachum quo genere claustrum incluserit, & quapropter idem poeta rosam non norit, oleum ex rosa norit: quæ nomina fuerint sociorum Ulyssis, qui à Scylla rapti laceratique sunt: quis adeo versus sit qui per singula vocabula, singulis syllabis increseat: & ex quinque operimentis, quibus Achillis clypeus mœnitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium, &c. Hæc atq; item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerunt, quæ cum statim properans redderem: Virorum doctissime, inquam, librum hunc opulentissimum recipe, nil prorsus ad nostras paupertinas litteras congruentem *a*.

En bellam varietatem ridicularum quæstionum, quas scire aut cum cura excubare, operæ non censeam; hæc colloquiis rarò inseruntur.

Vitandus est morbus hominum operosè nihil agentium. Thomas Haselbachius, Theologus & professor Viennensis, quod Æneas Sylvius *b* recenset, duos & viginti annos in capite primo Isaiaë explicando

a Gell. l. 14. Noct. Attic. c. 6.

b Æneas Sylv. l. 1. epistol. epist. 165.

do consumpsit, quòd si eadem methodo historiam, quam meditabatur, scripsisset, Antimachi Thebaida longe superasset. Antimachus Colophonius poëta Græcus bellum Thebanum scribere aggressus, viginti quatuor volumina implevit, antequam septem duces ad Thebarum civitatem perduceret. Docta vanitas, & otiosa sedulitas. Cur tempus consumamus nugis, cum illud desit & necessariis?

Vt autem noris, Lemmatibus, & quod sequitur, illorum Indici non virtutes solum & vitia, sed quævis alia profana posse misceri, vide initium ad Alphabeti sectionem digestum:

- Architectura.*
- Asylum.*
- Agricoltura.*
- Aquarum admiranda.*
- Agilitas.*
- Annus.*
- Academia.*
- Ætna.*
- Aurum.*
- Acroamata, seu, conviviorum ludi.*
- Annuli.*
- Amor sui, quàm truculenta bestia.*
- &c. &c.*

His titulis, seu Lemmatibus, in indice adscribendi sunt tituli, qui signent paginam, in quâ Lemma perscriptum. Verbi gratia: Inter Lemmata mea hunc quoque enora-

enotavi, AFFLIGI VTILE. De hoc Lemmate tam multi ac varii auctores scribunt, ideoque toties inter mea Lemmata redit, ut ego sancte iurem his paginis omnibus, quas tuis oculis subjicio, hoc ipsum Lemma, *Affligi utile*, impleto spatium reperiri. Nimirum pag. 9. 19. 49. 53. 68. 73. 86. 95. 100. 110. 111. 113. 115. 117. 122. 129. 132. 134. 135. His, inquam, omnibus paginis Lemma illud enotavi, adscriptis auctoribus unà cum libro, capite, &c. auctoris, mistis subinde, ut in superioribus vidisti sententiolis, quæ ad rem, aut etiam historiolas. Ex his tot, tamque variis Lemmatibus nemini non promptum sit toto die, ut Ctesias volebat, vel etiam anno toto dicere. Et vide, quæso, Faustine, quàm multæ & prolixæ utilitatis sit pedetentim, & velut per otium excerpere. Ex illo, quod dixi, Lemmate unico decuriam librorum facili negotio eduxerim. Sed plures Alphabeti litteras in exemplum hic monstro. Initium secundæ litteræ hoc dedi.

Balnea.

Byssus, carbasus.

Barba.

Balsamum.

Bombyces.

Brevitas corporis, statura, pygmaeorum.

Brevitas orationis, styli.

Bibliotheca.

Bombarda, tormenta bellica.

Barritus in bellis quid.

Bacchanaliorum detestatio.

Bivium Herculis.

&c. &c.

Ne dubita in hac Indicis serie reperiri etiam hæc lemmata : *Beatitudo, Beneficia, Benedictiones, Blasphemia, Baptismus, &c. &c.*

Hanc seriem proxime comitatur ista :
Caduceatores.

Convivia, & quidquid ad illa.

Calenda quàm religiosa, Calendarium.

Circus, & quæ ad illum.

Comæ, Crines, Calvities.

Colores.

Crocodilorum mira.

Cursores.

Conscientia.

Carceres.

Easei eorum bonitas, malignitas, varietas.

Cingulum, cincti, discincti.

&c. &c.

Vti hæc mixtum ad Lemmata revocavi, ita etiam Virtutes & Vitia, quæ ad seriem hanc pertinent, non omisi, quales sunt è virtutibus *Charitas Dei, Charitas proximi, Castitas, Cognitio Dei, Cognitio sui, Contemptus sui, Conscientiæ examen, &c.* è vitiis *Curiositas, Consuetudo prava, Colloquia otiosa, Contemptus aliorum, &c.* Sed addamus principium quod habet meus Index in proximos characteres duos.

Damnati ad bestias, ad metalla.

I

Disce

Discipuli erga Magistros quales sint.

Duella.

Dierum nomina, discrimina.

Depositis Baanorum Athenis, qua.

Delphinorum mira.

Discordia.

Divinatio.

Deus videt omnia.

Diligentia.

Diaboli vasfrities, doli, tentationes.

Devotio vera qua.

&c. &c.

FAVST. Licetne interfari? EVLOG. Licet quàm maxime. FAVST. Quid autem hæc Lemmata juvent Medicum, quid Mathematicum, quid Iurisconsultum, quid Theologum? Hæc illis erunt, quod fuerunt Gellio narrata Grammaticorum miracula. Hæc sanè illorum scientiam non augebunt. EVLOG. Amico sua verba non erunt periculosa, spero, & ignosces voci, Faustine; Homo es multæ præcipationis, & finis appetens ante finē. Quid Medicus, quid Iurisconsultus, quid Theologus, in Lemmata, in Adversaria, in Historica excerptat, loco & tempore dicemus opportuno. Tu interim moræ patiens subfringe festinationem. Addamus quintam Alphabeti litteram: initium illius in meis Lemmatibus hoc est.

Educatio liberorum.

Eluviones & diluvia.

Ebrietatis laus, vituperium.

Ebris.

Ebrietatis antidota.

Epistola occultè missa.

Extemporalitas.

Experientia & usus.

Exilium.

Exercitationes corporis.

Electrum, seu, succinum.

Echo.

Extasis, Extatici.

&c. &c.

Ab hoc quinque litterarum initio conjecturam facies de ceteris. Atque hic Lemmatum Index est. Gradum faciamus ad Adversaria.

C A P V T VI.

ADVERSARIA quomodo instituenda.

ALtera classis Excerptorum, *Adversaria*. Huc spectat, quidquid historiarum non est, in quo cum Lemmatibus conveniunt; eo autem differunt, quod in Adversaria referantur res illarum; quae paullo fusius secum explicationem trahunt, uti esse Ritus priscos, Epitaphia selectiora, insigniores Descriptiones, & quae his affinia.

Revera fusius subinde quaedam exscribenda sunt, tum quia id, quod enotatur, selectum, memorabile, rarum, animadversione praecipuum, notatu dignum; tum quia liber, qui in manibus est, non quovis loco consuli potest: hic ego suaserim, si charta desit, inscribe manicarum aut stropharum.

phio, quod excerpendum venit, ne memoria excidat. Quemadmodum Basilio Abbati Cosinas vir perinde sanctus ac eruditus suadens: Cùm, inquit, inveneris aliquid ex opusculis S. Athanasii, nec habueris chartas ad scribendum in vestimentis tuis scribe illud *a*. Ita ego: Si liber, cujus modò copiam habes, sit rarior, nec ubivis locorum proster, exscribe, si quid selectius, aut memorabilius occurrit: nec laboris, aut temporis pœniteat; laborem utiliter impensum, tempus optime collocatum putato. Sed accipe titulorum, qui in Adversariis præfigi possunt, exempla.

L V S C I N I A maximæ admirationi est, quòd in tam exili corpusculo, vox tam varia, tam suavis, tam contenta insit, quòd verno tempore, cùm arbores frondent, herbæ pubescunt, quindecim diebus ac noctibus usque & usque liquidissimos cantus tenui gutture funditet. Unde in avicula tam pertinax spiritus? unde vis illa animæ contentæ tanta, ut unâ cantûs continuatione geminæ vocis & contentio & remissio audiat? unde tam perfecta Musices scientia, tam ingeniosa modulatio; tam dulcis sonus, qui modò trahitur in longum spiritu continuo, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur conciso, copulatur intorto, promitti-

a Ioan. Moschus in Prælo spirituali, c. 40. proprius finem.

mittitur revocato, infuscatutr ex inopinato? Quid? cùm iterum vocem revocat, & integra comprehensione cantum edit? Quid? cùm modulos præter opinionem commutat? Quid? cùm ipsa secum jucunde murmurat? nulla sanè tam varia cantio, quam ipsa non exprimat: plenam, gravem, acutam, crebram, contractam, diffusam, attenuatam, inflatam, continenti aut intermisso spiritu emissam: vibrantem, summam, mediam, imam. Quid plura: tam parvulis in faucibus, tam angusto in gutture, omnia, quæ ars vario labore: diversis instrumentis, cantionũ genera vix assequitur, plenè expressa reperiuntur. Plautinũ nosti: nunquã deficit vox lusciniæ. Festivè Plautus in Bacchidibus;

Pol magis metuo, in novento ne mihi defluat oratio.

Ba. *Pol ego quoque metuo, lusciniola ne defluat cantio.*

Affirmat Plinius lusciniam in ore Stesichori infantis cecinisse. Nec illud minùs mirum. Plures singulis lusciniis sunt cantus, nec iidem omnibus, sed sui cuique. Certant inter se, palamquè animata contentio est. Victa sæpe vitam morte finit, spiritu prius deficiente, quàm cantu. Meditantur aliæ juniores, versusque quos imitentur, accipiunt. Audit discipula intentione magna, & reddit, vicibusque recitant. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehensio..

Ergo fervorum illis pretia sunt, & quidem ampliora, quàm quibus olim armigeri parabantur. Scio sestertiis sex *a*, candidam alioquin, quod est prope inusitatum, vxisse, quæ Agrippinæ Claudii principis conjugii dono daretur. Visum jam sæpe, iussas canere cœpisse, & cum symphonia alternasse *b*.

En Adversariorum specimen, quod solum exempli loco posui. Addamus pauca, ut tantò sit clarior hic excerptendi modus.

CORVI PISCATORES. Sinarum populi prægrandes ac domesticos alunt corvos capiendis piscibus assuetos. Eorum colla nodo ita laxo constringunt, ut respiratione neutiquam interclusa, cibos tamen transmittere ac deglutire nequaquam valeant. Ita è caveis dimissi admirabili solertia sese in aquas immergunt, pisciculos minutos ore conceptos, majores autem rostro apprehensos, domum, unde bière, identidem referunt, quoad solutis omnino faucibus ad satietatem ipsi quoque pascantur. Vide Maffeiū l. 6. hist. Indic. med. ferè, pag. 163 & Guidonem Pancirollum, volum. 2. tit. 1. cum notis Salmuth.

ARBORES VINO RIGATÆ. Dionysius prior Siciliæ tyrannus platanos in urbem

a 150. Thaler. nam utique sestertium hic, non sestertius nummus intelligendus.

b Plin. l. 10. Nat. hist. c. 29. med.

hem Rhegium transtulit, domûs suæ miraculum. Tantumque iis postea honoris increvit, ut mero infuso illæ arbores nutrentur: compertum id maxime prodesse radicibus, docuimusque etiam arbores vina potare. Plin. lib. 12. Hist. Nat. cap. 12. med.

Istud ideò exempli loco posui, ut scires, quid sit, *sufius aliquid exscribere*. Nec enim prolixam adeò scriptionem somnies velim, sed cum quippiam quatuor aut quinque pluribus aut paucioribus versibus *a*, enotandum est, ad Adversaria spectare ajo, cum historicum non sit, & tamen cum explicatiuncula excerpatur, qualis est priscus ille ritus in arboribus vino rigandis. Addo:

ARBOR VNICA EXCAVATA TRICLINIVM.
Clara est arbor in Lucia, gelidi fontis sociâ amœnitate, itineri apposita, domicilii modo, cava 80. & unius pedum specu, nemoroso vertice, & se vastis protegens ramis, arborum instar, agros longis obtinens umbris: ac ne quid desit speluncæ imagini, faxeo intus crepidinis corona muscosos complexa pumices, tam digna miraculo, ut Lucinius Mutianus ter Consul, & nuper provinciæ ejus Legatus, prodendû etiam posteris putaret, epulatum se intra eam cum duodevicesimo comite *b*, large ipsa toros præbente fronde.

1 4

At

a Zeit.

b Cum 18 servis.

Atque hoc cavate arboris triclinium ab omni afflatu venti securum, suis convivis latiore exhibuit aspectum, quàm nitor marmorum: quàm picturæ varietas, quàm aurum, aut gypsum laquearium. In eodem hoc arboris triclinio Mutianus cubitavit *a*. Addo brevius.

MVRES FVRES, Vultures, milvi, caprimulgi, corvi, polypus, furacia quidem animalia sunt, sed illis non multum mus cedit. In aurariis etiam officinis furantur mures (tanta est furandi dulcedo) sed ob id alvi eorum inciduntur deprehendendo furto. Nota fuisse homines, qui cum aurum baltheo, thoraci, calceis insuere tutum non putassent, glutierint, tempore secessus depositum ab alvi fidelitate recepturi. Lavinii clypeos argenteos, Antii coronam auream arroserunt mures. Livius lib. 30. initio. Albertus Magnus scribit, visum à se murem, qui in convivio candelam teneret. De muribus Guido Pancirol. volum. 2. titul. 1. in Notis. Plinius lib. 8. cap. 57. Nec mures tantum, sed & aviculæ domesticæ, quas alis aliquantulum accisis alimus, norunt furari. Parus cæruleus *b* ex ære minuto patrisfamilias centum quadraginta tres nummos, totidem itionibus ac furtis subtraxit, & in fornacis verticem con-

a Plin. l. 12. Nat. Hist. c. 1.

b Blawmaiss.

gessit *a*. Sed illud magis mirandum. Inter Helvetios Parochus quotidianos quatuor convictores habuit, murem, felem, canem, & aviculam, quos adeò familiares miti disciplina & assuetudine reddidit, ut quoties vellet, ex eadem jentarent, pranderent, cenarent scutella. Narravit is qui fuismet oculis, spectavit.

ROSAE ELOGIUM. vide partem I Rosarum. quas Domini IESU Mater orbi exhibet c. 1. ante § 1. de Rosa videri potest Plin. l. 21. Nat. hist. c. 4. Politianus c. 11. Miscellan. Claudius Paradinus in Symbolis, p. 215. & 228. Rosam loquentem optime describit Ioan. Crombecius l. 2. de Studio perfectionis, c. 9. Addo:

ROSA HIERICHVNTINA. Venosus est frutex, odoratus quando recens, ramulis duriusculis & spinosis, colore sub flavo, bacculas habet racematim coherentes, foliola olivæ similia, flores violæ candidos; non alte à solo exsurgit. Saligniacus testatur, prope fontem Elisæi, hujus generis nasci rosaria, quorum foetus sint istæ rosæ *b*. Nocte, qua natus est Servator orbis, hæ rosæ quamvis exsuccæ sint, & vel centum annorum, paullatim tamen sponte sua hiare incipiunt, & tandem se totas pandere. Post eam noctem ramos iterum contrahunt, & in glomum sese colligunt.

I 5

Quod

a Hat 10 Batzen und 3. Pfennig auff die ofenplatten Pfennig weiß vertragen.

b Salig. tom. 9. descript. terra sancta, cap. 6.

Quod ipse meis oculis spectavi annis pluribus. Id miraculi, pia fidelium devotio Virginei partûs honori, communibus suffragiis adjudicat a.

Multiformes porrò rosarum habitus sunt. Est quæ angusto foliorum galero tota contexta, fastigiatum pyramidis acumen primum absolvit, corpus reliquum viridanti vagina continet. Aliam videas diu collectos in sinum amictus lætam exfinuare, & foliorum suum censum meditari, & patulo ridentis calathi honore, seminis inclusi crocum aureum ostentare. Verum caduca est omnis rosarum gloria. Videas in eodem horto rosas, virgines rore matutino florentes, & formosas: redi post pauculas horas, & videbis deformes anus, quæ decus omne ac divitias amiserint. Heu quàm præceps jactura formæ! vix natæ consenescent, & terram nutricem suam exuviis suis operiunt: quæ denso comarum igne modò riserant, mox collapsis pallidæ foliis plorant & emarcescunt. Hæc vitæ nostræ conditio est: fugit ætas, avolat, evanescit. Quid moramur, quist procrastinamus; Tartaro aut cælo ambulamus proximi. Vis, Faustine, post flores è meis Adversariis, unam alteramve

a Ne tamen erres, Lector, hæc rosa vel etiam centum ac plurimum annorum, ut dixi, omni die, cum aqua impenitur, sese aperit. Ego ipse rei experimentum sumpsi, paratus id quavis hora monstrare.

ve avium spectare? En quadrigam! Aquilam, volucrum reginam: pavonem superbiam, psittacum loquacitatis, Columbam simplicitatis imaginem. Sed vetustioribus aliquot voculis ignosces.

AQUILA, Cum sese nubium tenus altissime sublimavit erecta alis, totum istud spatium, quàm pluitur, & ningitur, ultra quod cacumen nec fulmini, nec fulguri locus est, in ipso, ut ita dixerim, solo ætheris & fastigio hyemis. Cum igitur eò sese aquila extulit nutu clementi lævorsum, vel dextrorsum, tanta mole corporis labitur, velificatas alas, quò libuit, advertens modico caudæ gubernaculo, inde cuncta despiciens, ibidem pennarum eminus indefesso remigio, ac paulisper cunctabundo volatu pæne eodem loco pendula circumtuetur, & quærit quorsum potissimum in prædam supernè sese ruat fulminis vice. De cælo improvisa, simul campis pecuâ, simul montibus feras, simul homines urbibus, uno obtutu sub eodem impetu cernens, unde rostro transfodiat, unde unguibus inuncet, vel agnum incuriosum, vel leporem meticulosum, vel quodcumque esui animatum, vel inanimatum fors a obtulit.

PAVO. Quantum effert pavonem iris sua, & è plumatis stellis versicolor rota, quantum visas & maximè laudatas
ex-

2 *Alia editio: quodcumque usui alatum, vel lanatum fors obtulit.*

extollit avis Iunonia pennas, tantum de-
 jicit illius & iridem, & rotam, & animos
 pedum, quos habet turpissimos, solus ad-
 spectus. Quid causæ est, inquit Nazian-
 zenus, cur arrogans ille & medicus Pa-
 vo elegantiam gloriamque adeò affectet,
 ut, quoties aliquem propius accedentem
 viderit, aut etiam feminis, ut ajunt, sese
 ostentare voluerit (nec enim pulchritu-
 dinis suæ ignarus est) protinus elata cer-
 vice, pennisque in orbem concinnatis,
 atque oculis aureo quodam gemmatique
 fulgore in acervum contractis, corporis
 sui elegantiam, cum fastuoso incessu, vel-
 ut in theatro spectandum proponat ^a. De
 hac avi, Ovid. lib. 1. Metamorphos. fab.
 16. De ovis pavoninis in Trimalcionis
 convivio, Arbiter. De pavonis cocti è
 mensa regia avolantis prodigio, Bavaria
 sancta volum. 1. pag. 113. Vbi de Gun-
 thero. Cætera de hoc alite dicet Vlysses
 Aldrovandus in sua Ornithologia.

PSITTACVS, Indiæ avis est, instar illi
 minimo minus quàm columbarum ^b: sed
 nec color, ut columbarum. Non enim
 lacteus ille, vel lividus, vel utrimque
 subluteus, aut sparsus est: sed color Psit-
 raco viridis, & intimis plumulis, & exti-
 mis palmulis; nisi quòd sola cervice di-
 stinguitur. Enimvero, cervicula ejus cir-
 culo mineo, velut aurea torque, pari
 ful-

^a Greg. Naz. orat. de Theol.

^b Quod de columbâ dictum.

fulgoris circumactu cingitur, & coronatur. Rostri prima duritia; cum in petram quampiam concitus altissimo volatu præcipitat, rostro se velut anchora, excipit. Sed & capitis eadem duria, quæ rostri. Cum sermonem nostrum cogitur æmulari, ferrea clavicula caput tunditur, imperium magistri ut persentiscat. Hæc ferula discenti est. Discit autem statim pul-
 lus usque ad duos ætatis suæ annos, dum facile os, uti conformetur, cum tenera lingua, uti convibretur, Senex autem captus, & indocilis est, & obliviosus. Verum ad disciplinam humani sermonis facilius est psittacus, glande qui vescitur: & cujus in pedibus, ut hominis, quini digituli numerantur; non enim omnibus psittacis id insigne. Sed illud omnibus propriū, quò eis lingua latior, quam cæteris avibus, eo facilius verba hominum articulantur patientiore plectro & palato. Id verò quod didicit, ita similiter nobis canit, vel potius eloquitur, ut vocē si audias, hominem putes: nam quidem si videas; idem conari non eloqui. Verum enimverò, & corvus & psittacus nihil aliud quàm quod didicerunt, pronuntiant. Si convicia docueris, conviciabitur: diebus ac noctibus perstrepsens maledictis. Hoc illi carmen est, hanc putat cantionem. Vbi omnia, quæ didicit, maledicta percensuit, denuo repetit eandem cantilenam. Si carere convicio vocis; lingua
 ex-

excipienda est, aut quàm primum in sylvas suas remittendus *a*.

Cardinalis Ascanii psittacus, ut ajunt, totum Apostolorum Symbolum pronuntiare potuit. De psittaco admiranda refert Plinius, l. 10. Nat. hist. c. 42. fere toto.

COLUMBA candida, collo colorata: Ales, quam simplicitati dicatam, & quòd summa culmina petere sit solita, Columbam dictam voluit antiquitas: instar illi minimo minus quàm cornicularum, sed nec color ut cornicularum, non enim niger ille vel lividus, vel cineri subæmulus, aut sparsus erat; sed color illi lacteus ac niveus, nisi quòd collum color diversus imbueret. Enimvero cum super cerviculam ejus recidisset reverberatus dædali solis radius, omnem Parrhasii penicillum & Apelleæ artis industriam superavit. Pictissimæ enim iridis circulo velut aurea torque pari fulgoris circumamictu, luminis ingenio, cinxit & coronavit. Neque tam variegatus est aut psittacus in penna, aut pavius in cauda, aut phasianus in alâ, aut apus *b* in Hyblâ, quàm perstrictum illud columbæ collum in Phœbi flamma: circa quod, adverso sole, mille coloribus ludere voluit solers natura. Iam caput cristis & plumeo apice honestabatur. Formosum frontis suggestum

a Madagascensis in Floridis, mihi p. 571. Vide etiam Statium in Sylvis, de Psittaco.

b Avicula nomen.

flum geminis oculorum stellis intercurrentibus roseum terminabat rostellum, in pedibus mineis quini digituli, in digitulis totidem falcularum unguium, sed innoxia, numerabantur. Cætera omnia erant intactæ nivi simillima.

Avem è rostro, scriptorem hunc è stylo facillimè noveris. Sed forsan non ingratum erit audire, quid è sententia Platonis sit Conscientia: Ita loquuntur Adversaria mea.

CONSCIENTIA. Plato autumat singulis hominibus in vita agenda testes & custodes singulos additos, qui nemini conspicui semper adsint, arbitri omnium, non modò actorum, verum etiam cogitatorum. At ubi vita edita remeandum est, eundem illum qui nobis præditus fuit, raptare & trahere veluti custodiam suam ad judicium, atque illic in causa dicenda assistere si qua commentiatur, redarguere, si qua vera dicat, asseverare? prorsus illius testimonio ferri sententiam. Proinde vos omnes, qui hanc Platonis divinam sententiam me interprete auscultatis, ita animos vestros ad quæcumque vel agenda vel meditanda formate, ut sciatis nihil homine præ istis custodibus nec intra animum, nec foris esse secreti, quin omnia curiosè ille participet, omnia visat, omnia intelligat, in ipsis penitissimis mentibus, vice conscientia diversetur. Hic, quem dico, pror-

prorsus custos, singularis præfectus, domesticus speculator, proprius curator, intimus cognitor, assiduus observator, individuus arbiter, inseparabilis testis, malorum improbator, bonorum probator, si ritè animadvertatur, sedulo cognoscatur, religiosè colatur, ita ut à Socrate industria & innocentia cultus est, in rebus incertis prospector, dubiis præmonitor, periculosis tutator, egenis opitulator. Qui tibi queat tum in somnis, tum in signis, tum etiam fortasse coram cum usus postulat, mala averruncare, bona prosperare, humilia sublimare, nutantia fulcire, obscura clarare, secunda regere, adversa corrigere.

FORTVNATÆ INSVLÆ. Vbi nullæ umquam nubes cælum asperant, nulla bruma segetes extinguit, nulli aestus adurunt: sed puro incorruptoque aeris tractu liquidi ac pellucidi fontes campos alluunt, patentisque hinc inde plagæ, & amœna, seu salubritate montium, seu planitierum æquabilitate regio homines ait genio loci, & fortunæ suæ dignos. Non illic in honore supellex curiosa, non gemmæ, non imperium, non opes, non ea omnia, quibus, impotens hominum libido pretium fecit: qualis hæc terra? quàm sponte sua, nullis subacta ligonibus, autumno fructus omnis est ferax, vere primo flores humo exerit, hieme aprica est, nec comam ponit, æstivo sole, nemore & fonte frigescit.

gescit. Has insulas beata hæc Tempe, hunc paradisum nusquam nisi in cælo reperire est.

Verum ne profana solum à me putes excerpta, an etiam sacra meis Adversariis inserta. Sed satis erit, existimo, nominasse titulos, eorum explicationes legemus, cum plus otii fuerit.

VITIA ALIORVM TEGENDA.

NEMO MALVS NISI STULTVS.

PECCATA OMNIVM OMNINO

MALORVM CAVSSA.

Hujus generis innumera monstrare possim, quæ cum delectu superioribus annis collegi. Hos autem titulos; Neminem malum nisi stultum: Peccata omnium malorum causam esse, &c. illustrissime persequitur & explicat Salvianus Massiliensis Episcopus, qui anno à virginis partu quadringentesimo sexagesimo vixit, & plurima scripsit, sed ad nos non pervenerunt, nisi quatuor libri de Ecclesia, & libri octo de Dei providentia: ex horum quarto excerpti titulos proxime notatos, præsertim cum auctor sit vetus, gravis, eruditus, illustris, & revera ad illud ævi latinus ac elegans. Tantò autem in exscribendo promptior fui, quantò certior eram, librum non ubivis fore obvium. Sed de Adversariorum indice paucula subjungamus.

CAPVT VII.

ADVERSARIORVM Index qua methodo
construendus.

QUod de Indice Lemmatum dixi, hoc
in isto etiam observandum. Alpha-
beti series attendatur, & cuius characteri
tres quatuorve, plures aut pauciores pa-
gellæ assignentur, prout gracilis aut cras-
sus est chartaceus indicis liber. Nec enim
opus, ut omnes litteræ pares numero pa-
gellas habeant. Nam K. Q. X. Z. & simi-
les, quales est etiam statilis littera H. non
grande Indicis spatium occupabunt. Iam
supra monui, Excerpta videri scribenda
in quarto, indicem in octavo. Sicut igitur
in Lemmata construendum indicem
dixi, ita suus etiam Adversariis erit assi-
gnandus. Compendio ejus rei exempla
subijciam. In Lemmatibus è primis quin-
que litteris exempla posuimus, idem hîc
faciamus è quinque sequentibus. Verbi
gratia, si Adversariorum indicem inspici-
am, in caractere F. hoc reperio initium.

Funera Cholchorum.

Faces pralii auspices.

Faces funerum & nuptiarum indices.

Florum sparsio.

Fatua Dea sacrificium.

Fortuna aurea.

Fugitivorum calumniatorum stigmata.

Flabellum somno conciliando, aut ventulo.

Fieri

Fieri quæ tibi non vis, alteri ne feceris.

Familia ordinanda præceptiones.

Formæ conciliandæ artes.

Fausta nomina.

&c. &c.

Explicationes singularum inscriptionum
qua pagina sint quærendæ, numerus ad-
scriptus indicat. Initium sequentis litte-
ræ G. hoc est.

Gigantes heroes.

Gemmarum vilitas, & pretium.

Gigantis fraterculus.

Gleba injectio.

Gypsatisima manus.

Gula antidotum.

Gradus ad vitia deficientis.

Gladius Castrioti, & Bullionii.

Galli vaticinium.

Gallina appenso milvi capite inquietissima.

Gloria sumus pretiosus, sed momentaneus.

Græca Calendæ.

&c. &c.

Eadem est ratio litteræ flatilis, seu aspi-
rantis elementi H.

H. D. M. Hac domus mortui.

Hoc age.

Histrionum sollennia verba, muta loquacitas.

Herba viva.

Homo homini lupus.

Hieronice.

Hic vel ibi.

Hilarem & celarem datorem diligit Deus:

Hecalestum sacram.

Hora.

Helinium.

Herodialis facinus.

&c. &c.

Hæc in exemplum recito; cætera omitto. Liquet, ni fallor, hic excerpendi modus, quæ pariter in proxima vocali observabis.

Iurandi ritus.

Insignia principatus, ignis, alia.

Iuvenalia.

Inferium vinum.

Injuriarum oblivio.

Imaginationis vis maxima.

Imagines Imperatorum olim quanti fierent.

Inæqualitas in orbe maxima.

Iudicium temerarium quomodo refrenandum.

Impedimenta profectus in virtute.

Iocare, aut tace, cum ureris.

Iudicii humani contemptus.

&c. &c.

FAVST. Sed nunquid inter Lemmata censebas jam supra, *iudicium temerarium*? quod modo inter Adversaria collocasti. EVLOG. Nihil piaculi hoc est: idem & inter Lemmata, & inter Adversaria, & Historica referri potest. Ad Lemmata spectat, cum rei auctores breviter annotantur. Idem Adversariis inferendum, cum diductior accedit explanatio. Idem ad Historica pertinet, cum rei gestæ series narratur, aut certe subnotatur, quis scriptorum eam narret. Et ut omni religione te solvam, nihil esse erroris scias, Ad-

ver-

versariis inscribere, quod ad Historica videatur pertinere, modo inscribatur, index dirimet controversiam. Iudicium hinc subinde hallucinatur; parum refert. Modo tui armenti pecus sit; de stabulo non litigemus. Sed ut in paradiigmate hujus indicis quinque characterum exempla sint, prout coepimus; vide initium etiam sequentis elementi.

Larvata funera.

Lucar.

Laticlavii.

Luētus, inhonorus demon.

Litteræ breves.

Lua.

Litteralepori insuta.

Liber vita.

Locus non facit sanctum.

Linum Indicum.

Lararia.

Laterna surda.

&c. &c.

Hæc omnia, quod sæpius jam monui, in exemplum monstro. Tu alios atque alios tibi titulos para. Habes indicem Adversariorum. Faciamus gradum ad Historica, quorum tibi paradiigmata paucis exhibebo.

C A P V T V I I I.

H I S T O R I C A ad quem modum
excerpenda.

Hic classi tertiæ nomen dedimus H I S T O R I C A. Quidquid igitur ad hi-
K. 3 flori-

storiā sacram, profanam, veterem, novam, Latiam, Græcam, Barbaram spectat, in hanc classē excerpendum est, si-ve id fufius, & verbum è verbo placeat exscribere, si-ve hystoriā brevissimè notare consultius videatur. Vtriusque modi exempla subijciam, tam hystoriæ breviter notatæ, quàm integre descriptæ. Hic autem obvia sumo, & quæ prius oculos manusque occupant:

FORTVNÆ LVDIBRIVM Alvarus Luna. Hic ab humili fortuna ad summum pervenit: in præceptis cum ambitio dedit. Nihil ei ad regnum præter nomen deerat. Tandem bona ejus omnia occupata, ipse Majestatis damnatus, mulâ ad supplicii locum vectus est. In medio foro theatrum, in eo crux alta, & geminæ faces, tapete substrato. Luna conscendens locum, crucem veneratus, annulum signatorium & galerum amanuensi puero dedit: proximæ felicitatis cum præsentī fortuna comparatio, inimicis etiam lacrymas excusserat. Erat uncus ferreus sublimi ligno confixus. Rogat carnificem, & quem in usum paratus esset? Ille, ut se-junctum à trunco caput imponatur. Subdit Alvarus: Post mortem de corpore facito, quod lubet. Viro forti mors turpis esse non potest, nec immatura. Simul diloricatis tunicis intrepide caput securi subjecit, anno 1453, 3. Nonas Iulii a.

Tri-

a Die 5 Iulii.

Triginta annos ita in aula dominatus est, ut nihil nec majoris nec minoris rei, nisi eo arbitro gereretur : ita ut nec Ioannes III, Rex Castellæ vestem mutaret eo non conscio. Truncus in theatro relictus, pelvi iuxta posita ad colligendam stipem, qua sepeliretur homo paulo ante regibus potentia exæquandus. Sic res humanæ variant : Alvarus prioribus annis vatem consuluit : prædictum est, Cadahalsum exitio fore. Est oppidum huius nominis in Hispania, quod semper vitavit Luna, & significat etiam ferale theatrum, quod vitare non potuit. Ioan. Mariana l. 22. Rerum Hispan. c. 13. mihi pag 47. De Comite Essexio in Anglia Iul. Cæsar Eulengerus lib. 11 Rerum Gallicarum, mihi pag. 335. Bironius capite plexus in Gallia ; eventus miri. Idem pag. 339. & seqq. a

De similibus fortunæ ludibriis innumera prorsus excerpti. Ante diem clauso componat vesper olympo, quam hæc omnia recitem. Possim ego his talibus hominibus theatrum ingens implere, & adornare scenam amplissimam è tot tamque variis tragœdiis. Fac initium excerpti, Faustine, & experieris, quam crebra sint in omni historia hæc fortunæ crepitacula. Sed en etiam paradigmata historiarum quas brevissime annotavi.

K 4 TRANS

a Liber hic minus obvius est, nec cuiusvis sumptu parandus, ideo exscribere necessarium duxi.

TRANSFVGÆ CRVCIFIXI, & elephantibus substrati proterendi. Valer. l. 2. c. 2. Auctor passim obuius est, ideo rem paucis notavi. Hoc autem historiæ veteris est; addo recentioris.

NEBVLA DVLCIARIÆ a missæ juveni, sed venenatæ; & qui mortem evaserit. Sodalis Parthenius, l. 2. c. 8. pag. 317. liber in manibus est.

INVENTIO QVANTI sit, Christophori Columbi ovum monstrabit. Lipsius l. 1. Antiquarum lectionum, initio. De Archimede hic plura, pag. 143. & 145. Addo fuisse notatum.

FAVSTI VITES. Convivas habuit infustus ille Faustus multos amicorum. Petierunt hi, vites uvis prægnantes sibi repræsentaret in mensa, quamvis putarint brumæ tempore ab uvis tam alieno, id fieri non posse. Nec tamen difficilis fuit magis persuasum. Vites igitur præstigiis è mensa evocat racemis vegrandibus plenas. Prius tamen omnibus edicit legem, ut alto silentio expectent, dum jubeantur uvæ carpere. Omnes se legi obtemperaturos recipiunt. Mox infamis artifex, incantamenti carminum ita oculos appostæ turbæ præstrinxit, ut illis tot botri miræ magnitudinis, & succo maturo pleni apparerent, quot eorum mensa numerabat. Omnes ergo in gulam hanc avidissimi, jamq. nonnihil sitibundi è temulentia,

a Zuckerwerck/ Marzapan/ Schlectwerck

tia, suum quisque cultrum ad uvam sibi proximam apponit, dum modiperator Faustus jubeat secare. Natant omnium dentes saliva, & in æstivam hanc voluptatem pruriunt. Hoc situ aliquamdiu tenentur: ingens omnium expectatio, dum cultro jugulent. Tandem formosi una vitis evanescit & in fumum abit. Illi nebula magica jam dispulsa, visi sunt singuli suum quisque tenere nasum appposito cultello jamjam pro uva secandum. Quod si quis inmemor præcepti aut contempnit, sibi destinatum præcendere voluisset, nasum sibi joculari vulnere præcussisset. Hic omnium risus, & indignatio.

Hoc totum excerptum, sed meis verbis. Vide Simonem Majolum part. 2. Canic. Ioachim. Camerarium in Notis Subseciv. c. 70. Ad has Fausti vites, historiam refero nobilissimam, de Auxentio, qui à Licinio Imperatore jussus, aut Baccho uvam ponere, aut militarem zonam solve- re, ac faceffere; ille nihil cunctatus zonam liberrime solvit, Christum confes- sus. Suidas id fuisse narrat, voce, Auxen- tius, pag. 156. Addo breviter enotata.

BOMBARDA HOMINE ONVSTA. Maffe- jus de Didaco Mesquita l. 9. Hist. Indicæ pag. 259. vide Lipsium in Poliorceticæ analæctis.

LIBERALITAS IN PAVPERES. Hic hi- storiarum mare est, quod ingredi non

K 5 vacat.

vacat. Auctores quàm plurimos confignavi, qui narratu & fide dignas historias de eleemosynis scripserunt. Vnicus Valentinus Leuchtius 99 capita in Viridario Regio, idiomate vernaculo in hanc rem posteris eum curâ excerpfit.

VINDICTA DIVINA. Hic panè diffusius se mare offert: non ingredior. Historias panè innumeras hujus thematis selegi, auctoribus sedulo notatis. Nimirum in omne flagitium ultio divina vigilat. Nec ferè ullum est scelus, quod non à tergo, & è vestigio sua sequatur Nemesis. Sed misceamus hic historiam fusius excerptam, velut testem tertium.

VORACITAS VGOCIONIS à FAGIOLANI. Cum in urbem Lucam properaret Vgocio, ut Castruccium, quem in vinculis habebat, securi ferendum objiceret, praudenti nuntiatum est, à Pisanis arma esse correpta. At ille tanquam incertus, & parùm verus esset nuntius, prandium continuavit. Adest alter & tertius, Pisis res perditas, Lucenses quoque ad arma convolasse, carcerem effregisse, Castruccium è vinculis eduxisse, & principem civitatis salutasse. Vgocio comploratis rebus cum prætoriano milite ad Canem Scaligerum Veronam confugit; non sine honore atque benevolentia recipitur, & multos dies lautè habetur. In convivio fortè mentionem facit Scaliger edonum
& gu-

a Aliis, Vgoccia.

& gulonum; cùm gloriabundus subjungit Vgocio, se juvenem quatuor atiles capos, totidem perdices, assas hoëdi clunes, infarctum vituli pectus, præter fassamenta cætera in cœna absumpsisse.

— *Dis talem terris avertite pestem.*

Aderat tum & audiebat vir ingeniosus & falsus, Petrus Navus, qui gloriantem Fagiolanum facete tangens: non est mirum, inquit, hæc à te juvene absumpta, cum senex & invalidis dentibus duas urbes integras uno prandio consumpseris. Nam fama erat Vgocionem, si à prandio citius temperare voluisset, facile duas urbes, Lucam & Pisas, servaturum fuisse. Vide Iovium l. 1.

De tam strenuis comedonibus, manduconibus, potatoribus infinita seges historiarum est. Selectiores diversas, hoc ipso loco notavi. Egregium illud & certum epiphonematis loco addamus.

Femina Syra nobilis & locuples, tam tetra & prodigiosa ingluvie laborabat, ut in singulos dies triginta gallinas devoraret, nec tamen insaturabilem appetentiam sedaret alias triginta devoratura, si apponerentur. Dixisses eam quo plus ingeret, eò vehementius esurire. Portentum famis, & quod panè superet Eri-sichthonis gulam. Ita paullatim accisæ opes, & in rem escariam exhausti loculi. Cognati esuritionis tam sumptuosæ miserti, beatum Macedonium virū sanctissi-

munum conveniunt, & ejus auxilium implorant in feminæ tam malignam famē. Macedonius morbum precibus & haustu fontana, quam cruce signaverat, porrecto ita curavit, ut effreni appetitione jam pulsa, gallinæ particula in alimoniam quotidianam sufficeret. Theodoretus c. 14. de B. Macedonio, pag. 824. apud Rosvveyd.

Alia glotonum & popinonum miracula facile observabis, si exerpere cœperis. Addo triplex, ut cœperam, paradigma historiarum succincte transcriptarum, & *Historicorum* indicem propono.

FLAMMÆ SANCTORVM REVERENTES.
De S. Mamerto Gregorius Turonensis l. 2. Hist. Francorum, c. 36. fine. De sancto Germano & aliis, Beda l. 1. Hist. Anglorum c. 19. & l. 3. c. 10. 16. 17. De S. Theclâ in igne illæsâ, Baron. tom. 1. an. 47. ab initio, pluribus numeris. De S. Polycarpo, idem, tom. 2. an. 167. n. 3. & seqq. De libris sacris per subitos imbres rogo subtractis, idem tom. 2. 393. n. 38. Auctores & historias hujus thematis innumeras, sed breviter excerpti. Nimisque quàm prolixum sit, texere catalogum de sanctissimis hominibus Clemente, Ancyrano, Constantio, Faustino & Iovita, Brictio, Modoaldo, Pontio, Francisco de Paula Pergentino & Laurentino, Simplicio, Bonifacio, Cyrillo, Zenobio, Apollinari, Mamante, Miniato, Sa-
ba,

ba, Heleno, Marcello, Copres, Apellen, Crispino & Crispiniano, &c. De Agnete, Iuliana, Lucia, Zunegunde, Austreberta, Christina, Ruffina, & Secunda, Menodora, Nymphodora, Metrodora, Theognia, Zenobia; horum omnium & plurium aliorum verè reverentes fuerunt flammæ. Surium, Lippeloo, Haræum consule, & tot historias dicti thematis invenies, quot hic nomina cernis. Ad aliud.

OPERTA OMNIA TANDEM APERTA, Ibyci grues; Bessi homicidium, &c. De hoc omnium optime ac fusè Delrius, tom. 2. Adagiorum sacrorum pag 440. Cornelius à Lapide, in c. 21. Deuter. pag 1025. Agrum viduæ ab Eudocia Imperatrice inique ademptum, tandem patuit, Spondanus an. 438. De Comite innocente damnato & necato, idem an. 998. n. 3. Mitto cætera.

GVLÆ VICTORIA. Serapion Sindonites: Hominem, aiebat, tres perniciosi fe-neratores exagitant; Avaritia, Fornicatio, Gula: cùm à prioribus jam liber est, tyrannidem Gulæ vix umquam penitus evadit. Historiam fusiùs narrat Palladius c. 83. med. apud Rosveydum, pag. 761. Sub eodem hoc titulo in mea *Historica* excerpti quàm plurima, quod meo Indici credo, qui paginas mihi diversas nominat, in quibus historiæ illæ contractius pleræque sunt perscriptæ. Ipsum ergo Indicem saltè per transennam inspiciamus.

C A P V T IX.

HISTORICORVM index qui
ordinandus.

INdex trigeminus, in *Lemmata* nimirum, in *Adversaria*, & in *Historica* faciendus, commodè chartaceo volumine unico comprehendi potest. Nisi quis illum malit in duos aut tres distinctos libros dividere, & cuivis characteri liberaliter pagellas plures assignare. Id tuo, Faustine, aliorumque arbitratui permitto. Tu hoc unum maximè cura, ut titulum seu *Lemmatibus*, seu *Adversariis*, five *Historicis* inscribendum cum iudicio formes, id solerter considerando, quid in ea re, quam excerpturus es cardo, aut caput, quid notius aut ignotius sit. Exempli causa. Excerptum est quippiam in *Historica* de incredibili divinæ gratiæ incremento. Tu imperite prorsus & absurde feceris, si hunc titulum vel ad characterē D. vel ad I. retuleris, hoc modo: *Incrementum inbredibile divina gratia.* aut hoc modo: *Divina grat. a incredibile incrementum.* Rectius facies atque peritius, si cum ad elementum G. revocaris, hoc modo: *Gratia divina incredibile incrementum.* In hoc namque titulo caput rei est *Gratia*. Eodem sane modo sit excerptum istud: *Asserem vel tabulam cavarunt genua creberrimè submissa.* Hanc tu historiam non ad Indicis

dicis characterem A. nec ad C. nec ad S. vel T. sed ad G. reduces, hîc enim res princeps, *Genua*. Ignosce, quod te velut bimulum, aut trimulum puerulum ad litteras colligendas revocem. Iam supra dixi hæc sacra aliter non constare.

Occurrit hic, quod Hispanus, vir Religiosus, memoriæ prodidit: Notum est inquit, Ramirum Hispaniæ regem in suos procures eò sæviisse, ut quosdam illorum in campanæ circulum suspenderit; alios autem ad id spectaculi eo nomine evocatos, ut campanam illam admirabilem, novam viderent. Hanc historiolum quo titulo in tua Historica exciperes? Ego eam in elemento C. collocarem, hoc modo: *Campana mirabilis Ramiri*. Nam vox *Campana*, facilius tibi occurreret quam *Ramirus*. Confirmo quod dixi: Charilus poëtafter pessimus, Alexandri Macedonis bella describere præfidenter aggressus est. Cum eo regem sic pactum ferunt, ut pro singulis bonis versibus numismate donaretur aureo, pro malis, colaphum reciperet. Placuerunt pacta conventa. Verum tot mali versus reperti sunt, ut vatum miserrimus colaphis pænè necaretur: cum è tantis vix septem versus probari possent; Horatius mentionem facit:

*Charilus in cultis qui versibus & male natis
Retulit acceptos, regale numisma, Philippos a.*

Tan-

a Horat. l. 2. epist. 1, ad Augustum, propius Regem,

Tandem infelix apud Alexandrum captivus periit inedia.

Inclususque necem cavea patiaris, ut ille

Non profectura conditor Historia.

Suidas & Cyral. dial. 3.

Hanc ego historiolum meo Indici hoc titulo commisi: *Colaphus poëta Charilus panē necatus.* Certe vox *Colaphus* citius memorie se sistet, quam nomen *Charili*. Quod si de virtute, de morte Punici Ducis Annibalis aliquid excerpendum, ad primum elementum censeo revocandum hoc modo, *Annibalis militaris virtus. Annibalis generosa mors* Nomen istius ducis ignotum nemini. Ita in mille aliis, ita in cæteris omnibus agendum, ideo monui, titulum rei excerpendæ cum iudicio formares, illud spectando, quid in ea re magis, primum, quid notius sit. Et en exempla paucula è meo Indice. Suprà è quinque characteribus posui paradigmata, totidem hic ponam. Accipe initium mugientis elementi.

Majestas populi Romani in Popilio.

Morti memoria apud Caliphum.

Modestia in morte servata.

Machina Salmonei regis insani.

Mithridates fulmine bis tactus, nec latus.

Morbo numquam tentati Asclepiades, alii.

Magica fasciatio Santabareni.

Mina Saraceni regis cum sacco castanearum.

Mortis presagia.

Mors & vita simul in Demosthenis calamo.

Musca

Musca picta artificem monstravit discendi cupidum.

Mutus pugil ex indignatione victoria sibi abjudicata vocem recipit.

&c. &c.

Mithridatem fulmine ictum rectius fortassis ad fulminum miracula retulissem, quia tamen Mithridatis nomen ex omni historia notissimum, errori facilis erit venia. Nec enim hic anxie agendum: modò excerpas, etiam si non semper convenientissimus Excerptis sit locus. Elementū sequens hoc mihi monstrat initiū.

Naufragia.

Nubes cinerem & saxa vehens, noctemque faciens.

Negotiorum cupiditas in Turannio.

Narses miles optimus, inter feminas nere iussus.

Navigii loco sunt, crocodilus & delphinus,

Noctuae nectararum olim partium sunt.

Nuntii quæ ignorarent nuntiantes.

Noctes precibus pervigilata.

Navis Raymundi pallium.

Nugandi tempus non est.

Nutriti à feris.

Neglectus rei divina quàm varie punitur.

&c. &c.

En sacra profanis mixta. Hi autem tituli, quos solum loco paradigmatis recito, sic à me facti sunt, ut iis leviter inspectis, mox totam historiam, quam signant, in memoriam reducant. Numquid hoc uti-

lissimum memoriæ compendium esse fateberis?

FAVST. Fateor sane; atque jam meis oculis plus credo, quàm olim auribus.

EVLOG. Elementum sequens hoc exhibet principium.

Oculorum castigatio admiranda.

Orandi studium ingens.

Origenis lacryma post lapsum.

Oblationes impiorum Deo invisæ.

Oleum stillant Sanctorum ossa.

Orthyades a scribit trophæum suo sanguine;

Olorum seniorum amor in pullos orto incendio.

Oculos Tigranis conjux in assertorem suum conjicit.

Obeliscus Thebaicus quanto molimine erectus.

Obedientia submissa, simplicis, caca specimina.

Opum contemptus in multis quantus.

Occultissima Dei judicia.

&c. &c.

FAVST. Iam pæne totus in tuas partes transit. Est tamen etiamnum quod opponam. Sunt libri qui ejusmodi titulos copiosissime ingerant. Florilegia, Polyanthææ, Theatra. EVLOG. Responsum do non unum; tu ea in digitos mitte. Hi libri, pace illorum & venia dixerim, nimis quam simplici, aut Græca fide agunt, lectorem diu fatigant, & crebro misere fal-

a Alii, Orthyades.

fallunt, auctores aut non nominant, aut mutilum testimonium producunt: nam neque librum, neque caput, neque paragraphum, multo minus paginam notant. Quis fidat his testibus? Labores talium scriptorum neutiquam sperno, sed majorem in iis accurationem desidero.

II. Sit accuratior aliquis in hoc scribendi genere (nominare forsan possim, sed unicum) is tamen è certis solum & paucis auctoribus quæ ad rem videbantur, selegit. Id autem longe gravius est, quod mihi exploratissimè constat; auctores quidem subinde ita nominantur, ut laudatum testimonium reperire possis, sed verbis longe aliis conscriptum. Ejus rei experimentum sumpsi creberrimum: & tædet hoc sæpius explorare velle. Aliquoties Augustinus, aut Chrysostomus, aut alius talis nominatur, verbis eorum in medium adductis: cùm verò Augustinum, aut Chrysostomum ipsum inspicio, hem quàm longè alia sunt verba Chrysostomi, longe alia Augustini, ab iis quæ liber objicit. Paulo post, ubi sermonem hodiernum finierimus, in rem præsentem te ducam, & collatis inter se libris ostendam, quantum hic fallaciarum sit. Longe suavius, longeque tutius ex ipso fonte bibes, tametsi parcius bibas.

III. In iis, quæ dixeras, voluminibus, id plerumque minime invenies, quod maxime quæsieris. Abi modo &

scrutare tuos illos codices ; quare è proximis titulis : *Mina Saraceni regis , Musca picta artificem monstrat , Navigii loco crocodilus , Noctes precibus pervigilata , Oculorum castigatio , Ossis oleum stillantia , & infinita talia si repereris , magnus mihi eris Apollo. Obvium se dabit quidquid tu ipse excerpseris.* IV. Non cuiusvis marsupii est , grandiore illam librorum molem emere An. millesimo sexcentesimo trigesimo primo. Theatrum vitæ humanæ auctius & emendatius in lucem datum est : si placet eme ; septuaginta tantum florenis vanit , quos bibliopolæ debeas , bibliopegum taceo. Hic morbus noster ægre annuet emptioni , cum plerique avariores simus numinorum , quam librorum. V. In grandioribus illis voluminibus innumera sunt , quæ tibi numquam proderunt , sæpè non scriptorum , sed tuo vitio aut ignorantia Nam plurima in iis quidem comprehensa , tu tamen numquam invenies , quia quo loco lateant ignorabis. Sapientia absconsa & thesaurus invisus , quæ utilitas in utrisque a ? Tua , & à te collecta tibi erunt utilissima , hæc enim haud difficulter recenti memoria complecteris. Trigeminos indices , quos suasi faciendos , diuidio die facillime percurres , & insuper tempus supererit alijs laboribus dandum. Sed ad numerum , quem hætenus servavimus , in
huc

hoc etiam tertio indice, quinque elementorum Paradigmata statuamus.

Piscina Pollionis crudelissima.

Troditio proditori pessima.

Pedibus scribens.

Telluvium Amasis.

Pomi argumentum Carthaginem evertit.

Pecunia in arca lapidescet.

Petra amantium.

Pater projicit è mœnibus hosti gladium jugulando filio.

Prunæ manibus allatæ.

Piscis reddidit Atilano suum annulum.

Pecunia in plebem sparsa; carpentum argentum.

Panis mensæ non illatus sata in venatione conculcata tacitè reprehendit.

&c. &c.

Nec dubita inter elementi hujus titulos comprehendi etiam istos multiplici variatione: *Patientia, Perseverantia, Paupertas, Pœnitentia, Providentia divina illustra specimina.* Sic etiam non omissa *Pigritia, Procrastinationis, Pusillanimitatis, Pudoris noxii exempla.*

Litteram mutam, & ut Quintiliano a videtur, propemodum supervacaneam, (Q) quia raros habet titulos, transimus. Elementum ergo proximum, ejusque initium inspiciamus.

Rosæ, alique flores exhibiti media hieme.

Riserunt, & cantarunt in morte plures.

L 3

Rad-

a Quintil. l. 12. c. 10.

Radbodus impius quarit societatem apud inferos.

Reges non irritandi.

Regale capillitium Chrotidis.

Rapa nobile donum regi.

Res è joco nata.

Regum Hierosolymaorum coronatio.

Repentina clades tripudiantibus immissa.

Revixerunt aliqui in rogo.

Robustissimi, Glaucus Carysteus, &c.

Risus inter lacrymas.

&c. &c.

Ita nunc etiam paradigma Indicis in Historica dedimus. Hic pono explicatos modos Lemmatum, Adversariorum, Historicorum, Oratori, Rhetori, Concionatori, Philologo cuicumque convenire. Transeamus igitur ad aliarum quoque facultatum exeras, ut constet tam Philosophiæ ac scientiarum studiosis dictam excerptendi rationem profuturam.

C A P V T X.

Qui dictis Excerptendi modis Philosophus, Mathematicus, Medicus, Iurisconsultus, Theologus uti possint.

Sunt homines semidocti perquam tenui eruditione tincti, qui historiolas aliquot in medium recitare, dictum aliquod è melioribus proferre, facetias nonnunquam & sales narratiunculis insper-

spargere norint : Putes eos ex Hippocrenes fontibus largiter bibisse. Sed sapius cum iis versare , & eadem atque eadem decies , tricies , centies narrari audies. Deest varietas , quam illis suggererent Excerpta. At illi hujus exercitationis aut ignari, aut negligentes, quidquid memoriæ tenacius inhæserit , id ubique venditant. Deest nimirum supellex complurium ejuscemodi dictorum, aut historiarum , quæ familiari colloquio misceri possint. Sunt etiam, qui seipso specioso nomine Politicos vocent. Suarum esse partium hi putant de quavis re , præsertim politica, facile prompteq; vel ad extemporalitatem usq; posse disserere. Sermo nascitur de magistratu , rebusque curiæ ? copiose disputant. De pace ac tranquillo Reip. statu ? multa proloquuntur. De Marte rebusque bellicis ? etiam hic sapere videntur. De venatu, aucupio, piscatu fit mentio ? neque hic tacent. De scientiis & artibus, de Poësi & Rhetorica, de Philosophia & Mathematica, de Medicinæ, de Jurisprudentiæ aut Theologiæ studiis oritur disputatio ? neq; hic obmutescunt. Censeas eos per artium & scientiarum omnium hortos non sine spoliis ambulasse. Sed penitus hos disertatores inspicere , & invenies quàm multa è suo pte solum sensu proferant , quàm exigua, & rara eorum eruditio sit. Aspergunt quædam è Mathesi aut Philosophia natura-

li, è Galeno, aut Baldo, aut etiam Augu-
stino quædam balbutiunt. Ex omnibus
aliquid. Isti nimirum, quod dici solet, ex
paleis inanibus triturā faciunt. Scire vo-
lunt, & sciri, sed viam ad scientias igno-
rant. Monstremus illam comiter, ne no-
stri promissi fidem accusent. Quid, aut
quomodo Medicinæ ac Iurisprudentiæ
studiosis excerpendum sit, quæris. Profi-
ciendi desiderium aperis. Te igitur manu
ducam. Quod de Medicis & Iurisperitis
dixerimus, id etiam Mathematicis, Philo-
sophis, Theologis suatum putato. Ordia-
mur ab Arte Medica, quam ego semper
plurimum & amavi & veneratus sum.
Imò huic studio, nī divini nutus aliò du-
xissent, me totum consecrassem in disci-
pulum. Peritus Medicus ægroto Ange-
lus, imo Deus est.

§. 1.

Medicinæ studium aggressurus, omnium
primò, putem, scriptores notæ melioris,
tam priscos, quàm recentiores norit. In-
ter priscos alii Græci, Arabes alii. E Græ-
cis princeps *Hippocrates Cous*, qui ævo Arta-
xerxis Longimani vixit, annis circiter
quadringentis octoginta a ante partū Vir-
ginis. Multa Hippocratis scripta lapsus
seculorum nobis invidit. Hic facile
Medicorum primus sit, etsi Medicinam
in artem non redegerit, quod præstitisse
dicitur *Galenus Pergamenus*, sexcentis an-
nis

a Alii 436. valde variant hic auctores.

nis posterior, qui ævo Antonini Pii Romæ verè floruit. Secundum istos Medicinæ principes è Græcis celebriores numerantur *Oribasius Sardus* (quem Galenissimiam dicunt) *Aëtius*, *Alexander Trallianus*, *Paulus Aegineta*.

Inter Arabes præcipui sunt *Avicenna*, *Mesue Rhafis*, *Ioannes Serapion*, *Avenzoar*, *Haly abbas*, *Almansor*. Doctrinam horum rejicit *Leonardus Fuchsius* in Institutionibus l. 5. c. 11. & ultimo. Sed errasse hic *Fuchsius* pronuntiat totius ferè Medicorum senatus, qui Arabes illos ut scriptores eximios completitur.

Medicorum Practicorum methodus præne ab omnibus constituitur hæc triplex, Pathologia, Simiotica, Therapeutica.

Pathologia morborum nomenclaturas, ideam, statum, naturam, differentias, causas, adeoque pathemata, & quæ corpus patitur, declarat.

Semiotica continet morborum signa, tam ea, quæ morbum patefaciunt, & dilotica, vel pathognomonica dicuntur, quam ea, quæ morborum eventus docent, & prognostica vocari solent. Hic artificii est, comparatio virium cum morbi vi, & solers conjectura, utram ab altero sit vincendum.

Therapeutica morborum continet curationem, quæ ab indicationibus petenda. Porro Therapeutica, pars Medicinæ

obsequiosa in *Diatam*, *Chirurgiam*, & *Pharmaciam* dividitur. *Diatæ* accuratum studium, & tibi, *Faustine*, & omnibus Medicinæ amantibus summè atque unice commendo. De hac tibi plura suo tempore, sed in aurem. Iam progrediamur.

Ego quidem tam Philosophis, quam Theologis, tam Medicis quam Iuriconsultis geminas classes illas, *Adversaria* & *Historica*, censeo multum profuturas, tam ad familiarem dissertationem, quam ad scientiæ augmentum; sed maxime, meo quidem iudicio, erunt adjumento *Lemmata*, quæ Medico quidem hunc in modum conficienda. Exempli gratia paucos titulos Lemmatum subjungamus.

Febres in genere. De his Galenus l. 1. de Different. febr. c. 1. 2. 3. l. 1. ad Glaucon. c. 1. Daniel Sennertus l. 1. de Febribus, primis quinque capitibus. Hieronymus Mercurialis l. 5. Practicæ medic. quatuor primis capitibus. Nicolaus Piso l. de Febribus c. 1. Horatius Augenus l. 2. de Febribus, primis octo capitibus. Hercules de Saxonia l. 8. Panthei sui, seu Medic. practicæ Ioannes Fernelius in Generali sua Methodo curandarum febrium, toto tractatulo, capitibus 12 distincto Ioannes Heurnius l. de Febribus, primis quatuor capitibus. Donatus Antonius ab Altomari, parte prima tota, de Medendo febribus. Sunt universe 54 capita.

Hiero-

Hieronymus Capivaccius l. 6. Medic. practicae, qui de febribus agit, primis 28 capitibus. Ferdinandus Mena in Methodo medendi febribus, quae Medicis Hispanis usitata.

Hic, Faustine, nota: Scripturus aut docturus publice de febribus: hos omnes lege. Sed unum, inquis, non plures lectioni meae permittit tempus: quem seligam? salvo meliori iudicio, Danielem Sennertum, nec brevem nimium, nec nimis prolixum. In cæteris hic scriptor seipsum commendabit. Sed paululum pergamus.

Febris quotidiana. Galenus lib. 1. ad Glaucon. cap. 7. & 12. Sennertus l. 2. de Febribus cap. 19. Mercurialis l. de Febribus cap. 12. Augenius l. 5. de Febr. c. 15. Pifo lib. de Febr. cap. 10. Capivaccius l. 6. Pract. medic. c. 32. Ab Altomari de Medend. febr. part. 3. c. 6. Fernelius l. 4. Pathol. c. 12. De Saxonia Panthei l. 8. c. 35. Heur. l. de Febr. c. 23. Mena Meth. medend. febr. c. 32. & 33.

Febris tertiana, notha, seu spuria, Galenus l. 1. ad Glaucon. c. 5. & 10. Sennertus l. 2. de Febr. c. 18. Mercurialis l. 5. de Febr. c. 9. Augenius l. 5. de Febr. c. 14. Pifo l. de Febr. c. 9. Capivaccius l. 6. Pract. medic. c. 29. Altomarius de Medend. febr. part. 3. c. 4. Fernelius lib. 4. Pathol. c. 23. De Saxonia Panthei, lib 8. c. 32. Heurnius l. de Febr c. 22. Mena in Meth. med. febr. c. 28.

Febris

Febris quartana. Galenus lib. 1. ad Glaucon. c. 6. & 11. Sennertus lib. 2. de Febr. c. 20. Mercurialis l. 5. de Febr. c. 11. Angelinus l. 5. de Febr. c. 16. Pifo de Febr. c. 12. Capivac. l. 6. Pract. medic. c. 34. Altomarius de Med. feb. pag. 3. c. 5. Fernelius l. 4. Pathol. c. 14. De Saxoniâ Panthei. l. 8. c. 36. Heurnius l. de Febr. c. 25. Mena Meth. med. febr. c. 29. 30. 31.

Doctrina de febribus difficilis, necessaria, utilis.

Ophthalmia & Lippitudo. Christophorus à Vega, l. 3. de Arte medendi, sect. 2. c. 1. Heurnius de morbis oculorum, aurium, nasi, oris, dentium, cap. 3. Mercurialis l. 1. Pract. Medicinæ c. 38. Pifo de morbis cognoscendis & curandis, l. 1. c. 27. Capivac. l. 1. Pract. Medic. cap. 31. Altomarius l. de Medendis corporis malis, c. 10. Fernelius l. 5. de Partium morbis & symptomatis, cap. 5. De Saxonia l. 1. Panthei, cap. 19. Sennertus l. 1. part. 3. sect. 2. cap. 12.

Dentium dolor. Idem, sed aliis atque aliis capitibus.

Angina. Priores, mutatis locorum numeris.

Asthma. Iam notati auctores, sed diversis capitum testimoniis.

Tussis. Priori modo scriptores annotandi. Ita, stomachi vitia, Gravedines, seu catarri, Vertigines, Bilis atræ & flavæ peccata, Pleuritis, Phlebotomia. Ita prorsus sine certo ordine, (quem Lemmatum index

index dabit) omnis generis morbi in Lemmata redigendi, adscriptis aucto-ribus eo modo, quem hic oculis repræsen-
tamus.

Quod si aliquid singularis pharmaci & artificii medici legas vel audias, illud in-ter *Adversaria* referes, & conscribes fu-
sius, aut certe inseres his ipsis Lemmati-
bus. Scio Medicorum peritissimos id fe-
cisse, qui subinde ab aniculis quiddam
vilioris in speciem remedii audierunt, &
in usum industria grandi traxerunt. Pe-
riti est addere, demere, cum iudicio, quo
vulgus caret.

Auctorum, quos laudavi, diversæ sunt
editiones: ego eam adhibui, ne erres,
quam hic ostendo.

Galenus Venetiis apud Iuntas, anno
1565. folio. Hieronymus Mercurialis
Francofurti ad Moenum, 1602 folio. Ho-
ratus Augenius Francof. 1604. fol. Nico-
laus Piso Francof. 1580. folio. Hierony-
mus Capiuaccius Francof. 1603. fol. Dona-
tus Anton. ab Altomari Lugduni, 1597.
fol. Hercules de Saxonia Panthetm, seu
Medicinæ Practicæ templū, Francof. fol.
fine anno. Christophorus à Vega Lugdu-
ni, 1587. fol. Ioannes Fernelius Francof.
1592. fol. Ioannes Heurnius Lugduni Ba-
tavor. 1595. in quarto. Ferdinandus Mena
Antverpiæ, 1568. in quarto. Daniel Sen-
nertus VVittebergæ, 1628. in quarto.

Ex

• a Ita ipse fecit Galenus.

Ex his auctoribus creduntur omnium optime scripsisse Christophorus à Vega, Donatus Anton. ab Altomari, & Nicolaus Pifo, ad hodiernum usum Daniel Sennertus, vir multæ lectionis ac diligentia.

Et quamvis omnes illos auctores Excerptis necessario usos, iisque plurimum adjutos credam (qui enim aliter potuissent?) id tamen singulariter ostendit Franciscus Valleriola; qui Locos communes excerpando utique confectos in lucem dedit.

Valleriolæ sunt ipsissima hæc verba: Lege, obsecro, lege: Itaque in id animum appuli, ut Medicinam longe lateque diffusam, & quasi incertis sedibus vagantem, totam componerem, atque in ordinem cogerem. Quod hæc ratione fieri posse putavi, si ad conscribendos locos de Medicina communes, totum me darem, ut quæ in arte rudia, impolita, perplexa, obscura, dispersæ essent, quæ etiam confusa, & quasi Cimmeriis tenebris involuta, ea in ordinem cuncta atque compendium, adhibita methodo, redigerem. Vt locorum de re Medica communium accurata tractatione, universæ Medicinæ placita atque scita suis sedibus reponi, dispersa in ordinem cogi, diffusa colligi, & confusa distingui possent. Quod cum in aliis artibus ac disciplinis effectum à summis earum professoribus vidissem:
idque.

idque in nostra tantum desiderari Medicina, in qua id præstari maxime, & ad compendium, & ad hominum utilitatem decebat, nolui hac in parte mutilam, mancavne Medicinam esse a.

Institutiones porro medicas scripserunt *Leonardus Fuchsius, Daniel Sennertus, Ludovicus du Gardin* cujus liber inscribitur, *Hortensii Introductio, Gilbertus Iacchæus*. Ex his materiam omnem medicam doctissime censetur tradere Sennertus, quod si brevitatem institutionum quæras, omnibus præfertur Iacchæus.

Sed priusquam ad Iureconsultos trans-eamus, tu cedo ex illis forulis, quæso, Medicum illum, *Ioannes Iacobus VVeckerus* est, qui Medicinam universam non ingenioso solum, sed perquam utili compendio complexus. En ista libri inscriptio: *Medicina utriusq; Syntaxes, ex Græcorum, Latinorum, Arabumque thesauris, per Ioan. Iacobum VVeckerum, singulari fide, methodo ac industria concinnata. Accessit Index locupletissimus*. Liber mihi in paucis charus, hinc semper ad manum est. Sine responso non facile dimittor, quotiescumq; illum consulo summam breviterq; docet, quod interrogo.

Sed ecce totam simul bibliothecam Medicam commonstro. Hæc libro præfixa frons est: *Bibliotheca Medica, sive Catalogus illorum qui ex professo artem medicam*

a *Valleriola in epistola nuncupatoria ad Montmorentium Ducem, &c.*

cam scriptis illustrarunt. Nempe *Qui, Vbi, Qua forma, Quove tempore scripserint*. Libri auctor Paschalis Gallus, qui parte prima, suæ bibliothecæ mille ducentos viginti, quatuor auctores percenset, & singulos è scriptis exhibet noscendos: Nonnulla scitu non indigna miscet. Parte altera appendices nectit non utiles: Quinam hucusque de Medicina scripserint Sermone Gallico, & Germanico: Quinam in Hippocratem & Hippocratis Aphorismos, in Galenum, in Avicennam, in Dioscoridem: Quinam de re Chirurgica, Anatomica, Herbaria commentarios dederint: Qui Phamacopœas, qui Practicas, Consilia medica, Pestem, Luem veneream scriptis explicarint. Vide Bibliothecam, sed compendiosissimam, & quam manu vel sinu circumferas. Iam porro Iurisprudentiam accedamus.

§. 2.

E dictis, arbitror, satis luculentum, quomodo Civilis Scientiæ amans excerpit. Nam excerpendi ratio hic eadem est cum priori, mutatis solum auctoribus. Et *Adversaria & Historica* Iurisconsulto proderunt, maxime vero *Lemmata*.

Quid autem Iurisconsulto de Solertia Excerpti universè sit sentiendum, doctissimus Iureconsultus, Matthæus Grimaldus Cherianus his omnino verbis, monitor præcellentissimus explicans: *Vltimus, inquit, studioso juveni labor superest*

est (posteaquam & in legibus bene versari, & Doctorum opiniones discutere subtiliter atque ingeniose didicerit) memoriam firmiter stabilire, ne (ut aliquando prædiximus) tot vigiliæ, totque labores intereant. Quippe & memoriam hominis labilem esse constat, & nullam fere disciplinam officium memoriæ magis, quam legalem desiderare. Quocirca magnopere enitendum est, ut quod memoriæ viribus effici non potest, solerti id calamo suppleatur. Debet itaque juvenis, cum ex lege aliqua memorabilem regulam, vel sententiam notaverit, aut ex glossæmatis Doctoribusve enuntiaturum aliquid *excerperit*, ociter in librum selectum, sub congruis locis ac titulis referre, nec aliorum fidere repertoriis, quæ parum quidem conferunt his, qui nulum laborem impenderunt. Id tandem firmiter retinemus, quod nostro ingenio ac sudore paravimus. Hoc certo certius est, nullum à legibus conditis spectatæ scientiæ virum, aut magni nominis Doctorem, suo indice, vel repertorio caruisse. Alius enim materiales tantum regulas in elementorum ordinem redegit: alius Iuris regulas sub congruis titulis collocavit: plerique verò decisiones Doctorum, seu communes opiniones, tum ex illorum commentariis, tum etiam consiliis latissime congesse-
runt, ut (quoties casus occurreret) singula ad manum haberent. Mihi

M

autem

autem, studiosi juvenes, disponendus sic liber videtur, ut ab initio in tres partes distinguatur: in quarum prima regulæ materiales, in secunda morales, in tertia Iuris regulæ sub congruis locis ac titulis statuantur. Rursum pars ultima, quæ Iuris regulas continebit in triplicem tractatum dividatur: quorum primus contractuum, secundus ultimarum voluntatum, tertius judiciorum regulas complectatur: atque ita perfectissimus totius Civilis scientiæ index modico labore comparabitur. Nec esset forte contemnendi laboris opus, omnes Bartholi theoricæ in regulas & explicationes redigere: quod permultos quidem attentasse scio, perfecisse ad huc neminem. Sunt præterea nonnulli (ut prædiximus) qui labori magis, quàm ingenio vacantes, rejectis legum subtilitatibus, solas Doctorum opiniones amplectuntur, easque omnium voluminibus collectas in ordinem redigunt, ac disponunt. Ad quod abunde sufficere potest amplissimum illud Firmani Berthacini repertorium in tria volumina distinctum. Nos aliquando (favente Deo) perfectum indicem in communem utilitatem proferemus, in quo non minus ingenio, quam labori tribuisse probabimur: At verò, juvenes felicissimi, in præsentia satis sit, hanc brevissimam methodum, ex tempore medi-

meditatam, vobis progredi incipientibus, vice Saturnalitii muneris, edidisse; ut, quo pacto leges tractari debeant, tantisper ediscatis, donec alia majoris argumenti opera excudantur. Ceterum locos ipsos, tam ad materiales, & morales, quam ad Iuris regulas pertinentes, studiose subjecimus, quò futuri indicis specimen aliquod jam agnoscere incipiat.

Hæc ad verbum Iurisperitissimus Gribaldus, qui ut efficacius hoc ipsum persuadeat, diversis id dissertationibus impensissime commendat, his omnino titulis ad dissertationes singulas præfixis: Locos communes ingenii gratia habendos, & materiarum sedibus memoriam adjuvandam, capite 17. De locis communibus, capite 18. De Sedi-
bus materiarum, capite 19. Philosophos, Oratores, Historiographos, Poetas aliosque idoneos auctores interdum recreationis gratia legendos, capite 20. Numquam parcendum calamo, & quæcumque vel ex legibus vel ex idoneis auctoribus excerpuntur, in repertorium atque ordinem redigenda, capite 22, docet.

Quid ego his addam amplius? Ex ore meo, è sensu, è meo pectore locutus mihi videtur vir iste Iuris scientissimus. Et ne quis novitatem vocis, *Excerpere*, accusare possit, hac ipsa ille,

cum ea his studiis sit propria , perite utitur: ita etiam memoriæ defectum *solerti calamo* supplendum opportunissime monet. Vel mille testium loco, hic nobis unus sit. Sed progrediamur paullulum hoc calle.

Ad acuendam Excerptendi solertiam subsidium non leve conscriptum à pluribus Iureconsultis , Ioanne Nevilano, Ludovico Gomeſio, Ioanne Fichardo, & Ioanne Baptista Zileto , quos Ioannes VVolfgangus Freymonius I. V. D. magna parte auctiores in lucem dedit hac libri inscriptione : *Elenchus omnium auctorum , qui in Iure tam Civilī , quam Canonico , vel commentando , vel quibuscumque modis explicando , ad nostram usque ætatem claruerunt , Nomina & Monumenta complectens , &c.* Editus Francoforti ad Mœnum, anno M. D. L X X I V. Non grandis est hic liber , & levi pretio parabilis. Sed opus illud ingens est , & quod unum bibliothecam pæne constituat, cui inscriptio hæc præfigitur : *Tractatus universi Iuris in unum congesti , X V I I I materias , viginti quinque voluminibus comprehendens. Præter summaria singulorum tractatum accedere locupletissimi Indices , ita distincte & ordinate compositi , uti Lector materias , temere sparsas artificiosa distributione sub uno quasi aspectu positas contueri possit.* Hæc primi tomi frons est. Soli autem indices tribus iustis voluminibus

bus distinguuntur. Sunt ita univérſe viginti octo grandia volumina Venetiis edita anno M. D. LXX XIV. Vti verò non cujuſvis eſt Corinthum adire, ita nec cujuſvis eſt tot libros emere. Florenis ducentis illa tot volumina vix emeris. Expenſarum tamen neminem poeniteat, ſi poſſit eà emere vel trecentis. Vir Iureconſultiſſimus, mihi non ſolum notus, ſed jam dudum familiaris, de hoc ipſo Iuriſprudentiæ theſauro ſæpicule differens: Quid rivulos, inquit, ſectamur, quid libros congerimus, & bibliothecas implemus? Hic ſimul omnia poſſidemus, quæ de Iure dicundo docemus. Tu verò quod deeſt monetæ, ne patiaris deeſſe ſolertiæ. Excerpe, & aurum lege, ex his, quas monſtro, Aurifodinis. Hic te aurilegulum eſſe cupio.

Porro Iuriſprudentiæ tyronibus commendari præ cæteris ſolent Ioachim Minſingeri, Ioannis Schneidvini, Hermann Vultei commentarii ad Inſtitutiones ſcripti. Poſterior horum a tam Theoriæ quam Praxi conducit. His Matthei VVeſembecii & Iacobi Cujacii Paratitla ſuccedunt. Diſputationibus publicis & privatis ſerviunt Theſes Hieronymi Treutleri. Sunt qui Franciſci Duareni, Vdalrici Zaſii, Iacobi Gujacii opera hoc ipſo fine legant. Sed hæc for-

M 3

taſſe

taſſe abſolutioris ſcientiæ viris plus commodant.

Henricus Caniſſus vir integerrimæ vitæ, mihi olim Ingolſtadii notiſſimus, in Ius Canonicum Summam ſcripſit, quæ illius Iuris notitiâ præbet. Huic parandæ alicui legunt Inſtitutiones Ioannes Pauli Lancelloti Peruſiſi, ſed rarius; prior frequentioris uſus eſt *Ioannes Oldendorpius* Claſſes Actionum & Exceptionum ſcripſit, quas utiliter leget, qui à Theoria tranſit ad Praxim.

Et recentioribus laudanda methodo ſcripſerunt, *Franciſcus Cardinalis Mantica*, de Tacitis & ambiguis conventionibus. Idem de Conjecturis ultimarum voluntatum. *Antonius Gomezius* Variarum Reſolutionum dedit Tractatum, ubi de Succeſſione ex teſtamento de Contractibus, de Delictis agit. *Antonius Faber* de Obſervationibus practicis ſcripſit ordine librorum Iuſtiniani Codicis, *Andreas Fachineus* de Controverſiis Iuris, non minus Praxi, quàm Theoriæ commodus videtur, Materiam feudalem elaborarunt; *Henricus Roſenthal*, & *Hermannus Vultejus*, qui priori neutiquam deterior, ſed ſuccinctior Locos Communes, ſeu Excerpta cæteris melius cenſetur confeciſſe. *Nicolaus Vigelius* gemina methodo Iuris Civilis, & Controverſi, in prima Leges, ſeu ipſos fontes; in altera certantes Doctorum opiniones refert. Sed ad ipſa jam
Lem-

Lemmata. Exempli gratia his ea titulis ordiamur.

Testamenta. De his Ius Civile integros offert titulos. Institutiones l. 2. tit. 10. Digesta l. 18. tit. 1. Codex l. 6. tit. 23. Ius Canonicum l. 3. Decret. tit. 25. Interpretes ad singulos titulos. Ad Institut. *Schneiderov. Minsinger, Vultejus*, alii. Ad Digest. *Bartolus, Baldus, Castrensis*, alii. Ad Cod. iidem, qui ad Digesta : è recentioribus *Ioannes Sichard.* Ad Ius Canonicum *Abbas Panormit.* Rem testamentariam ex instituto tradit è recentioribus *Ioannes Dauth.*

Restitutio in integrum. Præter leges & auctores jam nominatos, *Petrus Costalius* ad Digest. Hanc materiam professæ opera tractant *Ioannes Mauritius*, sed uberius illo *Sfortias Oddus.* De Restitutione minorum in specie *Anton. Gomesius* tom. 2. cap. 14. *Covarruvias Variar. resolut. lib. 1. c. 3. & seqq.*

Vsura. Distincte hîc leges docent, De Vfuris rei judicatæ, De Vfuris Pupillariibus, De Fiscalibus, De usuris & fructibus Legatorum, seu fidei commissorum, De Nautico fenore. Hanc omnem materiam ex instituto tractat *Henricus Canisius.* Hoc uno sat multos nominavi.

Cambium. Vox ista Iurisconsultis forsan ignotior. De Cambio tamen scripserunt *Thomas de Vio*, qui & de Monte pietatis scripsit. *Hieronymus de Luca Theologix*

Professor, è sacra familia Servorum Æternæ Matris Virginis Mariæ, *Fabianus Genuensis*.

Vsucapio, *Præscriptio*. Post leges & auctores jam dictos, de Præscriptione, & Vsucapione, è recentioribus scripserunt *Ioannes Bolegnetus*, & professis studiis *Franciscus Balbus*.

Nummaria res. Covarruv. de Veterum nummisinatum collatione. Reinerius Bude- lius de Arte cudendæ monetæ libro singulari: Addidit Quæstiones Monetarias l. 1. Albertus Brunus de Augmento & Diminutione monetarum. Ioannes Bodinus de Republica l. 6. cap. 3. Regnerus Sixtinus de Regalibus l. 2. cap. 7. Plures hac de re scriptores junxit Tractatus anno 1591, Colonia apud Ioannem Gymnicum in quarto editus.

Ita, Faustine, alia atque alia Lemmata, prout sese offerunt legenti, disponenda, appositis auctoribus, qui ea scriptione prosecuti sunt. Et quanti est, meliorum auctorum vel notitiam solum in promptu habere. Nam uti edonibus & bibonibus magni est, hospitium nosse, quod nobilius vinum vendat: ita Iuris aut Medicinæ studiosis plurimum conducit, scire fontes, ad quos via compendiarie pervenire liceat.

§. 3.

Hanc porro methodum, quam Medicis & Iureconsultis, illam Philosophis, Ma-
the-

thematicis, & Theologis suademus. Idcirco nil opus hîc proluxius morari. Profuerit hæc paucula submonuisse.

Sciat Philosophiæ studiosus, quæ sibi post auditionem Logicæ potissimum discenda. Libri 8. Physicorum. Libri 2. de Generatione & Corruptione. Libri 3. de Anima. Libri 4. de Cælo. Libri 4. de Meteoris. Libri 10. Moraliû Nicomachiorum. Libri 2. Magnorum Moraliû. Libri 4. Moraliû Eudæmiorum. Libri 8. Politicorum. Libri 2. Oeconomicorum. Liber 1. de Re familiari. Libri 14. Metaphisicorum. Denique, quæ parva Naturalia vocant, uti sunt De sensu & sensibilibus, De memoria & reminiscencia, De somno & vigilia, De somniis, De divinatione per somnium, De longitudine & brevitate vitæ, De Iuventute & senectute, De sanitate & morbo, De physiognomia, De plantis, De animalibus infinita.

Hîc valde dubito, Faustine, an ridere largiter, an verò graviter potius irasci debeamus. Quot nomen Philosophi gerunt, qui Aristotelem inspexerint numquam; nec Pagellam quidem præcipitante oculo pervolarint? Quot Theologi, qui Thomam Aquinatem vix umquam, Biblia rarissime, aut numquam legant? Et qualẽ eum dixeris Iureconsultum, qui Bartholi aut Baldi libros nec eminus quidem salutarerit? Quis ille Medicus, qui Hippocra-

tis & Galeni nomina vel millies & lapius audierit, vix umquam viderit scripta? Hæc ævi nostri magna labes est: ad rivulos hæremus, spretis aut neglectis fontibus. Philosophus ante omnes Aristotelem legat: Theologus divinis libris principem legendi curam consecret, eos totos, nec cursim evolvat; scriptorem Angelicum subjungat. Hic revera gravissime malim irasci, quam ridere, Theologum tam in Bibliis, quam in divo Thoma ignotum esse hospitem. Ita nimirum litteris studeamus, omnia discimus, præterquam necessaria. Sed ad lineam.

Philosophus ergo convenienter suæ scientiæ lemmata conficiat, è quibus non solum auctores nosse, & quinam cæteris melius ex iis scripserint discat, sed ut etiam in congressibus, in disputationibus, colloquiis, scriptionibus promptum habeat, quod è suo peculio promat, alioqui ut rudis scholasticus ridebitur; audiet, quod vulgò priscis objectum: Ex Academia venis: fastum spiras ex inani scrinio, ex indocto pectore.

Ita & Theologus, quæ in divinis scientiis singularius, explicari solent, exacte norit, uti sunt, quæ traduntur de Trinitate, de Prædestinatione, de Incarnatione, de Angelis, de Gratia, de Legibus, de Fide, de Actibus humanis, de Iure & Iustitia, &c. huc dirigat sua lemmata, & in ea referat, unde & auctores commenda-

tio.

tiores nosse, & vel disputaturus, vel docturus, vel etiam scripturus, auxilium habeat paratum, quod disputantem, docentem, scribentem juvet, eorum saltem, quæ legit vel audiit, memoriam excitet. Sine Notis & Excerptis quod initio dixi, garruli sumus infantes, incerta, dubia, paradoxa, falsa veris miscemus. Nempe, quod veteris verbi est, campanum æs audivimus, & turrim ignoramus à qua auditum: ex Aristotele quædam garrimus & Aristotelem numquam inspeximus.

Quos vero Scriptores Philosophus & Mathematicus, quos Medicus & Iurisconsultus, quos Theologus præ cæteris suæ lectioni seligat, infra parte tertia monebimus.

P A R S T E R T I A .

Excerptorum diversus usus,

scilicet

Multiplex industria Excerptendi.

C A P V T I .

Excerpta rei nummaria: Prima singularis industria.

V L O G. Ergo dimidium solis hodierna nostra sibi dissertatio vindicabit. Ita sesquidies colloquium nostrum finiet. Ducamus à Iove principium. Selecta excerptere, & pravos mores non corrigere, labor sterilis, vanus, inutiis. Vnus ædificans, & unus destruens, quid prodest illis nisi labor? Multa scribere, seipsum ignorare, scientia periculosissima, turpissima ignorantia. Præceptoris mei dictum sedulo commemini: Qui proficit in litteris, & deficit in moribus, plus deficit, quam proficit. Inutiis, imo noxia scientia omnisque prudentia est secreta à probitate morum. Misera & ambitiosa vita, quæ finem tantum habet sciri aut scire! Multi celebres fuere improbi, quorum gloria fumus.

Iun-

a Eccli. cap. 34. vers. 21.

Iungenda est virtus litteris. Omnia huc eant, & subserviant. Ipsa eruditio sit ornamentum tantummodo, vel adjumentum. Decretum nobis sit bene hic vivere, cum modestia & prudentia æquor hoc transire, sæpe tumidum & undosum. Quod tibi, & doctrinæ debes, exolve; sed cave virtutem litteris posteriorem habeas. In uliginoso agro qui molem struit, ruinam struit, qua sepeliatur; vitiis qui doctrinam jungit, adfert gladium quo lædatur.

Philetas Cous Monogrammus ille, cum corpore tam macro esset, ut non tantum impulsu ictus, sed etiam vehementiori vento concussus in terram daretur, plumbeis uti soleis solebat, ut consisteret: sic tu debes, quisquis pallorem à chartis, maciem à studiis trahis, virtutē tibi substernere, ne admiratione tui afflatus in perniciē rapiaris, ac concidas. Ita igitur excerpamus & notemus, ut nos ipsos nō transeamus, subinde multa duriuscula notādos.

Augustus Imp. quod Tranquillo credimus, nepotes suos & notare docuit & natare, aliaque iis rudimenta ipsemer plerumque tradidit *a*. Geminam hanc notandi & natandi artem à teneris unguiculis adolescentes discebant tam Athenis, quā Romæ. Idē Tranquillus de Caligula prodidit, quod ad cætera magnopere docilis, natare tamen nescierit *b*, tanquam postre-

a Sueton. in Augusto c. 4. mihi pag. 121.

b Idem in Caligula, c. 54. & 55. mihi pag. 269.

streum hoc nemo nesciret. Hinc verbo veteri in hominem illiteratum & rudem dicitur: Neque natare scit, neque litteras.

Faustine, natatorem te non cupio, sed notatorem, Simiographum te volo & Notarium, qui sedula manu annotet, quidquid in scriptoribus est farinę lectioris *a*. Notandi modum ostendi: utilitatem ejus experientia monstrabit. Vidisti *Lemmata* cum suo Indice; vidisti *Adversaria* & *Historica* cum suis quæque Indicibus. Incipe tuis Excerptis has triplices classes aptare, & brevi non modicum profectum senties. Existimo ego ni' esse rerum annotatu dignarum, quod non in unam aliquam trium classium reduci possit. Quod si aliquid tam exoticum occurrat, ut in nullam è dictis classibus revocari commodè queat, in ra monstrabo locum, quo tale quid extrahatur. Hæc autem triplex Excerptendi ratio ita constituta est, ut, si die unico vel centum scriptores idiomaticis etiam diversi, adeas, ut excerpas, id commodissime sine rerum confusione, sine chartæ dispendio, discrimine servato, ordine salvo præstare possis. Nam & si res enotandæ in ipsis classibus miscantur, ab Indice tamen distincte ac compen-

a De veterum Notariis vide Guid. Pancirollum, volum. 2. titul. 14. Franciscum Polletum de fore Romano. Brodaum l. 4. Miscellan. cap. 9. Radulphum Fornerium lib. 3. Rerum quotidianar. cap. 2. & 3. Lipsium Centur. 1. ad Belgas, epist. 27.

pendiose tam oculis , quam memoriæ subjiuntur. Neque solum scriptores Philologos & Oratores sacros , sed Philosophos , sed Medicos , sed Iurisperitos ac Theologos , sed cujuscumque artis ac scientiæ sectatores studiosos annotationa hæc plurimum juvabunt, modo non desit industria.

FAVST. Aut ego me valde fallo , aut tu plures alios Excerptendi modos observas. Videor mihi horum aliquid inter tua vidisse , sed tu hætenus id vafro silentio pressisti. Quæso te , apud cognatum ne cæla, quod etiamnum latet reconditæ industriæ. EVLOG. Eblandiris suaviter , quod industriam voces id genus studii , meo sensu loqueris. Nam id omne quod restat explicandum , *Industrias singulares* appello. Et quandoquidem amicorum preces imperia sunt , exequar quod rogas , & in amicas aures arcaniora quædam instillabo.

Primum omnium est ; Triplicem illam classem , quam priore parte tradidi , ego sextuplicem habeo , nimirum *Lemmata* sacra & profana , *Adversaria* sacra & profana , sic & *Historica* sacra & profana , cum suo quæque indice. Tibi autem & plerisque omnibus aliis id suadendum non videbatur. Minus operosum , & minus molestum est tres classes adornare , quam sex. Itaque in primam classem *Lemmatum* tam sacra quam profana

fana sine omni operositate congeri possunt. Idem de altera & tertia *Adversariorum* & *Historicorum* classe affirmo ; sacris & profanis una classis sufficit , mixtura minimè absurda, modo index sit accuratus. Ita sextuplicem uti non suadeo, ita nec prohibeo, assero non esse necessariam. Nisi quis fortè sacra simul & profana tractet studia, nec molestum putet versare plures libros. Aliis omnibus ad omnia Excerpta satis sunt tres explicatæ classes. Hoc primum est, quod inter amicos non censui dissimulandum , sed de hoc ipso paullo post plura a.

Alterum est : Industrias quasdam singulares familiarissime hic exponam. Harum prima sit *Res nummaria* cum suo indice. En volumen soli pecuniariæ rei dictum. Hæc pleraque omnia referri potuissent ad Historica. Quia tamen prisca ac nostratis monetæ inter se collatæ notitiæ paucissimi habent, & plurima hic notatu dignissima occurrunt , placuit in librum separatim excerpere , quæcumque pretium & monetam spectant. Nec operæ umquam poenituit. Res mihi hæc fuit utilissima. In hoc volumine breviter perscripsi, quid as & omnes assis partes, quid sestertius, & sestertium, quid denarius, quid libra Romana, quid Philippeus, quid talentum tam auri, quam argenti sit : hic de didrachmo, te-

na-

tradrachmo, Bove, statere, siclo, tresse,
 Decusse, Centusse, Calculo æris signati
 dilucidus, ac brevis contextus loquitur.
 Hac excerptendi industria eò progressus
 sum, ut nulla facile in prisco scriptore
 mentio fiat monetæ, vel computationis,
 quam non è notis meis perspectam ha-
 beam. Ex iisdem omnium rerum pre-
 tia, præcipuè veteri ævo usitata, facil-
 limum est indagare. Cum hîc omnem
 Hebræam, Græcam, Romanam mone-
 tam comprehenderim. Hîc notes, Fau-
 stine, velim: Quandocumque ego de me
 meisque Excerptis mentionem facio,
 tu semper priscorum illud memineris.
Præfiscini a. Quod illis tantumdem erat
 perinde si dicerent: Hoc sine orni ja-
 ctantia dictum esto. Aut: Absit dicto in-
 vidia. Et quid ego me meaque apud
 aures tam amicas & familiares jactem?
 Tecum ego velut mecum ipse loquor,
 hoc est, sincerissime & candidissime, &
 quem nil velim, nil possim celare. Quod
 enim apud alios, silentii & modestiæ velo
 tegerem, id apud te liberrime prolo-
 N quor.

a Præfiscini, aut Præfiscine dicebant veteres,
Gell. l. 10. Noct. Atticar. cap. 24. mihi pag.
336. Præfiscine de presenti, Præfiscini de futu-
ro dici notat Scaliger. Plautus, Præfiscini hoc nunc
dixerim. Alibi: Ad laudem addito, Præfiscini.
Ad amolendum scilicet fascinum & invidiam, ubi
quis impensius aut laudaret ipse se aut presens ab a-
lio laudaretur. Vide Stevechium in lib. 3. Floriden-
tum Madaurensis.

quor. Sed exemplis , quod dixi , demonstro.

Cupias fortassis scire , idque ante omnia , Christi Servatoris venditi pretium quale fuerit. Sententiæ hîc diversæ. Quæ mihi visa sit verisimillima , significabo , ubi prius scriptores , quos hac in re consului , nominavero.

Varias hac in re sententias recitat Matthæus Hostus l. 4. de re nummaria , c. 5. Sententia Hosti est, fuisse duodecim coronatos. Coronatum (quod notes Faustine) seu Philippeum semper pro 20 nostratibus baciis , seu 40 sestertiis a sumo. Benedictus Pererius , tom. 4. in cap. 37. Geneseos, ait Iosephum à fratribus venditum 8 Coronatis seu Philippeis, quia viginti argenteis. Cornelius à Lapide Iosephum asserit venditum 20 florenis Brabanticis : non enim decuit tanti servum quanti Dominum vendi. Brabanticus autem florenus idem est, quod siclus, stater, argenteus, hoc est, 4 drachmæ, seu 8 nostrates bacii, 16 sestertii. Plura de hoc Lorinus in cap. 4. Actor. v. 37. Bosquier Codrus, conc. 31. c. 2. Cæsar Baronius, & post eum Henricus Spondanus, anno 34. num. 7. putant fuisse 30 libras argenti, seu 330 Philippeos. Verisimillimam, ut ego quidem iudico, sententiam dixit Iacobus Saliæus, tom. 6. Annal. Vet. Testament. anno Christi 34.

pag. 890. qui eam summam arbitratur fuisse 36 Francorum *a* cum quadrante. Cum eo sentit Ioan. Baptista Villalpandus, & Hieron. Pradus, tom. 3. in Ezech. part. 2. l. 2. disp. 4. c. 31. Ita etiam sentit Cornelius Iansenius, Emanuel Sà, Ioannes Maldonatus, Sebastianus Barradius, rejecta sententia de 330 coronatis. En pretio tantillo pretium orbis vāniit.

Hoc solum exempli loco attulerim. Vis alia compluscula? accipe compendio, è quibus Romanorum, & prisca ævi opulentia noscenda.

Quadringenta sestertia, hoc est, 10000 coronati, seu philippeï *b*, erant census equestris sub Iulio Cæsare.

Tributa Romanorum collectim sumpta censentur fuisse 50351 quinquaginta millia, trecenta, quinquaginta unum talenta argenti Attica. Villalpandus, tom. 2. in Ezechiel. lib. 5. disp. 3. c. 48. Vnum talentum Atticum argenti 600 philippeï. Tributum annuum Romanorum putant aliqui fuisse universim 140

N 2 mil-

a Francus usitate ac passim pro nostratibus novem baciis, seu, victoriatis sumitur. Parisiis Francus decem baciorum, in Lotharingia sex baciorum habet pretium.

b Coronatus oder Philippeus ein zwainzigbatzner. In disem werth / vnd auff solche weiß wirdt da allzeit Coronatus oder Philippeus, ein Guldenthaler oder Philipsthaler gerechnet.

milliones auri. Budæus lib. 3. & 4. de Asse, Romanas opes extendit.

Tributum Dario ex Asia, & aliquantum ex Lybia obveniebat, talentorum quatuordecim millia, quingenta sexaginta, quod si Atticum talentum minus intelligat Herodotus lib. 3. cum dicat Euboicum, erit hoc tributum coronatorum, seu philippeorum, 87360000, uti jam ordine dicemus.

Cervical regium Darii Codomanni, prout scribit Chares Mitilenaus apud Athenæum, eo divitiarum & deliciarum pervenit, ut ad caput cubilis regii conclave haberet medio pariete distinctum ea capacitate, quæ quinque lectos contineret: in hoc semper quinque milla talentum auri asservata sunt, meo calculo 33750000 a coronati. Ipsum vero conclave, *Cervical regium* appellari solitum. E regione hujus, aliud fuit conclave trium lectorum, in quo tria millia talentum argenti. Sunt 1800000 coronatorum:

a Trigesies ter millies mille, septingenties quinquagies mille coronati. Drey und dreszig tausent mal tausent / sieben hundert und fünfzig tausent Cronen. Cum Philippeum dicimus, semper intelligimus ein zwanzig bågner / das ist / ein Silbercronen / oder ein Philipsthaler / oder Guldenthaler / oder auch Goldgulden / wie die Münz vor Jahren gieng. Assentiantur typis publicis eruditi viri.

rum a. Hoc Scamnum suppedaneum regis appellatum. In ipso regis cubiculo vitis erat aurea, gemmis ponderosa, eaque veluti pergula regio cubili obtendebatur. Hæc vitis ramos habebat pensiles ex lapillis æstimatorissimis compositos. Non procul ab eâ crater aureus collocari solitus Theodori Samii opificio nobilis. Ita Villalpandus, tomo 2. in Ezech. lib. 5. disp. 3. cap. 59. Vide alium calculum Pererii in Daniele, l. 2. ubi de opibus Persarum, in illa verba : *Post te consurget aliud regnum.* Hic idem Darius, Q. Curtio teste, lib. 5. hist. c. 26. legatos ad Alexandrum Magnum misit hoc rogatu: Matrem & duas virgines filias redde: pro tribus corporibus triginta millia talentum auri precatur accipias. Sunt meo calculo 202500000 b. Pro reliquis captivis triginta millia talentum argenti, seu 18000000 c philippeorum, sive coronatorum spondet. Ita Iustinus lib. 11. hist. mihi pag. 93. Porro Dario ex Asia tributum obvenit, uti Herodotus testatur l. 3. quatuordecim millia, & quingenta sexaginta talenta. Quod si Atticum, vel

N 3

Euboi-

a Decies octies centena millia coronatorum, Achtzehen hundert tausent Cronen.

b Ducenties millies mille, vigesies quinquies centena millia. Zweyhundert tausent mal tausent / fünff vnd zwanzig hundert tausent Cronen. c. Decies octies millies mille. Achtzehen tausent mal tausent Cronen.

Euboicum & minus designet , erunt
8736000 a coronati.

Bucephalus, equus Alexandri Magni ,
emptus dicitur tredecim talentis , seu
7800 coronatis. Agell. l. 5. c. 2. De virtute
hujus equi , Curtius l. 6. ante med. Hic
equus nudus conscendendum se equi-
soni suo præbebat , ornatus regiis pha-
leris neminem , excepto Alexandro , ad-
mittebat.

Demosthenis facultates , ipso teste in
I contra Aphobum , erant quindecim
talenta , seu 9000 coronati.

Isoerates unicam orationem vendidit
viginti talentis , seu 1200 coronatis. Pli-
nius l. 7. cap. 30. initio.

Iulius Cæsar quinquaginta talentis ,
seu 30000 coronatis , se redemit à pira-
tis apud Pharmacusam insulam. Tran-
quillus in vita illius.

Idem Cæsar duas tabulas, Medeam &
Ajacem Timomachi , in templo Veneris
genetricis dicaturus , emit octoginta ta-
lentis , seu 48000 coronatis. Plin. l. 7. c.
38. idem l. 35. cap. 4. alium habet nu-
merum , & plene lib. 35. cap. 11.

Cleombrotus , vel Theombrotus, me-
dicus , accepit à Ptolemæo pro servato
Antiocho rege , centum talenta , seu
60000 coronat. Plin. l. 7. cap. 37. Tanti
quo-

a Oßies millies mille , septingenta triginta sex
millia. Acht tausent mal tausent/ siben hun-
dert sechs vnd dreissig tausent Cronen.

quoque licitatus est Attalus rex unam Aristidis Thebani pictoris tabulam Plinius lib. 7. c. 37. qui idem panè narrat aliter, lib. 35. cap. 4. & melius, cap. 10. libro eodem.

Stipendium militare olim hoc fuit. Pediti Romano decem asses, seu æris, quotidie pro stipendio dabantur, hoc est, denarius unus, seu duo victoriat, aut 4 festerii: Auctor Tacitus, lib. 1. Annal. ab Excessu Augusti. Centuriones duplex stipendium, & equites triplex merebant. Stipendium ergo menstruum, tres aurei coronati, seu philippeï, diebus triginta in mensem numeratis. Centurioni sex coronati, in mensem; equiti novem fuerunt. De Stipendio instituto, Livius lib. 4. non procul à fine. Factum id anno Urbis conditæ CCC. XLIX. prius suo ære militabant.

Sed exemplorum abunde fatis est. E solis Excerptis talibus, Faustine, liber iste, quem cernis, conscriptus est; hic vetera, nova; prisca, recentia mixtim, pleraque omnia historica sunt, nec alio, quam ad rem sumptuariam spectantia. Hinc omnigenas priscorum opes, vestigalia, expensas, luxum, facili compendio licet discere. Nihil ambige, quin Hebræorum regum, præcipue Davidis & Salomonis, thesauros panè immensos fideliter annotarim. Ea hic legi prohibet angustum tempus. Sunt aliquot

paginæ, quas de sacra & pollicita regum illorum opulentia conscripti. Obstupescendi & prorsus incredibiles thesauri tam à patre, quam à filio sunt congesti. Quamvis Salomonis luxus eo virium excreverit, ut vel aureos montes concoxerit; demum revera coeperit egere, & novis exactionibus mulgere subditorum marsupia. Ita Salomon ærarium longe quam opulentissimum deplevit luxu, quod parens illius tot bellis non tantum non exhauserat, sed accumularet. Summatim dicam quantum thesaurorum rex David templo struendo reliquerit; idque ratione Germanicæ, Italicæ, Hispanicæ, Gallicæ monetæ.

Fundamenti loco sit sacra pagina, & Regum Chronicon, seu Paralipomenon liber primus, caput vigesimum secundum, & vigesimum nonum: hic auctoritas divina testatur à Rege David ædificando templo præter ligna cedrina, ferrum, æs, gemmas, destinata centum & octo millia talenta auri, argenti verò decies centena & septemdecim millia, si etiam Hebræorum procerum conjuncta munificentia in computationem veniat. Hæc omnia auri & argenti talenta pænè ter millies decies centena millia nummorum nostratium aureorum efficiunt. Ita Hieronymus Prædicator, tom. 1. in Ezech. præsentatione. Cornelius à Lapide hunc calculum subducens: Salomoni, ait, pro tem-

templo pater reliquit bis mille & quadragentos millones auri. Vnum millionem vocat decies centena millia aureorum. Fuit ergo hæc auri summa incredibilis, & quæ vix tota Europa hodie reperiatur *a*.

Ratione monetæ Italicæ illa, tot auri & argenti talenta, faciunt scutatos Romanos aureos 3282134024, hoc est, tricies bis millies, octingenties semel & vicies centena triginta quatuor millia, viginti quatuor scutatorum Romanorum aureorum, seu termille ducentos octoginta duos millones, insuper centum triginta quatuor millia, & viginti quatuor scutatorum aureorum *b*.

Ad calculum Hispanicum illa auri & argenti moles collata constituit 2812008375 Hispanicorum auri scutatorum, hoc est, duo mille octingentos duodecim millones, dein octo millia trecentos septuaginta quinque scutatos Hispanicos. Ita Ioannes Baptista Villalpandus, tom. 2. in Ezechiel. l. 5. disput. 3. c. 43.

Ad monetam Gallicam vis illa pecuniæ comparata conficit 2745051666, hoc est, bis mille septingentos quadraginta quinque millones, unum & quinquaginta millia, sexcentos & sexaginta sex

N 5 aureos

a Corn. in c. 38. Exodi, mihi pag. 596.

b Vnus Italorum scutatus, seu, ut ipsi loquuntur, scudo, nostrates bacips 25 habet.

aureos nummos Gallicos. Hanc aut summam, ut tota ex auro sit, non ferrent decem millia currum nongenti & octoginta, quamvis singuli currus ducenta & quinquaginta millia aureorum ferrent *a*. Hæc carptim de thesauris ad structuram templi præparatis.

Porro de opificibus, qui templum eduxerunt, eorumque incredibili numero, de Salomonis familia, de ejusdem victu, annuo censu, & quidquid sumptuum ad hunc regem pertinet, in meam rem Nummariam fideliter excerpti. Idem non difficulter affecutus sum circa Cæsarium, Regum, Principum aliorum opulentiam, & supellectilem gemmeam. Hæc certe non erant negligenda, cum occurrerent. Cum autem annotationum harum innumera sint, in certum eas volumen conjiciendas censui, & feci operæ pretium. Nec prisca solum, sed & recentia, & nostra crebrius subnotavi. Exempli gratia, jucundum illud de Carduis sativis *b*. Eorum incredibile pretium & veteri & nostro ævo est.

Plinius de hoc non sine grandi admiratione: Poterant, inquit, videri dicta omnia, quæ in pretio sunt, nisi res maximi quæstus restaret, non sine pudore dicenda. Certum est quippe carduos sativos apud Carthaginem magnam,

Cor-

a Sallianus de Dei amore, lib. 8. c. 7. fine.

b Artischoggen.

Cordubamque præcipue, sestertia sena millia (quis credat? sunt ipsi 15000 philippi) ut parcius, reddere. Quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea, quæ refugiunt quadrupedes conscia^a. Ego ipse, Faustine, hisce meis oculis vidi veluti agellum pulchro ordine carduis sativis consitum, de quibus horti herus affirmavit, magnam se iis gratiam facere, quibus singulos carduos singulis denariis, hoc est, duobus victoriat^b, aut quatuor sestertiis vendat.

Addo illud non adeò priscum. Iustinianus Barbarus, Senator Venetus in manuscripto de bello cum Austriacis hæc habet: A patre meo audiui, jussu Senatûs populique Veneti, Iacobo Sanzario pro versiculis, quibus urbem nostram laudarat, sexcentos aureos esse datos. Versus memoria tenco; sunt isti:

*Viderat Hadriacis Venetam Neptunus in undis
Stare urbem, & toti ponere jura maris.*

*Nunc mihi Tarpeias quantumvis I. piter arces
Objice, & illa tui mœnia Martis, ait.*

Si pelago Tyberim præfers, urbem aspice utramque:

Illam homines dicas, hanc posuisse Deos.

Pro singulis his versiculis centeni aurei poëtæ numerati sunt. O versus verè aureos!

^a Plin. lib. 19. Nat. Hist. cap. 8. post med. mihⁱ pag. 452. ^b 2 Baſen.

reos ! Hæc omnia tantummodo in exemplum & paradigma monstro. Vis etiam indicem inspicere ? En duos characteres, quorum in superioribus nulla mentio.

Seneca opes.

Statua aurea Claudii, & columna argentea. Salaria diversorum.

Sardanapalus ardet cum auri summâ multâ maximâ.

Saraceni quantum annuatim pendant Romanis.

Sepulchro Davidis aperto quantum abstulerit Hyrcanus.

Silentium injiciunt Oratori duodecies HS.

Syngrapha unica centies HS.

Serici proventus annui.

Sepulchrum Christi Domini quàm lucrosum Turcis.

Sacerdotium novum Claudio quanti steterit.

Sepulchrum Amasis sumptuosum & admirandum. &c. &c.

Addo & sequens Indicis elementum :

Tributum Antonio & Pompeio ex Asia.

Tabulas duas Timomachi Caesar emit 80 talentis.

Tabulam Aristidis rex Attalus 100 talentis licitatus est.

Tabulam Argonautarum quanti mercatus Hortensius.

Tabula Bularchi auro repensa.

Tiberius quantum pecunia coegerit, Caligula absumpserit.

Tolo.

Tolosanum aurum.

Turcici Imperatoris redditus annui.

Tapetia Babylonica 20000 philippeorum.

Turris Pharus 800 talentis adificata.

Testamentum Heròdis.

Telonii Brabantici ratio. &c. &c.

Atque hæc prima est earum, quas singulares Industrias appello, Res pecuniaria, pleraque omnis historica, quæ revera plurimum lucis, tam veteri, quam recentiori historiæ allucet. Tu si nolis hujuscemodi Notas in volumen proprium digerere (quod etiam non suadeo) in *Historica* refer, quod hujus generis censuris enotandum. Hæc mea paucula in exemplum dedi. Ista igitur prima, sed singularis industria est. Non omnium est, scio, illam imitari. Ego autem hanc excerpenti methodum ea causâ proposui, sed & reliqua ejus generis propositurus sum, partim ut apud amicos nihil Excerptorum tegerem, aut dissimularem, partim ut Excerpti non tantum primum modum, quod promisi, sed & varium usum integre docerem. Sed manum de tabula: industriam singularem alteram examinemus.

CAPVT II.

*Altera singularis industria:**Lusus urbani, facetia, sales, & joci.*

EVLOG. Hic priori longè grandius volumen porrigo, dictis ac historiis festivioribus refertum. Hæc altera singularis industria est, Lepôres & historicam hilaritatem sectata. En librum minimè gracilem, amœniore historia plenum. Hic gaudium & risus habitant, & unus in his ordo est, esse sine ordine. Index, ut priora omnia, ita hic suis quæque elementis distinguit. Scitamenta, nuces, & mellita crustula pro pueris videri possunt hæc pleraque, sed mihi crede, nucleus & solidus cibus non deerit rimanti. Hæc, quamvis jocularia, politicos & urbanos mores non raro formant, subinde docent & sacros; litterata namque monita, & ad vitam salubria, hic non infrequentia; nonnullam etiam eruditionis supellectilem hæ chartæ subministrant. Hic apologi, fabellæ, sales ac joci, narrationes ludicræ, lepidiores historiæ, omnis generis facetiæ reconduntur. Sed quod superiori capite monebam, id repeto, idem moniturus circa sequentes industrias: Imitatores hac in re si nullos habeam, aut paucos, non graviter indignabor. Hæc enim ferè omnia ad tertiam classem, scilicet ad *Histo-*

rica revocari possunt. Si enim in ea classe non judicavi sacra à profanis secernenda, nec ludicra etiam ab iis separanda existimo, ne quidquam tædii adducam iis, qui hac in re discipuli esse non recusant.

Sed ante omnia mei voluminis frontem seu inscriptionem lege; hæc est:

Sales

DICTIS, FACTIS;

FESTIVIS, RIDICVLIS:

APOLOGIS, FABVLIS;

PRISCIS, NOVIS:

FACETIIS, IOCIS,

EDITIS, INEDITIS,

CAVILLATIONI, DICACITATI;

VRBANÆ, PAGANÆ;

MORIBVS, LEPORIBVS

AVDITIS, INAVDITIS VARIE MIXTI.

Hæc libri frons est; materia risus hic abundans & copiosa. FAVSR. Ignosce Præceptorum optime: Humanæ gentis vitium, ut nosti, curiositas est: aures mihi pruriunt ad hos lepôres & sales gustandos. EVLOG. Ergo in gustulum hæc habe, sed pauca: non hic libros excudimus, sed libri specimen, methodi paradigma & exemplum proponimus, præcticam, ut dixi, & mechanicam dissertationem instituimus, quæ non auribus solum, sed & oculis præceptiones datas ingerat. Ad rem.

Convivium erat non trium Ch aritum, non novem Musarum, sed ultra convivii leges,

leges, plurium amicorum. Convenerat inter eos, ut pro se quisque festivius aliquid narraret ad commendandam sui modimperatoris lautitiam.

Primus sic orsus est dicere : Vulpes prædivitis pagani domum expilatura per angustum foramen vix sese penetravit. Prædam nacta speratam & prorsus optimam, lautitiis se farfit, quantum quidem venter capere potuit, quem ita distendit, ut, cum egressum moliretur, eadem via neutiquam jam amplius spatioſo corpore transire potuerit, dum luctatur & hæret, adest mustela, & O te fatuam, inquit, quæ tentes nunquam successura : venter tibi nimium tumet: deplendus est ille prius, si quidem hoc ostio velis evadere; quare age, revome quod glutisti, & tum demum per has fores fugam capeſſe. Est cum & vulpi ſua deſit aſtutia, huic prorsus genuinum: Serpens lagenam eſt illapſus per anguſtum os. In hac caupona vinum in ſe ingurgitavit avidiſſime. Atque cum jam reditum pararet, omnem viam ſibi ſic inflato & magno nimium arctam reperit. Intervenit vini herus, ac luctantem vidit in vino, & cum vino viperam, ad quam comiter: O mea lacertula, inquit, hæc quidem fruſtra conaris: Te potius rumpes, quam iſtud tam anguſtum oſtium. Verum hoc age (ſi quidem ego tibi ſim conſilio) vinum, quod adeo av-

riter

riter tibi ipsa propinasti , hilariter revo-
me , & redibis via , qua ivisti in hanc vi-
nariam domum. Apologus notat eos ,
qui sæpè opes , quas malè glutierunt , re-
move coguntur. Ita spongiæ jam tur-
gidæ exprimuntur , tantumque reddunt ,
quantum biberunt. Subjungens alter: est
cum philosopho sua desit scientia. Æso-
pus , ille ingenii abundans , cum hero
suo non incelebri philosopho Xantho in
alienum hortum concessit. Hic hortu-
lanus philosophum velut arcanioris na-
turæ omnis scientissimum sacerdotem
interrogans : Qui fit , mi domine , in-
quit , quod sine radice , & semine tan-
tum lolii & inexpugnabilis graminis ,
tam largo & facili proventu succrescat :
neque hæ manus meæ illi quotidie ex-
tirpando sufficiunt. Et licet pedibus in-
vilas herbas conculcem , usque tamen
& usque sese attollant humo , & felicif-
simè succrescunt. At vero olus illud ,
plantæque , quas cum stirpibus terræ in-
fero , insertas summo studio curaue fo-
veo , non æque tamen felici segete pro-
veniant ? Hic philosophus trepidare , &
anxius versare animo , quid demum re-
sponderet. Tandem aliud ab omni eru-
ditione sua impetrare non potuit , quam
remotum illud & frigidum : Hunc esse
singularem naturæ genium. Ad hæc sub-
ridens Æsopus : Atqui & ego , inquit ,
philosophus jam sum , hoc enim gladio

vel innumeros Gordios nodos solverim. Quare tam olitor, quam philosophus hominem urgent, ut, si quid nosset super eare scitus, proferret. Servus igitur ingenio quam forma commendatior; Xanthe, ait, herbæ, quæ hic sponte, ultro injussæ pullulant, sunt terræ hujus germana soboles, veri filii. At vero illæ, quas olitor aliunde petitas terræ obtrudit, & inserit vel nolenti, privigni sunt. Ideo non mirum novercam in hos privignos minus esse benignam, quam in suos filios. Ergo & philosopho subinde deest scientia, ut vulpi astutia.

Dicentis vocem excipiens conviva tertius: Nonnunquam & convivatori, ait, defunt fercula. At certè non huic nostro, sed illi, qui ad tenue salinum invitare ausus diademata. Ruri quis invitaverat regem Philippum Macedonem, qui cum multis comitantibus ad cœnam paucis apparatus venisset, vidissetque hospitem ob id anxium, circummisit qui amicos clam moneret, ut servarent locum rarioribus placentis, quarum expectatione, cum illi parcius vescerentur appositis, cœna omnibus suffecit. Nil tale nobis hic metuendum. Veniat rex Philippus cum suis, & epulum se dignum inveniet. Ergo & convivatori subinde defunt fercula.

Imo, ait quartus, non raro deest aurum

Chry-

Chrysopœio *a*. Ad Leonem X Pontificem Maximum ingeniosus veterator adiit, qui artem chymicam factitabat, quam hoc ævo exercent multi, qui, dum aurum quaritant, argentum etiam amittunt) libellum porrigens, quem de auro è quavis propemodum materia conficiendo non sine eruditionis fūco conscripserat. Pontifex donum non aspernatus, benevola manu admisit, & hominem responso liberali censuit remunerandum. Cum autem libelli auctor insigne amplumque sibi munus speraret, Pontifex amplam certè crumenam sed vacuam redonari iussit, addito dicto: Non ingratum sibi fuisse munus oblatum, & videri aurea munificentia compensandum: quia tamen ille ipse scientiam certam conficiendi auri calleret, judicare Pontificem, commodissimos ipsi fore loculos, ut habeat, ubi aurum à se confectum reponat. O aurificem miserum, qui mendicat aurum, quod facere, quod donare potest! Ergo & aurifici subinde deest aurum, sicut vulpi astutia, philosopho scientia.

Sicut & corvo ægrotanti memoria, subjecit quintus, & simul ingressus narratiunculam: Corvus morti vicinus, inquit, gravissimè decumbebat. Huic mater assidens à lacrymis non temperavit. Hanc filius fracta & imbecilli voce, ne

O 2

sibi

a Goldmacher hat sein Gold.

fibi apploraret, monuit; quin precibus longe potius suam sanitatem Diis commendaret. Cui mater: O mi fili, ait, apparet te serio ægrotare, omnis tibi memoria intercidit. Furtorum multiplicium non meministi? Et quem Deorum tibi propitium fore confidis, cum pæne nullus sit, cujus tu aram non spoliaris, è cujus victimis nihil furatus sis.

Ægrotanti corvo simillimi, Antiochus rex Syriæ, qui Iudæos immanissimè vexavit, & Maximinus Imperator Romanus, qui crudelissimis edictis & cruciatibus atrocissimis Christianos funditus delere statuit; uterque horum divina tandem exerente se justitia in morbum terribilissimum lapsus, cum aliunde nulla spes auxilii affalgeret, ille Iudæos, iste Christianos enixissime rogavit, ut Deo suo pro reparanda valetudine supplicarent. O corvi! non meministis, quantum illos affixeritis, quorum vota precesque nunc exposcitis. Nimirum ægrotanti subinde, nec mirum, labat facinorum commissorum memoria.

Ita subinde moribundo, quod mirissimum (conviva sextus addidit) non labat animus ullo metu. Et: Ferunt hominem fuisse, inquit, jam in patibulo, jamque in ipsis fatalibus scalis constitutum, nihilominus ore renidenti ad judicem hæc infra spectantem dixisse: Mirari se ubi senex ille non procul astans affige-

affigeret conspicienda, cum naso esset, admodum simo. Fuit, qui pariter in patibuli scalis jam consistens ultimum salutis poculum postularet. Porrectum est. At ille spumam è nobili zytho studiosissime diffans: Nephritidem, inquit, & calculos hæc generat. Ne igitur ex rebus laborem, caveo. O ridiculos, & ô insanos homunculos, quibus joculari libet in ipso æternitatis punctistitio! Sed mitto hanc hominum fœcem, de qua in has ipsas notas hinc illinc plurima excerpti. Addo hæc brevicula. Thomas Morus illustrissimum fidus Angliæ, cum rogaretur in carcere an non sententiam mutasset regis decretis subscripturus; instare diem supremi fati, proinde aperiret animum, quid jam denique sentiret. Nec vero quidquam regi fore gratius, quam audire sententiam à Moro mutatam. Ino vero, ait Morus, mutavi. Ad eam vocem subito adstantium ingens fuit gaudium & applausus. At Morus suæ vocis interpret: Mutavi, ait, sententiam. Constitueram enim antea barbam solam, nunc autem re pensiculatorius examinata, consultissimum judicavi, barbam simul & comam præbere attendendam; cervices non subtraham securi. Hæc mea est sententia. Ite, illamque regi renuntiate. Mox ad amicum flentem subridens: Et, quid est, inquit, mortalis vita? Vivendo jam pri-

dem ibam ad moriendum , vel, quod sapientibus visum , in horas singulas moriebar. Ante ipsas mortis fauces tranquillæ conscientiæ licet joculari.

Cosinas Medices jam morti viciniissimus , cum paullo ante obitum à conjugè interrogaretur : Cur, cum vigilaret, oculos clauderet? Cuperem , ajebat , huic rei assuefieri , ut, ubi mors clausura esset oculos , id ego paterer non invitus. Ita , inquiebat conviva sextus , moribundi sæpe sine metu sunt.

Quemadmodum, inquit septimus, iracundi plerumque sine mente. Ferunt sartorem , quotiescumque in paupertina mensa, olera minutim confecta apponebantur, iis pro loco suo signum crucis imprimere consueſſe. Hic adeo religiosus opifex inter reliquas operas alebat famulum, aliis sagaciorem, quem cum ea res animadvertisset quandoque, primum quidem id heri sui religioni tacite transcripsit : at vero cum id sæpe sapius jam factitantem oblique observitasset , non religionis sed gulæ ergo fieri conjecit, quippe in depresso illos oleris sulcos ex omni ferculo redundans pinguedo colligebatur. Quare idem ille famulus , ut primum solenne suum tenentem herum observavit , extemplo manu involans in patinam , sulcos illos pinguiore circumducto cochleari turbavit atque confudit. Herus elusum se conspiciatus ,
& ole-

& olere ipso jã multo turbatior, exasperari iracundia, graviter stomachari, & sublatum ex mensa ferculum per patulas fenestras indignabundus præcipitare in viam: mox famulus convolutam raptim mappam cum omni instructu pransorio, pari jactu eadem via sequi jussit; & ad herum: Ergo magister, inquit, jucundi hodie infra comrandebimus? (*Maister wollen wir heut drunden essen?*) dignum profecto Cynica hac cœna triclinium. Mens iracundis deest: nam Annæo Senecæ Ira, brevis est insania, impotens sui, decoris oblita, necessitudinum immemor, rationi consiliisque præclusa, causis vanis agitata, ruinis simillima *a*. Arida & ab igne corripit facilia, scintillam quoque fœvent usque in incendium. Ita grandis iræ exitus, furor est; ideo ira vitanda est, non tantum moderationis, sed & sanitatis causa. Ab iracundis mens & prudentia longe est.

Sicut, excipit octavus, à tironibus experientia. De Anachoretâ unius dieculæ, nihilne umquam, ô viri, audistis? Nihil, ajunt, unaque rogant, ut narret, suam quoque symbolam collaturus in cœnam & à dictis & à ferculis tam lautam. Mox

O 4 igi-

a Seneca l. I. de Irâ. & epist. 18. fine. Sic & Themistius, Brevem furorem definit Iram. Cato Priscus: Iratus ab insano non nisi tempore distat. Philémon poëta Græcus: Insania omnes nos habet, cum irascimur.

igitur octavus: Ferunt, inquit, sub prima initia Societatis I E S V miræ simplicitatis tironem fuisse. Iacobus is audiebat, homo cætera bonus, modo non nimium bonus esse voluisset. Primo quidem ad religiosam familiam Parisiis venit, nec inter illos male se gessit, nisi quod subito eremum adspirare cœperit, nec aliud audire voluerit, quam cultum solitudinis. Ergo missione impetrata Lutetiam abiit, & inibi nescio quam silvulam ingressus, æternum, ut putabat, domicilium ibi fixit. Atque tu mihi jam bone Anachoreta salve. Diem unum eo loci exegerat inter quercus: atqui hic dies sæculum fuisse putandus est. Nocte intempesta, quæ illi prima fuit in hoc hospitio, agasones, qui Lutetiam in mercatum ibant, nemus ingrediuntur, tarda, nec expectato sonitu, quatit ungula campum, accedunt tintinnabula & nolæ, quæ nocturnam formidinem mirè auxerant. Hic bonus ille eremicola, fere jam funus, attonari & pæne in saxum obrigescere, nec aliud credere, quam omnem inferiorum lemurum plebem in suum caput ire: nec aliud misero subsidium occurreret, quam ut à sacris vocibus opem posceret, ingenti ergo voce I E S V M & I E S V Matrem inclamare: subinde & illud ingeminare: Et Verbum caro factum est, &c. Audierat enim & D. Ioannis Euangelium contra stygios
ala-

alastoras facere. Vix diluculavit, cum ille vasa colligens, amatæ solitudini longum vale dixit, & ad Religiosam domum remigravit, ubi ita brevi profecit, ut Christo complures reconciliarit, pupillis & orphanis, quos in plateis repererat, stipem corrogarit sæpius, jam bonus adjutor, antea tam malus eremita. Nimirum defuit experientia, & subsidium opportunum.

Hic nonus conviva: Cùm, inquit, subsidii opportunitas deest, quærenda ea est, quæ licet, quod à vafro animali discas. Audio viro primario simium fuisse, qui, quod domesticus esset juxta ac gratiofus, per ædes libere discurrebat. Quadam verò die, dum ante culinam excubat stomacho suo militaturus, cocus quidem eas excubias observavit, sed dissimulavit observasse, nec pro more quidquam dedit in stipendium. Enimvero ubi miles videt, se spe sua frustratū, mox in culinam, & simul, abeunte coco, in focum. Accidit autē, ut eo tempore prunis castaneæ torrerentur, quarum odor, qui vix jejunum exploratorem advertisset, simium accivit: ascendit ergo focum, vidit arridentes sibi castaneas, sed, quod dolebat, intra ignem parturientes. Maturat ille mox opem, & obstetricante manu partum tollere conatur, sed infelici successu, quippe qui & ipse ardoris impatiens adustos digitos retraxerit. Dum verò consilii anceps hæ-

ret, felem conspicit musculis insidiantem, eamque mox invadit, & quantum renitentem, & sibilanti ore fulminantem ad vicariam operam cogit; producit, inquam, suisque manibus felis pedem apprehendit, & sic eo ministro castaneam unam post alteram è prunis extrahit. At felis tam barbaræ servitutis impatiens horrende in lupum ululavit, illisque insolitis lamentis auxiliarem coci opem sibi accersivit.

Continuò conviva decimus narrationem de simio excipiens: Opportune mones, inquit, ut nemo nostrum abeat a symbolo, audite simili infelicem exitum. Habebant unâ simius & marina testudo amicissime, mensamque pane communem habebant. Invidebatur eis à serpente hæc mensæ societas, & tantus amor. Nec aliud quærebatur, quam nocendi occasio & amicitie dissolutio, quæ talis fuit. Febrile coepit simius, nec pharmacum morbo scivit: serpens, uti catus medicus, accedens & visens ad simium: O hominum, inquit, simillime, tuus morbus sanari se patietur, sed non nisi corde testudinis. Et fortassis si roges, ipsa non negabit affectu in te tam prona. Simius valetudinis amans medicum hoc consilium exposuit testudini, quæ uti cata erat, in hunc sensum respondit: Nos id genus testudines cor nostrum non semper nobiscum gerimus; meum certe mihi trans mare

mare est : sed hoc agamus, una iter faciamus, ego natandi perita tergum seffori tibi præbebo. Ex ordine, & consilio omnia hæc facta. Pontum ergo una ingrediuntur, cumque jam in medio fere ponti essent, testudo seffori suo se subtraxit & undis abdidit: miser simius natandi imperitus, qui febrium igni perire horruit, aquâ maris periit. Sed vera turbatae amicitiae, imo conjugii concordissimi disturbati historia hæc est. Immisit dæmon vetulam in uxorem optimi mariti; quæ primò, uti consilia sua celarentur, rogavit, habere se quod suaderet & moneret. Iussit dicere: Tuus, inquit, vir, ancillam magis, quam te amat, nec fidem tori servat, hodie empturus est aliquid, non tibi, sed famulæ. Eadem anus alio loco & tempore virum etiam aggressa : Tua, inquit, uxor alios præter te habet conjuges, quos amet, & à quibus ametur. Persuasit & huic mendacium, nam hoc addidit argumenti : Reperies, ajebat, noctu cum novaculâ lectum petentem, & vitæ tuæ insidias struentem; credidit miser. Post hæc vetula ad uxorem rediit: & ; Si vis, inquit, huic malo remedium invenire, me audi, res factu facillima est; ubi te nocte hac cubitum contuleris, novaculam tecum sumes, novaculam, ajo, non aliud instrumenti genus, jam dormienti pauculos pilos è barba præcides, ita illum tibi denuo conciliabis, & à tur-

pi

pi amore avertes; credidit etiam misera,
& fecit uti suaserat orciniana focaria.
Nocte illâ maritus se in lecto compo-
suit, & somnum, imo & ronchos simu-
lavit, tum mulier pilos barbitii præcisu-
ra novaculum expedit, cum maritus vi-
gil & paratus: Hic ego te, inquit, depre-
hendo scelus, tun' vitam mihi eripere?
quin ego stylum verto, & hac ipsa nova-
culâ animam tibi statim extorqueo: sed
differo manus violentas, &c. tandem
certe, etsi serò, fraus impurissimæ vetulæ
deprehensâ, & conjuges in amorem re-
conciliati.

Vide igitur, cui fidas, ait convivarum
undecimus. Aliud sæpe lingua promptû,
aliud ore clausum tenemus: arcana pe-
ctoris detegere rarum, nam quandoque
etiam noxium est. Atque ut & ego me-
am dem symbolam, gladiatoris illauda-
bilem astum attendite. Lanista fuit, qui
nihil ita faciebat exactè, quin posset, si
vellet, exactius; nec discipulis omnia suæ
artis mysteria pandebat, quin sibi, quod
solus sciret, reservaret. Habuit hic è tiro-
nibus audaciorem aliquem, qui ad eò sibi
in eâ arte profecisse visus est, ut magistrû
vel æquaret, vel superaret. Quare experi-
undæ arti suæ, magistrum provocat ad
duellum, idque de capite. Pacta conven-
ta erant, licere uti quibuscumque quis
posset artis arcanis; progrediuntur. Diu
ventilant pro more: tandem & congre-
diun-

diuntur. Iamque magister tironi imminens : Atque , ait, non ita convenit inter nos, ut mihi cum duobus certandum sit. Discipulus malè cautus respicit, ecquis à tergo adjutor sibi adstet. Hic magister occupat, & gladium vi librans in caput, qua potest mole intorquet, sternitque miserum cum hoc dicto : *Den Strach hab ich dich nit gelerth.* Augustæ Vindelicorum præsigniores duo gladiatores erant, quorum ille *Philipp Kälstein* / iste *Hans Kühle* audiebat, ille *Drusiano gladio* (im *Rappier*) iste *macharâ* (im *Schwerdt*) pugnabat. Uterque eodem ludo sauciatus est non perfunctorie: cumque è palæstrâ descendissent, populus è re jocum faciens clamavit: *Daß Kälstein hat man gestochen/und daß Kühle geschlagen.* In alienum corium ludere, perfacile.

Duodecimus conviva demum : Semper ego auditor tantum ? inquit. Ut noveritis etiamnum mihi constare memoriam. Primus vestrum quandoque vulpi deesse astutiam; Alter, philosopho scientiam; Tertius, convivatori lautitiam; Quartus, chrysopœio aurum; Quintus, ægrotanti corvo memoriam; Sextus, patibulandis nonnumquam non defuisse latitiam; sed deesse, aiebat Septimus, iracundis prudentiam; Octavus, Anachoretis tironibus experientiam; Nonus, simii vafrementum; Decimus, simii infortu-

tunium; Vndecimus, gladiatoris consilium malignum persensuit, addam ego furis ingenium non spernendum. Mens omnium nostrum, ni fallor, erat, hoc adstruere; cum plurimum ubique soleat deferri, huic convivio nostro nil deesse in modum imperatoris nostri liberalitate nihil desiderari posse. Sed ne mea desint symbola, de Mercurii alumnulis hæc accipite. Ferunt in terra Italia furem fuisse prælustrem, qui ipsum suum magistrum, furumque omnium antesignanum Mercurium, aut Mercurii filium in arte hæc vinceret. Erat is probe doctus occulte tollere, clam surripere, milvinis unguibus quicquid attrectasset, suum facere:

Nec fuit Autolici, tam piccata manus a-
multas ille domos jam expilarat, plures crumenas exenterarat, fortunam denique ubicumque reperiebat, amabat; manus nusquam apud se habebat; dixisses illum apud veteres Ægyptios natum, qui furta omnia licita sibi fecerunt, & impunita; aut etiam apud Lacedæmonios, sobrios illos & acres viros, apud quos jus atque usum furandi fuisse dicunt; idque à juventute eorum (Gell. l. 11. c. 18.) Talis & iste, dignissimus sane, qui tandem præaltæ crucis candidatus fieret, in sublime tolleretur, & in longissimam litteram tenderetur. Sed vivebant adhuc in homine

me,

melioris animi igniculi, & necdum omnes ille momentis conscientiae exstinxerat: ita homini religio incessit, ut subito vellet vitam in melius mutare, furatınam desinere, impiatum animum ab omni noxâ serio emaculare. At multa erant, quæ ultro currentē jam incitarent, jam & revocarent denuo. Ecquid enim, ait ille secū, hunc ego familiarē carnificem & domesticum tortorem, ecquid hos ego inferos circumfero, stimulantem usque & usque conscientiam? vulturem intra me pascō; una hunc ego exomologesi jugulavero. Sed quid dicent, imo quid dicet venter esurire indoctus? & quid tandem dicent hæ manus non ligonibus insuetę sed furtis? Ergo æternum sit crucier, & vivus adhuc tartari poenas tolerem? finiam tandem quotidianam hanc lanienam, & quicquid tot annis noxarum male contraxi, dieculâ una, imo horula una bene diluam; obfirmo animum, & templū peto. Bonæ cogitationes istę, conatus fuerunt boni, modo fuissent etiam diuturni: quid enim consceleratum animū juvat expiassē, si eadem statim piacula repetas? Templum ergo adit quærendo sacerdoti, apud quem vitam priorem omnem recenseret, & una confessione se eximeret à culpa omnium scelerum. Amavit hominem fortuna, quem alias semper (uti & fortunam homo) & primo ingressu aspectuque sacerdotem, offert, credes

deres ad hoc eò jussum ire, nec ab aliis id temporis occupatum. Lavernio, prout as-
 sueverat, pensili gradu ad sacrum tribunal
 perrexit, ingenuat, frontem notat, de-
 mū & narrare orditur longos annales, at-
 que à primis retro annis omnem vitā re-
 texere: sed & gemitus addere, altius sub-
 inde suspirare, pectus etiam tundere, om-
 nia demum facere pro more serio resipi-
 fcentium. In sesquihoram pæne utrimq;
 disceptatio hæc tenuit. Sacerdos multa
 monere, terrere, rogare; summū tribunal,
 ima tartara, & viciniū mortis proponere;
 ille ad omnia ingemiscere, emendationē
 promittere, deniq; omnium scelerum ve-
 niā accipere: interea dum res longius ex-
 trahitur, tabellio in hanc ipsam ædem sa-
 cram è via divertit, & occasionem nactus
 tam commodam purgandi animi, hastulā
 viatoriam ad confessarii sedile adclinat,
 & egressurum illum præstolatur, securus
 furti ob tantam loci religionem. Manti-
 cularius jã sceleris omnis purus, post ul-
 tima sacerdotis verba lætus & alacer sur-
 git imperata facturus. At, ô consuetudo
 prava, quantū tibi virium est in humanos
 mores! loco ille nondū abierat, cum hau-
 stulam videt politā, & affabre factam, mox
 oculum, dein & manum iniecit, & ubi
 prius omnia celerrimo oculorum rotatu
 circumspexit: Quod Deus fortunet, in-
 quit, sic vitam novam ordior (à Dio, che mi
 faccia ben cominciare una vita nuova,) & cum
 dicto

dicto è templo perniciousè ad notas sibi latebras evolavit. Nimirum hoc est proficere, qui antea fur tantum fuerat, jam & sacrilegus esse didicit.

Huic subjungo supparem. Fur non tantum viscata manus, sed & ingenii fuit festivi. Hic in æde amplissima multum circumspiciens, aliud non vidit, quam sui principis; Mercurii, statuam; quam aggressus: Memini, inquit, me etiamnum puerulum in scholis sæpe audire, à discipulo quandoque superari magistrum: tum mi optime Mercuri, facunde nepos Atlantis, meus quidem præceptor fuisti, sed da veniam, & patere, ut præceptorem vincat discipulus. Dixit, & statuam abripuit. His & istud addo. Affirmavit fide dignus hoc sibi factum quod narraturus, pro percepto liquere. Audierat caupo quispiam ex hospite suo, die crastini, seu extremo noctis, antequam dilucularer, Coloniam iturum in mercatum: & recte est, inquit, comes ero. Paciscuntur ergo de hora, qua ut experge fiat, impensè rogat hospes, aut fur potius. Interea clam vaccam subducit, & in via avia arbori alligat; rediit ad cauponam, & mane cum caupone surgit, initque iter. Venitur ad locum ubi furtiva vacca latitabat: hic diversitoris comes: Quæso te, inquit, pedetentim procede, in proximo pago mihi negotii quid est cum debitore rustico. Caupo ergo solus progreditur.

Mox assequitur alter cum vacca ; & , me miserum, inquit, pro pecuniis optima fide datis, en vaccam recipio vix ossibus hærentem. Caupo contra bovem dilaudans : Nisi, inquit, ipse heri vaccam meam stabulo conclusissem, hanc ipsam esse jurarem, adeo ex toto illi similis est. Veniunt coloniam. Furi in foro boario, à quo sæpe inemptas pecudes abegerat, conspici tutum non erat; rogat ergo cauponem socium, faceret sibi hanc gratiam, atque dum ipse majoris momenti negotium curaret, vaccam illi venderet. Non recusat alter, vendit bovem, pretium expectato majus bona fide refert. Ad quem manticularius: Te hominem, inquit, fidum & plenum officii : cape tibi hanc rei venditæ partem: simul aureum protulit: & quia (addit) majus quam vel exigere vel sperare pretium poteram, è bove recepi, una prandeamus : de rationibus tibi nulla cura sit; atque quo prandium lautius instruamus, duas ego assas gallinas præstinabo è proxima publica coquina, ubi horum opsoniorum & varietas & vilis annona est: huic rei, quæso, tu bona hospita duas mihi stanneas lances præbe. & ne quid gestem pateat, pallium tu tuum mihi injice. Promptos habet & obsequentes: illa discos, iste mantelum aptat furi, imo donat. Abit fur lætus tam opimis spoliis: interea cauponis filiola adest præ foribus, parenti

nuntiatura , bovẽ noctu à fure abactum. Ad nuntium caupo exterritus , ait : Da schlag der Teuffel zu / & mox nequissimam vafritiem sui comitis advertens: Ego ipse , inquit, rem meam vendidi. Interea gallinæ assantur, sed plumæ illas alio avexerunt, una cum suo Mercurio. Ita nec pallium , nec gallinæ, nec fur hactenus redierunt.

De Mercurio dixi , num & de Mercatore addam ? Cunctis annuentibus : Erat Mercator, inquit, auri, ut fit , quam templi amantior, rerum dives, virtutum egenus. Hunc conjux identidem monere institit: rem divinam cordi haberet, non forum usque & usque & usque solum forum, sed & templum frequentaret. A Deo & divinis rerum omnium principium esse capiendum; à cælo potius expectandos esse thesauros, quàm à pelago. Hanc surdo fabulam occentarat sapius, numquam tamen emendari potuit contumax consuetudo ; nec tamen destitit pia mulier domi concionari marito, qui nollet conciones audire in templo, identidem monens infelicissimum futurum, si pergeret obstinare. Tandem , tandem è filice isto pietatis scintilla excussa est, & , Quid, inquit, toties molesta es ? non licet abesse foro, sine rei nostræ certo dispendio. Sed hoc agamus , ego forum pro me & pro te , tu templum pro te & pro me adito. Sic opere partito rei familiari curabi-

mus, divinam tamen non negligemus. Consilium videbatur non adeo improbum. At at vicaria pietate cælum mercuri, juxta putes ac sine alis volare. Nocte ergo proxima visus est sibi mercator iste ad tribunal in aere situm citari una cum conjuge. Ut primum ante ludicis conspectum factus est, omnia in judiciorum formam composita, formidinem accenderunt. Stetit accusator, & dixit, firmarunt testes, sedit Iudex inadulabilis, contraque improbos immisericors; sententia demum lata est in divortium mœstissimum, nam uxori cælum, ut quæ illud unice ambiisset, additum est, tartarum marito. Neque mora, uxor stellato calle ad gemmatum palatium tendere, jam & ingredi; hic miserrimus maritus ad fores exclusum se miseranter ejulare, & postulare admitti; cum palatii illius janitor: Abi, ait, mi homo; uxor tua pro se, & pro te huc ingressa est; tu ad inferos pro te, & pro illa nunc abi. Redit miser post se verum hoc somnium ad se, & ad vitam meliorem.

Sed ego hic, Faustine, manum de tabula. His talibus, hic quem cernis liber, plenus est. Innumera sunt hujus farinæ, quæ in sales meos excerpfi. Ista vero in specimen recitavi, in quæ primo incidi. Et ne prolixior narratio foret molesta, cōvivis assignavi has facetias exponendas. Sed nunquid & partē Indicis in hos Sales
videre

P A R S III. C A P. III. 213

videre cupis? Litteram ex ultimis Alpha-
beti litteris do istam, hætenus non
monstratam.

Via ad inferos qualis.

Ursina pellis ante captum ursum vendita.

Vxor mala, ma'um inemendabile.

Valetudo regi à stulto restituta, principi à simia.

Vinum aquis submersum.

Vinum Iovi Servatori mixtum.

Vini vis admiranda.

Venalis sapientia philosophi.

Varietas placet.

Vivus interrogatus num viveret.

Volantes homines.

Vxores viris imperant.

&c. &c.

Hæc, Faustine, de jocis, salibus, face-
tiis excerpendis, aut annotandis dixe-
rim. Tu vero probe memineris, me parte
hac terria de singularibus industriis age-
re; quas hac forma adhibere, fortasse
non cuivis promptum. Muneris istius
est, quod ego mihi sumpsi, monstrare
omnigenos enotandi modos. Capiat,
qui potest, & in rem suam trahat.

C A P V T III.

Tertia singularis industria.

EPITOME in Casarem Baronium, T. Livium, Corn.

Tacitum, Suetonium Tranquillum, C. Salu-
stium, Q. Curtium, Iulium Casarem, Ann. Se-
necam, utrumque Plinium, Iustum Lipsium,
alios complures.

E VLOG. Aliam tibi hic industriam, sed
singularem, sed meam monstro. Vis

imitari? non veto, imo & juvo. Eminen-
tissimum scriptorem, Cæsarem Baronium
hic tibi propono, cujus duodecim volu-
mina de Rebus Ecclesiæ sedulo lustravi. Le-
ctio prolixa, fateor, nec omnium est. Id-
eo Henricus Spondanus duodena illa An-
nualium Ecclesiasticorum volumina in u-
num sed grande contraxit. Evolve & hoc
singulari cura atque industria, & inde
singulorum annorum epitomen excer-
psi, quam uno alterove die totam facil-
lime possim relegere, & pleraque me-
morix mandare. Inde notitia rerum ge-
starum per duodecim centurias saculo-
rum. Et en paradigma annorum aliquot
è primis, mediis, ultimis.

Iesu Christi annus I. Augusti Imp. 42.

Circumcisio Christi, Calendæ Ianua-
riæ expiata. Christus sub Quirino descri-
ptus. Magorum adventus: Quinam ii fue-
rint, quando fuerint: Fuisse reges. Error
de biennii morâ refutatus. De Stella. E-
piphanix festus dies. I E S U S in templo
oblatus. I E S U S in Ægyptum du-
ctus. Memoria eorum, quæ de I E S U
in Ægypto. De Infantibus, Herodis ius-
su jugulatis. Infantes Martyres. De nece
Zachariæ.

Christi annus 8. Augusti Imp. 49.

Herodis horrendus morbus & exitus.
Archelai regnum. Palæstinæ in Tetrar-
chias

thias divisio. Iesus in Palæstinam re-
ducitur.

Christi annus 600. Gregorii M. II.

Mauritii Imp. 18.

Romilda Agilulphi Ducis defuncti
conjug , impudicitæ ac proditiōis suæ
dignam accedit mercedem, palo publice
infixa. Chajanus rex Avarum Pannoniam
& Thraciam vastans, jamque Constanti-
nopoli imminens , Mauritio Imperatori
captivos nummo uno viritim redimen-
dos offert. Recusat Imperator hoc lytrum
persolvere. Neglectus impius, qui tot in-
sones vili pecunia redimendos, passus est
perire. Inter legatos regios Phocas cen-
turio paullo liberius Imperatorem allo-
cutus, & ob id à Patriciorum uno alapa
percussus , occasionem nova moliendi
arripit. Gregorius Mediolanensi Antistiti
regem eligendi dat privilegium.

Christi annus 602. Gregorii M. I 3.

Mauritii 20.

Romanos Deus per Longobardos ple-
ctit , Tergestinus Episcopus Schismaticus,
ad Ecclesiæ concordiam redit. Mau-
ritium Imperatorem facti pœnitet, quod
captivos non redemerit. Ostenta necis
suæ accipit. Philippicum sororium in
suspicionem trahit, cum præscierit, ut
ajunt, ab eo se occidendum, cujus no-
men à geminata littera PH. inchoaret.

Ergo ad omnes Orientis Patriarchas & religiosos viros epistolas mittit, & ab eis preces exposcit. Phocas ad imperium evehitur, Mauritius è fuga reprehensus una cum quinque filiis capite plectitur, dum illud inter suorum supplicia, & singulorum necem proclamat: Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Phocæ jam Imperatoris vultus & mores describuntur.

*Annus Christi 1196. Celestini III.
sextus. Henricus V. sextus.*

Episcopus Bellovacensis ab Anglis militiæ capitur. Ejus lorica, quod arma sibi non tangenda tractasset, ad Pontificem mittitur cum dicto: Vide an tunica filii tui sit, an non: Ad quæ Pontifex: Non meus, nec Ecclesiæ, nec Christi, sed Martis est filius.

*Annus Christi 1197. Celestini III.
septimus. Henrici V. septimus
& ultimus.*

Henricus V. ad Alexium Orientis Imperatorem Constantinopolitanum, legationem misit acerbissimam, & ab eo exegit sedecim puri puri auri talenta. Ea legatione ita concussus est Alexius, ut tributum asperam conditionem non rejiciendam censuerit. Hinc spoliata, tradit Nicetas, templa & cœnobîa, suffossa
Impe-

Imperatorum sepulchra, ut imperatum aurum posset colligi. Sed illud tam violenter collectum aurum videre non potuit, qui indicendum iussit Henricus Imperator tunc è vivis exemptus. Qui tamen ante mortem ob rapinas ingemiscens, pium testamentum condidit. Fredericus II. Henrici filius pro patre impetrat. Moguntinus Episcopus Armeniæ regem coronat, &c.

Hoc pede progressus à primo Domini IESV anno ad hos ultimos, & subinde quædam, quæ mihi visa notatu digniora, liberalius excerpti. Nec operæ pœnitet. Nam ista, mihi crede, ingens præbent lumen in omni genere studiorum. Ita Annalium veteris Testamenti sex volumina, quæ Iacobus Salius Societatis IESV Theologus perquam limato sane iudicio scripsit, in notas meas redegi & excerpti, quæ mihi videbantur fore usui. Addo, ne quid te fugiat: Salius à protoplastis ad usque Christum, non solum sacram omnem historiam priscae legis accuratione summa persequitur, sed eadem occasione profanæ historiæ Græcæ, Romanæ, Barbaræ, & alterius cujuscunque primaria capita, & quicquid demum ab Orbis originibus ad Christi natalem memoratu aut scriptu dignum est gestum exactissime docet; signatis una temporibus, quod historicorum plerique neglexere, in rem tantum intenti. Salius sex libros me-

moria utcumque complecti, est omnem veteris historiæ seriem & mysteria cal-
 lere. Hic unus ad omnem eruditionis hi-
 storiciæ notitiam sufficeret. Neque hujus
 operæ me piget.

Eodem modo Titum Livium rei Ro-
 manæ facundissimum scriptorem legi,
 nec omisso verbulo, non re solum, sed &
 phrasi ac sententiis enotatis. Ita omnes
 historiæ Livianæ libros in meum succum
 & sanguinem verti, paratus exhibere
 quavis hora cujusque libri compendium:
 A Livio decades tres cum dimidia, seu
 libros quadraginta quinque accepimus.
 Presso pede singulos Evolve. Et en
 quadragesimi quinti strictissimam epito-
 men.

*E Libro 35 Livii, aut 45. Naxæ
 Decas secunda periit.*

1. Romæ subito ingens exorta est læ-
 titia in circo, nullo ejus auctore. Tan-
 dem Romanus Consul litteras laureatas
 accipit, Perseum regem à Romanis esse
 victum. Hic festivissimus populi una
 spectantis clamor & applausus maxi-
 mus. Tempa urbe tota refertissima,
 dum pro se quisque privatim Diis gratias
 meminisse studet. Deinde supplicatio-
 nes publicæ quinque dierum ad omnia
 Deorum pulvinaria decretæ; hostiis ma-
 joribus litatum.

2. Æmylius Consul visis Persei tabel-
 lis.

lis, illacrymavit dejecti fato. Quia tamen Perseus se regem in illis appellare non omisit, eorum nihil, quæ peteret, impetravit. Deinde frustra latebras & fugam in templo quæsiit, Romanis demum se dedit, in castra Romana venit. Oratione Consulis de fortunæ perfidia humaniter, sed lacrymans exceptus est. Hic finis belli per quadrienniū cum Perseo gesti.

3. Popilius Romanæ curiæ legatus Antiochum regem virga sua, quā manu gerebat, circumscribit, & jubet prius responsū reddere, quā circulo excideret.

4. Masgaba Masanissæ filius miram suo parenti benevolentiam conciliat. Munera ei, omnisque sumptus, quoad in Italia fuit, publice præbitus. Sacrificatum in foro Romæ quinquaginta capris ad expianda prodigia. Legationes de victoria gratulantium auditæ, Rhodiorum rejectæ. Elegans Rhodiorum oratio, unius aut paucorum crimen, non omnium esse faciendum. Post orationem omnes procubuerunt, & supplices jactarunt oleas. Rhodii nec hostes judicati, nec socii.

5. Descriptio locorum & urbium quarundam Græciæ. Duobus ob bellum Macedonicum, triumphus est decretus, L. Paulo Æmylio meritissimo negatus. Actum pro illo proluxa & admodum disertâ oratione, denique cicatrices corporis aliæque vulnera pro salute Reipublicæ excepta, sunt ostensa. Tandem & Paulus

lus triumphavit, & Perseum regem cum tribus filiis ante currum duxit, sed triumphilæritiam cognata duo funera temerarunt. Duos habuit Æmylius filios; mors unius, patris triumphum præcessit, alterius secuta est. Ipse pater laudatissima oratione ad populum dixit.

6. REX Prusias Romam venit, ubi victoriam Macedonicam gratulatus in Capitolio sacrificavit, & Nicomedem filium senatui commendavit. Dicitur & limen curiæ osculatus, senatores autem suos Servatores appellasse. Lustrum à Censoribus conditum, ait Florus in sua epitome. Censa capite civium trecenta & duodecim millia, octingenta quinque. Ego in Livio de his nihil reperio.

Hæc ego ante annos pæne quadraginta meo bono subnotavi: & quod in hoc quadragesimo quinto seu ultimo Livii libro, id etiam in primo, id in omnibus observavi, eo connisus, ut non rem solum, & historiam priscam condiscerem, sed ne phrasim & sententias negligerem, de quo paullo post. Sed hîc etiam istud probissime tene, meliores ac notiores hos auctores non tantum in compendium dicto modo redigendos, sed historias selectiores ex iis in tua Historica ita excerpendas, ut non ad verbum ea exscribas, sed ut lemnata posito, prout superius dictum, succincte rem enotes, addito auctore, libro, capite, pagina.

Quod

Quod autem in Livio , hoc in Seneca, Tacito, Suetonio, Salustio, Curtio, Cæsare, utroque Plinio, scriptoribus Augustis, Ælio Spartiano, Iulio Capitolino, Ælio Lampridio, Vulcatio Gallicano, Trebello Pollione, Flavio Vopisco, & quibusdam recentioribus sacris & profanis legendis fecit. Et en Notas Livianis simillimas. Ideo ne frustra hîc moremur, ad Iustum imus.

Iustus Lipsius eximii vir iudicii, eruditionis summæ, & rex in mansuetiori maxime Musarum regno, ut supra demonstratum est *a*, libros scripsit plurimos, quos ordine recitavi. Horreat lecturus Lipsium, tam copiosæ scriptionis molem. Ego etiamnum juvenis, tibi uni, Faustine, hoc dixerim, quem nil celare possum, omnes Lipsii libellos & libros perlegi ad verbum, nec syllaba dimissa, idque singulari studio & cura. Nulla scriptionum harum me præterit, quin eam redigerem in meam epitomen. Hinc natus mihi liber mea manu scriptus, seu, idiographus, nec gracilis, & in eum simul liberalis index. Nec impensi me laboris umquam pœnituit. Hinc mihi (præfiscini & veniâ tua dixerim) antiquitatis eruditæ multa notitia. Hinc ego plurimum sapissime adjutus sum, & etiamnum crebrius in hac Lipsiana domo diversor, non styli, (quem nemo imitari poterit, aut vo-

let,

let, nisi affectatio imprudens: sed eruditionis causa, quam copiose suggerit. Atq; hæc etiam una è meis olim industriis fuit. Affirmo sanctissime: Vsum fructum ex iis omnibus tuli uberrimum. Hæc Faustine, non sunt, ut equi ad præsepe, qui quo numerosiores, hoc plures & ampliores avenæ agros demetunt. Hæc talia scripta sine impendiis ullis hospitantur: nec ædium laxitatem quærunt; exiguis forulis tuto latitant. Sed esto industriarum talium mihi hætenus vix ullus fuerit usus, id tamen inter maxima emolumenta numero, Tempus non perdidisse.

C A P V T I V.

Quarta singularis industria:

Duplicis ordinis, profani & sacri, Excerpta.

IAm supra parte secundâ, capite tertio, universe tres statuimus classes, in quas omnia, quæ sedulo lectori veniunt enotanda, referri possunt. In tres istas classes, tam sacra, quam profana diximus conjicienda, neque revocabimus dicta, sed singularem hic industriam monstrabimus. Imitetur, qui volet, nihil hic suademus; imo potius dissuademus, præcipue juveni laboris impatienti.

Ergo *Lemmata, Adversaria, Historica*, omnem excerptorum materiem recipiunt; sacram, profanam. Ego tamen tres classes illas in Notis meis geminavi,
statui-

statuique Lemmata sacra, & Lemmata profana; Adversaria sacra, & Adversaria profana; Historica sacra, Historica profana; ita his sextuplices quoque indices adjunxi discrimen & quidem maximum inter profana & sacra, inter politica & spiritualia, vel heri natus infans norit. Verbi gratia: Alterius certe generis est, quod Tacitus de Nerone, & quod Lipomanus aut Surius de Hilarione memorant, profanum illud, hoc sacrum est. Idem de innumeris aliis sentiendum. Nec magni laboris est, quid sacrum, quid profanum sit, discernere, sed laboris non parvi est, utrumque in diversas classes excerpere. Nam si *Historica* non geminatam, sed unam tantum classem constituent, tunc quidquid historiae de Nerone, Hilarione, ac ipso Christo, &c. enotare lubeat, ad *Historica*, unicam classem illam reduces. Idem de *Lemmatibus* & *Adversariis* judicandum. Trigeminam ergo hanc classem, meo consilio non multiplicabit, qui se labori imparem judicaverit. Prestat curare unum recte, quam duo male. Hanc autem industriam, mi Faustine, censui aperiendam, ne tibi, quem ut alterum me complector, quidquam in his mysteriis tegerem. Favst. Hunc tuum in me affectum exosculor, Eulogi, sed ne quid amittamus diei, tu quantis potes, passibus perge. Omnes ego loquendi vices in mentem differo.

Hodie

Hodie nec mutum me habebis , nec abstemium convivam.

C A P V T V.

Quinta singularis industria :

Loci communes soluta ac ligata orationis.

TRes ordines Excerptorum tribus libellis Lipsius, ut supra demonstratum, comprehendi voluit : Primus ei, *Formula* ; alter, *Ornamenta* ; tertius, *Distinctio*. Ego pro his tribus libellis, *Locos communes* substitui, sed duplicatos. Primum ordinem orationi pedestri, equestri alterum assignavi. Orationem prosam omnem his titulis complexus sum.

1. Virtutes.
2. Vitia.
3. Musæ, doctrina, literæ, eruditio.
4. Divitiæ, paupertas, servitus.
5. Honor, ambitus, tituli, dignitates, genus, prosapia.
6. Corporis bona malaque deformitas, vires, imbecillitas ; juvenilis, senilis, &c. ætas.
7. Labores, pericula, forum, judicia, causæ, lites, leges, iura.
8. Vestes viles, pretiosæ, & quæ ad has.
9. Contemptus, cavilli, calumniæ, dedecus, infamia.
10. Doli, fraudes, vasaframenta, simulatio, dissimulatio, audacia.
11. Artes variæ, Musica, Geometria, Pictu-

Pictura, &c. etiam sordidæ ac mechanicae ; item exercitationes, venatio, piscatus, aucupium.

12. Amor, odium, amicitia, inimicitia.

13. Loca amœna, silvæ, fontes, viridaria, horti, diætæ, porticus, ædificia.

14. Cibus, potus, disci, pocula, mensæ.

15. Montes, flumina, maria, pagi, oppida, urbes, provinciæ, regiones, regna, terræ.

16. Luxus, convivium, acroamata, balnea, recreationes, lusus, voluptates.

17. Mors, morbi, funera, luctus, dolor, sepulchra, epitaphia.

18. Dii, genii, sacrificia, ceremoniæ, juramenta, cultus divinus.

19. Theatrum, scenæ, gladiatores, spectacula, Pugnæ, militia, bellum.

20. Tormenta, quæstiones, cruciatus, poenæ, supplicium.

21. Cælum, inferi, elementa, partes, anni, sidera.

22. Tempus, numeri.

23. Fortuna secunda, adversa, nuptiæ, triumphus, pompæ.

24. Statuæ, colossi, arcus, trophæa.

25. Populorum varii ritus.

26. Formulæ loquendi, laus, commendatio, vituperatio, execratio, gratiarum actio, &c.

27. Miscella.

Miscella eo fine adjunxi, ut si quid forsitan

occurrat, quod in nullam priorum clas-
 sium videatur commode referri posse, ad
 hanc ultimam, *Miscella*, duceretur, ne
 quid uspiam notatu dignum hospitio ex-
 cludatur. Hos ipsos communes locos,
 quos orationi solutæ, eosdem etiam li-
 gatæ attribui. Vis hujus industriæ para-
 digma: E viginti septem locis comuni-
 bus, unicum nec totum exhibebo, sed
 qui ad ævi nostri mores sit. In gens hac
 tempestate titulorum insolentia est, &
 confusio. Incrementis illi mirandis au-
 gent. Iam etiam imi subsellii viros, &
 strenuos, & nobiles, ac prænobiles, illu-
 stres, perillustres, gratiosos compella-
 mus. Quo demum altitudinis pertingent?
 Bernardi avo licebat dicere: *Domine Pa-
 pa*, Tu jam de cæteris conjecta. Sed ad li-
 neam. E locis communibus en tibi quin-
 tum.

3.

Honor, Ambitus, Tituli, &c.

Honorum insignia. Dona ampla data, quæ
 ferrent regi; vasa aurea, argenteaque;
 toga purpurea, & palmata tunica cum
 eburneo scipione, & toga prætexta cum
 curuli sella, &c. Livius l. 31.

Honorum gradus. Iam minora sperni,
 nec per honorum gradus documentum
 sui dantes nobiles homines tendere ad
 consulatum, sed transcendendo media,
 summa imis continuare. Livius lib. 32.

Hæpo.

Honoris avidi. Probentur nunc cujusslibet gloriæ cupidi, qui ex desertis montibus, myoparonumque piraticis rostris *a*, laudis inopes, laureæ ramulos, festinabunda manu decerpserunt *b*. Valer. Max. l. 2. cap. 8. med.

Honoris fuga. Adrianus Cæsar, cum triumphum ei senatus, qui Trajano debitus erat, detulisset, recusavit ipse, atque imaginem Trajani curru triumphali vexit, ut optimus Imperator ne post mortem quidem triumphi amitteret dignitatem. Patris patriæ nomen sibi delatum, statim, & iterum postea, distulit: quod hoc nomen Augustus sero meruisset. Idem, titulos in operibus non amavit, & cum opera ubique infinita fecisset, numquam ipse, nisi in Trajani patris templo, nomen suum scripsit. Ælius Spartianus in Adriano, mihi pag. 5. & seqq.

Saturninus declinando imperio: Nescitis, amici, ait, quid mali sit, imperare. Gladii & tela nostris cervicibus impendent; imminent hastæ undique, undique spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: non cibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bella pro judicio, non arma pro studio. Adde, quod omnis ætas in imperio reprehenditur. Senex est quispiam? Inhabilis videtur; sin minus, inest furor. Nam, quod

Q 2

im.

*a Lembis.**b Laureolam in muscæco quarere.*

imperatorem me cupitis, in necessitatem mortis me trahitis. Sed habeo solatium mortis: solus perire non potero, Flavius Vopiscus, mihi pag. 362.

Maximus honor, manibus portari. Alexander Severus Imperat. post Artaxerxem Persicum regem devictum, jam palatium Romæ conscensurus, levabatur manibus omnium, vixque illi per horas quatuor ambulare permissum est, undique omnibus clamantibus: Salva Roma, quia salvus est Alexander. Ælius Lampridius, mihi pag. 201. Vbi plures ejuscemodi honorificentissimæ acclamationes vide.

Tituli negati. Darius Persarum rex ad Alexandrum litteras dedit, quibus ut superbe scriptis vehementer offensus est Alexander. Præcipue eum movit, quod Darius sibi regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Contra Alexander in hunc maximè modum rescripsit: Et vincere & consulere victis scio. De cætero, cum mihi scribes, memento non solum regi te, sed etiam tuo scribere. Curtius lib. 4. cap. 1. mihi pag. 65.

Tituli vanissimi, Regis Bisnagensis: Sponsus bonæ sortis, magnarum provinciarum Deus, regum potentissimorum Rex, omnium equitatum Dominus, Magister & Doctor loqui nescientium, trium Imperatorum Imperator, omnium, quæ videt, Conquisitor; conquistorum Con-

fer-

fervator; quem octo mundi partes metuunt & formidant; exercituum Mahumeticorum Destructor, omnium provinciarum, quas subegit, Dominus, Eques, cui nemo par, & fortissimorum quorumque Debellator, &c. &c. Face opus ad hunc titulum, adeo longum. Plura subnectit Petrus Iarricus, tom. 1. de rebus Indicis, lib. 2. cap. 20. mihi pag. 653. Ita Sapor Persarum rex ad Constantinum Imp. epistolam dedit, quam sic exorsus est: Rex regum Sapor, particeps Siderum, frater Solis & Lunæ, Constantino fratri meo salutem plurimam dico. In objurganda titulorum vanitate hunc facile diem possim sepelire, si solas modo has notas meas consulam.

Sed satis est paradigmatis; nil addo. Innumera talia in hosce, quos dixi, communes locos digessi. Tu jam & meam methodum, & puto illius usum cernis; ut sequaris, nec impero, nec veto. Ingenia meliora, ideoque superbiora, da veniam verbo, ductrices manus facile aspernantur. Natate volunt, sed suo cortice. Nihil hoc contra me. Ego nihilominus sine meo potior, dum ingenue ostendo, unde me putem aliquid in litteris promovisse. Sed addo hic brevissimum orationis etiam ligatæ paradigmation. Sumamus geminum priori.

Honor, Ambitus, Tiruli, &c.

Honor, occasio ruinæ.

*Quid Crassos, quid Pompejos evertit? & illum
Ad sua qui domitos deduxit a flagra Quirites?
Summus nempe locus nulla non arte petitus,
Magnaque numinibus vota exaudita mali-*
gnis b.

Gloriæ miserabilis cupiditas.

*Bellorum exuvia, truncis affixa tropæis
Lorica & fracta de casside buccula pendens,
Et curtum temone jugum, victæque triremis
Aplustre, & summo tristis captivus in arcu c
Humanis majora bonis creduntur: ad hoc se
Romanus Grajusque ac Barbarus induperator
Erexit: causas discriminis atque laboris
Inde habuit: Tanto major fama sitis est, quam
Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ip-*
sam

*Premia si tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis tituli que cupido
Hæsi saxi cinerum custodibus d.*

————— *Deus immortalis haberi*

Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus At-
nam

Insiluit e.

Hono-

*a Iulius Cæsar, qui omnes ad suum
finxit imperium. b. Iuven. sat. 10. vers
108.*

c Hæc omnia erant signa victoriæ.

d Iuven. sat 10. v. 133.

e Horat. de Arte poët, fine.

Honorum sterilis vanitas.

Expende Hannibalem, quot libras in duce summo

Invenies? hic est quem non capit Africa Mauro
Percussa Oceano, Niloque admota tepenti.

Exitus ergo quis est? ô gloria! vincitur idem
Nempe, & in exilium praeceps fugit, atque ibi
magnus

Mirandusque cliens sedet ad pratoria regis,
Donec Bythyno libeat vigilare tyranno.

Finem animæ, quæ res humanas miscuit olim,
Non gladii, non saxa dabunt, nec tela, sed ille
Cannarium vindex a, & tanti sanguinis ultor
Annulus b. I demens, & sevas curre per Alpes,
Ut pueris placeas, & declamatio fias c.

Hos ego locos communes, tam augenda rerum supellectili, quam ornando stylo hæctenus adhibendos censui. FAUST. Liceat hic interfari. Quæso te, Eulogi, quomodo tam multa, tam varia legendo potuisti tua facere? nam præter triplicem illam, imo tibi septuplicem classem Lemmatum, Adversariorum, Historiarum, tot insuper Industrias, tot Communes locos addidisti, tot arculas, tot cistulas Excerptis implevisti. Infiniti res labo-

Q 4

ria

a Q. Flaminius.

b Hannibal imminente sibi exitio hausit venenum, quod sub annuli gemma in hunc usum assidue secum ferebat.

c Hac eleganter ac fusè prosequitur Iuvenalis scilicet 10. à versu 148. usque ad versum 188.

ris est. E V L O G. Addidisses : Et quem plerique omnes fugimus. Vide, mi juvenis, annus trecentos sexaginta quinque dies, horarum octo millia, septingentas, sexaginta complectitur: qui esse vult frugi, & temporis parcus, plurimum leget, multum excerpset, vel anno unico, qui pene novem millia horarum subministrat. Quod si coeptus labor constanter annis decem, aut viginti, aut etiam triginta perpetuetur, incredibile dictu est, quantum litterarum hujuscemodi suppellectilis congeratur. Tu hoc age, nullam diem, imo horam nullam sine linea trans mitte, & brevi tuas ipse divitias miraberis. Lentissime graditur studium, sed si gradiatur assidue, itinera etiam bene longa conficit. Assiduitas operis, ingens lucrum temporis. FAVST. Sed hæcenus à te dicta, Eulogi, pleraque omnia Rem excerpendam spectant. Quid de Verbis ac Sententiis agendum censes? Expecto avide doceri. E V L O G. Hoc paucissimis expediam: ne multas hic præceptiones somnia. Unicam dabo.

CAPVT VI.

Sexta singularis industria:

Verborum & sententiarum excerpta.

E V L O G. Non ita pridem apud amicorum aliquem vidi, nec sine risu, grandes tomos verbis & phrasibus excerpendis

dis destinatos. Plus ii habebant chartæ quam scripturæ. Ad instruendam dictionem, verba meliorum auctorum neutiquam negligenda; enotandę sedulo phrasēs, sententiæ, loquendi modi, & quidquid ad ornatum dictionis pertinet. Neque hic quidquam spernendum: opus tamen ut in aliis, iudicio. Ego hac in re ita censeo. Verba rariora, imo & vetustiora, lectiores sententiæ, venustiores loquendi modi, & quidquid ornandæ dictioni facit, gnauiter est enotandum hoc modo, ut unius auctoris verba & phrasēs in eadem chartas excerpantur; simul sint, quæ ab uno sunt actore. Neque hic ordinis ratio haberi potest: quæ lectori prius occurrunt, prius in notas veniant. His indicem adungere nimis quam operosum; imo pæne negem fieri posse. Vicem Indicis erit, suis temporibus sic notata relegere acuendo stylo. Hæc eadem fere tradens Lipsius: Phrasēs, inquit, enotari velim, quæcumque insigniores aut nitidiores occurrent. Verba quæcumque rara, nova, aut novo sensu, sive flexu usurpata. In phrasibus dispositionem non video; nisi quod seorsim eas poni velim, pro discrimine scriptorum: Tullii solas, Plauti & Terentii solas, historicorum solas: quod quisque pro iudicio suo aut industria facito ^a. Rem oculis subjicio. Forte aliquem legis è Livii

Q 5 li.

libris? Hunc ergo titulum præfige chartæ.

E Livii lib. 6.

Tot super alia aliis bellis.

*Fortuna in præcipitem locum favore tollit, deinde
in ipso discrimine periculi destituit.*

Saginat suos ut jugulentur.

Fortuna loci delegaverunt spes suas.

Postquam utrisque apparuit nihil per alteros stare.

Forem virga percuteret.

Qua societas, aut quam consortio.

Ec. Ec.

E Livii lib. 7.

Celestis ira placamina.

Impromptus lingua.

*Annuite nutum, numenque vestrum invictum
Campanis.*

Vbi sententiam meam vobis peregero.

Circa collem castellatim dispositos.

Ec. Ec.

E Livii lib. 8.

*Firmissimum longe imperium est, quo obedienter
gaudent.*

Consulere in victos crudeliter.

Vt ferme fugiendo in media fata ruitur.

Nihil ultra, quam ut pœniteret frustra, restabat.

Adversus qua singula.

Polluta semel militari disciplina non miles Centurionis, non Centurio tribunus, non tribunus legati, non legatus Consulis, non magister equitum dictatoris pareat imperio, nemo hominum, nemo Deorum habeat verecundiam;

vagi

vagi milites in pacato, in hostico errent, immemores sacramenti.

Tribuni quoque inclinatam rem in preces subsecuti orare dictatorem insistant.

Incuriose factum.

Dictatoris edictum pro numine semper observatum.

Manliana imperia.

Ecce. Ecce.

E Livii lib. 35.

Ulypea indurata.

Equi, homine sive paululi & graciles.

Ne cunctando senescant consilia.

} Hæc rariora.

Initium semper per jus injusta imperandi fieri.

Tabernacula statuere in aspretis & inaquabili solo, difficile.

Ex eodem rivo hostes utrimque equati sunt.

Id primum pro amicis eos facturos, hoc est, ut amicos.

E Livii lib. 36.

Ager paluster omnis.

Corpora ex somno molliantur.

Adversantibus asper: ita, si cederes, idem placabilis.

Deprecator.

Non infabre suo more factis.

Ecce. Ecce.

E Livii lib. 37.

In convivio rex erat, & in multum vini processerat.

Ne-

Neminem fidelius dare posse consilium dixit, quam eum, qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, factururus fuerit.

Eodem armatu.

Veluti caci super alios alii ruebant. Ita alibi, alia super alia facinora eduntur: aliarum super alias acervatarum legum cumulus a. Ita castellatim, pagatim, regionatim, manipulatim.

Execrabilis desertio juris humani, ad marginandas glareas vias.

Extraordinarium, Germanicas, Inenarrabiliter Servitudinis inconscius. Audacia experta viri.

Ne littera palam facerent conata. Ita

Vt Persei conatis obviam iret.

Iam antè prameditatis, hoc est, cogitatis.

Cùm undique conferenassèt.

Ec. Ec.

Hæc Liviana, imo & Tulliana, hæc Latina sunt, quæ imperitior aliquis damnet, ut barbara. Atque has tales voces ideo censeam enotandas, non ut eas in dictionem nostram importune intrudamus, sed ut ab aliis usurpatas non temere carpamus, aliquin pueri (quod Apelles Alexandro dixit *b*) qui colores terunt nos ridebunt. Mi juvenis, non facile quidquam, ut barbarum damna, nisi explorate noris id minus esse Latinum.

Quapropter verba seu rariora & obsoletiora, seu selectiora, sententiæ, loquendi

a Min Gebott vber das ander.

b Plin. 35. Nat. Hist. c. 10.

di modi unius auctoris, in unum locum congerendi, ut subinde possint relegi. Loco indicis sit relegendi solertia. Nonnumquam tamen sententiæ (quod etiam observes) vel ad Lemmata, aut Adversaria, aut etiam Historica sunt revocanda, ad sibi similem materiam. Verbi gratia: Rotundior sententia contra gulam ac voracitatem ad *Historica*, De Fagiolano edone insignissimo spectat. Ita & de aliis loquendum. FAVST. Ergo verba, phrasæ, nobiliora dicta unius auctoris in unum velut cumulum conjiciam? EVLOG. Sic ajo. Nisi, quod jam monui, opportunum videatur in unum è tribus illis classibus illustre dictum sententiamve reducere. FAVST. Capio hæc. Sed cum Terentio fateri liceat: Vnus scrupulus etiam restat, qui me male habet. In rebus ipsis adhuc hæreo. Quid si valde dubitem, aut plane nesciam, in quam classem aliquid referendum sit? EVLOG. Hic, obsecro, non fastidiosi lectores sumus. Hac in re turpissima est laboris parsimonia. Si valde, ut ais, dubitas, quo quid referas, idem bis terve locis diversis enota. Et revera non adeo infrequens est, ut eadem historia ad Iustitiam, & ad Temperantiam, aut etiam ad Religionem dicatur pertinere. Tu nisi piger es, bis terve idem excerpe diversis titulis, eo minus excidet memoria. Hoc ego me sæpius facitare memini, præsertim si quid magis placuit, visum-

que

que dignius notatu. Quid obest eamdem, verbi gratia, patientis Christi effigiem diverso domus conclavi, aut domibus etiam diversis reponere? Quid vitii est una fidelia duos tresve parietes dealbare? Ita prorsus quid dispendii est unam aliquam lectiorem sententiam, aut rariorem historiam diversis forulis mandare, nec pennæ, nec chartæ, nec laboranti dextræ hic parcendum. F A V S T. Quid si penitus ignorem, quo lectum aliquid referendum sit, quid agam? EVLOG. Hic singularem docendus es industriam.

C A P V T V I I.

Septima singularis industria:

Miscelle eruditionis excerpta.

G E L L I V S, seu mavis, Agellius, quem supra ad dicendum testimonium citavimus, variam ab aliquibus, & miscellam, & quasi confusaneam doctrinam asserit conquistam a. Hujus conquirendæ industriam te jam docebo. Si ergo, quod ais, legendo vel audiendo tale quid dicas, quod videatur in aliquam classẽ certam referri non posse, hoc age, & præter tres illas, *Lemmata, Adversaria, Historica*, classẽ constitue quartam, eique præfige titulum *Miscella*. Huc refer, quidquid alibi nil habere loci videtur. Atque ut oculis tuis fidem faciam quod & in cæteris factum, en librum mea manu

scri-

scriptum, qui solam hanc confusaneam doctrinam continet; libro nomen dixi, Olla pauperum *a*. Nam uti opimiores culinæ offam, carnes, olera, pultes in ollam conjiciunt, pauperum ad fores expectantium solatio, ita miscellam eruditionem, in hunc, quem cernis librum, congeffi, labore non difficili, utilitate maxima. Hoc certe penarium in plurimos mihi usus serviit. Hic reperies comædiarum, orationum, elegiarum, problematum, scriptorum aliarum ingenti numero rhemata, hîc Artis & Naturæ miracula, omnigenæ formæ ac materiæ pocula, diversissimi generis parva quæque ac minuta, singularia quædam ab aliquibus numquam facta. Sunt, qui numquam mentiti, alii qui numquam irati, qui numquam jurarint aliqui; non desunt, qui numquam riserint, qui numquam fleverint, qui numquam sitiverint, qui numquam sat cibi aut somni admiserint, nil cocti ederint, è mensa numquam saturi abierint, numquam litigaverint, numquam laverint, nullas umquam carnes gustaverint, nil umquam vini biberint, dormientes numquam jacuerint. Ita beata Euphrosyna numquam sedere visa, Isidorus nil umquam vestis lineæ gestavit, Or Abbatem nullius umquam sermonis poenituit, Macarius ex quo salutis fonte tinctus est, numquam humi ex-

puit,

puit: Theonas annis triginta numquam
 locutus est: Ioannes Abbas annis qua-
 draginta numquam mulierem, num-
 quam pecuniam vidit, nec ipse umquam
 comedens, aut bibens visus est: Posido-
 nius numquam ad dimidium diem inju-
 riæ recordatus: Paphnutius annis octo-
 ginta numquam duabus tunicis usus:
 Gaddana toto vitæ tempore numquam
 sub tecto fuit: Abban numquam cubare,
 sed vel stare, vel genua flectere consue-
 vit: Aceptimas annis sexaginta neminem
 unquam vidit, cum nemine sermonem
 miscuit: Ohrysoftomus numquam ulli
 maledixit, &c. Paucos nominavi ex
 eorum numero, quos hoc nomine
 in hæc Miscellanea retuli: neque verò
 auctores tantum pro singulis testimo-
 niis, sed & librum, caput, paginam ad-
 scripsi (tu tuis hoc oculis cerne) ut quod-
 vis, cum opus, repertum esset promptissi-
 mum. Et quæso te, vel hinc disce, quan-
 ti & usus & fructus sit excerpere. Ex his
 unis tantummodò Notis, in hanc unam
 vocem, NVNQVAM, velut neg'ectim col-
 lectis, possim révera librum conscribere
 singularem. Tanti nihil est negligere,
 & vel obiter, modo constanter excerpere.
 Quamvis omnia ista, fateor, quæ in
 ollam pauperum, seu miscellam erudi-
 tionem conieci, commode in adversaria
 vel Historica referri potuissent. Sed ego,
 quod scias, hæc Excerptorum compen-
 dia

dia principio mei conatus non sciveram. Eam ob causam forulos & loculamenta multiplicavi. Ut ut sit, præstat excerpere, quam omnino negligere, in quamcumque demum excerpas classem. Modo bovem habeas etsi stabulum bovi tam aptum non habeas. Verum, ut aliquid etiam paradigmati sit, ad noscenda rebus Miscellanea, sub aspectum dabo pocula. De poculis, quod præfabar, ut etiam de rebus minutis, de hac voce, *Vnum*, innumera excerpfi. in gustulum sint hæc, obvia, eaque perpaucæ.

Pocula. Equulus argenteus inauratus, cujus mentionem facit Cicero oratione Verrina 6. Poculum Semiramidis admirandum, cujus pondus quindecim talenta auri colligebat, de quo Plin. lib. 33. Nat. Hist. c. 3. mihi pag. 697. In Minervæ templo Helena sacravit calicem ex electro mammæ suæ mensura. Plin. l. 33. Nat. Hist. c. 4. mihi pag. 700. Produunt electri variantia pocula virus. Serenus, Phialæ binæ lacte refertæ, quas Angelus Martyribus propinavit. Cæsar Baron. tom. 2. Annal. an. 262. n. 10. Posthumius Consul Romanus, ubi viginti milia suorum amisit, in silva ob incisæ Gallorum stratagemate arbores, & ipse occubuit, mortuo præcisum caput; calva auro cælata in poculum, quo sollennibus litabatur. Livius, Decade 3. l. 3. seu l. 23, mihi pag. 133. Hoc tamen in nullo

indice Liviano reperies: & tu nihilomi-
 nus fidas indicibus; C. Marius post lu-
 gurthinum, Cimbricum, Teutonicum
 bellum, cantharo semper potavit, quod
 Liber pater post victoriam in Asia par-
 tam hoc usus poculi genere ferebatur.
 Valer. l. 3. cap. 6. n. 6. Mazagarum re-
 gina Cleophes cum magno nobilium fe-
 minarum grege, *aureis pateris* vina liban-
 tium, processit obviam Alexandro regi,
 nec veniam modo, sed & pristinae for-
 tunæ decus impetravit. Curtius lib. 8.
 hist. cap. 20. De capaci trium circularum
 poculo vitreo vide Tischeden D. Martini
 Lutheri Francofurti ad Moenum anno
 1576. cap. 80. & ultimo, vom Hofleben/
 mihi pag. 446. Sed erravit typographus,
 nam esse deberet pagina 445. ordine.
 Etiam Germanicos, ut vides, à capite ad
 calcem evolvo, & more meo ex iis ex-
 cerpo. Ajunt potum ex ursino cerebro
 confectum, & ex ejusdem cranio propi-
 natum, ursinam rabiem inducere, ita ut
 is, qui bibit, in ursum se mutatum putet,
 quidquid cernit, speciem urforum judi-
 cet, in ea vero rabie perseveret, dum po-
 culi vis fuerit resoluta. Apud Indos ex
 asini silvestris cornu fit poculum, è quo si
 quis bibat, eo die à morbo eximius est.
 Philostratus in Apollonio Thyaxo l. 3.
 cap. 1. & 10. Poculum ex hedera quod
 Cissybium vocant, convivii dupliciter
 aptum; primo, quod temulentiam ar-
 ceat;

ceat; deinde, quod cauponum fraudes, qui vinum aqua maritant, deprehendat: tanta est enim aquæ, & hederæ sympathia & amicitia, ut si vasculum potorium è ligno hederaceo fiat, eique vinum aqua dilutum infundatur, vinum paullatim transfluat, aqua, quæ fuerat mista, remanente. Plin. l. 16. Hist. Nat. c. 35. mihi pag. 358. De B. Lupi Senonensis Episcopi calice, in quem, dum res divina fieret, cælo delapsam ferunt geminam, Cæsar Baronius in suo Martyrologio die 1 Septembris. De vitro D. Benedicti ad crucis signum crepante, Franciscus Haræus die 21 Martii, mihi pag. 180.

D. Radbodus Ultrajectensis Episcopus, jejuniis ita exhaustus erat, ut vix ossibus hæreret. Hic carniæ & vini semper abstinens, tegendæ sanctitati aquam onyche & auro bibit. Zacharias Lippeloo, tomo 4. die 29 Novembris, mihi pag. 620. In sacris calicibus olim imago erat Christi, forma pastoris ovem errantem humeris reportantis. Tertullianus l. de Pudicitia, c. 10. mihi pag. 1202. Forte, inquit, patrocina bitur pastor, quem in calice depingis, de quo nihil libentius bibas, quam ovem pœnitentiæ secundæ. De eodem cap. 7. hoc ipso libro, mihi pag. 1199.

Rex Merciorum VVithlafius scyphum suum inauratum, quem crucibolum nominare consuevit, cœnobio Croyt-

landiæ in monumentum donavit. Iacobus Gretſerus in Horto S. Crucis, parte 5. c. 7. mihi p. 241.

De S. Donati Præſulis Aretini vitreo calice fracto & prodigioſe reſecto, Simon Majolus, tom. 1 Dierum Canicularium, Colloquio 20. mihi pag. 699. Ad crateres Siculos perſuria olim explorata. Simon Majolus, tom. 2 Dierum Canicul. Colloquio 2. mihi pag. 138.

Thomas Morus Angliæ Cancellarius munerum ſuſpectorum oſor, poculum aureum ſibi à vidua oblatum, humaniſſime accepit, convocata familia donum magnificis verbis prædicavit, allato vino impleri juſſit, demum comiter propinans præbabit, ſimulque poculum reſtituit, donum, unde extuliſſet, referendum. Thomas Stapletonus in vita Mori, c. 3. mihi pag. 38. Alboinus Longobardorum rex Veronæ in convivio hilarior Roſimundæ conjugi, vinum offerri juſſit è calva Chunimundi regis, qui Roſimundæ pater fuit. Illa & hanc injuriam, & parentis eadem ſimul ultura, Helmigem armigerum in mari necem impulit, cui etiam deinde nupſit. Sed Ravennæ eidem Helmigi venenatum poculum propinans ex eodem bibere coacta, una cum altero hoc marito periit Henricus Spondanus ad annum 571. mihi pag. 639. Nicephorus in Oriente Imperator à Bulgaris captus, & occiſus eſt. Occiſi caput oſten-

ostentui diebus pluribus suspensum. Exempta dein huic capiti calva, & argento clausa principibus Bulgarorum poculo fuit. Henricus Spondanus ad annum 811. mihi p. 778. Simile quid memorans Ioannes Manlius parte 2 Collectaneorum, mihi pag. 47. Moscoviæ princeps, inquit, principem alium hostem suum militiæ cepit & interfecit; ex interfecti cranio formavit poculum cum ista in aureum circulum inscriptione: Appetiisti aliena, perdidisti tua. Tantæ capacitatis poculum Herculis fuisse ferunt, ut ex eo non tantum potare, sed in eo etiam navigare licuerit. Guido Pancirollus, tomo 2 Memorabilium, tit. 2. mihi pag. 221. Verum

Sol prius oppositas perfundet lumine terras,
 quam nos reliquam poculorum seriem
 lustremus. Possim adhuc nescio quot
 mensas opplere poculis, quæ mihi olla
 pauperum, mea Miscellanea, submini-
 strent. Et hæc me pænè dormiente in
 Notas hæc confusaneas transierunt.
 Sed nolo hac via vel passum progredi.
 Tu, si plura velis, consule Macrobi-
 um l. 5 Saturnal. cap. 21. Lazarum Bay-
 sium de Vasculis & urceolis. De Princi-
 pum poculis Benedictum Pererium, tom.
 4. Geneseos, c. 44. initio. De Poculis
 Erycius Puteanus in suo Como. De Por-
 cellanâ, Electro, Mulæ ungulâ; De po-
 culis Saguntinis fistilibus, Samiis, Cry-

stallinis, Aretinis Henricus Salmuth tomo 2 Memorabilium, titul. 2. in Notis, mihi pag. 142. Ohe satis est de his, satis. Ad alia. FAVST. Vel pauxillum moræ impetrem. De *Minutis* etiam, & de *Vno* facta mentio. EVLOG. Dandum aliquid importuno monitori. Sed scias me neque de *Poculis*, neque de *Vno*, aut *Minutis* tantum, plurima confusè in ollam pauperum congestissè, sed de rebus quibuscumque aliis, quibus non adeo erat opportunum, sedem certam assignare, quia tamen *Minuta* & *Vnum* in mentem tibi sunt *a*, en utriusque specimen, sed facciatissimum. Non hic Iliades teximus, neque centones farcimus, neque Tellenis cantilenas canimus; Excerpendi modum tradimus, idque compendio. Sejuncta sunt hæc; *Multa & apta dicere*. De *Minutis* igitur.

Minuta. Rerum natura nusquam magis, quam in minimis tota est. Plinium vide lib. 11. Nat. Hist. cap. 2. & 5. & 24. Anatomiam formiculae admirandam in Basilio Magno invenies epistola ejus 168, ad Eunomium, mihi pagin. 629. Augusto Imperatore ex Africa misit procurator ejus ex uno grano (vix credibile dictu) quadraginta paucis minus germinab. Extantque de ea re epistolæ. Misit & Neroni similiter trecentas quadraginta

a Plautinum.

b Alii, grana 400.

ginta stipulas ex uno grano. Plinius lib. 18. Nat. Hist. cap. 10. mihi pagin. 409. Idem de Torpedine pisciculo mira lib. 32. cap. 13. Myrmecides Milesius, & Callicrates Lacedæmonius quadrigas unâ cum aurigis fecerunt, quas alis musca posset abscondere. Navem fabricarunt, quam apicula pinnis tegeret, iisdem distichon elegiacum sesami minuto semini litteris aureis inscripserunt. Callicrates formicas etiam ex ebore, aliaque tam parva fecit animalcula, ut partes earum à cæteris discerni vix possent. Ælianus lib. 1. Hist. Var. cap. 17. mihi pagin. 14. Plinius l. 7. Nat. Hist. cap. 21, & lib. 36. cap. 5. In nuce inclusam Iliada, Homeri carmen in membrana scriptum, tradidit Cicero in Academicis quæstionibus. Adrianus Iunius testatur à sese visum cerasi nucleum in quasilli formam exsculptum, quo quindecim paria tesserarum suis punctis affabrè distincta continebantur. Idem asserit Franciscum Alumnum in denariolo Symbolum Apostolorum & principium Evangelii divi Ioannis, idque sine notis perscripsisse. Non hæc minuta satis? Anno 1584. Bolzani missi in montes metallici fossores cum suis quisque, ut solent, lampadibus. Eorum incautior unus lampadis mucum projecit in sulfuris venam, & ita incendit montem, ut socios omnes repentinum hoc incendium

suffocarit, mons ipse biennium ferme arserit. Quam verum! Scintilla modica magni sæpe mater incendii. Ita favilla in flammam, surculus in silvam, gutta in flumen crescit. Augustinus, seu quisquis est auctor, sermon. 3 ad Fratres. Curtius lib. 6. ante medium, & lib. 9. initio. Dum funus Eudociæ Imperatricis transfret, puella casu dejecit sputum, quod morte luit comprehensa & cremata. Spondanus ad ann. 611. mihi pagin 673. Planè incendium è scintilla. Puncto quid minus? Encomium illius habet Delrius panegyri 3. de Matre Domini in cælum Assumpta, medio ferè. Momenti sæpe maximi sunt minima. Ob unicam non rarò vocolam, imò ob syllabam aut litterulam quandoque unicam, quantæ olim, quantæ & nunc subinde controversiæ? Avicula est, quæ bovem imitatur voce, hinc illi, *Taurus*, nomen. Æternum Antverpiæ, monumentum, picta Musca. Philippus Bosquier, part. 4. Academiæ, Conc. 1. cap. 2. mihi pag. 14. Sed abunde satis de *Minutis*, & plura, quam volebam; taciturnis chartis relinquamus cætera. De *Vno*, unum alterumve dictum addo, & ad alia transeo.

Vnum. Non bona res multi domini. Rex unicus esto. Hoc ubi dixerat Procopius Palæstinæ Martyr, cervices securi feriendas præbuit. Euseb. lib. 8. cap. 12.

Et

Et nihil minus fit , quàm quod à multis imperatur. Imperium , ait Curtius, quod sub uno stare potuisset, dum à multis sustinetur , ruit. Curtius lib. 10. Sol unus, luna una , unum empyreum cœlum , unus, ut ajunt , phoenix. Vox ista (phœnix) aurem mihi pervellit. De Columbis , Pavonibus , Psittacis , &c. supra mentionem fecimus *a*. Hic ista lemmati de V N O , & phœnici placet jungere.

Imperator Rudolphus II niveam & plumis omnibus candidissimam avem habuit, anati non dissimilem , rostro prægrandi , quam passim omnes denudachende Hânset appellabant , nam ad edendum risum, quem soli homini tribuunt Philosophi *b* & ad mira quævis instituta; sed ea pecuniæ summa est emptâ, quam notare non piguit , sed pæne pudet pronuntiare. Si tamen huic parem , ajunt , & sociam comparare potuisset Cæsar, alterum tantum adjecisset *c*. Hæc

R 5

avis

a Parte 2. c. 6.

b Homo nimal rationale, risibile.

c Pragensium civium non unus graviter affirmabat , lacteam alitem illam Imperatoris, viginti millibus florenorum emptam. Sit penes illos fides ego non adducor , ut hac ullo modo credam. Ita enim credulum vulgus plurima solet exaggerare , & Muscæ vilitatem ad Elephantimolem attollere. Prodigium sit , avem unicam vel solum duobus millibus florenorum venire,
nisi

avis numquam lätius quam laudata
 risit *a*. Hæc Excerptis meis, Faustine; sed
 istud & oculis meis, spero, & auribus cre-
 des in domo parentū meorum aluerunt
 volucrem (Saxatilem Turdum nomina-
 runt *b*) sane admirandam, si vel mores,
 vel colores aviculæ spectes. Dorsum illi
 cæruleum, inspersis decussatim albis plu-
 mulis. Collum ac ventrem inaurabat plu-
 meum amiculum, eleganter mixta nive,
 in purpuram definebat cauda. Atque hæc
 nostræ domus psalteria, non minus hieme
 quam æstate hilares continuabat, mediis
 sæpe noctibus audita. Cantilenas itera-
 bat non agrestes, sed quas à domesticis
 fuerit edocta. Solebat germanus frater
 meus fidium ærearum organo *c* frequen-
 ter ludere, Hic adesse ales, manubriis *d*
 insidere, attentissima modulos excipere,
 quandoque suos interponere, nonnum-
 quam sola symphoniam pertexere, atque
 æmulari paullo ante auditam sympho-
 niam,

*nisi phœnicopterus, aut ipse phœnix sit. Certe He-
 liogabalus Imp. Lampridio teste, convivis suis
 phœnicem promisit, aut mille libras auri. De
 phœnicoptero, cinem fremden Wasservogel
 auß Africa. Juvenalis sat. xi. versu 136. mihi
 pag. 518. Et Scythica volucres, & phœnicopte-
 rus ingens, &c.*

*a Hinc illa compellantium voces, Schonet
 Hånsel tath mir ains. b Staintrostel.*

c Nuff in Instrument schlagen. d Clavier.

niam, & ea quidem ratione aliquot can-
 tiunculas ediscere. Cum vero domus fa-
 milia prandium accumberet, illa sæpius
 aperta caveola evagandi libertatem acce-
 pit. Hic ei primus volatus ad patremfa-
 milias fuit, cujus vel humeros, vel etiam
 digitos (ita ad altorem suum assueverat)
 cantillans insedit. Edulia omnis gene-
 ris comedit; panem, oryzam, olera, ra-
 pas, hordeum, carnes ferinas, bubulas,
 vervecinas, ita & pisces ipsas aves in mi-
 nutal concisas, imo & caseum esitavit.
 Astivo vespere nonnumquam medio
 triclinii in depositam cum aqua tepidiuf-
 cula pelvim velut in balneum provolavit,
 seque in tepidario libera'iter, modo insi-
 liens, modo resiliens, abluit. Finitis ther-
 mis, nympheæo egressa Soli se diductis
 & passis alis exposuit, dum ficcaretur. Ita
 demum silvestrem naturam omnem e-
 xuit, ut reſerata cavea, patulis fenestris
 & janua, numquam meditari visa sit fu-
 gam. Sed hæc nostræ domus vernacula
 cantatrix, hæc familiæ voluptas denique
 syntexi contabuit. Huc me duxit orbis
 ales unicus, phoenix. Sed ad *Vnum* addo
 paucula.

Vnum in homine caput, anima una.
Vnum ovile, unus pastor. Esdras sacer-
 dos, liliū unum, rivum unum, civitatem
 unam, columbam unam, ovem unam,
 vineam unam, populum unum prædicat.
 Deus,

Deus, qui unus, & maximus, & maxime bonus est. Ævo Constantii Imperatoris, Romæ universus populus exclamavit in circo: Vnus Deus, unus Christus, unus Episcopus. Spondanus ad an. 356. mihi pag. 345. Mediolanenses patricii complures confederant Reipublicæ consultantes. Hic audita vox, quæ unum ex omnibus evocabat nomine. Cum autem evocatus moraretur, ignotus homo se spectandum præbuit, rogavitque, ut jam vocatus exiret, quàm celerrimè, dum ille unus exit, turris repente corruit, & alios omnes præter unum illum oppressit. Spondanus, ad an. 1117. mihi pag. 997. Vna Pherenice, filia, soror, mater Olympionicarum fuit. Vna Curionum familia, in qua tres continua serie Oratores, pater, filius, nepos. Vna Fabiorum profapia, in qua continui tres principes senatus. Sapienter Annaus Seneca: Talem, inquit, animum esse nostrum volo, ut multæ in illo artes, multa præcepta sint, multarum ætatum exempla, sed in unum conspirata. Vnum quid fiat ex multis, sicut unus numerus fit ex singulis. Seneca epist. 84. mihi pag. 550. De Vno nimis quam multa. De Artis & Naturæ miraculis si initium facerem, finem non reperirem. Taceo. Hæc mihi olla pauperum. Rhapsodia quotidiana. Miscella mea suppeditant. Vis plura? Tua prome, aut conde aliena, ut inde promas tua.

FAVST.

FAVST. Quos legam? Et quomodo legam? à quibus incipiam? EVLOG. Hoc ipsum jam indagabimus. Aures præbe vocivas.

C A P V T VIII.

Auctores quinam legendi.

EVLOG. Hic tibi præceptiones doctas, sed brevissimas.

1. Legendus optimus quisque.
2. Legendus, qui maximè faciat ad cuiusvis ingenium.
3. Legendus in quaque doctrina princeps: Recentioribus Veteres plerumque præponendi.

Ita futuro poëtæ dixerim, Lege Virgilium: Historico, lege Livium: Oratori, lege Tullium: Philosopho, lege Aristotelem. Non intelligis? interpretes adhibe. Ita dixerim futuro Medico, Lege Galenum, dein alios, atque alios: Iuriconsulto, lege Bartolum; aut rectius, leges ipsas Leges ^a: Theologo, lege Thomam Aquinatem. Non refert quam multi, sed quam boni & bene legantur. Non enim legenda sunt multa, sed multum. Hic illud Annæi opportunissime instillo: Non refert quam multos, sed quam bonos habeas libros. Lectio certa prodest;

varia

^a Ita suadebat assidue D. Ferdinandus VVaizenacker Iureconsultus, qui annis superioribus docuit Ingolstadii, & ipsemet Leges totas bis terque perlegit.

varia delectat. Qui, quo destinavit, pervenire vult, unam sequatur viam, non per multas vagetur. Non ire istud, sed errare est *a*.

Sunt, qui exuccos, steriles, macros auctores ament, ubi è dumeto uvulam, è senticeto racemulum venientur. Imperitia miseranda. Quis vineam colit, qui non tantumdem lucri speret, quantum ei sumptuum impendit? quis agrum ferit, qui non tantum segetis expectet, quantum seminis eiecit? quis montem perfodit, ubi tam exiles ac raræ metallorum venæ, ut emolumentum minus sit impendiis? quis librum legat, è quo lectionis fructus laboris impensas non æquet? Duces in quavis arte assumendi; horum volvenda sunt scripta. Quapropter optimos legamus: Adeamus fontes ipsos, transeamus rivulos. Non tantum suavius, sed & salubrius ex ipso fonte petuntur aquæ. Ita recentioribus præpone priscos; si abundas tempore, illos his conjunge, ut illorum scriptis lectionem horum stabilias. Optimi ergo legendi, quod prima docet præceptio.

Altera cum grano salis accipienda. Nec enim omnibus, sed prudentioribus, ac in eruditione provectoribus dixerim: Simile simili nutritur. Lege igitur ex optimis eum, qui tibi magis sapit. Cæteroquin illud (quod sapit, nutrit) in mensis

etiam

etiam & in alimentis fallacissimum est. Plurima sunt, quæ valde sapiunt, sed plurimum obsunt: placentas aliaque butyro frixa, cucumeres, & pepones *a*, caseum recentem, resque cibarias similes, non negaris sapere; sed si quidem tu sapias, fateberis etiam obesse. Idem in lectione verum comperies. Idcirco lectionem, quæ ad gustum est, maturioribus solum ingeniis permittimus. Quod secunda monet præceptio. Tertia, in qua vis arte duces præcipit legendos. Quemadmodum vero in Arte poetica dux habetur Maro, in oratoria Cicero; ita & aliarum scientiarumque suos habent duces, quos sequi consultissimum. Nihilominus in tanto Scriptorum numero & varietate, quæstio gravis est & seria, quinam legendi? Cum verò istud definire instituti mei propriè non sit, compendio auctores quosdam melius noscendos dabo.

In Poetica,

P. Virgilius Maro agmen ducit, communi, ni fallor, sensu, poetarum princeps.

P. Ovidius Naso in elegiis primus, poetarum felicissimus, qui de seipso fassus: Quidquid conabar dicere, versus erat. Sed amatoria & hujus, & aliorum similitum poësis procul à te, procul ipsomet monente: Teneros ne tange poëtas Submoveo dotes impius ipse meas. Millies hoc inculcandum: Doctrinæ præstat, quam

a Melonen.

quam verecundiæ jacturam facere. Quãvis revera nulla penitus doctrinæ fiat jactura cum lascivas seu poëtarum, seu quorumcumq; aliorum sordes non lambimus. Ista si legas, non doctiorem te facient, sed nequiores; ista si omittas, non proinde rudior, sed verecundior manebis & sanctior. Quid, obsecro, eruditionem in fimeto, aut inter cloacas querimus? Nimis suapte sponte præceps in vitium ruit natura: quid opus hoc impulsu? Submove has impudicitiae faces; hæc omnium vitiorum fomenta projice; Arbitros & Madaurenses (nosti quos notem) venenorum officinas, pestes ipsissimas execrare & fuge. Si cælum, si Christum amas, hos nequitiae magistros oderis. Hic ego cum Mose, cum Isaia, cum Paulo clamo: Noli contaminare animam tuam, nec tangas quidquam eorum *a*. Pollutum noli tangere *b*. Immundum ne tetigeris *c*. Has dulciarias sed venenatas nebulas, ne liba. Mors latet certissima. Sed Poëtis prioribus jungendi:

P. Papinius d Statius, qui *Silvarum* libros 5. *Thebaidos* libros 12. *Achilleidos* libros duos scripsit; à *Virgilio*, putem, poëtarum optimus est in heroicis, si lectorem habeat intelligentem.

Claudius Claudianus poëta nobilissimus, quem

a *Levit. c. II. v. 43.*

b *Isa. c. 52. v. 11.* *c* 2 *Cor. c. 6. v. 17.*

d *Papinianus*, puto, rectius scribitur.

quem meus in Rhetoricis præceptor
poëtarum ocellum appellare solitus est.

Quintus Horatius Flaccus. De hoc *Quin-*
tilianus probè judicans: Inter Lyricos,
inquit, solus fere dignus est legi *Hora-*
tius. Non est quod quis contradicat.

M. Annaeus Lucanus poëta insignis, sty-
lo grandis, sed à multis historicus magis
audit, quam poëta.

L. Annaeus Seneca in tragœdiis dignus,
qui tot habeat interpretes, *Lipsium*, *Del-*
rium, *Raderum*, alios.

Juvenalis, *Martialis*, *Catullus*, *Tibullus*, *Pro-*
pertius, optimi poëtæ, sed & pessimi, nisi ab
obscœnitatis sordibus sint purgati; quos
tibi fragmenta poëtarum veterum exhi-
bebunt. Nihil ultra desideres.

Sed numquid animus est, recentiores
etiam legere? In oculis sunt, *Francisci Re-*
mondi orationes & carmina varii generis..
Iacobi Bidermani Heroica, Elegiæ, Epi-
grammata; elegantia omnia & lectu di-
gna. De poëtis ista, quorum ego, uti &
reliquorum, non censuram (quod absit à
me) sed gustulum propinare conor.

His, quos nominavi, poëtis, Lyricos &
Satyricos annumerem, inter quos etiam
Satyrici solute orationis censendi. E pri-
scis Lyricorum princeps, ut dixi, *Hora-*
tius. E recentibus tres, numero *Chari-*
tum, mihi præ cæteris & noti, & chari
sunt. I. *Vincentius Guinifius*, *Lucensis*,
anno. 1627. editus *Romæ*. II. *Matthias*.

Casimirus Sarbivius, Polonus, cujus libri tres Lyricorum editi anno 1625, Colonia. III. Franciscus Montmorencius, Belga, cujus Cantica & Idyllia sacra secundum edita anno 1629, Ingolstadii.

Lyricis Satyricum adjungamus. Ioannes Barclaius Latinus oppidò scriptor & elegans, Iconem animorum & Argentidem edidit; solutæ orationi ligatam hinc illinc miscuit; tres insuper libros inscripsit Euphormionis Lufinini Satyricon: Hoc scriptum in omnes ferè tam politicos quam sacros hominum ordines pugnavit; sed accusationibus id urgere, instituti mei non est: sinamus manes quiescere. Hoc risu dignissimum. A Barclaii morte homines simplices & prorsus albae mentis quædam præfixo ejus nomine obtruserunt edita (risum teneatis amici, a) ac si litteratum hoc ævum, à plumbo nesciret aurum distinguere.

In Historica.

C. *Salustius* primus, si modo ejus libros haberemus, Thucydidi simillimus.

T. *Livius*, magnitudine, ac majestate operis ante omnes Placidus & diffusus, in concionibus maxime disertus, lacteum orationis flumen fundit. Sunt, qui vitiosa quædam illi objiciant. Nostrum est ab his discere, non eos judicare.

Corn. *Tacitus* Historicorum princeps non elegantia, sed prudentia & judicio, scn.

a *Horatius de arte Poëtica, initio.*

sententiis & præceptis uberrimus; sed viris aptior, quam pueris.

2. *Curtius*, probus legitimusque historicus, si quisquam. Mira ejus in sermone facilitas, in narratione lepos. Adstrictus idem & profluens, subtilis & clarus, sine cura accuratus. Verus in judiciis, argutus in sententiis, in orationibus eximie facundus

C. *Cæsar*. Latine ac composite scripsit. Mira in eo styli puritas & perspicuitas, minus quidem ornamentorum, sed & minus ineptiarum habet. Nihil in eo affectatum; narratio plana & historico stylo conformis. Simplex in eo & nuda narratio.

Inter recentiores historicos singulariter à I. Lipsio laudantur: *Philippus Cominæus*, cum quovis antiquorum, ut ipse putat, componendus: *Franciscus Guicciardinus*, prudens, peritusque scriptor. Liceat his duos alios adjungere.

Ioannes Mariana, Latinus reverâ elegansque historicus de Rebus hispanicis libros triginta in lucem dedit: *Andreas Brunner*, de Rebus Boicis libros quindecim: inspice, & in utroque styli gravitatem & nitorem admiraberis. Historicorum satis habemus, certe Latinorum. Num & Græcos fontes adire placet?

Thucydides inter eos palmam obtinere creditur. Elocutione tota gravis & brevis, densus sententiis, sanus judiciis, actio-

nes vitamque dirigens , orationibus & excursibus admirandus.

Polybius iudicio & prudentia *Thucydidis* haud impar , multa & præclara libris 40 composuit , quorum pars maxima interit ab his *Xenophon* , *Nicetas Choniates* & *Nicephorus Gregoras* in laude sunt.

Plutarchus Auctor laudatissimus, diffusa & plana scribendi via ad Virtutem & Prudentiam ubique ducit. Ingens in eo eruditionis silva lectori nusquam non aperta. Hunc tibi, Faustine, ad comparandam rerum notitiam commendo.

In Oratoria.

M. Tullius Cicero ad eloquentiam dux certissimus. Ampliori laude hic abstineo. Nam *Tullium* nemo rectius laudaverit, quam ipse *Tullius*. Hoc unum addo. Principem hunc oratorem *Quintilianus* extollens : Ille, inquit, se profecisse sciat, cui *Cicero* valde placebit *a*. Subjungo non oratorem, sed Philosophum.

Lucius Annaeus Seneca nostris encomiis non eget, à doctissimis viris jam olim exquisitissime laudatus. Hunc *Plinius Major* ævo suo eruditionis principem appellat. *Dion*, omnibus sui ævi Romanis sapientia & eruditione præstitisse, asserit. De *Seneca* *Iustus Lipsius* : Placet legitimis Censoribus ille vir, inquit, nec rebus solam (cui enim non ? si placet ipsa virtus)

a *Quintil. lib. 10. cap. 1. circa finem, mihi pag. 396. ubi illustrissima de Cicerone elegia.*

tus) sed phrasi & genere dicendi. Quod aliud ab optimo esse, non infiteor: cui tamen sua Venus sit, vel acumine sententiarum, vel frequentia & brevitare. De eodem ille idem lustrus: Annæus Seneca, inquit, frequenter mihi in manibus est: ut ego sentio, non sine fructu. Sive enim doctrinam quæro; multa invenio in ritibus priscis recondita: sive sapientiam, Deus bone, quid ad mores & ad vitam scriptum umquam præclarius? Qualis ille, & quam Romanus ubique animus, quæ tela adversum casus subministrat, & ipsam mortem? quomodo vitia eripit, inferit virtutes? Fatendum est. In cacumine Olympi montis constitutus mihi videor, cum illum lego: supra ventos & procellas, supra omnes res humanas *a*.

Christianos scriptores excipe, quis omnium veterum magis ad virtutem duxit? Magnus vir est, nec suadet, sed ingerit optima & impellit ad ea, non ducit. Quis ubique ardor, & quàm è pectore verba? Credo post sacras litteras nihil in ullo Orbe, in ulla lingua scriptum utilius meliusque. Semper ille mihi magnus vir apparuit; sed, ut solent vere magna, magis magisque inspectus & tractatus se approbat *b*. Tria sunt, quæ huc me ducunt: Ver-

S 3

ba,

a Lipsius l. I. Elector. c. 10. & c. 26.

b Centuria I. ad Belgas, epist. 16. ubi etiam Seneca vitam & mores à calumniis defendit, & ead. Cent. Epist. 42. & in Manuductione ad Stoicam philosophiam, l. I. dissert. 18. & 19.

ba, Res, Tractatus. Omnia in eo, jure laudanda. *Verba*, selecta, propria, significantia; imo quæ plus aliquid semper dicunt, quam dicunt. Qui proprius quidam ejus Genius videtur, ut in parsimonia verborum mira *ἐνέργεια* atque efficacia sit; in brevitate claritas & splendor. Sunt allusiones, imagines, translationes crebræ & pæne continuæ, quæ delectant simul & docent; & in rem animum, atque extra rem mittunt. Est cura, non affectatio; decor, non comptus; tractata oratio, non torta. Est & compositio quædam & viriles numeri: sed ut structuram agnoscas, mollitiem abnuas; & pugnæ atque arenæ omnia, non delectationi aut scenæ parata. Iam in ipsa brevitate, & stricto dicendi genere, apparet beata quædam copia; fundit verba, etsi non effundit; fluit, non rapitur; amni similis, torrenti dissimilis, cum impetu, sed sine perturbatione se ferens. Denique ut felices arbores, quarum præcipua dos est fructum ferre, flores & folia tamen habent: sic ista, quem fructus causa legimus, & colimus, oblectationem adfert pariter, & Venerem cum Minerva jungit. Audebo & hoc edere? vel sermonis atque elogii causa aliquis eum legat: sed absit, & Res magis trahat. *Res*, quam illustrem & sublimem, utilem & salutarem, ubique promit. Omnia ejus scripta, etiam ubi ex professo non videtur agere, quid nisi generosum illud honestum spirant?

rant? quid nisi aliis inspirant; Caput omnis boni fontemque Deum, quam sæpe, quam fortiter, inculcat, atq; unà ejus Providentiam & nostri curam, potentiam, sapientiam, justitiam, & quidquid tale vel Sacra dicant! illi & Fato nos parere, & quietos, volentesq; sequi, quoties monet! in ordinem redigi, ab ordine hoc rerum, quem ille ab æterno descripsit. Iam affectus, id est, origines malorum, quis acutius aperit, acrius castigat, adductius coercet? Metum, Spem, Lætitiā, Dolorem, quam temperat, minuit, tollit? Ipsa vitia aspere ubique invadit & exagitat, Ambitionem, Avaritiā, Libidinem, Luxum, cæteras animorum pestes. Imò hæc tanta sæpe acrimonia, ut modum non tenere dicas, & odio atque ira (sed, dii boni, honestis) auferri. Denique in unius Virtutis admiratione & commendatione deditus, externa omnia aspernit atque abjicit, & totum illud splendidum, sed fallax fortunæ regum conculcat. O pura, & cælo digna mens, & ad cælum alios subducens! miramur te, & sequimur: quisquis cum attentione tamen legit. Etsi quis aliter potest? Tantus ubique vigor & calor est, (ut de *Traſſatu* nunc addā) sic omnia animata & spirantia, ut excitari, vel ignava & jacentia ingenia necesse sit, & tepida aut frigida calere; imo non scripta legere, sed verba audire; nec imaginem ejus in libris, sed ipsum hominem oculis

sensibusque usurpare videamur. Addit de
 Epicteto: Epictetus ævo, non merito po-
 sterior Seneca, & scriptorum pondere, si
 non numero comparandus, vita præpo-
 nendus. Ille vir totus à se & à Deo, nihil
 è fortuna fuit. Origine vilis, & inter ser-
 vos; corpore claudus ac debilis; mente
 nobilissimus, & inter omnis ævi lumina
 refulsit. Vita illi emendatissima, & plane
 id scitum, quod in ore habebat, *Sustine &
 Abstine*. Enchiridion ipsius sane egre-
 gium, & moralis philosophiæ velut ani-
 ma. Nihil in Græcis, aut fallor, tale ex-
 tat: à duabus illis notis dico, Acrimonia
 & Ardore. Genus styli concisum, fra-
 ctum, & quod indolem subitarii sermo-
 nis habet: sed docta interveniunt sæpe,
 semper salutaria, & non est, qui bonam
 mentem magis aut trahat, aut formet.
 Ego his nihil ausim addere, sed nec de-
 mere.

Oratores alii recentiores in manibus
sunt.

Antonius Muretus.

Ioannes Perpinianus.

Franciscus Bencius.

Franciscus Remondus.

In Philosophia.

In totam philosophiam commentarios
 scripserunt Franciscus Murcia, Antonius Ru-
 vius a, Rodericus de Arriaga, Petrus Hurtadus
 de Mendoza. Ex his ego Franciscum Murciam
 d.f.

a *Excerpta Metaphysica.*

discipulis cenſeo legendum. Præter hos *Franciſcus Suarez* & *Petrus Fonſeca* totam philoſophiam complexi ſunt, in ſua quiſque Metaphyſica. Totam itidem philoſophiam, ut audio, commentariis exactiſſimis illustravit *Chriſtianus Bouman* nondum in lucem datus. Singillatim libros phyſicorum explicat *Franciſcus Tolerus*, libros de Generatione *Conimbricenſes*, qui & toti philoſophiæ lucem attulerunt nobiliſſimis commentariis *a*. Libros de Anima inſigniter exponit *Hieronymus Dandinus*, *Meteora Libertus Fromondus*.

In Mathematica.

Ampliſſima eſt ſcientia Matheſis. In hac, ut nôris, diſcenda ſunt. 1. Elementa Arithmeticæ. 2. Elementa geometrica Euclidis. 3. Elementa ſphærica Theodoſii. 4. Geometria præctica. 5. Aſtronomia. 6. Gnomonica. 7. Optica, quæ diſmeſiones linearum, ſuperficierum ac corporum complectitur. 8. Calculus triangulorum tam planorum, quam ſphæricorum. 9. Conica Apollonii Pergæi. 10. Algebra, numerorum miracula continens. 11. Geometria ſublimior, quæ omnium rerum diſmeſiones comprehendit, Holometria rectius appellanda. 12. Muſica Arithmeticæ conjuncta, quæ vocum & ſonorum numeros conſiderat.

In Matheſi duces ſunt *Archimedes Syra-*

S 5

cuſanus

a Metaphyſicam ſi demamus.

eufanus, & *Claudius Ptolemaus*. Ab his *Theon Alexandrinus*, *Pappus Alexandrinus*, *Apollonius Pergæus*, primarii numerantur inter priscos.

Recentiores, & meo quidem iudicio, insigniores Mathematicæ doctores sunt *Ioannes Regiomontanus*, & ejus præceptor *Georgius Burbachius*; *Alexander Andersonius Scotus*. *Nicolaus Copernicus*, Borussus, qui annis triginta sex scriptiorem de Revolutionibus orbium cælestium elucubrav-
 a; *Franciscus Maurolicus*, Abbas Messanen-
 sis; *Petrus Nonius*, Lusitanus; *Marinus Ghetaldus*, Ragusinus Italus; *Franciscus Viet-
 ta*, Gallus; *Adrianus Romanus*, Germanus; *Christophorus Clavius* Germanus, Bamber-
 gensis; *Christophorus Grienberger*, Hallensis; *Tycho Brahe*, Danus; *Ioannes Keplerus*.

Non multos nominavi, si scientiæ am-
 plitudinem spectemus.

In Politica.

Robertus Bellarminus publicavit Orbi tres libros de Officio Principis Christiani, scriptum minime salebrosum, & longe u-
 tilissimū. Huic vino non opus est hedera.

Iustus Lipsius sex libros Politicorum scripsit, & duos Monitorum ad præcepta politica spectantium. Opus revera e-
 laboratissimum. Neque hic hederam ap-
 penderim huic vino.

Ioan-

a Sunt libri 6. de Revol. orbium cælest. ad Pau-
 lum III Pont. in eo scripto docet terram moveri,
 Calum stare. Vixit Copern. circa an. 1540.

Ioannes à Chockier Iuris utriusque Doctor, & *Patricius Leodicensis*, sex libris thesaurum dedit Aphorismorum politicorum, in quibus Principum, Consiliariorum, & Aulicorum institutio. Scriptio prorsus erudita & utilis. Non dubitem notum tibi opus *Thomæ Aquinatis*, de Regimine Principum. Vidisti utique Politicorum libros decem, ab *Adamo Contzen* scriptos, & libros duos à *Carolo Scribanio*. Vterque nostri ævi notissimus scriptor.

Cæterorum ingens series est. Hic in ore duorum vel trium testium stet omne verbum a.

In Medica.

In parte prima, capite decimo, nominavi Medicos nobiliores, & vero nomine Archiatros, *Christophorū à Vega*, Donatum *Antonium ab Altomari*, *Nicolaum Pisonem*, & ad usum huius ævi *Danielem Sennertum*, qui medicam omnem doctrinam exactissime censetur tradere. In medicis institutionibus cæteros præcellit brevitate *Gilbertus Iacchaus*.

De valetudine tuenda & commodiore diatâ, cæteris, ni fallor, insignius scripserunt *Hieronymus Cardanus*, qui libris quatuor prolixioribus, & *Edmundus Ho'lingus* *Ingolstadii* olim professor mihi notissimus, qui illud instituti tam erudita, quàm succincta scriptione profecutus est. V-

trum-

trumque suadeo legendum. Res summi momenti, cura diatæ.

Sed addo in auctarium. Israël Spachius Medicinæ Doctor & Professor, typis in lucem dedit Nomenclatorem Scriptorū Medicorum, hoc est, Elenchum eorum, qui artem Medicam suis scriptis illustrarunt, secundum locos communes ipsius Medicinæ, cum duplici Rerum & Auctorum indice, Editus Francofurti ann. 1591. Hæc porrò capita quæ oculis subjiciam, singulatim à Spachii Nomenclatore proponuntur: Medicina, pagina 1. Medicina Chymica, pag. 26. Medicina veterinaria, pag. 29. Medicina astrologica Iatromathematica, pag. 40. Medicus, pag. 41. Physiologica Medicinæ pars, pag. 44. Res naturales: Elementa, pag. 45. Temperantia, pag. 47. Humores, pag. 48. Partes, ibid. Anatome, corporis humani dissectio, pag. 50. Facultates & earum actiones, pag. 57. Calidum & humidum innatum, pag. 63. Spiritus, pag. 63. Ætas, pag. 64. Homo, pag. 64. ΥΓΙΕΙΝΗ, sanitatis conservatrix, pag. 68. Αἷρ, pag. 73. Cibus, pag. 74. Potus, pag. 76. Affectus animi, ibid. Somnus & Vigilia, p. 81. Motus & Quies, pag. 83. Inanitio, Repletio, ibid. Res præter naturam, Morbus, pag. 84. Simiotica signa, pag. 88. Therapeutica Methodus medendi, pag. 97. Diæteticæ, p. 147. Pharmaceuticæ, pag. 148. Herbarum sive stirpium historia, p. 173. Chirurgia, p. 198.

Huic

Huic Elencho Spachii jungamus I. Heurnii Vltrajectini Institutiones Medicinæ, una cum Modo studendi eorum qui Medicinæ suam operam dicarunt. Hæc simul edita Lugduni Batavorum an. 1592.

Institutionibus Heurnii utiliter addentur Petri de Tuffignano Compositiones & Remedia ad plerosque omnes affectus morbosque sanandos. Egregius revera, & ut vides, compendiosus libellus, cui adjuncta est Summula è libris Mesuæ excerpta. Hæc vulgata typis Lugduni anno 1587. Sed ad Iurisprudentiã transeamus.

In Iurisprudentia.

Quinam Iurisprudentiæ studioso præcipue legendi sint, docet Hermannus Vultejus in Prolegomenis ad duos libros, quos Iurisprudentiam Romanam inscribit. Huic, ni fallor, credes plurimum annorum professori.

In Theologia.

Theologiam universam meditatis sane accopiosis & accuratis commentationibus illustrarunt *Franciscus Suarez*, *Gabriel Vasquez*, *Gregorius de Valentia*, *Adamus Tanner*, *Martinus Becanus*, alii. Hanc ipsam, quam vocant Scholasticam, omnem Theologiam ii, quos nominavi, tomis pluribus, at uno complexus est *Alexander Tescantius Romanus*, scriptor vel eo etiam nomine laudabilis, quia brevis. E cæteris hoc quidem tempore *Adamum Tannerum* censuerim lectori fore opportunissi-

tunissimum. His, si placet, *Iacobum Gradum*, Theologum recentem, Hispanum annuera.

Si Theologiæ partes inspiciamus, de Trinitate *Didacus Ruizius*, de Incarnatione *Iosephus Ragusa*, de Sacramentis *Ioannes Præpositus* & *Ægidius Koninck*, de Matrimonio, optime omnium, ut videtur, *Thomas Sanchez*, de Iure & Iustitiâ *Leonardus Lessius*, de aliis alii disputant.

In Controversiis tradendis, post *Robertum Bellarminum* exactissimus habetur *Martinus Becanus*.

In Theologia morali docenda, jam omnium optimi censentur, *Martinus Bonacina*, *Vincentius Filliucius*, *Paulus Layman*. Extat synopsis eorum, quæ *Filliucius* tribus tomis docuit. Aliorum sanè Theologorum neminem sperno, neque minus æstimo, sed mihi notiores & usu familiariores sunt, quos nominavi.

Melioris notæ auctores, ni fallor, à fronte jam nosti. Agedum & intus illos nosse incipe legendo. **FAVST.** Quomodo legam? **EVLQG.** Numquid non satis dictum hætenus? Excerpendo. Sed quia hic plussculum documenti expectas, in verba conferam paucissima.

C A P V T I X.

Auctores quomodo legendi.

EVLQG. Hic ternas pariter præcepti-
unculas instillo.

1. Lectionem vagam vita.
2. Auctores à capite ad calcem evolve.
3. Non cursim, non perfunctorie, sed meditatè ac constanter lege.

Lectionem vagam Annaeus philosophus damnans : Vide , inquit , ne ista lectio multorum auctorum , & omnis generis voluminum , habeat aliquid vagum & instabile. Certis ingeniis immorari & innutrirì oportet , si velis aliquid trahere , quod in animo fideliter sedeat. Nusquam est , qui ubique est. In peregrinatione vitam agentibus hoc evenit , ut multa hospitia habeant , nullas amicitias. Idem accadat necesse est iis , qui nullius se ingenio familiariter applicant , sed omnia cursim & properantes transmittunt. Non prodest cibus , nec corpori accedit , qui statim sumptus emittitur. Nihil æquè sanitatem impedit , quàm remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem , in quo crebro medicamenta tentantur. Non convalescit planta , quæ sæpe transfertur. Nihil tam utile est , quod in transitu profit. Fastidientis stomachi est multa degustare : quæ ubi varia sunt & diversa , inquinant , non alunt. Probatos itaque semper lege : & si aliquando ad alios divertere libuerit , ad priores redi. Excerpe , quod concoquas. Hoc ipse quoque facio a.

Ergo

Ergo vaga lectio plus laboris habet, quàm utilitatis. Hinc censeam ordinariæ lectioni haud plures duobus destinandos. Nam quod ad institutum spectat maximè, cura triplex a ad lectionem adferenda. 1. *Rei*. Hic p'urimum juverit, totius operis argumentum præcipere, mentem & animum Auctoris nosse, inventionem, dispositionem, persuadendi rationes observare, hinc inveniendi, disponendi, probandi modū discere. 2. Cura sit *Verborum*, *Styli*, *Sententiarum*. Expende num verba propria sint, an translata; num obsoleta, prisca, peregrina, rara, an usitata, congruentia, venusta. 3. sit *Numeri*. Non poetæ tantum, sed & oratores, scriptoresque alii suos habent numeros, & periodorum flexus. Audias subinde orationem cætera non inelegantem, sed tamen asperam, hiulcam, claudicantem, numeris omnibus destitutam, mox frontem obduces, & nauseabis. Si ergo sit numerosa, & sonore suaviterque fluens oratio, si aperta & facilis connexio, de imitatione cogita.

Cùm verò librum lectitare cœperis (quod altera monebat præceptiuncula) illum à capite ad calcem pervolve, nimirum à carceribus ad metas decurre, ab exordio ad epilogum, à principio ad finem rimare scriptionem susceptam, ita quidem, ut ipsam etiam dedicationis epistolam, & quæ ad lectorem est, non transfilias.

a Potissimum Eloquentia studiose.

filias. Hæc enim omnia ad pleniorē & auctoris, & libri cognitionem faciunt.

Tertia præceptiuncula jubet lectionem non esse properantem, non tumultuariā, non præcipitantem, non perfunctoriam. Edendo bolos festinanter ac raptim ingerere, plurimum nocet; eadem pæne legentis, quæ comedentis est ratio: ægre digeritur, quod adeo celeriter & præpropere ingeritur; non satis percipitur, quod ita festine ac cursim legitur. Et sicut properanter te orare, sic nolim & legere. Nonnumquam, dum legis, insiste, & perpende lecta: cum locus est obscurior, pressiore pede incedendum. Opus festinatum & subitarium, idemque perfectum perquam rarum est. Approperata plerumque imperfecta. Aliqui legunt, ut canes è Nilo bibunt, ideoque non valde proficiunt. Canis festinans cæcos parit catulos Festina, sed lente. Cum nulla verborum & styli habenda est ratio, paullo celerior per paginas volvi potest oculus; at ubi tam verba, quam res excerpenda, lentior sit lectio necessum est. Nonnumquam eadem secundum ac tertium legere ne pigeat, ut, quod notatu dignius, id memoriæ tanto firmitus inhæreat. Et ipsa, quæ quis conficit Excerpta, aut eorum saltem indices, frequentius relegendi, ne forsan tuas ipse opes nescias. Et quamvis Philosophus, Medicus, Iurisperitus, Theologus, aliisq; bonis artibus addicti, poetarum, aut histo-

ricorum aliquem legant, poterunt tamen & isti, sua quisq; studia eâ lectione mirifice locupletare ac promovere. Non est, quod mireris, ait Seneca, ex eâdem materia suis quemq; studiis apta colligere. In eodem prato bos herbam querit, canis leporem, ciconia lacerram. Cùm Ciceronis libros de Repub. prehendit hinc philologus aliquis, hinc grammaticus, hinc philosophiæ deditus; alius alio curam suam mittit *a*. Quilibet, quæ sui sunt fori, aut excerpit, aut memoriæ tradit. Porro ignavior aut laboris fugitans, si quid venustius occurrit, vel chartæ unguem infigit, vel versus minio subducit, vel ad libri marginem notas apprimat, vel chartulas, pagellis inserit, vel pagellæ apices inflectit *b*, aut discerniculū, aut librarios funiculos immittit: quæ omnia fere vitiosa, et diu laboris aut ignorantiam excerpenti produnt. Memoria modis melioribus iuvanda. FAVST. De memoria jam pridem avebam quærere. Quid vetat de ejus adminiculis breve documentum attexere? Obsecro, Eulogi, doce firmitus meminisse.

a Seneca epist. 108. mihi p. 636. b Nach Eselhorn. Suprà reprehensum part 1. c 10.

C A P V T X.

Adjumenta memoria.

EVLOG. In tuam solius gratiam id fecero. Sed verbo rem complectar. Excerpte, non meminisse hic doceo. Quos.

Quosdam memoriæ magistros rideo, qui nescio quot domunculos ædificant, & in domunculis cellulas, rerumque imagines multiplicant in infinitum. Eruditum sanè principium ad inducendam phrenesin. Ad hanc porrò memoriā, quanta opus est memoriā? si velimus, Faustine, impendiis minoribus insanire possumus.

Duo sunt memoriæ præsidia quàm præstantissima; *Ordo* & *Imaginatio*: sic appellem. Si quid eorum, quæ tu ipse scribis, cùm facillime, tùm firmissime velis memoriæ mandare, quàm ordinatissime scribe. Princeps memoriæ subsidium, ordo. Ordinem negligis? laborem supra modum auges; ægerrime ingeris, celerrime elapsura. Ordo, anima memoriæ. Quidquid memoriæ cupis tradere, id prius in ordinem digere. Incredibile dictu est, quantum hæc una res, *ordo*, reminiscendi facultatem adjuvet: in arena vel aqua scribis, quod absque ordine memoriæ tradis. Nec vero quidquam adeo incompositum, confusum, inordinatum est, quod non in certum ordinem adducat industria.

Si quis memoriā amiserit, Antonii Mizaldi a suasu, cerebro suillo cum nuce unguentaria b & cinnamomo vescatur, reparandæ memoriæ. Sed ego hæc artifi-

T 2

cio-

a Mizald. in Appendice ad Centuriam de rebus memorabilibus.

b Myristica vel odorata.

ciola non magni facio. Omnium instar mihi ordo est. Gloriatur Erasmus Chiliadum scriptor, se puerum adhuc, Horatium & Terentium totos edidicisse. Prodigium est, quod addo. Iosephus Scaliger, quod mea me Excerpta docent, uno & viginti diebus, totum Homerum memoriæ mandavit. Scis geminas esse Homeri partes. Iliadem & Odyssæam. Ilias viginti quatuor libros, totidem habet Odyssæa. Versuum habet Ilias unum & triginta millia, sexcentos septuaginta (nisi meus me amicus fefellerit male numerando) haud pauciores reor Odyssæa continet. Non injuria hîc quæras, num fidem non superet, intra unum & viginti dies supra sexaginta tria millia Græcorum versuum, à viro illo memoriæ commendata. Adjungo grandius. Idem intra quatuor menses, poëtas Græcos omnes edidicit. Obstupefcas haud immerito si legisse, nedum edidicisse dicam. Incipe poëtarum Græcorum vel principes tantum & notiores numerare: Æschylum, Anacreontem, Alcaum, Aristophanem, Callimachum, Euripidem, Hesiodum, Lycophronem, Musæum, Oppianum, Orpheum, Phocylidem, Pindarum, Sophoclem, Stesichorum, Theocritum, &c. paucos nominavi quorum omnium carmina extant, pleraque omnia ab Henrico Stephano, Aldo Manutio, Ioanne Frobenio edita. Cogita jam cæte-

ros, & negabis demum id, quod dixi, fieri potuisse. Sed ego hîc litem non moveo. Memoriam ordine quam plurimum, juvari ajo.

Ordini appone Imaginationem in firmanda memoria adjutricem longe fidissimam, Nôris probe *disponere*, firme *Imaginari*, & *primarium* memoriæ artificium jam tenes. De *Disponendi* & *Imaginandi* modo nil quære amplius. Hæc nimium arcana sunt, quæ si velim, non possim enuntiare. Sit aliquid, de quo liceat dicere cû lanista illo: Hoc palæstræ artificium te non docui *a*. Tu tuo te Marte juvabis.

Senibus memoriam labare dicunt; at ista, de quâ loquimur, geminis illis præfidiis firmata cum ætate non deficit, sed crescit; quo ætas grandior, hoc illa firmior; senio virescit. Nec enim senectus minùs ordinate disponere, aut minus firme imaginari potest, quam juvenus, & virens ætas. Imò utrumque illud seni expeditius est, quam juveni. Senex igitur ad illam memoriam plus habet subsidii, quam juvenis.

De admirandis memoriæ, supra mentionem fecimus *b*. Res infinitæ dissertationis est. Hîc jubet nos Plato quiescere. Ex Annæo clausulam appono: Quidquid frequens cogitatio exercet ac renovat, memoriæ numquam subducitur, quæ ni-

T 3

hil

a Den Strach hab ich dich nit gelehret.

b Parte I. c. 2.

hil perdit , nisi ad quod non sæpe respexit *a*. Memoria Platoni, Mater Musarum & Virtutum; Ciceroni, Rerum omnium thesaurus est. Honoremus hanc matrem, servemus hunc thesaurum. Scias tamen stultum esse , Curtio teste, eorum meminisse , propter quæ tui oblivisceris *b*. In optimis te memorem præbe : Memento delicti commissi, ut doleas; memento beneficii accepti, ut reddas; memento mortis, ut desinas; memento misericordiæ divinæ, ne desperes; memento iustitiæ, ut timeas; æternitatis memento, ut fluxa spernas. FAVST. Non importune misces hæc spiritalia. Sed ego, plura velim de Memoria. Totis horis è memoria dicere, quod Oratorum olim , nuac Concionatorum est, mihi grande quid & difficile videtur. Hic ergo artificii aliquid singularioris esse pervelim. EVLOG. Actum agis. Iam dixi: Memorix vis in *Ordine & Imaginatione* consistit. Tibi cætera relinquo. Quia tamen Concionatorum causam agis , addamus paucula , quæ proprie spectent ad Excerpta concionatoribus profutura.

a Seneca l. 3. de Beneficiis , c. 2. mihi pag. 291.

b Curtius l. 4.

C A P V T X I.

In Dominicos & Festos dies symbola.

Eloquentiæ princeps in Rhetoricis scribit, Eloquentiam sine sapientia esse non posse. Hanc parare non unius res anni

anni est Industria & labore pars magna sapientiæ constat. Eò annotationes & Excerpta, eo laboriosa studiorum sedulitas spectat, ut demum sapere discamus & loqui. Cathedra & alto digna dicere, non levem poscit apparatus. In hoc Excerpta numeramus. Incipiat Concionator mature, cum judicio, solerter excerpere, & numquam illi deerit, quod utiliter dicat. Si quinquaginta, si centum annis dixerit, quod annis pluribus dicat, supererit. Loculos sine fundo, inexhaustam præstat scientiam hæc excerpenti Solertia. Concionator lectioni sedulæ intentus, longe plus hebdomade una colligit, quam die una expendit. Concionatori præter tres illas *Lexicorum, Adversariorum, Historicorum* classes, *Symbola*, sic appello, in omnes *ominicos & Festos dies* numquam non ad manum sint. Rem hanc unam omnium non utilissimam solum, sed necessariam, tot annis expertus sum. Nec artis aut difficultatis quidquam habet *Symbolarum* conficiendarum modus. Hic ipse est, quem oculis monstro paradi-gmate mechanico. Sume quaterniones chartæ puræ a plus minus nonaginta (tot enim fere Dominici per annum, & festi dies) singulis suos inscribe titulos hoc modo: Si annum ordiri libeat à Domini I E S V natali, quaternioni primo hunc appone titulum:

T 4

Nati-

a Bögen Papier in Quart.

Nativitas Domini I E S V. Luc. 2.

Ita secundo, ita tertio, quarto, quinto; ita deinceps, ita reliquis omnibus suam cuique inscriptionem à Dominico, aut festo die sumptam præfiges, prout hic cernis.

S. Stephanus. Matth. cap. 23.

S. Ioannes. Matth. cap. 21.

SS. Innocentes. Matth. cap. 2.

Dominica I post Nativitatem Domini
I E S V. Luc. cap. 2.

Circumcisio Domini I E S V. Luc. c. 2.

Epiphania Domini I E S V. Matth. c. 2.

Dominica I post Epiphaniam. Luc. c. 2.

Ita & reliquos dies Dominicos & festos dispones. Quod si annum ordiri placeat à Domini Adventu, pari ratione singulis quaternionibus unum è sequentibus titulis inscribes.

Dominica I Adventûs. Luc. c. 21.

S. Nicolaus. Matth. c. 25.

Dominica II Adventûs. Matth. c. 11.

Conceptio Beatissimæ Virginis matris.
Matth. cap. 1.

Dominica III Adventûs. Ioan. cap. 1.
&c.

Hac methodo dies anni Dominicos & Festos omnes in separatas chartas transferes, ita ut quivis Dominicus aut Festus dies unum, aut, si mavis, geminatum habeat quaternionem. Vbi hunc illumve impleveris, alium atque alios appones. Imo quaterniones nolim esse consutos;
satis

fatis est in eadem, aut diversis thecis conjunctos, & funiculis immixtos contineri.

Chartam virginem habemus: sed quid illi, dices, inscribendum? Parata igitur charta, proximum est, huc illuc symbolas conferre. Quæ in re concionator, aut qui aliquando è cathedra dicturus, duo hæc observet.

1. Evangelia totius anni norit omnia, & quo die quodvis soleat prælegi, exacte sciat. Ita non difficile notatu digna in Festos & Dominicos dies distribuet, suum cuiusque locum assignaturus.

2. Symbolæ seu materies huc illuc dicto ordine partienda, est omne id, quod non tantum legerit, sed quod audierit, viderit, ipse cogitaverit, si pro concione convenienter dici posse censuerit. Huc meliora dicta, sententiæ, concionum themata, huc omnigeni conceptus, ut loquimur, & discursus, sensa, præmeditationes, cogitata; huc denique referendum mixtim ac sine ordine, quidquid ad istud, illud, aliudve Evangelium rectius explicandum facere videtur.

Exempli gratia, inter legendum fortè occurrit de infante exercitus duce. Anno 1144 pugnarunt Lovanienses contra Bertoutiorum gentem. Infans princeps Godofridus III in cunis allatus & ad salicem arborem suspensus. Quæ concio

T 5

potuit

2 Omnia in una quaternione facio perscribi
possum.

potuit disertior esse hac facie? conjiciunt oculos; manu, qui possunt, tangunt; omnes, ut Numen, suum principem voce & affectu venerantur, & animis inflammatis in hostem eunt. Quoties pedem referre Lovanienses coeperant, flexi ad infantem oculi reprimebant; vagitus, qui interveniebat, & ne sacrum pignus proderent, pro omni exhortatione erat. Cum infantis avo & patre septemdecim justis praeliis conflixerunt Bertoutii, quos Lovanienses reprefferunt. Iustus Lipsius in suo Lovanio, l. 2. c. 9 & Carolus Scribanus in Antverpiæ originibus, cap. 2. Huic affinia sunt. Balbinus Romæ seditionem non sedasset, nisi infantem Gordianum purpuratum longissimi hominis colle superpositum produxisset ad populum. Capitolinus, pag. 207. de duobus Maximinis. De infante, qui contra regem Assyriorum pugnavit, vide Isaiam cap. 7. De puero nondum quinquenni, & vix loqui gnaro, electo tamen Rhemenfi Episcopo, Spondanus ad annum 925. n. 2. Hæc talia certe ad Nativitatem Christi Domini referenda. **FAUST** Sed historica sunt, & ad illā classē pertinent. **EVLOG.** Iam dixi, nil esse peccati, licet idem in duas tresve diversas classes enotetur. Sed labori vis parcere? In eam igitur classē excerpe, quæ visa fuerit commodior. Sed conficiendas symbolas exemplis monstro brevioribus.

Legis, vel audis, vel meditaris quippiam
anno-

7
 annotatu dignum de supremo iudicio ?
 Hoc igitur lectum , seu auditum , &c. ad
 Dominicam ultimam post Pentecosten ,
 aut primam Adventûs refer. Occurrit
 aliquid legenti de amore in homines ,
 seu charitate proximi ? ergo symbolis
 inscribe , & ad Dominicam 12 post Pen-
 tecosten , aut 17, extrahe. Nobile docu-
 mentum de animi submissione , seu Hu-
 militate , undecumque tandem accipis ?
 Ad Dominicam 10 post Pentecosten
 pertinet. Præclarum aliquid de Pœni-
 tentia discis ? Ad diem D. Magdalenzæ
 spectat. De animi dotibus bene collo-
 candis lectitas ? Ad diem D. Nicolai ex-
 cerpe. Insigniora de Angelis te docet
 lectio ? Ad diem D. Michaëlis enota. Ti-
 bi ipsi cogitanti fructuosum concionis
 thema incidit ? Mox eò symbolam ab-
 lega, quò pertinere judicaveris. De dan-
 da inimicis venia, dictum , factum argu-
 mentum audis illustrius ? Ad Domini-
 cam 21 post Pentecosten exscribe. No-
 tanda quædam de morte legis ? Hæc con-
 fer, ut symbolam, Dominicæ 15 post Pen-
 tecosten. Ita sollicitudinis moderatio, vel
 contemptus opum, ad Dom 14 post Pen-
 tecosten. Abstinentiæ ac jejunii emolu-
 menta, ad Dom. 1 Quadragesimæ. Chri-
 sti patientis memoria , ad feriam 1 Pa-
 schatis. Futuræ cladis præmeditatio , ad
 Dom. 6 post Pascha. Frænum Iracundiæ ,
 ad Dom. 5 post Pentec. Odium & victo-

ria sui, ad Diem D. Laurentii spectat. Ita de cæteris judicandum.

Ante omnia verò videat concionator, ne penuria laboret thematum, quæ pro suggestu aliis atque aliis diebus erunt explicanda. Ideò hac annotandi curâ ita perfungatur, ut Domini & Festi dies singuli saltem aliquot exhibeant themata suo quæque tempore usurpanda. Verbi gratia: Christianum Pascha imminet, dicendum publice de Christo Resurgente, vel in cælum Ascendente. Quid dicam, inquis, quid proponam thematis? quam Euangelii partem explicabo? Sint igitur in parato themata complura brevissimè annotata, ut delectus sit ex iis, quod commodius videbitur, seligendi. Atque hoc oculis subjicio, quod è meis symbolis in exemplum sumo.

Domini I E S V in cælum Ascensio.

Marc. c. 16. Act. c. 1.

Thema 1. Quoties Dominus I E S V S intra Resurrectionis & Ascensionis diem, & quibus sese spectandum præbuerit.

2. Qua gloria Christus Dominus, & quo comitatu ascenderit.

3 De Tempore, Loco, Modo, Testibus Ascensionis Dominicæ.

4. Vestigia Christi impressa rupi.

5. De nube, quæ velut sella regia excepit Christum Dominum ab oculis discipulorum.

6. Dominus I E S V S comparatus aquilæ,

læ, quæ sese super omnes coelos sua virtute erexit.

7. Dictum Angelorum: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum.

8. Alterum eorundem dictum: Hic IESVS, qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.

9. Pastor reducens ovem perditam, summum, coelo terræque gaudium creavit.

10. Cur Ecclesia Domini IESV Ascensionem observatu singulari vocet *Admirabilem*.

11. Effigies Christi in coelo gloriosi.

12. Mons oliveti, principium & finis luctæ Christi. Novem differentia inter diem Christi ascendentis, & in horto sudore sanguineo diffluentis.

13. Christus summus Pontifex, in quibus Pontificatum suum ostenderit.

14. Ascensio in cælum ædificanda descensu tartari, contemptu terræ, aspectu coeli.

15. Duodecim admiranda Dominicæ Ascensionis.

16. Quomodo per spem ascendendum cum Christo.

17. Acti labores jucundi, Alleluia.

18. Christus cum Samfone collatus, qui ambas portæ fores apprehendit, impositasque humeris in verticem montis portavit.

19. Cur

19. Cur Angeli hoc die apparuerint candidati? Cur non similes triumphatori, cui accinitur: Quare rubrum est indumentum tuum? Isaia c. 63. v. 2.

20. Ab ascendente Domino, facta discipulis promissio: Linguis loquentur novis. Marci c. 16. v. 17.

21. Et convalescens præcepit eis. Actor. cap. 1. v. 4. Convivia quomodo celebranda.

22. Domini I E S V Ascensio, rerum caducarum despiciatio, Ecclesia monente: Ipsi quoque mente in cœlestibus habitamus.

23. Quomodo Mater Domini I E S V Virgo beatissima hoc mysterium præsens & absens considerarit.

24. Duodecim signa in Domini I E S V ascensione observanda.

25. Acerbissima mors crucis, quàm sublimem Christum fecerit.

26. Quomodo fidem, spem, charitatem, Ascensio nostri Servatoris in nobis excitet.

27. Angeli Tobiam ducentis verba: Tempus est, ut revertar ad eum, qui me misit.

28. Causæ, cur Christus Dominus Ascensionem suam non diutius distulerit.

29. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reverti. His verbis Christus seipsum depinxit. Luc. c. 19. v. 12.

30. De

30. De Apostolorum oculis hac potissimum die dicendum illud : Beati oculi, qui vident quæ vos videtis, &c. Luc. c. 10. v. 23.

31. Vbique plurima, quemadmodum hac ipsa die, gaudii & luctus mixtura.

32. Hac etiam die de ascendente Domino I E S V affirmandum: Et ipse se finxit longius ire. Luc. 24. v. 28.

33. Christi Domini perseverantia, cum inconstantia hominum collata.

34. Domine, quò vadis? Vado parare vobis locum, ut ubi ego sum, & vos sitis. Ioan. c. 14. v. 2. & 3.

En concionum themata in annos triginta quatuor parata. Tot simul conciones in promptu mihi sunt, quas annis superioribus ad illa themata formavi. De reliquo Deus providebit. Et plura jam habeo notata, sed tibi nondum monstranda. Cùm ergo quotannis Christi vel Nascentis, vel Resurgentis, vel Ascendentis, vel alius quicumque Festus dies proximarit, inspiciendæ sunt symbolæ, & è notatis tam thematibus, quam aliis rebus excerptis eligendum, quidquid aptius visum fuerit ad dicendum. Sed scias, in iis, quæ signavi themata, non appositum esse, prolixitati vitandæ, scopum & finem, in quem ea debeant collineare. Exempli gratia : Thema primum explicat, Quoties, & Quibus intra Resurrectionem & Ascensionem Christus appa-

apparuerit. Sed de hoc differere parum foret, nec esset concio, sed sola sermocinatio, nisi accederet cohortatio ad firmissimam fidem, tam de Dominica, quàm de nostra Resurrectione futura, concipiendam. Alterum thema, Ascendentis Christi gloriam proponit. Nihil hoc ad formandos mores, nisi scopus sit, persuadere humanæ gloriæ fugam. Tertium, attributiones & circumstantias Ascensionis Dominicæ declarat. Non satis est hoc scire, nisi dicentis scopus sit, commendare summam submissionem ac reverentiam erga Dei providentiam, quæ omnia in pondere, mensura, numero facit. Thema quartum Christi Ascendentis vestigia rupi impressa commonstrat. Quid hoc ad emendatiorem vitam? Nisi hoc una inculcetur: Imitationem Christi relictam Christianis, ut sequantur vestigia ejus. Ita hæc quatuor, ita triginta cætera, ita alia quæcumque concionum themata certos sibi fines terminosque constituent, eo quidem modo, ut dictio sive concio tota dirigatur ad certum quid persuadendum, è quo morum aliqua sequatur emendatio. Vanæ, vanissimæ sunt conciones illæ, quæ multum clamoris, parum habent coloris, multum dissertant, parum persuadent, nec conantur certum aliquod persuadere. De his verè affirmes: Dictio venusta & verbosa, sed ad mores nihil, nemini fru-

ctuo-

Quosa. Dicunt , & non faciunt , sed nec
 auditores ad faciendum erudiant . FAV-
 STIN. Hic grande quid moves; Eulogi ,
 da veniam, obsecro, interpellanti. Con-
 ciones me audire memini quam pluri-
 mas , è quibus mihi visus sum redire do-
 ctior, non melior, aliquid eruditionis re-
 tuli, nihil caloris, nihil impulsus sanctio-
 ris. Recordor è Seneca te dicere: Obsecro
 vos , cur tam necessariam curam majori-
 bus melioribusque debitam, in re inutili
 terimus? Quid mihi profuturum est scire,
 an aliud sit sapientia, aliud sapere? Potius
 id age, ut mihi viam monstres, qua ad ista
 perveniam. Dic mihi quid vitare debeam,
 quid appetere; quibus animum labantem
 studiis firmem ; quomodo , quæ me ex
 transverso ferunt aguntque , procul à me
 repellam ; quomodo par esse tot malis
 possim; doce me, quomodo feram ærum-
 nam sine gemitu meo, felicitatem sine a-
 lieno a? Ita nos prorsus virtutis elogia, il-
 lustriora sensa, doctas explicationes, æ-
 litum laudes audimus sæpe, ad veram
 imitationem hominum sanctorum rarius
 inflammamur. Scire discimus plerumque,
 non item facere. EVLOG. Quid ista hic fa-
 bularis? tu concionatores corrigere, juve-
 nis; tu illis leges figere? Serum est hoc lo-
 co de his talibus differere. Nos Cathedras
 & pulpita in mores alios non refinge-
 mus. FAVST. Quia tamen, mi optime Eu-
 V logi.

logi, in sermonem hunc incidimus, quaeso te, coronidis loco pauculas leges scribe cathedris. Nullum, arbitror, habebis obstrepentem. Hoc ætati tuæ, hoc cano capiti, hoc experientiæ tot annorum, hoc eruditioni non invidæ, hoc charitati Christianæ convenit, quod & plurimorum vota, sat scio, postulant. Ergo annue & monitis Ecclesiasten imbue. EVLOG. Non diffiteor, me istud sæpius rogatum. Est tamen quod moram injiciat. Homines lapides, stupores, hebetis ingenii, præceptiones non capiunt, ingenii elati, non admittunt. Nimirum ab aliis doceri velle, humanus genius raro appetit. Nilominus & aliorum, & tuis precibus parebo. Non autem legislatorem agam, sed amicissimum seu monitorem, seu suaforem. Paucis monitis complectar, quod hætenus judicavi expedientissimum concionatori. Ne tamen forsitan minus intelligat, distinctis Monitis Notas subjeciam.

C A P V T XII.

*Ecclesiasta, atque Concionatori sacro,
monita.*

I. M O N I T V M.

Ante omnia unum aliquid & certum sibi sumat Ecclesiastes, quod persuadere velit dictione.

Nota.

Hic cardo rei, hoc totius concionis fundamentum & caput est, quod & primo, & medio, & ultimo loco, quod vel millies dixerim, nec unquam satis inculcaverim. Hoc unum unice ante omnia concionatori in publicum profecturo ingerendum: Quid persuadere vis dictione? Num Patientiam, num Humilitatem, num Temperantiam, an Charitatem, &c.? aut quodnam vitium dissuadere? an vitiorum fontem Suberbiam, an Libidinem, aut Gulam, an Avaritiam, aut Socordiam, num Iram, aut Invidiam? quod Christianæ religionis caput, menti auditorum vis affigere, ut id firmitus credant? Huc enim momenta rerum & rationes, huc causæ & argumenta omnia sunt dirigenda. Ajunt periti rerum, concionem omnem sic esse componendam, ut ea in syllogismum possit redigi, qui urgendus & persuadendus. In unum & certum aliquid argumenta concionis omnia esse collineanda.

Quanti, ah! quanti quotidie cathedras conscendunt, omnia præclare dicunt, plausum ferunt, sed reverà fructum non capiunt, quia hoc unum omittunt; dictione non tantum nil persuadent (quod sæpe non humanarum virium est) sed nec persuadere contendunt. Bellissimos *Conceptus & discursus* in medium ferunt, clamant, brachia jactant, pulpita tundunt, jam pæne triumphant. Cum dicendi finis est, quærat auditor prudens? Quid dixit, aut quid dicere voluit? Idem in libris reperias (cum venia dixerim) in quibus seges rerum plurima, sed quæ ad formandos mores non multum faciat. Explicationes hic pulchræ, fermocinationes varix, digressiones amplæ, invektivæ, sed rariores, verborum & sententiarum exornationes plurimæ; dicuntur & scribuntur omnia præterquam necessaria & utilia. Nimirum hos sibi fines terminosq; multi constituunt, dicere miranda, nunquam audita, auditu grata Denique in universi laboris præmium sunt solæ illæ vulgi viculæ: Fuit pulchra concio. Tantilla merces pro tantis laboribus!

Tu ergo, si tibi divinus honor est curæ, dic potius utilia, dic necessaria. In omni concione (quod probissime notandum) certum aliquid persuadere nitere; aliquid vitiosi, aut pravæ consuetudinis, aut mali exempli abolere ac emendare., virtutis aliquid inserere conare.

Huc

Huc totis viribus tende , huc arcum dirige , mores instrue , castimoniam doce , patientiam persuade ; discant à te facere quidquid Christianæ legis est. Finis & scopus concionum, si fieri possit, sit semper unus aliquis ad formandos mores præfixus , in hunc unum initio scriptio- nis omnia dirigantur.

II. Exordia sint brevია , & è dicen- dis ducta. Thema concionis , quàm clarissimè ac distinctissimè proponatur.

Nota.

Crebræ sunt conciones, quæ longis pugnant prolusionibus , & auditorem ante pugnam fatigant. Quid tu de corpore illo dixeris , cujus caput dimidiam corporis longitudinem exæquat? Quid de illa concione , cujus prolusio dimidium ferè temporis spatium ? In exordio captanda est benevolentia. Contrarium facit , quĩ prolixum exordium struit. Nam auditor Laconicæ dictionis amans , à vestibulo domum æstimans , ingemiscit ac dicit : Longa præfatio , ergo longa concio. Ita ante principii finem, jam tædii plenus desperat , demittitque auriculas , ut iniquæ mentis asellus , cum gravius dorso subiit onus *a*. Ergo breve sit exordium , & rei quàm maximè accommodatum , ne concionator à piscibus incipiat , finiat

V 3 cum

cum avibus. Epilogus pari modo fit clarus, brevis, distinctus, & conceptis verbis ad concitandum motum nervosus.

III. Tardè loquatur concionator, nec umquam voces præcipitet.

Note.

Incredibile dictu est, quantopere hæc una res maxime plebem ad audiendum devinciat Orator ille gratissimus, qui non præcipitanter disertus. Auditor enim rudior eruditam linguę volubilitatem neutiquam assequitur, sed nec doctiores tam celeri vocum tumultu volunt obrui. Annæus Seneca facilitatem potius verborum, quàm celeritatem probans: illam ego, inquit, in viro sapiente recipio, non exigo, ut oratio ejus sine impedimento exeat; proferatur tamen, malo, quàm profluat. Cicero quoque noster, à quo Romana eloquentia exivit, gradarius fuit, non cursor, gradu ivit. Summa ergo summarum hæc erit: Tardiloquum te esse jubeo ^a. Præstat igitur unum aliquid probius auditoris animo infigere, quàm multa pejùs proferre, & plura cursim dicere ad oratoris copiam potius ostentandam, quàm ad auditoris vitam emendandam. Vanitatis est, dictionem infarcire rerum copia, ne scilicet concionator siccus aut jejunus videatur.

^a Seneca epist. 40. *mihi pag. 453.*

IV. Af-

IV. Affectatio , & omnis tam exterior , quàm interior cavenda est pompa.

Nota.

Orator Evangelicus intentionis sit purissimæ , & ad unius Dei gloriam extollendam erectæ. Quidquid porro affectatum est, decorum non est, neque placere potest. Propria & usitata placent. Hinc stylus à familiari colloquio alienus , aut plus æquo conquisitus , plerumque displicet. Et expedit valde ut Ecclesiastes subinde in auditoris animum sese infundat , familiari prorsus dictione , ingenio candore, & affabili fiducia sine omni affectatione ac pompa. S. Franciscus Xavierius, Societatis concionatores identidem admonebat , ne seipsum prædicarent , sed Christum crucifixum , hoc est, ne quæstionibus subtilibus , aut disputationibus doctrinam vel ingenium suum venditarent , ad auram popularem captandam. Sermonem in rebus moralibus, planis , & ad vulgi captum accommodatis versari ; res curiosas , novas , dubias , inauditas à suggestu sacro amandari ; ea demum pro concione seri volebat , quæ vulgi etiam imperiti intelligentia potius quam admiratio exciperet. Ideò testimonia sacrarum litterarum non nimium acervanda , controversa doctorum non tangenda , sed perspicua &

ad mores corrigendos apta judicabat tractanda.

V. Suis se auditoribus, loco item & tempori Ecclesiastes accomodat.

Nota.

Hic artis non est multa & doctè differere: artis est ad sensum captumque præsentium sese attemperare. Nec enim tantum vitii est non capi, sed etiam agre capi: hinc prosopopœia *a*, dialogismi, hypotyposes *b*, & maximè similitudines non spernendæ. Nervosæ Bibliorum sententiæ librato eorum sensu, quandoque crebrius repetendæ. Christus id fecit qui in eadem concione intra paucos versus, ter istud repetiit: Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Marci cap. 4. v. 44. 46. 48. Hunc concionatorem verè Magistrum artis imitetur Evangelii præco. Qui quidem si divini honoris studio feratur, nullam concionem sua vel negligentia, vel alia culpa omittet. Sanctus Franciscus Xaverius ille Indiarum Apostolus, conciones quam creberrimas expetebat, ratus ex communi hoc bono multa & magna privata bona promanare. Hinc multum errant, qui peregrinationis,

a Personarum ficta introductio, de qua Cypriani Rhetorica, lib. 3. cap. 30.

b Forma rei sic verbis expressa, ut cerni potius videatur, quàm audiri.

nis, aut alterius devotionis, ut vocant, prætextu, aliove specioso nomine conciones omittunt, & plebem Christianam suo fraudant pabulo egregii pastores. Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus, qui pascunt semetipsos, lac comedunt, operiuntur lanis, quod crassum est occidunt, gregem autem Domini non pascunt (conciones raræ, convivium creberima) quod infirmum est non consolidant; & quod ægrotum non sanant, quod confractum non alligant, quod perierat non quærunt, quod abjectum non reducant *a*. Verbum divinum sollicitè tractandum; nulla concionum temere omittenda.

VI. Plurimum juvat inter dicendum bis terve animum colligere, & omnibus sensibus præsentem esse.

Nota.

Summi hoc momenti est, & concionanti tam utile, quam necessarium. Sed hæc sensuum collectio, animique præsentia suaderi potius potest, quam quid ea sit, describi satis vel doceri. Hac animi præsentia maxime opus est, cum nervosius aliquid urgendum, & in epilogo, ubi concionator totis viribus in id incumbat, ut quod persuasum credit, animis auditorum penitus infigat. Ad eam rem, epilogus cum cura & studio singulari parandus. Illud jam è Rhetorica no-

V 5

tum:

a Ezech. c. 34. v. 2. & seqq.

tum: Firmissimas rationes principio & fine collocandas; cæteram argumentorum turbam in medium conjiciendam, singulis gestum ac vocem attemperandam. Illi porro concionatores minime laudandi (quos vocant *Vnisonos*) qui dictionem suam eodem vocis sono ac tenore, quo sunt orsi, ad finem perducunt. Molestum hoc auditori, & ad meliores motus concitandos neutiquam idoneum.

VII. Evangelii explicatio aspergi potest eruditione profanæ litteraturæ.

Nota.

Aspergi, dico, non perfundi, idque rarius & modice. Hoc Apostoli *a*, hoc Patres prisci fecerunt, sed fecerunt parca manu. Nec enim vetitum è Plutarcho, Plinio, Æliano, Livio, aliisque talibus, eruditionis priscæ aliquid miscere ad institutum melius explicandum. Sed hoc admodum moderate faciat Ecclesiaste; veluti sacrum irrorans patinæ piper *b*. Hîstoriæ, præsertim notiores, brevius narrandæ, fabellæ multò parcius usurpandæ. Facetiæ non facîle in suggestum adferendæ: Adulationes, inutilium narrationes, auxeses, hyperbolæ, exaggerationes nimix penitus excludendæ. Laudes sine exceptione, & odiosæ de Sanctorum

inter

a Paulus ad Titum, c. i. v. 12.

b Persius sat. 6. vers. 24.

inter se præstantia comparationes, vitandæ. Candide ac moderate loqui, tutissimum. Philologia & omnis litteratura hîc serviat, non regnet. Omne firmamentum concionatori è sacris paginis petendum. Biblia concionator ita legat, ut si possit etiam ediscat. Idcirco quotidie minimum duo Bibliorum capita; si per tempus liceat, plura singulari studio evolvat, & inde vel in suas symbolas, vel classes alias excerpât. Medicorum scito, ovum unicam plus præbet alimenti, quam olla brassicæ referat: ita unica Scripturæ sententiola plus habet succi, quam mille Aristotelis, Tullii, Demosthenis testimonia. Exanguia sunt, & exucca omnia, quæ nihil habent roboris è voluminibus divinis. Hîc errant sanè multi, qui neglectis aut pacissime consultis codicibus sacris, per omne genus scriptorum volutantur, & tunc demum, quam pulcherrime se dixisse credunt, cum dictionem attulerint Rhetorum coloribus pictam, sententiis, figuris, historiis insigniter factam.

VIII. Omnis concio concionatori bis sedulò scribenda.

Nota.

Ita ajo. Et prima quidem scriptio chartæ mandanda litterariæ obviæ, in quam dicendorum materies omnis sine ordine, prout occurrit, mixtim referenda. Ita

EXOR-

exordium & epilogus hîc breviter anno-
tandus : ita sententiæ , rationes , argu-
menta , & quidquid ad proximam con-
cionem struendam pertinet , paucis de-
signandum. Haud aliter atque is necessa-
riô agit , qui domum ædificare cogitat.
Nam prius materiam omnem educendę
domûs, arenam, lateres, calcem, tegulas,
fata, trabes, asseres opportune in locum
unum convehit : dein partitur , segregat,
componit , ædificat eo , quem sibi præ-
finivit, ordine. Ita prorsus Ecclesiastes
prius omnem materiam futuræ concio-
nis separata charta excipiat , & in ea ipsa
certis notis ac numeris sibi ordinem præ-
finiat, hoc primo loco, hoc secundo, hoc
tertio, hoc quarto, &c. hoc loco ultimo
dicendum : hoc in exordio , istud in
epilogo ponendum. Atque hæc prima
concionis scriptio est. Altera : Vbi jam
omnia una cum suo ordine erunt notata,
quæ ad futuram concionem spectant,
concionator charta pura incipiet ordina-
te ac distincte scribere , quæ antea in u-
num cumulum conjecerat. Nec dubium
quin quædam è notatis mutaturus , quæ-
dam etiam omisurus sit , prout ipsa ex-
egerit structura , ita quod in prima scrip-
tione confusanea & indigesta moles
fuit, in altera distinctum & ordinatum
erit ædificium , sine prima nil boni con-
struet secunda.

Sed quæras an ad verbum omnia , an
rerum

rerum capita solum sint perscribenda? Hoc tui est arbitrii. Sunt, qui de verbo cuncta scribant, quod tironibus non inutile: alii aliter. Hoc omnibus suadendum, ut ea, ubi vis & energia, vel idiomatis proprietates est, ad verbum studiose notentur, qui minime vanus est labor. In cæteris cujusvis ingenium sibi eligeret, quod commodissimum videbitur. Hic arbitror, via media censenda est tutissima. Hanc itenent, qui una pagina rem, de qua dicturi sunt, exacta methodo, sed stylo strictiore, & velut summatim complectuntur, quin & verba ad rem ipsam apposita adjungunt. Ita fit, ut liberiore, cum res postulat, campo possint excurrere, amplificando sermoni & affectus subituario dicendi impetu facilius promovere.

I X. Inventum thema mirificè adjuvat bona rei, vel argumentorum ad rem spectantium divisio, scriptioni secundæ præmittenda.

Nota.

Bene divide, & dimidium facti habebis; solerter argumenta dispone, & pæne confectum stabit opus. Venusinus vates submonet:

*Rem tibi Socratica poterunt ostendere chartæ,
Verbaque prævisam rem non invita sequentur a.
Liceat dicere: Verbaque divisam rem*

NON

a Horat. de Arte Poetica, post med.

non invita sequentur. Præeuntem rei partitionem omnis & verborum & sententiarum comitatus non difficile sequitur. Præsidium & lumen ingens tam oratori quàm auditori, *Ordo & digestio rei*. Hic quoque usurpandum illud: Qui bene distinguit, bene docet. Non est, inquit Aristoteles, imperitæ multitudinis bene distinguere ^a Laus artificis prima est, erudita rerum discretio. Ordine ac commoda rerum distributione unicè juvatur memoria. Huic Ecclesiastes concionem suam ita commendabit, ut, quæ publicè dicturus scripsit, ea pridie concionis vespere memoria firmiter comprehendat, manè verò cubitu surgens, pridianum illud depositum à memoria exigat.

X. Horam Ecclesiastes perorando non excedat sine gravi caussa.

Nota.

O quoties corrumpitur grati cantus suavitas, cum accedit odiosa prolixitas. O quoties in aurem insusurrandum oratori: Bona concio, concio optima, si modò non fuisset nimis longa. Dictionem tuam omnem horula, sed stricta concludet. Intra hos cancellos se continere consultissimū. Rosas licet, & aurum, & gemmas loquaris, si horam transilias, pluribus non placebis; cum fastidio discedent, qui

^a *Aristot. tom. 3. lib. 10. Moral. Nicomach. cap. 10. mibi pag. 241.*

qui cum fame venerant. Hoc quidem auditorum est vitium (nemo neget) quis autem id satis emendaverit? Quod si auditoris etiam memoriæ consulendum, non ea fatiganda nimium, aut obruenda. Nonnumquam expediens est (non semper) tres horæ partes dicendo non multum excedere. Concio moderatè brevis, & probe distincta, omnium gratissima. Illa complurium psalmorum inscriptio concionatori sæpius occinenda: In fine ne corrumpas.

XI. Si quid aliis ferið persuadere velit concionator, id priùs ipse sibi persuadeat, quod dicit, hoc sentiat.

Note.

Notissimum illud: *Si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi a.* Tua dicta non penetrabunt alterius animum, nisi prius penetraverint tuum. Ipse tibi prius persuadeas, quod ab aliis extorquere cupis. Bene coque, probe meditare, quod tuis appositurus es in alimentum. Summa vinitere, proponenda aliis ipse animo prægustare, ac sensibus intimis percipere. Magnum quippe intervallum est inter eum, qui animi viribus non obiter meditata vibrat, & illum, qui hinc illinc conquisita è memoria segniter pronuntiat. Indoctæ admodum paupertatis est,

a Horat. de Arte poëtica post init. mihi pag. 161.

est, si concionaturus è libris Sermonum, Homiliarum, Concionum, Postillarum, omnem suam eruditionem eruat, & confarcinet; mixtura erit parum grata, aut si sit, ad mores tamen emendandos parum erit robusta. Quod si aliter non possis, hoc ipsum, quod colligis alienum, ruminando fac tuum.

X I I. Vitia concionator acriter reprehendat, vitiosorum neminem nominatim perstringat.

Nota.

Caveat Evangelicus orator, principes, magistratus, præpositos, nominatim aut velut intento in eos digito, perstringere. Nam ejuscemodi objurgatione publica magis exasperantur tales, quam emendantur. Si quid ab eis peccatum est, id tutius admonitio secreta & prudens corriget. Imo nec præsentium aliorum, nec absentium quemquam singillatim notabit Ecclesiastes. Non est sacri oratoris, ullum hominem speciatim sugillare ac pungere. Vitia pluribus communia præsertim usitatiora, acriter reprehendat. Hic tamen etiam acerbitatem vitet, quæ offendere potius solet quam corrigere. Reprehensio commiserationem potius ostendat, quàm indignationem, aut cuiusquam odium. Hic sanè non levi brachio agendum Ecclesiastæ. Ad hoc enim à Deo constitutus est, ut evellat, & destruat, & dis-

disperdat, & dissipet, & ædificet, & plantet ^a. Idcirco instet oportune, importune, arguat, obsecret, increpet, sed in omni (quod addit Paulus) patientia & doctrina ^b. Contentiones porro & pugnas pro suggestu cum aliis concionatoribus studiosè vitet. Unversè meminerit, vitia sibi esse flagellanda, non vitiosos.

XIII. Ecclesiastes superbiam singulariter, & in aliis, & in seipso primum oderit.

Nota.

Ante omnia humilitati & animi demissioni concionator ita studeat, & in omnibus de seipso tam submisse sentiat, ut modestiam, animiq; submissionem & oratio & ipse vultus spiret. Orator turgidus, quid nisi minus aut tragædus est ad pompam facundus, in plausum ambitiosus, qui sua omnia eo derivat, ut os populi mereatur, & famam nomenque colligat. Quod si Ecclesiastes animi vere demissi est, nec concionatorum, nec aliorum quemquam despiciet, neminem privatis punctiunculis lædet, moneri se æquo animo feret. Imo ipsemet prudentes homines amicos sibi parabit, à quibus de suarum concionum vitiis admoneri libere possit, ut ea & agnoscat facilius, & citius corrigat. Hunc certè concionatorem

X non

^a Hieremia c. I. v. 10.

^b 2 Ad Tim. c. 4. v. 2.

non virum tantummodò bonum, sed & Christianum verum dicemus, qui se moneri non solum tolerat, sed desiderat, & suum ipse monitorem instigat. Chrysostomus ab anicula etiam moneri ac corrigi se passus. Humilitas in alto, tam venusta, quàm necessaria.

XIV. Concionator neminem in concionando imitetur.

Nota.

Bonos concionatores frequentius audisse plurimum juvat, eos autem imitati, vim eorum insitam exprimere, nec facile, nec utile; seipsum imitetur concionator, hoc est, naturæ suæ convenienter dicat. In artibus & scientiis aliis fere omnibus, imitatio suadetur; hic non probatur. In hoc dicendi genere ducem habeamus Naturam. Illius est plane hic aurigari & ducere. Orationis pro suggestu color est optimus, qui nativus. Ergo, ut fert Natura, ita Ecclesiastæ munus imple. Alioquin affectatio se prodet, res foeda, ut dictum, & intolerabilis in Euangelii præcone. Hic quæras: Quos ergo concionatores leget concionator, si optimos quosque audire nequeat? Biblia leget, & interpretes ad rem meliores. Inter primos videntur numerandi *Sebastianus Barradius* in historiam Evangelicam, tomis quatuor comprehensus. *Cornelius à Lapide*, qui jam

in

a Bies d'Natur gibe.

in tota fere Biblia complures tomos edidit. *Franciscus Labata* dedit apparatus concionatorum, tribus tomis. In S. Matthæum singillatim bonus & brevis *Paulus de Palacio*. In S. Lucam *Didacus Stella* optimus. In S. Ioannem *Franciscus Toletus*, concionatoribus meliores videntur isti, *Thi- lippus Diez*, *Thomas Stapletonius* in Domini- cos tantum dies. Quem eadem metho- do, sed forsan non pari gradu secutus, in dies Festos *Laurentius Beyerlinck*. His jure merito jungendi *Didacus Vega* in Domini- cos & Festos dies. *Ioannes Oforius*, *Ioannes Raulinus*. Lectionem in his positam juva- bunt *Ioannes Busæ* Viridarium & Pana- rium *Philippi Doultremanni* Pædagogus Christianus. Studio paucos nomino. Plu- res in hac classe numerandos non nego. Sed liber omnium optimus, *Biblia*. Acce- dat interpretatio meliorum, & propria meditatio. Hæc cathedras faciunt salu- tariter facundas.

X V. Quod dicis, F A C.

Nota.

Saltem conare, quod alios mones ver- bis, monstrare exemplis. Dictis tuis fac fidem factis tuis; quod doces, exhibe. Alioqui nemo tibi credet. Vox illa om- nium te feriet: Dicit, & non facit 4.

a *Matth. cap. 23. vers. 23.*

Epilogus.

Temporis parsimonia.

EVLOG. Habes, Faustine, non quod è toto sit optimum, sed quid mihi esse optimum sit visum. Viris eruditis ego leges non figo. Tibi roganti præceptiones aliquot suggessi. Excerpendi classes aperui. Vis inventis uti? Licet. Vis novas invenire? si potes, & istud licet. In meam excerpendi methodum te jurare non cogo. Hoc unum urgeo, EXCERPE. Hac vel illa semita gradiaris, non anxie contendo modo ad illam, quam monstro, Musarum adem pervenias.

Quod apud Satyricum pater filio, hoc ego tibi, hoc omnibus litterarum amantibus inculco: Scribe, vigila; causas age, perlege rubras majorum leges *a*. Excerpe, & Nota; selige, ac futuro para. Nunc æstas litteraria est, ingruet hiems, qua parvis utendum erit. Nunc messis est, lege spicas & manipulos. Nunc est vindemia, uvas & racemos collige, & vel minimas temporis particulas in usum tuum rape.

O Tempus! ô thesaurum non ultra reperiendum! Fluit assidue, & nobis effluit, quod unum avariter habere deberemus, & nulla merce aut pretio permutare. Hoc nihilominus illic otio, istic alea, hic fabu-

fabulis & conviviolis perdimus: & quantum invaletudine & somno? Quod viximus, ubi est? Infinita est velocitas temporis, quæ magis apparet respicientibus. Punctum est, quod vivimus, sed hoc punctum specie quadam longioris temporis dividimus, & Pueritiam, Adolescentiam, Juventutem, Senectutem facimus. Ah! ubi sunt ista? Abierunt prima, & tunc denique computamus, & damnum querimur, cum abierunt. Utinam vel tarde, non enim serò, incipiamus æstimare & amare tempus, cujus unius honesta est avaritia. Illius brevitās, & nostra nobis fragilitas occurrat: bene ponamus hoc quidquid datur, neque tunc primum vivere incipiamus, cum desinendum est.

Plinius Cæcilius temporis parcissimus de seipso: Venor aliquando, inquit, sed non sine pugillaribus, ut, quamvis nihil ceperim, nonnihil referrem ^a. Idem in ipso terræ motu (jam supra dictum meminervis) more suo exersit.

Laudatissima temporis avaritia laborans Cato Uticensis, sine libro curiam adire non solebat, ut illud temporis, quo senatus coit, fabulis non consumeret, otiosus non perfederet. Ita Valerio Maximo teste, codices Græcos lectitabat, dum negotia publica seponi librum juberent ^b.

X 3

La

^a Plin. l. 3. epist. 36. fine, mihi pag. 335.

^b Val. lib. 8. cap. 6.

Ea in legendo constantia Platonis fuit, ut Sophronem poetam Syracusium moriens habuerit capiti suppositum. Ita nec extrema quidem ejus hora agitatione studii vacus fuit *a*.

Annaeus Seneca, si veterum ullus, in tempore studiis impendendo attentissimus: Eo magis, inquit, indignor aliquos ex hoc tempore (quod sufficere nec ad necessaria quidem potest, etiamsi custoditum diligentissime fuerit) in supervacua majorem partem erogare *b*. Ex hoc tempore tam angusto & rapido, & nos auferente, quid juvat majorem partem mittere in vanum? Heu irreparabilem temporis jacturam nemo deplorat; re omnium pretiosissima luditur. Fallit autem illos, quia res incorporalis est, quia sub oculos non venit, ideoque vilissima aestimatur, imo pæne nullum pretium ejus est. Nemo invenitur, qui pecuniam suam dividere velit; vitam unusquisque quam multis dividit? hinc somno, hinc desidia, hinc voluptati & gulæ. Adstricti sunt in continendo patrimonio, simul ad temporis jacturam ventum est, profusissimi.

O Faustine, Tempori parce magis, quam auro, magis quam ullis gemmis. Fila aurea, minimas auri particulas,amenta tenuissima anxie colligimus, tot aureas Temporis, non horas tantum, sed & dies,

a Val. l. 6. c. 2. Altero & octogesimo anno decessit.

b Seneca epist. 49. mihi pag. 466.

& dies, & menses sponte perdimus! Infamia nimis luculenta, exitiosus plane furor. Abbas Dorotheus, ne quid temporis amitteret, dum corpus cibo reficiebat, librum semper juxta se positum habebat, in quem identidem reflectebat oculos: eundem ad lectum ponebat, ut quamprimum se somno potuisset surripere, lectionem inchoaret. Rerum pretiosarum omnium multo pretiosissima, Tempus. Hic ego tibi & omnibus Siracidæ illud vel millies inclamē: Fili, conserva Tempus *a*. Cave vel minimam horulæ partem otiose umquam transigas; qui nihil agunt, mortui ambulant inter vivos, homines trioboli, pecus ignavum, inertes Lentuli, qui hoc unum nōrunt, Tempus perdere.

Iactura omnium non turpissima solum, sed & damnosissima est temporis. Ad quam Bernardus altè ingemiscens: Non advertit insipiens, ait, quid amittat. Libet confabulari, ajunt, donec hora prætereat *b*. Ea nimirum hora, qua totam æternitatem beatitudinis licet emere. Non igitur, quod Siracides etiam monet, defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat *c*. Cave fures, sed præcipue Temporis, qui etsi velint, reddere non possunt, quod abstulerunt. Hinc pæne quivis nostrum crebrius jactu-

X 4. iam

a Eccli. c. 4. v. 23.

b Bern. serm. de triplici custodia.

a Eccli. c. 14. v. 14.

ram temporis deploret non ignoto metro :

Damna fleo rerum , sed plus fleo damna dierum ;

Rex poterit rebus succurrere , nemo diebus.

Verissime dixit Annaeus philosophus: Nemo annos , nemo tot dies optimos restituet , nemo iterum te tibi reddet *a*. Age sis, Faustine, & incipe; Excerpe & Nota, para tibi suppellectilem, quam temporis parsimonia, si velis, mirifice ditabit. Intra non longum tempus sedulitatis tuæ cernes ingentem quæstum. Sed agendum strenue. Nonnumquam & nocti decerpendum aliquid, legendum, cogitandum, scribendum; lectum, cogitatum, scriptum memoria repetendum, nullum, nec segmen temporis per desidiam abjiciendum, omnes horulæ partes occupandæ, nihil diei à labore vacuum transmittendum. Assidue tecum volve, quod Græcis dicitur: Sumptuosissima jactura Tempus *b*. Sed eamus, mensa vocat. Dum imus, ne quid temporis perdamus, unicuique quod Annaeus præcipit Lucilio, hoc ego tibi cognato meo ita fac, mi Faustine, vindicate tibi, & tempus, quod adhuc, aut auferebatur, aut surripiebatur, aut excidebat, collige & serva. Quædam tempora eripiuntur nobis, quædam subducuntur, quædam effluunt. Turpissima

est

a Seneca de Brevi. vita, cap. 9.

b Πολυτελέστατοι ἀνάλωμα χρόνος.

est jactura, quæ per negligentiam venit :
 & si volueris attendere, magna vitæ pars
 elabitur male agentibus *a*, maxima nihil
 agentibus *b*, tota aliud agentibus *c*. Quem
 mihi dabis, qui aliquod pretium tempo-
 ri ponat? qui diem æstimet? Fac ergo, mi
 Faustine, quod facturum te recipis, om-
 nes horas complectere.

a In luxu, libidine, vitiis.

b In otio, ignavia, somno.

c Occupati ubi non oporteat. Senec. epist. 1.

F I N I S.

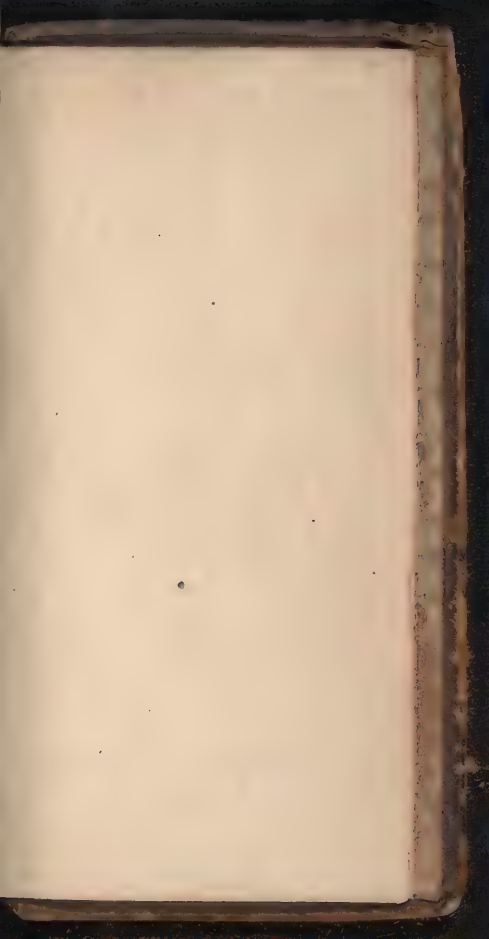

APPROBATIO

R. P. Provincialis.

L V C V B R A T I O N E M
P. Hieremiæ Drexelii, cui titulus est, *Aurifodina Artium & Scientiarum*, quia ab omnibus Censoribus luce digna habetur, etiam ego Wolfgangus Gravenegg, Soc. IESV per Superiorem Germaniam Præpositus Provincialis approbo, & potestate ab Adm. R. P. Nostro Præposito Generali, Mutio Vitellesco, mihi data, ut publici juris fieri possit, auctori copiam his præsentibus facio. Quibus in rei fidem nomen meum subscripsi, & officii mei sigillum appressi. Dilingæ 12. Ian. 1638.

Wolfgangus Gravenegg.

PC845259

